

A Szentes-kajáni avar temető.

(Idetartozik az I—XLVIII. tábla.)

Szentes területe régóta ismert lelőhely a magyar régészeti irodalomban. A különböző őskori kultúrák megtelepedését a településre alkalmas területeknek köszönheti. Különösen gazdag a népvándorláskori telephelyekben és emlékekben. A nomádnépek letelepedéséhez szükséges feltételek megvoltak; a megtelepedés nem jelentett új életmódot, csupán a környezethez való alkalmazkodást.

A szentesi avaremlékek közzétételét Farkas Sándor kezdte meg a Csongrád—sárkányfaroki¹ és a mártélyi anyag² leírásával. A szentesi múzeum avarkorba tartozó emlékeinek közlését Csallány Gábor kezdte el a Szentes—lapistói temető 27 sírjának leírásával.³ Ezt követte a Szentes—dónáti 6 sír ismertetése.⁴ Hampel József a mártélyi⁵ és a dönáti⁶ emlékeket közölte összefoglaló nagy munkájában.

1906-ban folytatta Csallány Gábor a lapistói temető leírását,⁷ de már képekkel; 172 sírt említett, pedig csak a jelentősebb mellékletű sírokat ismertette.

A Szentesrel foglalkozó monográfiák csak általános képet adtak.⁸

¹ *Farkas Sándor*: A csongrádi népvándorláskori telepről. A. É. 1886. 554—355. l.

² *Farkas Sándor*: Népvándorláskori temető Mártélyon. A. É. 1892. 241—263. l.

³ *Csallány Gábor*: Népvándorláskori temető Szentesen. A. É. 1889. 416—419. l.

⁴ *Csallány Gábor*: Avar sírleletek Szentes határában Dónaton. A. É. 1900. 393—398. l. — Lásd még: A Csongrádvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat évkönyve. Szentes, 1899. 19—21. l. — A Csongrádvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat jelentése az 1897—1904. évi működéséről. Szentes, 1905. 19. l.

⁵ *Hampel*: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. Braunschweig, 1905. Bd. II. S. 105—112. Taf. 84—91.

⁶ Alterthümer. Bd. II. S. 755—756. Taf. 447.

⁷ *Csallány Gábor*: Régibb középkori temető Szentes határában. A. É. 1906. 292—302. l.

⁸ *Sima László*: Szentes város története. I. fejezet: *Csallány Gábor*: Szentes őskori képe. Szentes, 1914. — Szentes. I. fejezet: *Csallány Gábor*: Szentes története a honfoglalásig. 35—37. l. Magyar városok monográfiája. Budapest, 1928.

Nagymértékben gazdagodott az avar emlékanyag 1928–1938 között, amikor a nagyszabású ásatások a temetők egész sorát hozták felszínre. A lelőhelyekről készült térképen⁹ már Jaksor, Tűzköves, Tőke, Zalota, Felsőcsordajárás, Nagyhegy, Lapistó, Berekhát, Szegvár—Újmajor, Albrecht-tanya, Mártély szerepelnek. Új lelőhelyeket ismertet Csallány Gábor,¹⁰ megemlítve Nagymágocs—Ótompát, Kurcapartot és Kajánt.

A szentesi múzeum anyagából közölte Csallány Dezső a kunszentmártoni ötvössírt¹¹ és a Szentés—lapistói sírleletet.¹²

A szentesi avar emlékek nagyfontossága kitűnik abból is, hogy az újabb összefoglaló munkák is ismételten hivatkoznak az anyagra.¹³

A gazdag avarkori anyagról az eddigi közlések nem adnak ki-merítő képet. A lelőhelyek száma is jóval több, mint amennyit az irodalom ismer.¹⁴

⁹ *Schupiter Elemér*: Övdíszítő műgyakorlat a hún ötvösművészetben. A. É. 1929. 258–265. l. 136. kép.

¹⁰ *Csallány Gábor*: Avarkori és IX—XIII. századi magyar leletek a szentesi múzeumban. Dolgozatok, 1933—1934. 221—241. l. LXVII—LXIX. t. — A kajáni temetőből a LXVIII. 3. ábrán egy gyöngyberakásos övdíszít, a LXVIII. 13. ábrán pedig egy griffes csüngőnélküli veretet közöl sírszám fel-tüntetése nélkül. Az előbbi a 77., az utóbbi a 75. sír övgarnitúrájához tartozik. A 225. oldalon említést tesz a kajáni kettős sírről, ami a 109. kettős sírral azonosítható.

Zalota Elemér: Csongrádvármegye társadalomrajza. Különlenyomat a Csongrádvármegye című műből. Ennek 10. oldalán közli sírszám nélkül a kajáni 277. lovassír helyszíni felvételét.

Csallány Gábor: Avarkori lovassírok Kajánban. Aranykalász. 16. l. Szentés, 1935. nov.

Csallány Gábor: Újabb leletek a múzeumban. Aranykalász. 48. l. 1935. dec.

¹¹ *Csallány Dezső*: A kunszentmártoni avarkori ötvössír. Szentés, 1933. 2—54. l. I—IX. t.

¹² *Csallány Dezső*: A Szentés-lapistói népvándorlaskori sírlelet. Dolgozatok, 1933—1934. 206—212. l. LVIII. t.

¹³ *Fettich Nándor*: Bronzeguss und Nomadenkunst e. dolgozatában a következő lelőhelyek övfelszerelési tárgyait közli: Szentés—Lapistó III. t. 1—26. XII. t. 5., 6. Szentés—Felsőcsordajárás IV. t. 1—18., VIII. t. 1. Nagyhegy V. t. 1—27.

¹⁴ A szentesi múzeum avarkori lelőhelyei: 1. *Alpár*, Pirőska János földje. — 2. *Berekhát*, Buzi Tóth Imre földje. — 3. *Berekhát*, dr. Matolesi Pál földje. — 4. *Bökény*, Köröspart. — 5. *Csanytelek*. — 6. *Csongrád*, Mámai csárda. — 7. *Derekegyházi-áldal*, ifj. Pataki György földje. — 8. *Derekegyháza-Ráros*. — 9. *Dónát*, Balogh János földje. — 10. *Dónát—Körögygypart*, Tóth Sándor földje. — 11. *Epressor*. — 12. *Felsőcsordajárás*. — 13. *Hékédi Újtelep* mellett. — 14. *Jaksor*, Halász Laki Ferenc földje. — 15—16. *Jaksorpart*, Kunszentmártoni határ. — 17—19. *Kaján*, Veres Bálint, Fazekas Sándor, Pataki Ferenc földje. — 20. *Kiskundorozsma—Zsombódülő*. — 21. *Kistőke*, Tóth Gergely földje. — 22. *Kökényzug*, Szelevényi határút. — 23. *Kunszentmárton*, Habranyi-telep. — 24. *Kunszentmárton*, Kuruc János, Balla Ferenc földje. — 25. *Kunszentmárton—Péterszög*, Olasz János földje. — 26. *Mártély*, Kubikgyödör, Szegfű csárda közelében. — 27. *Mezőberény*, Köröshíd közelében. — 28. *Mindszent*, Bozó Ambros Károly földje. — 29. *Mindszent*, Barna Vince földje. — 30—33. *Nagyhegy*, Vass Sándor, Musa János, Juhász János, Gálfi Lajos földje. — 34. *Nagymágocs*. — 35—36. *Lapistó*, Fertő esatorna, Bíró Gábor és Székely Mihály földje. — 37. *Lapistó*, Pál Ferenc földje. — 38. *Lapistó*, Szamosi István földje. — 39—42.

Egyik-másik temető igen nagy kiterjedésű. A kajáni temető 459 sírja nem áll magában; a nagyhegyi temetőben 414 sírt tártak fel és a lapistói temetőben is több volt 200 sírnál. 100-nál több sír volt az ótompai és a kistókei temetőkben is. A lelőhelyek felsorolásából is kitűnik, hogy Szentés környéke sűrűn lakott hely volt az avarkorban.

A sok temető közül összetételében egyik legérdekesebb a kajáni temető, amelynek tüzetes ismertetésével kívánok foglalkozni e dolgozat keretében.

Lehetővé teszi ezt az a körülmény, hogy Csallány Gábor múzeumigazgató úr az egész temető anyagát az ásatási naplóval együtt a legmegértőbb készséggel bocsátotta rendelkezésemre. E nélkül valóban nem dolgozhattam volna. Ezért kötelességemnek tartom, hogy megértő támogatásáért itt is hálás köszönetet mondjak.

Kaján Szentéshez tartozó tanyavilág, mely a várostól ÉK-re fekszik, kb. 13 km távolságra.

A szentesi államépítészeti hivatal a Kaján területén áthaladó Szentés—szarvasi műút melletti kubikgödör területén, a kajáni népházzal szemben, 1931-ben fásított. Az ott dolgozó Barák Imre állami útkaparó, mintegy 50 cm mélységben elszórtan, emberi csontokra akadt. A leletről csak később értesítette a múzeum igazgatóját, aki az út mellett húzódó gödörben kutatóárkokat húzatott s ez alkalommal három mellékletnélküli sírt tárt fel. A három sír a leírásban az 1—3 sorszámot kapta. A próbaásatás közben az útkaparó elmondta, hogy a munka folyamán mintegy 15 sírt bolygattak meg. Ezek a sírok a leltári naplóban 4—18. sorszám alatt szerepelnek.

Az útkaparó állítása szerint a sírok mellékletei igen szegényesek voltak s ezek is jórészen elkallódtak. Csak három vascsatot és egy korongon készült tálat tudott beszolgáltatni. E síroknak a helyét az ő bemondása alapján vették fel a térképre. Az országútmenti árokban fekvő 19—32. sírokat Csallány Gábor ellenőrzése mellett tárták fel. Az 1—32. számú sírok egymástól nagy távolságra az országút 5925—6015 m szakaszán feküdtek.¹⁵

A sírok számából nagyobb kiterjedésű temetőre következtetett Csallány Gábor és így Veres Bálint, Kaján 65. szám alatti lakosnak az országúttal határos földjén megkezdte a rendszeres ásatást.

1931 október 1—24-ig feltárta az 5930—5965 folyóméter közötti terület keskenyebb sávját. Az itt talált sírok száma 33—96. 1932 augusztus havában a 97—133 sorszámig terjedő sírokat tárta fel. A terület, az első évi lelőhely folytatása, a tanyaudvar felé. A szomszédos területek vetésforgója nem engedte meg a további kutatást és

Ótompá, Sinka, Piti Ferenc, gróf Károlyi István, vitéz Vida András földje. — 43. Széchenyi-úti homokbánya, a 255. tanya közelében. — 44. Szegvár—Újtelep. — 45. Tóth József utca 42. — 46. Tömörkény. — 47. Tűzköves, Körös-gát mellett a 7. sz. tanya. — 48. Zalota, Vecseri Mihály földje.

¹⁵ A km kő számozása a Kúnszentmárton felé vezető országút elágazásától kezdődik.

minthogy a temetőnek ez a része szegényebb volt, később sem folytatták az ásást s így ez az oldal ma sincs teljesen feltárva.

1934-ben folytatta a munkát; ez alkalommal az 5910—5930 m szakaszt tárta fel. Az innen előkerült sírok 134—233. sorszámot kapták. A temetőnek ez a része az országút mellett az 5910—6015 m közötti szakaszon fekszik; 105 m hosszán és 57 m szélesen.

A területen húzódó dombhajlatot az országút ketté metszi. Kísérletképpen a Veres földjével szembenfekvő Fazekas Sándor tulajdonát képező földön húzatott kutatóárkot az ásató, ahol a temető folytatását meg is találta. 1935-ben kezdte el a temetőrész feltárását. A temető átnyúlt Pataki Ferenc szomszédos földjére is; itt volt a legtöbb sír. Ez a rész új sorszámozást kapott s anyaga Kaján, Fazekas, Pataki jelzéssel szerepel 1—226. sírig.¹⁶ E temetőrész az 5935—6030 m között fekszik, tehát legnagyobb hossza 95 m, míg a legnagyobb szélessége 60 m.

Mivel kétségtelenül összefüggő temetővel van dolgunk, a sírokat folytatálagos számozással ismertetem, mégpedig úgy, hogy a Veres-féle földön levő 233. sír után a Fazekas-telken elhelyezkedő 1. sírt 234. sírnak tüntetem fel.¹⁷ Az egész temető 120 m hosszú és 117 m széles; kiterjedése 8000 négyzetméter.

A lelőhely közel van a Veker folyóhoz, mely jelenleg belvíz levezető. A terep az országúttól K felé levő Veres Bálint tanyája irányában emelkedik. A tanya mögött É-ra, illetve ÉNy-ra kanyargó magaslat vonul végig, mely az úttesten áthúzódik a Veker mellé és annak partszegélyét alkotja. A folyótól védett hely kiváló települési helyet biztosított.¹⁸

¹⁶ Leltári szám: 919—938/1935, 1034—1817/1935, 573—1236/1936.

¹⁷ Fazekas Sándor földjén a következő sírok fekiüdtek: 234—263., 265—275., 278—281., 283., 285—288., 293—296., 307—308., 319—323., 330., 351., 341—348., 360—361., 431—452.

¹⁸ A terület vízrajzára lásd: *Zalotay Elemér: A Veker folyó fejlődés története. Földrajzi Közlemények. LXVII. kötet. 1939. I. sz. 27—45. l.*

Zalotay Elemér: Petrák Ferenc krónikája. Szentes területére vonatkozó földrajzi irodalom és térképek. Csongrádvármegyei Könyvtár, 4. füzet. Szentes, 1933. 4—26. l.

Zalotay Elemér: Csongrád vm. társadalomrajza és általános ismertetése. I. fejezet: A vm. tájegységeinek eredete, helyzete és geológiai felépítettsége. 3—6. l. Különlenyomat a Vármegyei Szociográfiák c. műből. A leleteket a szentesi múzeum őrzi. A felvehető csontváz anyag a Horthy Miklós-Tudományegyetem Embertani Intézetében van. Felvett koponyák a következő sírokból valók: 1., 2., 24., 26., 49., 54., 55., 56., 58., 62—68., 70., 74., 78., 80., 82., 84., 88., 89—96., 98., 100., 101., 104., 108., 109., 110., 111., 119., 125., 151., 174., 180., 185., 192., 208., 229., 279., 301., 315., 327., 388. Összesen 53 sír.

A sírok leírását az ásatási napló alapján az alábbiakban adjuk.

1. *sír.*¹⁰ M 150, Ny, F, H 166. — Melléklete nem volt.

2. *sír.* M 170, Ny, F, H 165. — Melléklete nem volt.

3. *sír.* M 120, Ny, F, H 180. — Melléklet nélkül.

4–18. sírokat az útkaparó és a munkások ásták fel. A helyszínen megállapítható volt, hogy a 8. sírből vörösszínű szemesés anyagú, korongolt tál került napvilágra (XLIII. 2.); a tál pereme behúzott; Ma 9.5, Szá 18, Fá 10. Bemondás szerint a 17. sírban két (I. 1., 2.), a 18. sírban egy szegletes vascsat (I. 3.) volt.

19. *sír.* M 160, Ny, Gy, H 60. A váz rosszfenntartású. — Mindkét karja a medencére volt hajlítva. A fejénél csüngős bronzfüggő töredéke (I. 12., 12a.). Nyakán berakott és síma gyöngyök (I. 8., 9., 11.). A medencében szíjszorítólemezzel ellátott bronzcsat (I. 6., 7., 10.), és vaskarika (I. 4.). Jobb kezénél kettőscsonkakúpformájú orsógomb (I. 5.).

20. *sír.* M 150, Ny. — A csontváz mellét és fejét feldúlták. A jobb kéznél 15 cm hosszú vaskés. A medencében lapos, piros gyöngy, a csipőlapát taraján mindkét oldalon egy-egy trapézformájú vascsat (I. 13.).

21. *sír.* M 150, Ny, N. — A jobb kezénél kettőscsonkakúpos orsógomb (I. 14.).

22. *sír.* M 50, Ny. Rosszfenntartású gyermekesontváz. — Melléklete nem volt.

23. *sír.* Ny, N. — A csontváz alatt teljes marhaesontvázát észlelték. A nyakon fehér gyöngyház gyöngyök (I. 21.). Karján sodrott bronz- (I. 24–27.) és vaskarperec (I. 22.). A köldök táján három 1 cm átmérőjű préselt bronzkorongoeska. Bronzfüggő töredéke (I. 23.).

24. *sír.* Ny, N. — Kezénél gömbölyű orsógomb (I. 15.). A jobb alsó láb-szár mellett kerek vascsat töredéke.

25. *sír.* M 50, Ny, F. — A jobb combcsontnál kis vascsat (XXI. 40.). A keresztcsont medencei felszínén nagyobb vascsat (XXI. 43.).

26. *sír.* Ny, N. — A fejnél kék gyöngyecsüngős fülbevaló. A lábnál durva edény (XLIII. 7.).

27. *sír.* M 50. — Bolygatott. A jobboldali csipőlapáton címerpaizsformájú bronzcsat, bronztövissel (I. 16.).

28. *sír.* Teljesen feldúlt sír, közvetlen a humuszréteg alatt. A váz elporladt. — Melléklete: íveltoldalú vascsat (I. 17.).

29. *sír.* Ny, N. — A halánték két oldalán gyöngyecsüngős fülbevalópár (I. 18., 19.). Nyakán apró sárga gyöngyök (I. 20.). Fej mögött hosszinyakú, palackformájú, vörösszínű edény (XLIII. 12.); anyaga kissé durva és szemesés. Szájrésze hiányzik. A legnagyobb kiöblösödése az edénytest középvonal magasságában van. Ma 18, Szá 5, Fá 6.

30. *sír.* M 75, Ny, H 105. — Bolygatott. A baloldali csipőlapát taraján szegletes vascsat (I. 32.).

¹⁰ Az egyes sírok leírásánál és leletanyagának ismertetésénél a következő rövidítéseket alkalmazzuk: M = mélység, H = esontvázhosszúság, F = férfi, N = nő, Gy = gyermek, Cs = csecsemő, Ma = edénymagasság, Szá = szájátmérő, Fá = fenékátmérő. — A sírok irányítását az égtájak kezdőbetűivel rövidítjük és mindig a fej helyzetét jelöljük vele. Vagyis Ny = nyugat-keleti irányítás, nyugatra lévő fejjel.

31. sír. M 70, Ny. A 140 cm hosszú váz rosszfenntartású. — Mellékletnélküli sír.

32. sír. M 70, Ny, H 120. Váza rosszfenntartású. — A fej jobb oldalán tojás töredéke. A medence táján mészből készült, koncentrikus körökkel díszített orsógomb töredéke (I. 33.).

33. sír. M 180, Ny. — (1. kép). Lovas temetkezés; a csontváz fakoporsóban. A koporsót hat szegletes (III. 14–21.) és négy S alakú (III. 9., 10., 12., 13.) vastag vaskapoccsal fogták össze; a fej és a lábszáraknál az S alakúval, jobbról és balról a szegletesekkel. A csontváz fejénél kutya csontváza. A fejtől a medencéig állatesontok. A csípőcsont felett töredékes, bronzlemezes övdísz. A gerinc alatt 8 cm hosszú bronznagyiszíjvég. A jobb forgócsontnál szegletes vaseset (III. 11.). A medencében vastöredékek. A csontváz bal oldalán éllel befelé irányítva 90 cm hosszú, egyélű, rövid keresztvasú kard (XLIV. 7.); a kard 78 cm hosszú fatokban volt s a 10 cm hosszú markolatot bronzlemez borította. A bokánál vaskés töredéke (II. 4.). A térdek között feketeszínű, durva agyagedény (XLIII. 9.); nyaki része kissé kihajlik, a pereme csípkézett; s legnagyobb kiöblösödése az edény középvonalában van; Ma 14, Szá 10, Fá 6. A csontváz jobb oldalán feküdt a felszerszámozott ló csontváza (2. kép); feje a fiatal férfi lábánál volt. A bal szem mögött bronzkorong (II. 14.); a szem előtt a pofán lefelé, két kissé domború vashalera (II. 5., 6.); az orr jobb oldalán vaskorong (II. 7.); a pofán bronzfalera (II. 15.); szügyén jobbról és balról egy-egy vaskorong (II. 8., 9.); jobb és bal farán két-két vashalera (II. 10–13.). A kisebb bronz- és nagyobb vashalerek egyforma nagyságúak; a szíjazatra szegekkel erősítették. A ló szájában rosszfenntartású vasrudas zablá (II. 3.); két oldalán egy-egy kengyel (II. 1., 2.).

34. sír. M 150, DNy, F, H 180. — A bordák között a bal, illetve a jobb csípőcsont fölött s a nyakcsigolya alatt négyzet alakú szalagfonadék díszítésű lemezes övdíszek (I. 28.). A csípőcsont medencei felszínén geomet-

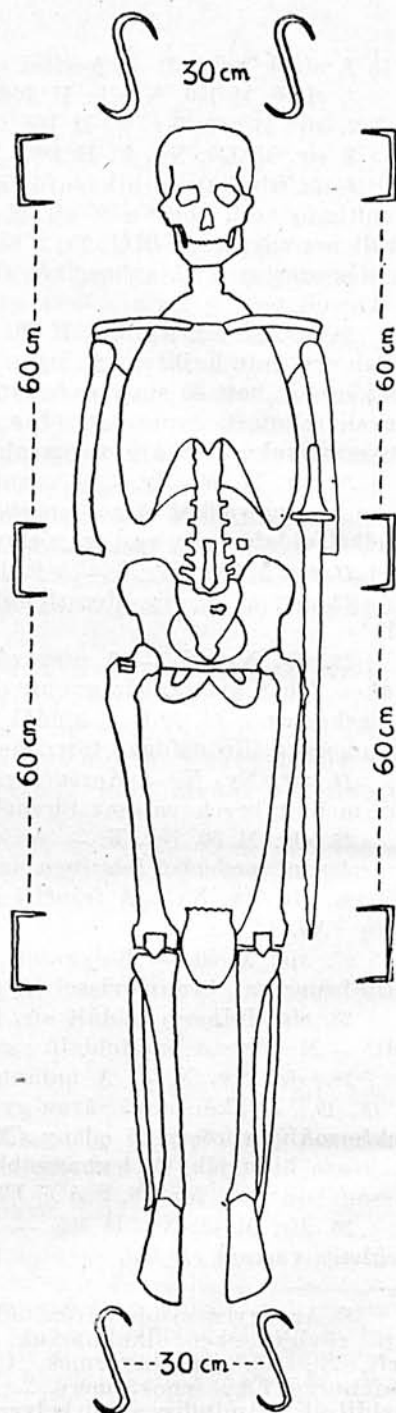

Abb. 1. kép.

rikus motívummal élénkített tokos lemezes nagyszíjvég (I. 29., 30.). A keresztcsont közepén és a bal csípőlapát taraján négyzetes vasesat. A jobb kezében 6 cm, és a jobb combnál 16 cm hosszú vaskés.

35. sír. M 145, Ny, F, H 177. — A bal kar a medencében. A combok között tojáshej maradvány. A jobb csípőcsonton lemezes kisszíjvég. A bal könyök külső részén téglalapalakú díszítetlen bronzövdísz. A baloldali csípőlapát szegletén vasesat és vaskarika (I. 31.). Kezénél kis vaskés bronzkarikával (XXI. 1.).

36. sír. M 130, Ny, N, H 130. — A koponya két oldalán gyöngyesüngős fülbevalópár (I. 34., 36.).

37. sír. M 130, Ny, N, H 150. — A bal temporon kívül szegletes vasesat (I. 35.). A medence jobb oldalán állatesigolya. Lábánál, durvaanyagú, vörösrézű összehúzottnyakú és enyhén kihajló peremű edény (XLIII. 11.); Ma 18, Szá 9, Fá 10.

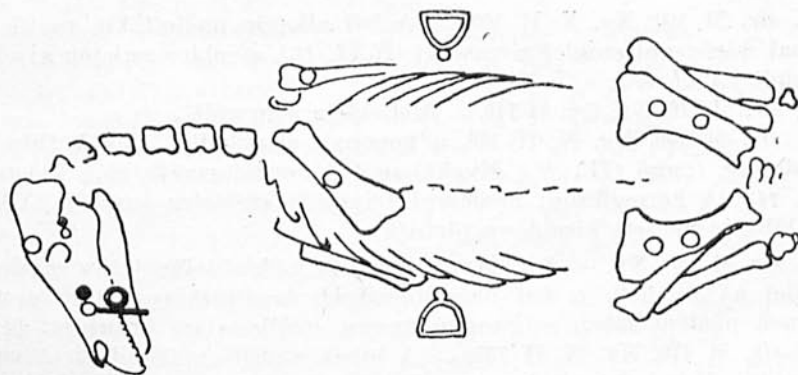

Abb. 2. kép.

38. sír. M 95, Ny, F, H 170. — A bal csípőcsont fölött esiholóvas és szegletes vasesat (XXI. 33.). A gerincoszlop mellett jobb felől kerek vasesat (XXI. 34.). A bal kéznél 26 cm hosszú vastör. A csuklónál kova. A jobb alkar közepén ismeretlen rendeltetésű összerozsdásodott vaseszköz.

39. sír. M 140, ÉNY, N, H 145. — A bal alsólábszárnál állatesont. A halántékon dudoros gyönggyel ékesített fülbevalópár (IV. 1., 2.). A medence felett három gyöngyházgyöngy (IV. 6., 7., 8.). A csípőcsont jobboldali szegletén kerek, a bal oldalán szegletes vasesat. Bal kezénél kettőscsonkakúpformájú orsógomb. Lábánál szegletes kis vaskapesok (XXI. 38., 39.). A jobb kéznél kés (XXI. 2.).

40. sír. M 140, Ny, N, H 170. — A bal térdnél lúdtojás maradványok. A jobb csípőlapát medencei felszínén trapézformájú vasesat töredéke. A jobb könyöknél kettőscsonkakúpformájú piros orsógomb (I. 37.).

41. sír. M 170, Ny, H 100. — Fejénél zöld üvegyöngyesüngős bronzfüggő (IV. 3.). Jobb kezénél kis vaskés.

42. sír. M 170, DNy, Gy, H 120. — A fej teljesen szétmállott. Bal kezénél hosszú vaskés (XXI. 17.).

43. *sír.* M 150, Ny. — Mellékletnélküli 145 cm hosszú női *sír.*

44. *sír.* M 180, DNY, N, H 155. — A jobb kar csuklójánál trapézformájú vascsat (XXI. 35.). A jobb kezében vaskés (XXI. 21.).

45. *sír.* M 115, Ny, H 160. — Bal lábfejénél szárnyascsontok.

46. *sír.* M 180, Ny, H 165. — A karok széttárva, a bal láb kissé felhúzva. A koponyán kék gyöngyesüngős függőpár (IV. 4., 5.). A nyakon néhány szem hordóformájú fehér mészgyöngy.

47. *sír.* M 182, Ny, N, H 157. A koponya rosszfenntatású. — Jobb kezénél gömbformájú, szürke orsógomb (IV. 9.).

48. *sír.* M 182, Ny, N, H 153. — Fejénél és térdénél állati csont, bal vállánál, medencéjében és bal térdénél tojás. A koponya bal oldalán kék gyöngyesüngős függő (IV. 10.). Jobboldalt síma fülbevaló töredéke. A bal felkarra fektetve 16 cm hosszú vaskés; alatta feketeszínű, hullámvonaldíszítésű, kettőscsonkakúpformájú orsógomb (IV. 11.). A csípőcsont bal lapátjában ovális vascsat.

49. *sír.* M 180, Ny, F, H 160. — A bal alkarja mellett kis vastőr (XXI. 22.). A bal csípőcsont szegletén vascsat (XXI. 41.), a jobb szegletén kisebb vascsat feküdt (XXI. 47.).

50. *sír.* M 170, Ny, Gy, H 110. — Melléklete nem volt.

51. *sír.* M 140, Ny, N, H 150, a koponya elporladt. — Jobb füle helyén háromcsüngős függő (IV. 12.). Nyakában két hordóformájú zöld üveggyöngy (IV. 13., 14.). A keresztcsont medencei felszínén szegletes vascsat (XXI. 42.). A jobb lábszár mellett kisebb vastörredék.

52. *sír.* M 155, Ny. — A gyermekesontváz jobb oldalán teljes marhacsontváz, fejfel a láb felé; a bal oldalán kisebb hasítottkórmű állat esontváza. A gyermek medencéjében szíjszorítólemezes, ovális, síma bronzcsat (IV. 15.).

53. *sír.* M 170, Ny, N, H 155. — A lábak széttárva feküdtek. A csontváz fehér anyaggal (mész) volt bevonva. Lábánál szárnyascsontok. Fejénél zöldcsüngős fülbevaló (IV. 16.). Nyakán bronzkarika (IV. 20.); alatta fehér és kék gyöngyök (IV. 17., 18.). Bal könyökénél törött, kettőscsonkakúpos, sárgaszínű orsógomb (IV. 19.). A jobb kéz mellett vékonypengéjű vaskés (XXI. 6.).

54. *sír.* M 175, Ny, N. — A bal lábszár külső oldalán, kettőscsonkakúpformájú, fekete orsógomb (IV. 21.); felette tojás-héjmaradványok. A bal boka mellett vascsat töredéke.

55. *sír.* M 160, Ny, F, H 160. — A lábak között tojás-héjak. A jobb alkar külső oldalán hosszú, kétélű vastőr (XXI. 18.). A bal csípőlapát taraján szegletes vascsat.

56. *sír.* M 160, Ny. — Jobb karja a medencében. A sírban kisebb szárnyascsontjai. A jobb csípőtaraj szegletén szegletes vascsat töredékei.

57. *sír.* M 150, Ny, F, H 170. — (3. kép). Az állkapocs a fejtől eltávolodva. A bal felkar középső vonalán belül homorúvégződésű, poncoltdíszítésű övme-revítő (V. 18.). A könyökknél jobbra és balra téglalapalakú, áttörtművű szárnyas griffes övveretek (V. 4–7.). A jobb kéz alatt, három egymás után lépkedő, szárnynélküli, farkát visszahajlító griffes nagyszíjvég (V. 8.); az öntött bronz nagyszíjvég tokját indadisz élénkíti. A medence előtt és a jobb könyök alatt indadiszkes kisszíjvégek (V. 9., 10.). A gerinc alsó részének jobb oldalán két (V.

1., 2.), bal oldalán egy csüngős griffes övdísz (V. 3.). Az V. 1., 2. griffek szárnyát, a csüngőnélküli övdíszhez hasonlóan, visszahajló taggal ábrázolták; közös öntőmintáról készültek. Az V. 3. griff szárnyképzése s keretének poncolt díszítése miatt e garnitúrától elütő, bár a csuklós szerkezetű csüngője az V. 1. példánnyal azonos. Mindkettőt hat félkörből képzett geometrikus elem díszíti. A keresztcsont medencei felszínén oválisalakú granulációs, esatkertes, címerformájú szorítólemezzel ellátott, áttörtművű, állatot ábrázoló bronzcsat (V. 11.). A jobb csípőcsont lapátján síma bronzövbújtató (V. 12.) és négy bronzszeges lemezke (V. 13–16.). A jobb kéznél a comb külső oldalán vasesat (V. 17.) s rosszfenntartású vaskés feküdt.

58. sír. M 120, Ny, N. — A lábfejnél tojáshéj. A jobb oldali csípőtáraj szegletén vasesat (IV. 22.). A jobb lábszár mellett kisebb vastörödékek.

59. sír. M 160, Ny, F, H 170. — Lovastemetkezés. Bolygatott és kirabolt. A bolygatás a felső testet érte; a csontváz jobb alkarja hiányzik. Bal kezénél kés (VI. 10.). A jobb csípőcsont lapátján vasesat.

A csontváz jobbjától 25 cm-re, 165 cm hosszú lócsontváz, amelynek a feje az ember lába irányában volt. A ló szájában oldalszáras zabla (VI. 9.); a hátsó lábak közelében jobbról és balról, egyenes talpú kengyel (VI. 7., 8.).

60. sír. M 175, Ny, F, H 165. — A keresztcsont medencei felszínén vasesat töredéke. A bal csípőlapát taraján kettőslemezből álló, díszítetlen felületű.

ezüstnagyszíjvég töredéke (IV. 25.); a kettős lemezt pánt tartotta össze. A keresztcsont medencei felszínének közepén szíjszorítólemezes bronzcsat (IV. 24.); a bőrön nyomaiból megállapítható, hogy szélessége 4 cm volt. A nagyszíjvégtől 4 cm-re a csípőlapáton, két papucsfejformájú szögecses lemez feküdt, szögecses lapjával felfelé; a kisebb szögecs merőlegesen állt a nagyobb szélére. A két szögecstől befelé, a csípőlapát közepén két keskeny, végében átlukasztott lemez (IV. 28., 29.). A lemezekről 3 cm-re a keresztcsonton ezüstlemezke (IV. 27.); alsó lapján kidudorodó szögeccsel. Közélemben vasesat feküdt. A jobb csípőcsont oldalsó részén bronzlemez. Mellette keskenyebb lemez (IV. 26.); szögecses lapjával felfelé. E lemez közelében két ezüst pántocska. A sírból még több helyen kerültek elő szétporladt ezüst lemezdarabok, de annyira tönkrementek, hogy a meglévő töredékeket azonosítani nem lehet.

61. sír. Adatai nincsenek felvéve. Mellékletei: kettőscesonkakúpformájú

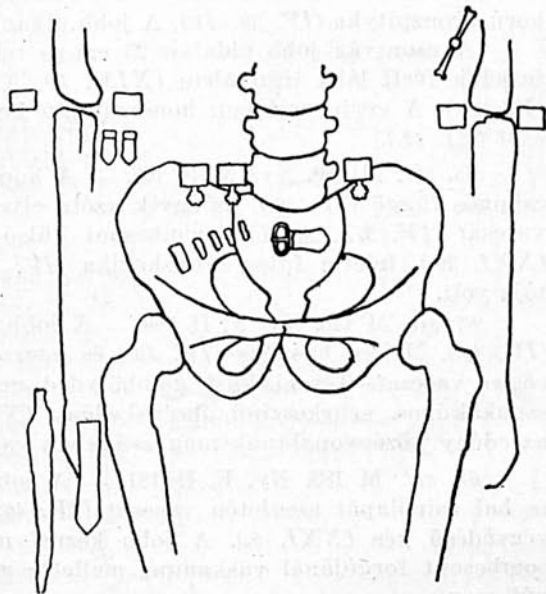

Abb. 3. kép.

fekete orsógomb (IV. 23.). Két tömör bronzkarika (IV. 30., 32.). Dinnyemag- és hengeresformájú gyöngyök (IV. 31.).

62. sír. M 100, Ny, N, H 153. — A jobb kar a medencébe hajlítva, a bal kar kinyújtóztatva a csípőtaraj szélére. A csontvázon égett csontok és cserépdarabkák voltak szétszórva. A koponya jobb oldalán nyitott bronzkarika (IV. 33.).

63. sír. M 130, Ny, F, H 145. — A koponyától jobbra fakorhadék. A bal csípőlapát taraján vasesat töredéke. A jobb karon belül farostokkal fedett vaskés (XXI. 10.), felette akasztókarika (XXI. 44.).

64. sír. M 180, Ny, F, H 165. — A csípőcsont jobb taraján szegletes vasesat (IV. 34.). A combcsontok között ovális bronzesat (IV. 38.) és három domború bronzpityke (IV. 39–41.). A jobb alkar külső oldalán két vaskés fatokban.

A csontváz jobb oldalán 25 cm-re teljes lócsontváz feküdt hasonfekve, fejjel a férfi lába irányában (XLV. 1.). A pofacsont alatt oldalszáras zabla (VI. 14.). A gerincoszlopon homorútalpú kengyelpár (VI. 11., 13.) és heveder-csat (VI. 12.).

65. sír. M 180, Ny, N, H 168. — A koponya két oldalán két üvegyöngy-csíngős függő (IV. 36.), az egyik azóta elveszett. A bal csípőlapáton szegletes vasesat (IV. 37.). A jobb combcsont külső oldalán keskeny pengéjű vaskés (XXI. 20.), felette füles bronzkarika (IV. 35.); valószínűleg a késtok akasztója volt.

66. sír. M 140, Ny, N, H 160. — A jobb halántékon kékgyöngyös fülbevaló (IV. 45.). Mellén hasábos (IV. 43.) és gerezdes gyöngyök (IV. 44.). A medencében vasesat. Térdei közt gömbölyded orsógomb (IV. 42.). Fölötte kettőscsonkakúpos, szürkeszínű, durva edény (XLIII. 11.); a legnagyobb öblösödés az edény középvonalának magasságában van; Ma 13, Szá 7, Fá 4.5.

67. sír. M 182, Ny, F, H 181. — A jobb lábfejnél állati csontok. A jobb és bal csípőlapát szegletén vasesat (IV. 46., 48.). A bal kézen kívül gombosvégződésű kés (XXI. 5.). A jobb kéznél nagyobb vaskés (XXI. 9.). A bal combcsont forgójánál vaskampó, mellette gyöngyszem (IV. 47.). A bal bokánál szeg.

68. sír. M 160, Ny, N, H 158. — A balkar a mellre volt hajlítva. A csontváz jobb oldalánál fekvő marhaesontváz, fejjel a nő lába felé fordult. A koponya jobb oldalán sodrott függőkarika.

69. sír. M 150, DNY, N. — A bal halánték mellett kék üvegyöngy-csíngős fülönfüggő (VII. 1.). A nyakon apró, kerek, sárga gyöngyök (VII. 2.).

70. sír. M 150, Ny, F, H 165. — Jobb kezénél egymás mellett két vaskés (XXI. 4., 7.). A csípőcsont bal lapátján szegletes vasesat; alatta vaslemez. A bal térdnél vaskarika, bronzszeggel. A két lábszár között vaskampó töredéke.

71. sír. M 120, Ny, N, H 155. — A jobb alkar külső oldalán kettőscsonkakúpformájú orsógomb (IV. 49.). A bal lábfejnél enyhén kihajló, csipkézett-peremű, szürkeszínű, durva edény (XLII. 6.); Ma 10, Szá 8, Fá 6.

72. sír. M 145, Ny, N, H 160. — A csontváz körül több kisebb hasítottkőrmű állat- és marhaesontok feküdtek. A jobb csuklónál körvonalas, kettőscsonkakúpformájú orsógomb (IV. 50.).

73. sír. M 100, Ny, N, H 120. A váz rosszfenntartású. — A mellen és háton apró sárga gyöngyök feküdtek szétszórva (VII. 3.). A gyöngyök kétségtelenül a ruhát díszítették.

74. sír. M 125, Ny, H 152. — A keresztcsont medencei felszínének alsó részén kerek vasesat (VII. 4.), tüskéje a jobb kar felé irányult.

75. sír. M 120, Ny, F, H 160. — (4. kép). Lovastemetkezés. A jobb combcsont közepétől lefelé indadiszítékes kisszíjvég (VIII. 10.). A bal comb közepe táján az előbbivel azonos kisszíjvég (VIII. 11.). Ettől balra a combcsont alatt feküdt az előbbiekkal mindenben megegyező harmadik kisszíjvég (VIII. 12.); hátlapjuk síma. A gerinc alatt indadiszés nagyszíjvég (VIII. 7.). A jobb és bal csípőcsonton egymástól 10 cm távolságra, két-két kiterített szárnyú, farkát visszahajlító griffes övdísz

(VIII. 1–4.). A keresztcsont alatt jobbról és balról az előbbiekkal azonos, téglalapalakú griffes övdísz (VIII. 5., 6.); áttörtek, hátlapjuk síma (VIII. 5.). A jobb csípőcsont és a jobb láb forgója között téglalapalakú, lemezes övdísz (VIII. 13.); négy szeghellyel. A jobb csípőlapát alján a forgócsontnál síma, tömör bronzkarika (VIII. 9.), trapézalakú szegletes-metszetű bronzesat (VIII. 8.) és egy lyukvédő lemez. A másik lyukvédőlemez a nagyszíjvég előtt feküdt. A keresztcsont medencei felszínén bronzsízibujtató töredékei (lásd: VIII. 14–17.); nagysága a nagyszíjvég szélességével egyenlő. A jobb térd külső oldalánál 20 cm hosszú vaskés (VI. 4.). A jobb kéz mellett, középtájon, a combbal párhuzamosan nagy vaskés (VI. 5.). A hason vasesat (VI. 6.). A fej jobb oldalán bronzkarika.

A férfi csontvázatól jobbra, fejjel a lába felé, hasonfekvő térdre roskadt ló csontváza; mellső lábai kinyújtva, a hátsó a has alá húzva. Szájában oldalszáras zabla (VI. 3.). Az orrcsont jobb oldalán közvetlenül a zabla fölött nagyobb, bal oldalán kisebb félgömbalakú bőrdísz maradványa. A farnál kengyelpár (VI. 1., 2.); a vastag kengyeltalpak homorúak. A kengyelekkel egyirányban a has alatt hevederesat. A háton hevederesat.

76. sír. M 140, Ny, N, H 162. — A fej bal oldalán gyöngycsüngős fülbevaló (VII. 6.). A nyakán kékszínű dinnyemagalakú gyöngyök (VII. 7.). A meden-

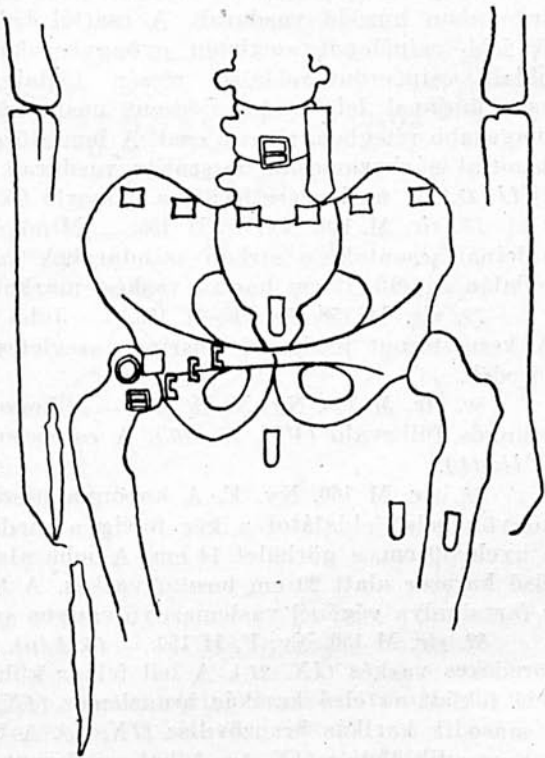

Abb. 4. kép.

cében szegletes vasesat (VII. 8.). A jobb kéz középső ujján vékony bronzgyűrű. A kéz mellett díszítetlen esonttütartó (VII. 5.).

77. *sír.*²⁰ M 125, Ny, F, H 160. A váz rossz állapotban volt. — A kereszt-esont medencei felszínén téglalapalakú csatkeretes, csuklós bronzcsat (VII. 13.), szíjszorítólemezzel. A jobb csípőlapát taraján vaskés. A bronzcsat bal felső sarkától 15 cm-re, rézsút a bal felsőkar irányában, négyzetalakú, sarkain szegekkel átütött vasövdísz (VII. 9.); az övdísz közepén granulációs bronzfoglatban kék ékkő. A bal combon keresztben fekvő hosszúkás vastöredék. A csattól 24 cm-re, a jobb felkar mellett, élén álló lemezke. A bal oldali csípőlapátban, 7 cm-re a csattól négyszögű vasövdísz. Ettől 5 cm-re a csípőlapátban égési nyomokat mutató gyöngyberakásos vasövdísz (VII. 10.). A jobb medenceüregben gyöngyszem, bronzkerettel. Az előbbtől jobbra 2 cm-re a kar irányában húzódó vasdarab. A csattól balra a csípőlapáton lemeztöredék. A jobb csípőlapát szegletén gyöngyberakásos vasövdísz (VII. 11.). A jobb oldali csípőesont oldalsó részén téglalapalakú szögecses lemez, szögecses lapjával lefelé. Az ülőesont medencei felszínén élénálló lemeztöredék, magasabb rétegben, mint a csat. A lemeztöredék alatt, azzal érintkezve, a karsonttal párhuzamosan hosszúkás vasdarab. Mellette gyöngyberakásos övdísz (VII. 12.). A medencére hajlítva vassarló (XXI. 25.).

78. *sír.* M 140, Ny, F, H 155. — Mindkét karja ölbetéve. A combesontnál kalcinált esontok; a sírban széndarabok szétszórva. A bal combesont külső oldalán egyélű, 12 cm hosszú vaskés; markolata a bal kéznél volt.

79. *sír.* M 158, Ny, F, H 155. — Jobb kezénél széles sarló (XXI. 28.). A keresztcsont medencei felszínén szegletes vasesat és 8 cm hosszú vaskés töredék.

80. *sír.* M 140, Ny, N, H 145. — A koponya két oldalán kék üveggyöngy-esüingős fülbevaló (VII. 15., 16.). A csípőesont jobb taraján szegletes vasesat (VII. 14.).

81. *sír.* M 160, Ny, F. A koponya összetört, a váz elkorhadt. — A jobb könyök belső oldalától a kéz fejéig a medencén fekvő vassarló (XXI. 26.); a nyele 10 cm, a görbület 14 cm. A jobb alsó karszár alatt vasesiholó. A bal alsó karszár alatt 20 cm hosszú vaskés. A térdnél vasesat. A medencében, a farsigolya végénél vaslemeznyúlványos szegletes vasesat (VII. 17.).

82. *sír.* M 150, Ny, F, H 150. — (5. kép). A bal combesonton szélespengéjű, töredékes vaskés (IX. 21.). A bal felkar külső oldalán, szegfejes lapjával felfelé feküdt az első karikás bronzlemez (IX. 1.). A bal könyök belső oldalán a második karikás bronzövdísz (IX. 2.). A bal oldali csípőesont taraján volt a harmadik övdísz (IX. 3.). A bal csípőesont lapátjának a felső szegletén egymás mellett feküdt a negyedik (IX. 4.) és az ötödik (IX. 5.) karikás övdísz. A farsigolyán szögecses lapjával felfelé, csuklós szíjszorítólemezes bronzcsat (IX. 8.); az ovális csatkarika bordázott s tuskéje a jobb kar felé irányult. A csat szíjszorítólemeznél lyukvédő (IX. 20.). A csatkarikájánál két lyukvédő (IX. 14., 16.). Az utóbbi két lyukvédő mellett a gerinceoszlop jobb oldalán a hatodik karikás övdísz (IX. 6.). Tőle 3 cm-re jobbra feküdt a hetedik karikás övdísz (IX. 7.). A jobb oldali csípőlapát szegletén volt a nyolcadik (IX. 9.)

²⁰ A sírt Dr. Csallány Dezső tárta fel.

és a kilencedik karikás övdísz (IX. 10.). A jobb könyök belső oldalán találták a tizediket (IX. 11.). A jobb alkar külső részén karikanélküli bronzövdísz (IX. 12.). A jobb oldali második karikától 3 cm-re lefelé a rendes formától elütő bronz kisszíjvég (IX. 19.); hegygel a sír bal oldala felé. A bal csípőtaraj szegletén — azóta elveszett — bronzövmerevítő. Az övmerevítő közelében a másik bronz kisszíjvég (IX. 18.); a háromszög alakú kisszíjvég hegyesedő részét három gömbből alkotott dísz zárja be. A keresztcsont medencei felszínének a csúcsán szegletes vascsat (IX. 17.). A keresztcsont medencei felszínének bal oldalán, háromszög alakú bagolyfejdíszítésű nagyszíjvég (IX. 13.). A nagyszíjvég felett bronzbujtató (IX. 15.); nyílásával lefelé, szögletes részével a csat felé.

83. sír. M 140, Ny, F, H 163.

— A csípőcsont bal taraján iüda-díszes bronzövmerevítő VII. 18.). A jobb lábszár mellett kis vaskés (VII. 19.).

84. sír. M 160, Ny, F, H 163.

— Jobb kezénél 20 cm hosszú vaskés (XXI. 15.); a kés hegyénél díszített nagy tojás. A bal oldali csípőcsont taraján négyszegletes vascsat; alatta másik kisebb szegletes csat töredéke. Bal lábfejenél vaskapcsok.

85. sír. M 165, Ny, N, H 150.

— A két lábfej között virágcserepformájú, töleszerűen kihajló peremű töredékes, durva szürke edény (XLIII. 10.); Ma 16, Szá 13, Fá 7.

86. sír. M 125, Ny, N, H 145.

— A bal csípőcsont lapátján szegletes vascsat (VII. 20.); taraja szegletén kisebb szegletes csat (VII. 21.).

87. sír. Adatai nincsenek felvéve. Melléklete: hosszúkásformájú, enyhén kiálló peremű, feketeszínű, durva edényke (XLIII. 18.); Ma 13, Szá 8, Fá 4.5.

88. sír. M 160, Ny, N, H 163. — A bal alsókar és a csípőlapát alsó részén gyöngyök. A jobb combcsont külső oldalán vascsat. A medence jobb oldalán tojáshej; mellette kettőscsonkakúpformájú orsógomb (VII. 22.).

89. sír. M 140, Ny, N, H 150. — A jobb könyök külső oldalán kettőscsonkakúpos, körbefutó barázdákkal díszített orsógomb (VII. 23.). A mellkason virágcserepformájú, szabadkézzel formált, durva edény (XLIII. 21.); pereme csipkézett; Ma 11, Szá 9, Fá 6.5.

90. sír. M 140, Ny, N, H 155. — Halántékain kéküveggyöngyesüngős fülbevalópár (VII. 25., 27.). Nyakán, dinnyemagformájú üvegpaszta s oszloposformájú gyöngyök (VII. 24., 26.).

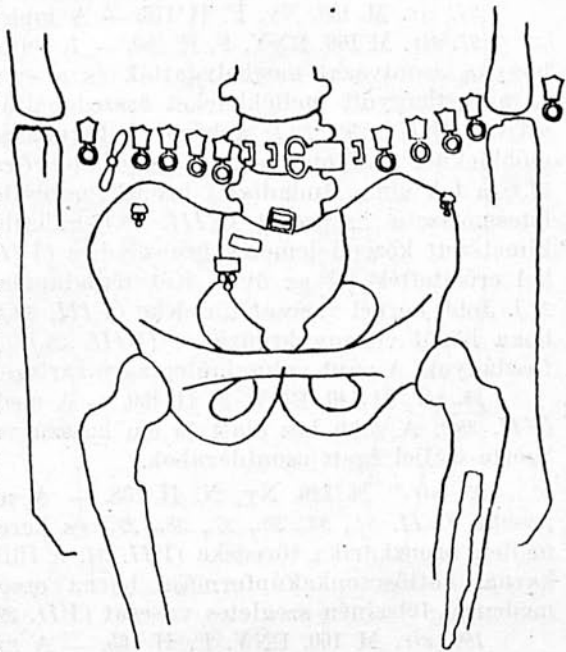

Abb. 5. kép.

91. sír. M 145, Ny, F, H 175. — Egyetlen melléklete a keresztcsont medencei felszínén lévő vasesat (XXI. 46.).

92. sír. M 175, Ny, F, H 165. — A jobb lábszár alatt szárnyas- és birka-csontok. A keresztcsont közepén szegletes vasesat. A csípőlapát bal taraján nagyobb vaskarika. A jobb csípőcsont taraján oválisalakú vaskarika.

93. sír. M 175, Ny, F, H 166. A váz jófenntartású. — A bal csípőlapát taraján ovális vasesat.

94. sír. M 155, Ny, N, H 152. — Bal vállánál három dinnyemag formájú gyöngy. A bal csípőlapát szegletén vasesat.

95. sír. M 130, Ny, N, H 145. A koponya rossz állapotban. — Jobb halántékánál síma, szegletesmetszelű bronzfüggő. Az ülőcsonton szegletes vasesat.

96. sír. M 130, Ny, F, H 173. — A jobb combcsontnál vaskarika.

97. sír. M 160, ÉNY, F, H 180. — A feltárás folyamán megállapítható volt, hogy a csontvázat megbolygatták és a sírt részben kirabolták. A csontokat és az otthagyt mellékleteket összedobálták. Mellékletei: két indadíszes kisszíjvég (VIII. 20., 22.); a bőrv befogadására szolgáló tok is indadíszes. Az előbbieknél nagyobb hegyes csúcsban végződő indadíszes kisszíjvég (VIII. 21.); a tok síma. Indadíszes bronzövmerevítő (VIII. 18.). Trapézformájú, szegletesmetszelű bronzesat (VIII. 19.), ráhajló pecekkel. Három téglalapalakú kimetszett közepű lemezes bronzövdísz (VIII. 23–25.); sarkaikon lévő szögekkel erősítették fel az övre. Két téglalapalakú töredékes lyukvédő (VIII. 27., 28.). Jobb kéznél vasesat töredéke (VIII. 29.), lejjebb vaskés (XXI. 14.), a jobb boka körül vékony bronzpánt (VIII. 26.); végein bronzszeg, rajta erős bőrfoszlányok. A pánt valószínűleg saru tartozéka volt. A jobb lábnál fakorhadék.

98. sír. M 140, ÉNY, F, H 150. — A medencénél szegletes vasesat töredéke (VII. 28.). A jobb kéz alatt 15 cm hosszú vaskés; éle a csontváz felé fordult. Szerte-széjjel égett csontdarabok.

99. sír.²¹ M 140, Ny, N, H 138. — A nyak körül dinnyemagalakú üveg-pasztá- (VII. 32., 33., 36., 37., 38., 39.) és kerek kék gyöngyök (VII. 31., 35.). A mellén bronzkarika töredéke (VII. 34. a fülbevaló lecsúszott darabja.). A bal karnál kettőscsontkakúpformájú barna orsógomb (VII. 30.). A keresztcsont medencei felszínén szegletes vasesat (VII. 29.).

100. sír. M 160, ÉNY, F, H 165. — A medencétől a térdig megbolygatták s a megbolygatott csontokat a lábszár fölé tették. A megbolygatás valószínűleg a közelében fekvő 112. sír ásásakor történt. A jobb csípőcsont lapátján vastag vaskarika (X. 1.). A jobb kezénél vaskés hegye.

101. sír. M 160, ÉNY, F, H 161. — A bal csípőlapáton, tövisével a csípőcsont taraja felé néző szijszorítólemezes kis bronzesat (II. 33.). A jobb combcsonton kívül 26 cm hosszú vaskés (II. 36.). Ezen keresztül éllel a comb felé iveltélű vasfokos (II. 32.); a nyélluk az elkeskenyedő fok közelében volt. A lábánál bronzpityke, két kis vaskapocs (II. 34., 35.) és fakorhadék.

102. sír. M 160, ÉNY, N, H 154. — Melléklete nem volt.

103. sír. M 165, ÉNY, N, H 170. A csontváz nagyon rosszfenntartású. — Fejénél fülbevaló, gyöngyecsüngőkkel. A nyakon gyöngyök.

²¹ A sírt Dr. Csallány Dezső tárta fel. — A VII. táblán a 31–49. jelzés helyett 31–39. a helyes.

104. sír. M 140, ÉNY, N, H 155. — A keresztcsont medencei felszínén szegletes vascsat.

105. sír. M 165, ÉNY, F, H 170. — A medencénél négyszegletes vascsat töredéke. A jobb combcsont külső oldalán 20 cm hosszú vaskés, éllel a combcsont felé.

106. sír. M 184, ÉNY, F, H 160. — Bal karja a nyakához hajlítva. Lábcsontjai görbültek. Melléklete nem volt.

107. sír. M 150, Ny, F, H 160. — (6. kép). A jobb csipőcsont tarajának a szegletén egymáshoz közel négy csuklós övdísz, csoportos elhelyezésben (XI. 1—4.); a szíjvégalakú tag indadíszes s a csavart indaszárak végein három-három levél sarjad; a csuklós-szerkezetű csüngőtag cimerpaizsformájú, széle karélyos és bemélyítések díszítik; felerősítése az indaszárak hajlásánál lévő lyukakon történt. A bal csipőcsont medencei felszínének taraján, az előbbiekkal mindenben megegyező négy dísz (XI. 5—8.). Ezek az öv elején voltak. A bal csipőlapát alsó felszínén, három azonos kidolgozású övdísz (XI. 9—11.). A jobb csipőlapát külső felszínén három övdísz (XI. 12—14.). Egyik (XI. 14.) hiányos. Valamennyi övdísz hátlapja homorú és díszítetlen (XI. 9.). A jobb csipőcsont szegletén bronzövmerevítő (XI. 35.); felülete keretezett s ívalakban bordázott. A keresztcsont közepén peckével balfelé irányuló, szíjszorítólemezes bronzcsat (XI. 31.); csatkarikája ovális, pecke ráhajló, csuklós lemezét geometri-

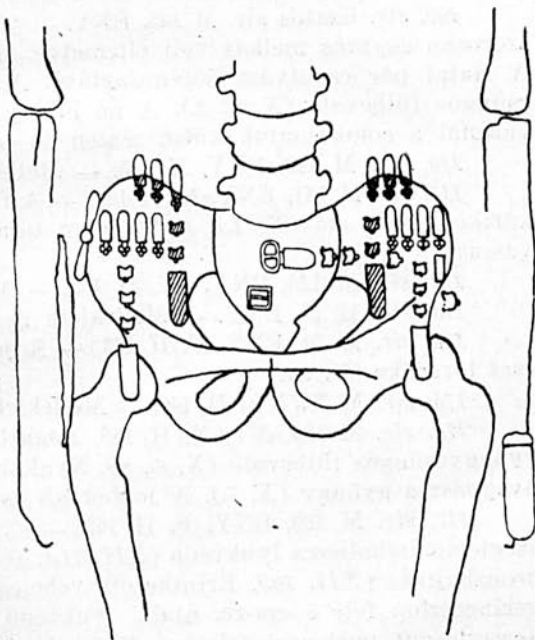

Abb. 6. kép.

kus formában elrendezett növényi motívumok díszítik. A bal kézfőn kívül állatfejesvégződésű bronznagyiszíjvég (XI. 19.); két lemezből áll s áttört, körbehajló, indadísz van rajta. A bal csipőlapát taraján az egyik övtag (XI. 8.) alatt 3 cm-re bronzövbujtató (XI. 34.). A csat és a bujtató között három áttörtművű, stilizált indadíszes lyukvédő (XI. 15., 17., 22.). A bujtató alatt a negyedik lyukvédő (XI. 24.); hátlapjuk síma. A jobb csipőcsont taraján talált övdíszek között csatlakozott az övhöz az első lelogószíj. Az első állatfejesvégződésű, leveles indákkal díszített kisszíjvég ettől 15 cm távolságban feküdt (XI. 18.); a szíjon három kis lyukvédő volt, félkörös bevágásával lefelé (XI. 16., 23., 25.). A bal oldali csipőcsont szegletén talált övdíszek között csatlakozott a második lelogószíj. Végében, 10 cm távolságra az övtől, egy kisszíjvég (XI. 20.); rajta három lyukvédő (XI. 26., 27., 29.). A bal oldali csipőcsont alsó felszínén az ott talált övdíszek közé kapcsolódott

a harmadik lelógószíj; végében kisszíjvég feküdt (XI. 21.) s a szíjon-két lyukvédő (XI. 30., 32.) volt. A jobb csípőcsont külső felszínén, az övdíszekhez esatlakozva feküdt a negyedik lelógószíj; végében kisszíjvég (XI. 28.), a szíjon két lyukvédő (XI. 33.), melyek közül egyik azóta elveszett. A kisszíjvégek két lemezből öntöttek, állatfejesvégződésűek és három körbehajló indaszárral díszítettek. A lelógószíjakat bronzpitykékkal erősítették fel. A keresztcsonton vasesat (XI. 36.). A jobb kéznél a csípőcsont tarajához tapadva, töredékes vaskés.

108. *sír.* M 164, ÉNY, N, H 158. — Nyakában dinnyemagformájú gyöngök. Jobb könyökénél kettőscsonkakúpos orsógomb.

109. *sír.* Kettős *sír.* M 145, ÉNY. — (XLVIII. 1.). A sírban a két csontváz szorosán egymás mellett volt eltemetve. Bal oldalon a nő, jobboldalt a férfi. A fiatal pár csontváza jófenntartású. A nő koponyáján baloldalt, két kékcsőngős fülbevaló (X. 2., 3.). A nő lábfejénél tojásmaradvány. A férfi csontvázánál a combcsontok külső részén 20 cm hosszú vaskés.

110. *sír.* M 140, ÉNY, H 145. — Melléklete nem volt.

111. *sír.* M 144, ÉNY, N, H 145. — A felsőbb rétegből csüngős bronzfüggőkarika került elő (X. 4.). A koponya táján marhafogak. A bal kéznél rossz vasesat.

112. *sír.* M 120, ÉNY, Gy, H 105. — Melléklete nem volt.

113. *sír.* M 75, ÉNY. — Melléklete nem volt.

114. *sír.* M 70, ÉNY, F, H 163. — A jobb oldali csípőlapát szegletén vasesat töredéke (X. 5.).

115. *sír.* M 75, NY, H 140. — Melléklete nem volt.

116. *sír.* M 195, NY, N, H 158. Fogatlan öreg. — Halántékain két üveggyöngyűcsüngős fülbevaló (X. 6., 8.). Nyakában 15 kékszínű dinnyemagformájú, üvegpaszta gyöngy (X. 7.). A jobboldali csípőlapáton vasesat.

117. *sír.* M 190, ÉNY, F, H 167. — (7. kép). A bal csípőcsont tarajának szegletén indadíszes lyukvédő (XII. 11.); félkörös bevágása felfelé volt. Alatta bronzbujtató (XII. 10.). Érintkezett vele egy másik lyukvédő (XII. 12.). A gerincoszlop felé 5 cm-re, újabb lyukvédő (XII. 14.); bevágásával lefelé. A keresztcsont medencei felszíne fölött bronzcsat (XII. 13.); tüskéjével a jobb kar felé fordult; csatkarikája ovális, csuklós szíjszorítólemeze indadíszes. A csat alatt két csuklósszerkezetű indadíszes csüngős övdísz (XII. 1., 2.); a csüngők lefelé állanak; hátlapjuk síma és homorú. A keresztcsont medencei felszínének oldalsó részén három, az előbbiekkal azonos övdísz (XII. 3., 4., 5.); díszített felületével felfelé. A jobb alkarral párhuzamosan 24 cm hosszú vaskés. Alatta kisszíjvég (XII. 9.), melynek felerősítése a két fütes tagja szolgált; zeg-zugvonal és növényi motívumok díszítik. A bal combtő irányában, a combon kívül indadíszes nagyszíjvég (XII. 8.); két lapból áll, két szembenéző madárfej van a felső végén. A bal térdea kívül növénymintás csuklós övdísz (XII. 6.). A gerincoszlop bal oldalán és a keresztcsont medencei felszínének közepén lemezpántocska. A jobb csípőcsont tarajának szegletén három övdísz. A jobb alkar végénél bronzpityke. A keresztcsont medencei felszínén a bronzcsattól 10 cm-re lefelé vasesat bőrmaradványokkal. A jobb csípőlapát taraján kívül bronzlemezdísz. Mellette a jobb karon belül, díszével lefelé fordított növénymintás csuklós övdísz (XII. 7.). A gerincoszlop

alatt újabb esüngős övdísz. A jobb kéznél pitykék. A keresztesonton lyukvédő (XII. 15.). A bal comb táján pitykék. A bal csipőlapát taraján egymással érintkező három, növénymintás, esuklós övdísz. A esüngős övdíszek elhelyezése a következő: három egyedül, de külön-külön, kettő egy helyen, és három három helyen volt.

118. sír. M 144, ÉNY, N, H 135. — Jobb kezénél tojásmaradvány.

119. sír. M 87, ÉNY, F, H 165. — Mellékletnélküli sír.

120. sír. M 80, ÉNY. — Melléklete nem volt.

121. sír. M 72, ÉNY, N, H 150. — Melléklet nélkül.

122. sír. M 160, ÉNY, F, H 160. — Melléklete nem volt.

123. sír. M 125, ÉNY, F, H 165. — A csontváz lába között sok esiga és lófej. A ló csontvázának többi része a jobb és bal oldalon fekvő. Jobb térdénél kis vaskés (X. 9.). A jobb lábszár közepe táján bronzlemez töredéke.

124. sír. M 150, ÉNY, F, H 170. — A csontváz lábánál, de magasabb rétegben, 70×40 cm területen hasítottkormú állat csontjai. A csontváz jobb kezénél vaskés (X. 31.), jobb térdénél vékony vaslemez.

125. sír. M 95, ÉNY, F, H 168. — Fejénél kis vastöredék.

126. sír. M 145, NY, N, H 150. — A fej két oldalán gyöngyesüngős fülbevaló (X. 12., 13.). Nyakában berakott, kerek- és oszloposformájú, síma, agyagpaszta- és borostyángyöngyök (X. 14.). A bal csipőcsont lapátjában vaskés (X. 18.). E mellett szegletes vaseset (X. 11.). Mindkét alkaron nyitottvégű, kerekátmetszetű, bronzkarperec (X. 10., 15.). A bal kéznél kettősesonkakúpfarmájú sűrke orsógomb (X. 16.). Vállánál hengeres, bordázott tűtartók (X. 17.).

127. sír. M 100, ÉNY, GY. — Melléklete nem volt.

128. sír. M 95, ÉNY, N, H 100. — A koponya jobb oldalán aranyozott esüngős bronzfüggő (X. 23.). Nyakán kerek, szegletes üveggyöngyök (X. 19., 21., 22.). Mindkét alkaron lemezes bronzkarperec töredékei (X. 20.).

129. sír. M 132, ÉNY, N, H 153. — A halánték két oldalán esüngős bronzfüllőfüggő (X. 24., 25.). A bal kéznél kettősesonkakúpfarmájú, vonaldíszes orsógomb (X. 26.). A medencétől a lábfejig állati csontok borították.

130. sír. M 145, ÉNY, N, H 150. — Fejénél aranyozott esüngődíszes bronzfüggő (X. 27.) és három zöldszínű gyöngy (X. 28., 29., 30.).

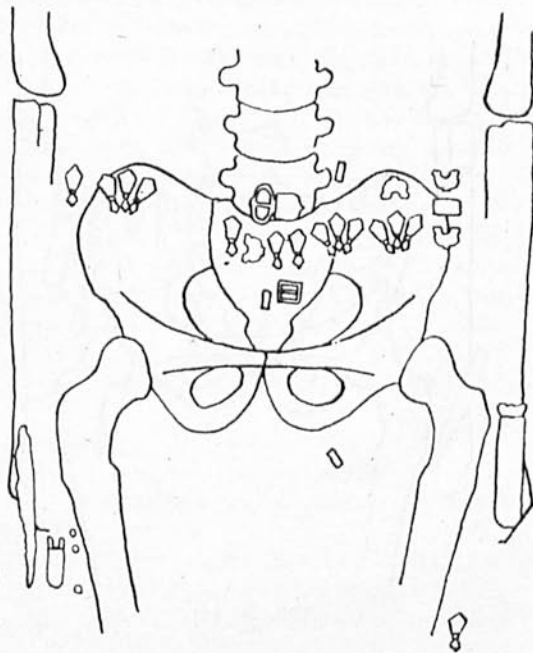

Abb. 7. kép.

131. sír. M 165, ÉNY, N, H 45. — A csontváz korhadt fenntartású, annak ellenére, hogy nagyrészen — különösen a fej felett — nagy darabokban megmaradt vastag deszka feküdt. Sok figyelmet érdemel, hogy ott, ahol deszkás temetkezés volt — mint pl. Szentés, Jaksor—Kettőshalmon — ott a csontváz mindig korhadtabb, mint a többi sír, földje jobban össze volt lyukgatva (vakond) s a csontok és a tárgyak is elmozdultak. Nyakában berakott kerek síma, oszlopos és dinnyemagformájú gyöngyök (XIII. 4.). Mindkét alkaron laposvégű, nyitott bronzkarperec (XIII. 1., 3.). Jobb keze táján, körbefutó barázdákkal díszített orsógomb (XIII. 2.).

132. sír. M 150, NY, F, H 169. A váz rosszfenntartású. — Az alsó láb-száraikon sok marhaesont. Jobb kezénél vaskés (X. 32.).

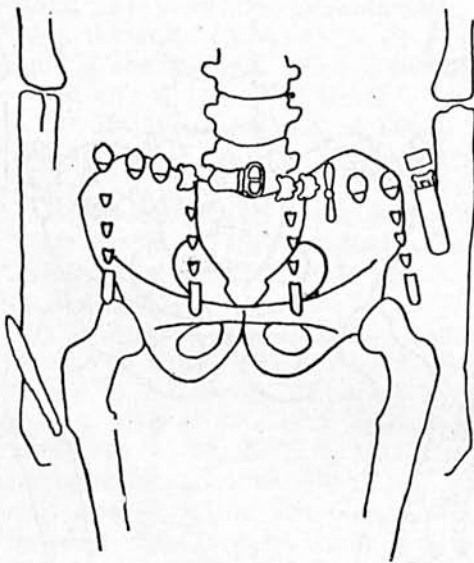

Abb. 8. kép.

133. sír. M 147, ÉNY, F, H 152. A váz rossz állapotú. — Jobb kezénél kettős csontakúpformájú orsógomb (XIII. 5.). Bal kezénél törött vaspánt.

134. sír. M 180, ÉNY, F, H 165. (8. kép). A váz rosszfenntartású. — Lovastemetkezés; a csontváz fakoporsóban. A bal csípőcsonton kívül öntött bronznagyszíjvég (XIV. 1.); két lapból áll; indákkal díszített felületét hullámvonalas keret szegélyezi; a szíj befogadására, két-két szembenéző madárfejet képeztek ki. A bal csípőcsont tarajának szegletén csuklós indadisztes övdísz (XIV. 6.). Ettől 5 cm-re a második övdísz (XIV. 7.); ettől 5 cm-re díszített övmerevítő (IV. 16.). A merevítőtől 5 cm-re indadisztes lyukvédő (XIV. 11.); tőle 3 cm-re

a második (XIV. 12.); mindkettő kimetszett oldalával a csattóvis irányában helyezkedett el. A keresztcsont medencei felszínének közepén indadisztes, szíjszorítólemezes bronzesat (XIV. 21.); pecke a bal kar felé irányult. A csattól balra 3 cm-re feküdt a harmadik lyukvédő (XIV. 13.). Ettől 5 cm-re a harmadik övdísz (XIV. 8.), 5 cm-re a negyedik (XIV. 9.), majd a jobb csípőlapátnak a szegletén az ötödik (XIV. 10.). Valamennyi esüngős, áttört és két szembenéző S-alakú leveles indák díszítik. Az első övdísz alul indul ki az első lelógószíj; rajta az övtől 10 cm-re, közel egymáshoz, három paizsalakú, növénymintás, áttörtművű bronzlemez (XIV. 14., 15., 18.). A lelógószíj végén indadisztes kisszíjvég (XIV. 2.). A második lyukvédőnél ágazik el a második lelógószíj; rajta három paizsforma dísz (XIV. 19., 20., 22.) és egy indás kisszíjvég (XIV. 3.). A csattól balra eső lyukvédőtől indult ki a harmadik lelógószíj, melyen három paizsalakú dísz (XIV. 23—25.) és a kisszíjvég (XIV. 4.) lógott. Végül a bal csípőcsont tarajának szegletén lévő ötödik övdíszről indult,

a negyedik lelógószíj, melyen ugyancsak három dísz (XIV. 26—28.) és egy kisszíjvég (XIV. 5.) volt. Mindegyik kisszíjvég indadíszes öntött lapból áll s hátlapja homorú (XIV. 5.). A paizsalakú díszek áttörtművűek, hátlapjuk homorú (XIV. 19., 25.). A nagyszíjvég fölött díszítetlen, zárt övbújtató volt (XIV. 17.). A jobb oldalon vaskés (XV. 79., 83.). A halottat koporsóban temették el. A négy sarokban vastag fagerendák nyomait észlelte az ásató. A sarkokon egy-egy koporsókapocs feküdt. Jellemzi a képesokat, hogy az U-alakúra hajlított vaskampóba egy-egy vasszőget erősítettek. A XV. 75., 76., 77., 78., 80., 81. szám alatt bemutatott töredékek a koporsókapcsok tartozékai.

A férfitől 40 cm-re feküdt a felszerszámozott ló a koporsón kívül, fejjel a férfi lába felé. Sajnos a szerszámdíszek pontos helyzetét a hiányos megfigyelés miatt nem ismerjük. A fényképfelvétel alapján megállapítható, hogy a korongos falerák a kantáron voltak. Ezek közül kettő nagyobb (XV. 66., 67.) s hét kisebb (XV. 63—65., 68—71.). Mindegyik tetején vasdudoros szögfej van, hátlapján négyszegletes vaslemez a szeg végén. A ló törzsét, de különösen a hasát, félgömbformájú vasgombokkal gazdagon díszítették; 62 ilyen vasdísz csüngött a szerszámmaton (XV. 1—62.); a belsejükben lévő vasszeg végén — a nagy falerákhoz hasonlóan — négyszegletes lemezek voltak. Ezekkel a lemezekkel erősítették fel a díszeket a bórszerszámmra. Szűgye alatt két oldalt kengyel volt (XV. 72., 73.). A ló szájában görbe oldalszáras zabla (XV. 74.), a has alatt hevedercsat (XIV. 29.). A szíjszorítólemezes vasesat (XV. 82.) a kengyel mellől került elő.

135. sír. M 110, NY, GY, H 100. — Melléklete nem volt.

136. sír. M 130, ÉNY, F, H 160. — A bal csípőcsont lapútján szegletes vasesat (XIII. 6.).

137. sír. M 150, NY, N, H 165. — Melléklete nem volt.

138. sír. M 130, NY, GY, H 125. — Dereka táján tojásmaradvány.

139. sír. M 140, NY, N, H 165. — Nyakánál dinnyemagformájú kerek gyöngyök (XIII. 7.). A sír fölött kalcinált csontok.

140. sír. M 140, ÉNY, N, H 160. — A váz roszfenn tartású. — Halántékain kék gyöngyecsüngős fülbevaló (XIII. 8., 9.). Jobb kezénél díszített, hengeres tűtartótok (XIII. 12.). Benne vastű (XIII. 11.). A keresztcsont medencei felszínén szegletes vasesat töredéke (XIII. 10.), jobb könyökénél kettőscsonkakúpformájú orsógomb (XIII. 13.).

141. sír. M 150, ÉNY, N, H 160. — A sír szélén a csontok felett fagerenda. A fej bal oldalán gyöngyecsüngős függő (XIII. 14.). A jobb kéznél kettőscsonkakúpformájú vörösszínű orsógomb (XIII. 15.).

142. sír. M 140, ÉNY, N, H 130. — A sír oldalán három gerenda nyoma. Az álltól jobbra és balra zöld üvegesüngős fülbevaló (XIII. 17., 22.). Nyakánál dinnyemag alakú és oszlopos gyöngyök (XIII. 18., 20.). A nyakéket kerek rekeszes kapocs pár zárta össze. Mellén bronzlemez. A jobb kéznél egymásra téve nyitott és összehajlított bronzkarperec (XIII. 16., 21.). A bal comboson mellett kívül kisméretű, hajlított vaskés (XIII. 23.). A sírból előkerült még egy gömbölyű, fehérszínű, kisméretű agyagorsó (XIII. 19.).

143. sír. M 165, ÉNY, F, H 150. — A sír keresztben fagerendákkal volt borítva. A csontvázból csak a lábszárok maradtak meg jó állapotban. Valószínűleg megbolygatták. Mellékletei: az állkapocsnál vasdarab. A bal kules-

esont alatt áttörtművű növényornamentikával díszített csuklós övdísz (XVI. 1.). A keresztcsont medencei felszínének alapján az előbbivel azonos övdísz (XVI. 2.). Alatta szegletes vasesat (XVI. 30.). A keresztcsont medencei felszínének közepén indadíszes lyukvédő (XVI. 23.). Tőle jobbra, vele egy irányban indadíszes kisszíjvég (XVI. 8.). A bal medence taraján négy címerpaizsformájú növénymintás övdísz (XVI. 12., 13., 15., 16.). Mellette lyukvédő (XVI. 24.). Közéleben másik lyukvédő (XVI. 25.). A bal könyökön belül bronzbujtató (XVI. 27.). Alatta nagyobb bronzveret (XVI. 14.). A bronzveret mellett lyukvédő (XVI. 26.). A bal alsó karon kívül, két lemezből öntött, indadíszes nagyszíjvég (XVI. 6., 7.); az indákból kettős levelek sarjadzának. A bal csípőlapát alsó részén két csüngős dísz (XVI. 3., 4.). A két comb között vasesat. Tőle jobbra indadíszes kisszíjvég (XVI. 9.). Az előbbivel egy irányban, de kissé balra kisszíjvég (XVI. 10.). A bal könyöknél kettősesonkakúpos, körbefutó barázdákkal díszített orsógomb (XVI. 31.). A bal csípőlapát közepén csuklószerkezetű bronzsat (XVI. 22.); csatkarikája ovális, lemeze áttört s keretserűen kiképzett. A bal karon kívül kisszíjvég (XVI. 11.). Felette két övdísz (XVI. 17., 18.). A bal csípőlapát közepén újabb kisszíjvég, fölötte három övdísz (XVI. 19–21.). Feje alatt csüngős övdísz (XVI. 5.). A bal csípőlapát alsó részén csiholóacél (XVI. 29.) és egy kova (XVI. 28.).

144. sír. M 135, ÉK, N, H 145. A fej rossz-, de a váz jófenntartású. — A fej bal oldalán és a mellen gyöngyesüngős függő (XIII. 27., 28.). Nyakában berakott és dinnyemagformájú gyöngyfűzér (XIII. 24.). Dereán kis bronzövdísz (XIII. 26.). A jobb kéz középső ujján ezüst pecsétgyűrű (XIII. 25.); feje síma ezüstkorong.

145. sír. M 144, NY, N, H 144. — A váz jobb oldalán, 165 cm hosszan elnyúló, fejjel keletnek néző szarvasmarha egész váza. A fej bal oldalán gyöngyesüngős fülbevaló (XIII. 30.). A bal karnál dinnyemagformájú s berakott gyöngyök (XIII. 29.).

146. sír. M 100, NY, F, H 160. — Melléklete nem volt.

147. sír. M 135, NY, GY, H 115. — A keresztcsont medencei felszínének közepén szegletes vasesat (XIII. 31.). Bal lábfejénél sárgaszínű, korongon készült, festett, akasztófüles bögre (XLIII. 3.); az edény nyakán 1 cm széles körbefutó fekete sáv; rajta sötétebb feketeszínű pettyek; a fülét két függőleges fekete sáv fogja körül; a fül átellenes oldalán a nyakon lévő sávból kiinduló két függőleges sáv húzódik; a függőleges sávokat fekete pettyek díszítik; Ma 12, Sz 8, F4 7.

148. sír. M 125, NY, GY, H 180. — Melléklete nem volt.

149. sír. M 160, NY, F, H 155. A váz rosszfenntartású. — Melléklete nem volt.

150. sír. M 160, NY, F, H 170. — Jobb kezénél 10 cm hosszú vaskés. A bal csípőlapátban ovális vasesat. A jobb boka táján kis vaskampó.

151. sír. M 160, NY, N, H 165. — Feje alatt kék gyöngyesüngős függő (XVII. 1.).

152. sír. M 164, NY, N, H 153. — Melléklete nem volt.

153. sír. M 160, NY, N, H 165. — Fejénél síma bronzfüggő (XVII. 7.). Bal könyökénél gömbölyű orsógomb (XVII. 8.). Karjain széles pántszerű vaskarperec (XXI. 36., 37.). A jobb csípőlapát taraján préselt bronzkorong.

154. sír. M 170, NY, F, H 170. — Lábfejénél szárnyas csontjai. A bal láb-szár alsó részénél kis vaskampó töredéke.

155. sír. M 130, NY, N, H 155. — Nyakában dinnyemagformájú gyöngyök (XVII. 6.). A keresztcsont medencei felszínén vascsat töredéke.

156. sír. M 140, NY, N, H 145. — Fejénél gyöngyűs függőpár (XVII. 16., 19.). Bal válla felett üvegbetétes mellboglárpár (XVII. 17., 18.).

157. sír. M 170, NY, GY, H 100. — Jobb térdén kívül tojás. A jobb csípőlapáton kis vascsat. Jobb kezénél vaskés. A jobb bokánál vörösszínű, akasztófüles, festett edény (XLIV. 6.). Festése a 147. sír edénydíszítésével azonos.

158. sír. M 145, ÉNY, N, H 150. — A fej bal oldalán síma bronzfüggő (XVII. 14.). Nyakában nyole dinnyemagformájú s egy hengeres fehér mészgyöngy (XVII. 12.). A jobb kulcs-

csont mellett üvegberakásos mellboglárpár (XVII. 10., 11.). Bal könyökénél háromsoros barázdával díszített orsógomb (XVII. 15.). Fölötte hengeres díszített csont tűtartók (XVII. 13.). A jobb csuklónál leveles indás nagyszíjvég (XVII. 9.); a bőrvén befogadására két fül szolgál. A combcsonton kívül fadarabok, koporsó maradványai.

159. sír. M 159, ÉNY, F, H 170, (9. kép). — A jobb csípőcsont taraján kívül 5 cm-re csuklós, csüngőnélküli, öntött övdísz (XVIII. 1.); az övdísz keretét granuláció, felületét áttört növényornamentika díszíti; a dísz csuklós tagjával fölfelé volt. Tőle vízszintes irányban 2 cm-re, azonos helyzetben feküdt a másod-

ik övdísz (XVIII. 2.). A jobb csípőtaraj szegletén peckével jobbra volt a csat (XVIII. 19.); csatkarikája ovális; csuklós szíjszorítólemeze (XVIII. 17.) öntött és indával díszített. A csat után következett a harmadik övdísz (XVIII. 9.); díszített felületével és a csuklós taggal lefelé; ez a tag eredetileg a hátsó oldalon feküdt. Ezután következett az első lyukvédő (XVIII. 18.); felületén kétsorban, granulációs dísz. Közel hozzá egymástól kis távolságra két csüngődíszes övdísz (XVIII. 3., 4.); a lefelé lógó csüngő indadíszes. Ezek után következett a második lyukvédő (XVIII. 20.). A bal csípőlapátban csüngőnélküli övdísz (XVIII. 10.). Közel hozzá a harmadik lyukvédő (XVIII. 21.). A bal csípőcsont taraján, egymáshoz közel két csüngődísznélküli övdísz (XVIII. 11., 12.). A jobb csípőlapát alsó részén díszével lefelé fordított övdísz (XVIII. 13.). Mellette csüngős övdísz (XVIII. 5.). Utána következett egy kis szívalakú, díszített övdísz (XVIII. 24.). A gerincoszlop csatlakozásánál újabb kis övdísz (XVIII. 25.) és két díszével lefelé fordított csüngős övdísz (XVIII.

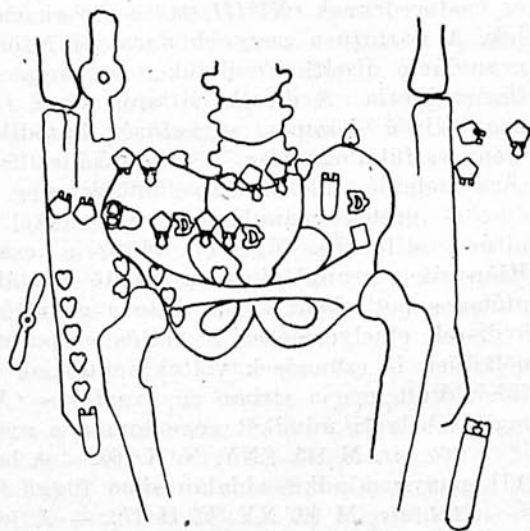

Abb. 9. kép.

6., 7.). Ezekután két szivalakú dísz (XVIII. 26., 27.). A bal csípőlapát alján csüngönélküli övdísz (XVIII. 16.). A bal alkarnál újabb szivalakú veret (XVIII. 28.). Az első lelógó szíjon öt övdísz (XVIII. 24—28.) és egy növénymintás kisszíjvég (XVIII. 14.) volt. A másik lelógó szíj szépen kirajzolódott; a jobb csípőcsont lapátjából indult ki s öt esúcsával lefelénéző dísz (XVIII. 29., 31., 32., 33., 34.) volt rajta. Végén kisszíjvég volt (XVIII. 15.). A medencén kívül a lelógószíj első díszénél függőleges irányban bronzövmerevítő (XVIII. 23.); felületét inda díszíti. A jobb csípőcsont taraján újabb öt veret (XVIII. 35., 37., 38., 39., 40.), melyeknek elhelyezése a harmadik lelógószíjra enged következtetni. A bal forgócsonton kívül feküdt a virágdíszes állatfejesvégződésű nagyszíjvég (XVIII. 8.). Egy lyukvédőnek (XVIII. 22.), egy téglalapalakú indadíszes veretnek (XVIII. 30.), egy kis szivalakú dísznek (XVIII. 41.) és vastöredéknek (XVIII. 36.) a sírban való helyzetét megállapítani nem tudjuk. A garnitúra nagyobb darabjai áttörtművűek. Mindegyiknek a peremét granuláció díszíti. Felületüket az inda és virág kombinálásából származó fűzér alkotja. A díszek hátlapja síma (XVIII. 7.). Az állatfejben végződő nagyszíjvég közepén virágfűzér húzódik. Jól kivehető az állatalak, száj-, szem- és fül-ábrázolása. A hasonló díszítésű kisszíjvégeken a bőröv befogadására szolgáló füleket figyelhetünk meg. A lyukvédők és a lelógószíjakat díszítő veretek granulációs szegélyükkel szervesen illeszkednek bele a garnitúra stílusába. Egészen elütő a csat szíjszorítólemezőnek a díszítése. Hiányzik a granuláció és a díszítő minták is mások. Valószínű, hogy csak utólagos pótlásként került bele a garnitúrába. A csüngős és csüngönélküli övdíszek elhelyezésében a kettős csoportosítás is megfigyelhető. A csüngönélküliek is csüngősek voltak; mutatják ezt a csüngők befogadására való fülek. Volt még a sírban egy vaskokos (XXI. 23.); jobb oldalon az öv felett foglalt helyet; mindkét vége tompa s nyéllyuka köralakú.

160. sír. M 145, ÉNY, N, H 160. — A bal alsókar a medencére volt hajlítva. A koponya mindkét oldalán síma függő (XVII. 20., 21.).

161. sír. M 90, NY, F, H 170. — A jobb csípőcsont taraján két szegletes vascsat. Jobb kezénél vaskés.

162. sír. M 110, NY, N, H 150. — Melléklete nem volt.

163. sír. M 130, ÉNY, F, H 170. — Térdeinél egy-egy összeérő vaskampó. Bal kezénél hosszú egyélű vastőr (XXI. 11.).

164. sír. M 85, NY, Gy, H 100. — Jobb kezénél gömbölyűformájú, szürke orsógomb (XVII. 23.). A jobb és a bal csípőcsont lapátján egy-egy szegletes vascsat (XVII. 22., 24.).

165. sír. M 165, ÉNY, F, H 169. — Jobb kezében vaskés töredéke (XVII. 25.).

166. sír. M 120, NY, F, H 160. — Melléklete nem volt.

167. sír. M 125, ÉNY, F, H 160. — A jobb csípőcsont lapátján szegletes vascsat (XVII. 26.). Bal kezénél 15 cm hosszú vaskés.

168. sír. M 110, NY, N, H 150. — Melléklete nem volt.

169. sír. M 125, DNY. — Melléklete nem volt.

170. sír. M 170, ÉNY, N, H 160. — Kettős sír. A női csontváz bal oldalán csecsemő csontmaradványai. A női csontváza fehérszínű festék rakódott. Melléklete: a fejtől jobbra törött gyöngyesüngős függő (XVII. 27.). Jobb kezé-

nél kettőscsonkakúpformájú orsógomb (XVII. 28.). A csecsemő csontváza melléklet nélkül feküdt.

171. sír. M 95, ÉNY, GY, H 80. — Melléklete nem volt.

172. sír. M 100, ÉNY, N, H 175. Öreg nő. — Melléklete nem volt.

173. sír. M 115, NY, GY, H 115. — A fej bal oldalán törött függő. Nyakában berakott gyöngyszemek (XVII. 29.).

174. sír. M 170, ÉNY, F, H 160. — Melléklete nem volt.

175. sír. M 160, ÉNY, F, H 165. — A jobb csipőcsont lapátján szegletes vasesat. A keresztcsont medencei felszínén kisebb szegletes vasesat. Jobb kezénél 12 cm hosszú vaskés (XXI. 8.).

176. sír. M 100, NY, F, H 160. A csontváz rosszfenntartású. — Melléklete nem volt.

177. sír. M 120, ÉNY, GY, H 80. — Melléklete nem volt.

178. sír. M 165, ÉNY, F, H 170. A váz elég jófenntartású. — A lábszárak közt tojáshéj maradványa. Jobb kezénél 14 cm hosszú vaskés.

179. sír. M 156, É, N, H 160. — A váz jobb és bal oldalán marhaesontok. Bal kezénél rövidpengéjű, de hosszú nyélnyújtványos vaskés (XXI. 16.).

180. sír. M 120, ÉNY, F, H 170. — Melléklete nem volt.

181. sír. M 100, ÉNY, H 140. — Melléklete nem volt.

182. sír. M 125, NY, GY, H 120. — Bolygatott. Melléklete nem volt.

183. sír. M 166, ÉNY, F, H 152. — Nyakában lemeztöredék. A jobb csipőlapáton szíjszorítólemez bronzesat (XVII. 30.); esatkarikája szegletes, pecke ívelt. Mellette töredékes vasszíjbujtató. A medencében szegletes vasesat. A bal csipőcsonton, a felkar irányában, 15 cm hosszú vaskés.

184. sír. M 115, ÉNY, N, H 155. — Melléklete nem volt.

185. sír. M 165, NY, N, H 165. — Fejénél és lábánál állatesontok. Jobb vállánál kis bronztöredék (függő). Nyakában egy szem kékszínű, kerek gyöngy (XVII. 31.). A keresztcsont medencei felszínén fél vasesat.

186. sír. M 176, NY, N, H 150. — A felkar a medencére hajtva. A lábszárak között és a bal lábszáron kívül sertésesontok. A fej jobb oldalán kék üvegyöngyesüngős fülbevaló (XVII. 32.). Jobb térdénél 8 cm hosszú, törött vaskés.

187. sír. M 130, NY, N, H 155. — A fej mindkét oldalán három-három gyöngyesüngős függő (XVII. 33.); a baloldali teljesen szétmállott.

188. sír. M 182, NY, N, H 155. — A fej jobb oldalán kék üvegyöngyesüngős függő (XVII. 35.). A lábánál gömbölyű, durva orsógomb (XVII. 34.).

189. sír. M 138, ÉNY, F, H 156. — Egyetlen melléklete a jobb kéznél lévő 16 cm hosszú vaskés.

190. sír. M 135, ÉNY, F, H 180. — Melléklete nem volt.

191. sír. M 145, ÉNY, N, H 156. — A halánték mindkét oldalán csüngődíszes fülbevaló karikája (XVII. 38., 39.). Bal kezénél gömbölyű, hullámvonaldíszes orsógomb (XVII. 36.). A medencében szegletes vasesat (XVII. 37.).

192. sír. M 150, ÉNY, F, H 170, (10. kép). A csontváz a fej kivételével jó fenntartásban maradt meg. — A jobb könyök alatt kis lemezes szíjvég (XX. 19., 20.); díszítetlen síma felületű. A jobb csipőlapát szegletén egymástól 5 cm távolságra három övdísz (XX. 16., 17., 18.). A bal csipőlapáton ugyancsak három övdísz (XX. 21., 22.); a hatodik dísz szétmállott. Az övdíszek téglalap-

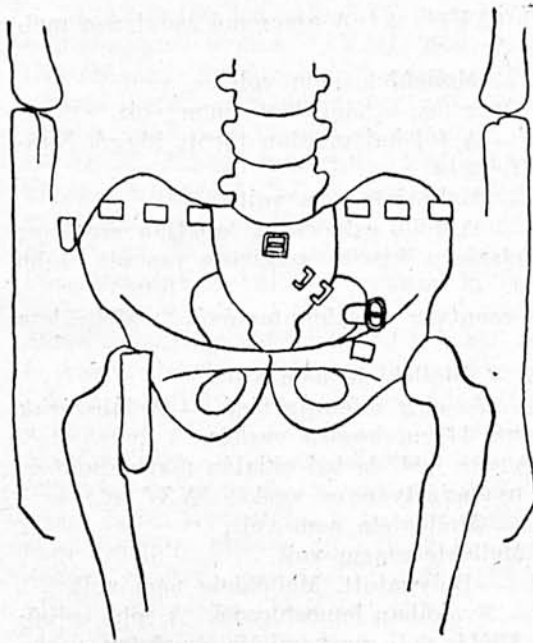

Abb. 10. kép.

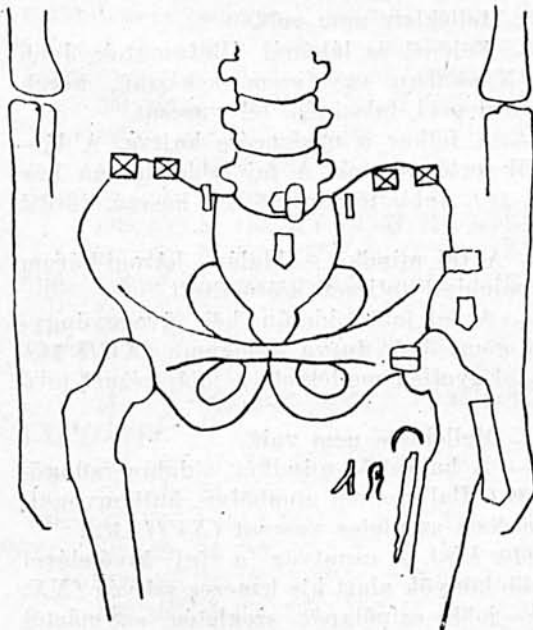

Abb. 11. kép.

alakúak és síma vaslemezből készültek; a négy sarkon látható lyukon keresztül erősítették fel. A XX. 16., 17. példányok közepén látható szögfej azt mutatja, hogy az övdíszeket a 77. sír övdíszéhez hasonlóan gyöngy rárakással díszítették. A jobb forgócsontnál lemezes nagyszíjvég; a szíjvég teljesen elenyészett, csak a lapjai között lévő fakitöltés maradt meg (XX. 26.); a nagyszíjvéget, tehát két lemezből állították össze és kerettel fogták körül. A keresztcsont medencei felszínén, az övdíszek alatt, szegletes vasesat töredéke (XX. 25.). A bal csípőlapát alsó részén ovális csatkarikájú bronzesat (XX. 23.); a vas szíjszorítólemeze letörött. Közeliében téglalapformájú bronzdarab (XX. 24.). A két csat között két, lemezes lyukvédő. A jobb alsó karszáron belül vastöredékek (XX. 27., 28.).

193. sír. M 134, ÉNY, F, H 160. — Az alsó lábszár alatt állati csontok. A csípőcsont jobb lapátjában vasesat.

194. sír. M 134, ÉNY, F, H 170, (11. kép). Lovassír. — A jobb csípőlapát szegletén két lemezes övdísz (XXII. 4., 5.). A bal csípőlapát felső részén az előbbiekkal vízszintes irányban másik két övdísz (XXII. 6., 7.). Mind a négy övdísz téglalapalakú s két csúcsával egymásnaknéző háromszög alakkal van kimetszve; sarkaikon négy szögfej látható; ezekkel erősítették fel az övre. Az övdíszek között a gerincoszlop két oldalán, kissé lejjebb egy-egy szögeces lemez (XXII. 8., 9.). Közöttük szíjszorítólemezes bronzesat (XXII. 10.); csatkarikája ovális és granuláció díszíti; síma paizsalakú lemezét három szögfej üti át. A

jobb alkar közepénél egyvonalban egymás mellett két csüngő. A bal kar közép-vonalában belülről, vasszíjbújtató (XXII. 14.). Alatta lemezes kisszíjvég (XXII. 3.). A bal csuklónál lemezes nagyszíjvég (XXII. 1.); két lemezből áll; a bőröv befogadására tokszerűen kiszélesedik. A bronzesat alatt lemezes kisszíjvég (XXII. 2.). A kisszíjvégek forma és kivitel szempontjából teljesen megegyeznek a nagyszíjvéggel. A bal forgócsontnál szegletes vasesat (XXII. 13.). Ehhez csatlakozott a szíjon lógó vaskés (XXII. 16.). A vaskés felett bronzkarika (XXII. 15.). A kés mellett bronzláncocska (XXII. 11.) és egy miniatűr szétnyitható kés (XXII. 12.). A sír sarkaiban egy-egy vaskapocs (XXII. 17., 20.); a kapcsok egyik sarkában vasszeg.

A csontváz jobb oldalán fejjel a férfi lába felé 165 cm hosszú ló csontváza. A gerinenél kengyelpár (XXII. 17., 18.). A ló szájában oldalszáras vaszabla.

195. sír. M 130, NY, GY, H 130. — A csípőcsont bal lapátján szegletes vasesat (XVII. 40.).

196. sír. M 150, NY, N, H 160. — Jobb lábánál tojásmaradvány. A fej két oldalán gyöngyöcsüngős függőpár karikája (XVII. 42., 43.). Bal kezénél kettőscsonkakúpos, körbefutó barázdákkal díszített orsógomb (XVII. 41.).

197. sír. M 154, NY, N, H 150. — A fej jobb oldalán síma bronzkarika. A jobb bordákon 12 cm hosszú vaskés. A jobb csípőcsont taraján szegletes vasesat. A bal kéznél kettőscsonkakúpos, háromsoros hullámvonal díszítésű orsógomb.

198. sír. M 140, NY, N, H 160. — Nyakában két szem gyöngy. Lábánál vaskapocs (XIX. 1.).

199. sír. M 180, NY, H 160. — A fej mindkét oldalán síma bronzkarikás fülbevaló. Mellén tojás maradványok. Jobb könyökénél erős vaskarika. A bal csípőcsont taraján szegletes vasesat.

200. sír. M 160, NY, F, H 162. — A jobb csípőcsont taraján csuklószerkezetű szíjszorítólemezes bronzesat (XIX. 2.); esatkarikája ovális, szorítója lemezes és díszítetlen. A bal csípőcsont taraján szegletes vasesat (XIX. 3.). A jobb lábszárnál 8 cm hosszú vaskés.

201. sír. M 165, NY, F, H 150. — Melléklete nem volt.

202. sír. M 140, NY, GY, H 100. — A nyakban két szem kerek, kék üvegyöngy (XIX. 5., 6.). Dereknál síma hegyesvégű függő (XIX. 4.). A fejnél vöröses szürkészínű, tölcseresen kihajló peremű, zömök edényke (XLIII. 10.); Ma 10, Szá 8.5, Fá 7.

203. sír. M 154, ÉNY, N, H 148. — Melléklete nem volt.

204. sír. M 160, NY, N, H 145. — A halánték két oldalán gyöngyöcsüngős fülbevaló (XIX. 7., 10.). A jobb és bal alkaron hegyesedővégű, szegletes met-szetű, nyitott karperec (XIX. 8., 9.). A keresztcsont alsó részében 12 cm hosszú vaskés és töredékes vasesat.

205. sír. M 160, NY, F, H 160. — Lovastemetkezés (XLV. 2.). Lába és karja szétterpesztve. A jobb alkarja a medencére hajlik, a bal kar kinyújtva. A combok között állati combesont. A gerincoszlop jobb oldalán az utolsó borda csatlakozásánál lemezes kisszíjvég (XIX. 20., 21.); két lapból készült, síma felületű. A síjvéggel egy magasságban, tőle 12 cm-re kisebb, de szélesebb lemezes kisszíjvég (XIX. 22.). Mind a két kisszíjvég fával volt kitértve

(XIX. 23., 24.). A fabélések pontosan a kisszíjvégek alakját utánozzák. A jobb csípőcsont taraján foglalt helyet az első övdísz (XIX. 18.); téglalapalakú, síma szögfejes vaslemez. Mellette a jobb medence lapátjában a második övdísz (XIX. 25.). A bal csípőlapát felső részében két övdísz (XIX. 19., 26., 27.); ez utóbbi kettő összetartozó. A keresztcsont medencei felszínének közepén szegletes vasesat (II. 20.). A jobb csípőlapát közepén köralakú, szíjelosztó bronzcsüngő (XIX. 30.), amelyet két egymásra merőleges küllő négy részre oszt; felakasztására négyszögalakú fül szolgál. Alatta részben megmunkált, átfürt esonttárgy (XIX. 29.). Vele egymagasságban a bal csípőlapáton vasesat töredéke. A jobb kézfejnél vaskés (XIX. 28.), alatta nagyobb vaskés (II. 21.). A bal forgócsont és a bal kézfej között lemezes nagyszíjvég (XIX. 17.); két lemezből készült és kerettel fogták össze; fabélés ebben is megfigyelhető. Fölötte kis vaskarika.

A férfi mellett jobbról feküdt a ló, melynek feje a férfi fejével egymagasságban volt. A ló szájában oldalszáras vaszabla (II. 18.). Kantárán egymástól 5 cm-re két pár vasrozetta. Az alsó láb irányában, a gerinc jobb oldalán az egyik kengyel (II. 16.). A gerinc közepén bal oldalon a párja (II. 17.); mindkét kengyel füles. A második kengyel közelében feküdt a szegletes hevedercsat (II. 19.).

206. *sír.* M 98, Ny, Gy, H 110. — Melléklete nem volt.

207. *sír.* M 165, Ny, F, H 147. — Jobb kar a medencére hajlítva; a bal felsőkar elkorhadt. Jobb lába behajlítva; bal alsó lábszára hiányzik. A koponya bal oldalán gyöngycsüngős függő töredéke (XIX. 14.). A jobb kar mentén lemezes bronz övdísz (XIX. 11.). A jobb könyök alatt bronz lemezpánt. A jobb combcsonton kívül 25 cm hosszú vaskés, erős farost maradványokkal. A bal csípőcsont lapátja felett bronzcsat (XIX. 15.), hátsó lapja van felül, karikája részszerűen felfelé a gerinc irányában; csatkarikája ovális, tövise vas; a gazdagon díszített szíjszorítólemezt hozzá forrasztották; a felső harmadában, közepén, bronzgömböcske van, melyből jobbra és balra egy-egy áttört kör indul ki; a keskenyedő rész kerete granulációs, s felületét ellipszisalakú gömböcskék élénkítik; hátsó lapján két fül van. A bal alsó karon bronzlemez töredéke (XIX. 12.). A jobb csípőlapáton lemez töredéke. A bal alsó kar alatt szegletes vasesat töredéke (XIX. 13.). A jobb alsókar alatt a csípőcsont külső szélén lemezes nagyszíjvég. A keresztcsont medencei felszínén összerozsdásodott vasesat (XIX. 16.).

208. *sír.* M 140, Ny, N, H 160. — Nyakában apró sárga gyöngysor (XIX. 31.). Bal könyökénél feketeszínű, gömbölyű orsógomb (XIX. 32.).

209. *sír.* M 140, Ny, F, H 160. — A bal csípőlapáton szegletes vasesat (XXI. 51.). A medence alsó részében vassarló, hegyével a bal könyök felé (XXI. 29.); fogantyúján visszahajló vaskampó.

210. *sír.* M 60, Ny, F, H 158. — Melléklete nem volt.

211. *sír.* M 140, Ny, F, H 170. — A bal csípőlapáton szegletes vasesat. A bal csípőlapát alsó részénél erős vaskarika. Alatta 16 cm hosszú vaskés (XXI. 3.).

212. *sír.* M 145, Ny, F, H 160. — A jobb kezénél 18 cm hosszú vaskés. A bal csípőcsont lapátjában szegletes vasesat. A jobb medence taraján ívelthátú vasesat.

213. sír. M 175, Ny, F, H 150. — A karon keresztül sarló feküdt, hegygel a bal könyök felé (XXI. 27., 27a.). Fölötte vaskarika (XXI. 45.). A keresztcsont medencei felszínének közepén szegletes vascsat (XXI. 48.). A bal combesont mellett vaskés.

214. sír. M 70, Ny, Gy, H 100. — Jobb könyökénél kettőscesonkakúpos zegzugvonallal díszített orsógomb (XIX. 33.).

215. sír. M 125, Ny, N, H 150. — Lábánál feketeszínű, néhol csipkézett szélű, kihajlóperemű edény (XLIII. 14.); anyaga durva, kézzel formázott; a legnagyobb kihasadás az edényttest vállmagasságában van; Ma 15, Szá 10, Fá 7.5.

216. sír. M 115, Ny, N, H 165. — Nyakánál bronzláncszemek. A keresztcsont medencei felszínén vascsat (XIX. 34.). Jobb könyökénél állati csontból készült orsógomb (XIX. 35.).

217. sír. M 140, Ny, F, H 160. — Lovassír. (12. kép.) A jobb csípőcsont taraján téglalapalakú övdísz (XX. 7.). Tőle 5 cm-re kerek övdísz (XX. 3.). Ezzel egyirányban a csípőlapáton téglalapalakú övdísz töredékek (XX. 8., 11.). Ettől 5 cm-re ismét kerek övdísz (XX. 4.). A keresztcsont medencei felszínének közepén bronzcsat (XX. 12.); csatkarikája ovális, hozzáöntött rövid szíjszorító tagját három lyuk üti át. A bal csípőlapáton kerek és szegletes övdíszek váltogatják egymást (XX. 5., 6., 9., 10.); a szegletesek téglalapformájúak; közepén lévő két szeggel erősítették az övre; valamennyi lemezes; anyaguk rosszezüst. A kerek övdíszek felülete domború, pereme szegélyes s közepükön lyuk van; az oldallapon lévő három lyukon keresztül erősítették a szíjazatra. A jobb csuklónál lemezes nagyszíjvég (XX. 1.); anyaga rosszezüst, keretes s kiszélesedő tokos tagja két helyen át van lyukasztva. A jobboldali első kerek övdísz alól indult ki a lelógószíj. Rajta három kerek rozetta (XX. 13., 14., 15.); kivitelük a nagyobb kerek övdíszekkel azonos; anyaguk ezüst. Az utolsó rozettától 3 cm-re lemezes díszítetlen kisszíjvég (XX. 2.). A jobb kézfejnél vaskés (VI. 21., 22.), fölötte vaskarika töredéke (VI. 19.).

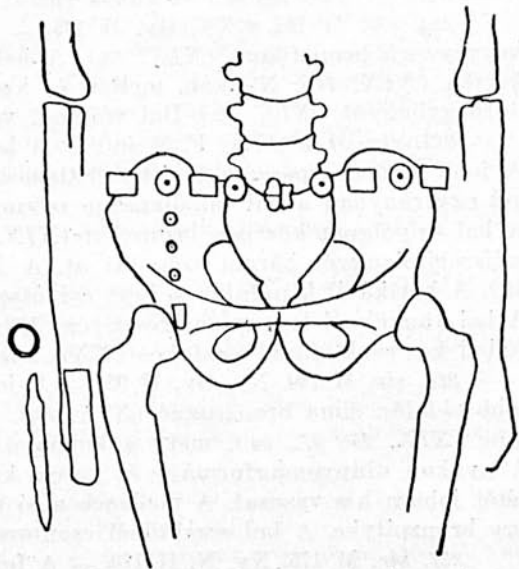

Abb. 12. kép.

A férfi csontvázától 75 cm-re, fejfelé keletnek néző ló-csontváz. Szájában oldalszáras zabla (VI. 17.). Két oldalán egy-egy egyenes talpú, töredékes fenntartású kengyel (VI. 15., 16.). A has alatt hevedercsat (VI. 20.) és egy másik szegletes vascsat (VI. 18.).

218. sír. M 185, Ny, N, H 155. — A jobb halántékon kéküveggyöngyösün-

gős függő (XIX. 36.). Nyakánál gyöngyök. A mellen négy domború bronzdísz (XIX. 37–40.).

219. *sír.* M 180, Ny, F, H 160. — Jobb kezénél 27 cm hosszú vaskés.

220. *sír.* M 130, Ny, N, H 155. — Jobb kezénél szegletes vasesat.

221. *sír.* M 135, Ny, F, H 160. — A keresztcsont medencei felszínén szegletes vasesat. Jobb kezénél nagy vaskés (XXI. 13.). Fölötte kisebb vaskés (XXI. 12.).

222. *sír.* M 140, Ny, F, H 156. A váz rosszfenntartású. — A keresztcsont medencei felszínén szegletes vasesat (XXI. 30.).

223. *sír.* M 140, Ny, N, H 160. — A jobb felső lábszár külső részénél törött orsógomb. A medencében szegletes vasesat (XIX. 41.).

224. *sír.* M 115, ÉNY, Gy, H 115. — A koponya jobb oldalán, nyitott, hegyesvégű bronzfüggő (XIX. 43.). A bal oldalon nagyobb, nyitott bronzkarika (XIX. 44.). Nyakán, mellén és karján dinnyemagformájú, sárgaszínű apró gyöngyök (XIX. 42.). Bal vállánál vaslánc.

225. *sír.* M 180, Ny, F, H 181. — A lemezes övdíszek teljesen szétmálltak. A jobb medence pereme fölött ezüstlemez. Mellette bronz füleslemezke. Ezekkel egyirányban a bal csípőlapáton egymástól 5 cm távolságra ezüstövdíszek. A bal csípőlapát közepén bronzcsat (XIX. 48.); a csatkarikája ovális; csuklós szíjszorítólemezt három szög üti át. A jobb alkar mellett vaskarika (XXI. 32.). A karikától kiindulva a jobb csípőtaraj mentén hosszú törkés (XXI. 19.). A bal könyöknél lemezes nagyszíjvég. A jobb alkar belső oldalán ezüst karika. A bal kéz csuklójánál vasfokos (XXI. 24.); íveltélű, foka keskenyedő és lapos.

226. *sír.* M 140, Ny, Gy, H 95. — A jobb combcsontnál állati csont. A fej jobb oldalán síma bronzfüggő (XIX. 46.). A függőhöz kapcsolódott egy bronzlánc (XIX. 45., 47., 50.), mely a koponya alatt annak bal oldaláig húzódott. A nyakon dinnyemagformájú és kerek, kék gyöngysor (XIX. 49.). A medencétől jobbra kis vasesat. A medence alsó részében és a jobb térd között, egyegy bronzpityke. A bal combtőnél csontorsógomb (XIX. 51.).

227. *sír.* M 175, Ny, N, H 170. — A fej hátrafordult, az állkapcsok eredeti helyzetben voltak. Az állkapocs jobb oldalán kis arany függőkarika. A bal kulcscsontnál kagyló, hozzá közel orsógomb. A keresztcsont medencei felszínén vasesat. A bal combon vaskampó.

228. *sír.* M 130, ÉNY, N, H 150. A váz rosszfenntartású. — Jobb kezénél törött, kettőscsontkakúpos orsógomb.

229. *sír.* M 120, ÉNY, Gy, H 100. — A jobb válltól kezdődően állati csontok. Három valószínűen bárány állkapocs. Más melléklete nem volt.

230. *sír.* M 95, ÉNY, F, H 158. — A váz rosszfenntartású. — Bal oldalon a medencétől a lábíg bárány csontváza. A jobb kéznél vaskés.

231. *sír.* M 140, ÉNY, N, H 160. — Bal lábánál tojáshej. Jobb keze közelében széttört orsógomb.

232. *sír.* M 140, ÉNY, F, H 170. — A jobb csípőcsont taraján vasesat. Jobb comb külső részén kis vaskampó darabjai. A medence alatt vaskés.

233. *sír.* M 90, ÉNY, H 155. — Egyetlen melléklete egy törött vaskés.

234. *sír.* Adatai nincsenek számontartva. Mellékletei vaskés, vaskarika.

235. *sír.* M 100, ÉNY, F, H 160. — Melléklete nem volt.

236. *sír.* M 145, ÉNY, Gy, H 117. A váz rosszfenntartású. — A nyak és

a jobb váll felett gyöngyök. A koponya jobb oldalán függő. A jobb csuklón törött karperec.

237. *sír.* M 150, ÉNY, F, H 162. A váz jóállapotú, az alsó állkapocs fogatlan. — Jobb kezénél töredékes vaskés.

238. *sír.* M 150, ÉNY, N, H 146. — Melléklete nem volt.

239. *sír.* M 65, ÉNY, Gy, H 65. — Melléklete nem volt.

240. *sír.* M 140, ÉNY, F, H 160. — A jobb csípőlapáton szegletes vascsat (XXIII. 5.). A jobb csípőlapát alsó részén vaskés (XXIII. 1.). A két lábfej között övdíszhez hasonló önlemez (XXIII. 2.) és önlemeztöredékek (XXIII. 3., 4.).

241. *sír.* M 146, NY, N, H 165. — A jobb halántékon gyöngyesüngős függő (XXIII. 12.). Nyakában fémgöngy (XXIII. 14.) piros berakással. Mellette dinnyemagformájú zöld gyöngy (XXIII. 15.). Mindkét karon, a könyök alatt, kerekátmetszetű bronzkarperec (XXIII. 11., 13.); felületét poncolt háromszögek díszítik. A jobb csípőcsont taraján kettősesonkakúpos orsógomb (XXIII. 17.); oldallapjait két mélyedés közt körbefutó zeg-zugvonal élénkíti. A bal alsókaron dinnyemagformájú, hengeres zöld és berakott gyöngyökből álló füzér (XXIII. 16.).

242. *sír.* M 135, ÉNY, F, H 147. — A jobb alsó lábszár behajlítva. Melléklete nem volt.

243. *sír.* M 130, ÉNY, N, H 158. — Jobb kezében kis vaskés (XXIII. 7.). A keresztcsont medencei felszínén vascsat (XXIII. 6.).

244. *sír.* M 75, ÉNY, Gy, H 111. A koponya egyrészét nem találták meg a sírban. — Melléklete nem volt.

245. *sír.* M 135, ÉNY, N, H 154. — Bal kezénél töredékes vaskés.

246. *sír.* M 155, ÉNY, F, H 170. — Jobb kezénél szegletes vascsat (XXIII. 8.).

247. *sír.* M 120, ÉNY, F, H 170. — Melléklete nem volt.

248. *sír.* M 114, ÉNY, N, H 160. — Melléklete nem volt.

249. *sír.* M 130, ÉNY, F, H 154. — A medencében összerozsdásodott vascsat (XXIII. 9.). Lábánál határozottan elkülönülő nyakirésszel ellátott, durva edény (XLII. 19.); Ma 11, Szá 6, FÁ 6.

250. *sír.* M 105, Ny, Gy, H 90. — Melléklete nem volt.

251. *sír.* M 145, ÉNY, N, H 165. — Bal kezénél kis vaskés. A jobb csípőlapát alsó részén vastüskés bronzcsat.

252. *sír.* M 115, ÉNY, H 146. — Melléklete nem volt.

253. *sír.* M 130, ÉNY, Gy. — Melléklete nem volt.

254. *sír.* M 100, Ny, Gy, H 100. — Melléklete nem volt.

255. *sír.* M 165, ÉNY, F, H 167. — A jobb csípőlapáton töredékes vascsat.

256. *sír.* M 150, ÉNY, N, H 156. — A koponya mindkét oldalán kék üveggyöngyesüngős függő (XXIII. 18., 19.); egyik törött. A bal kéztő belső oldalán rövidpengéjű vaskés (XXIII. 21.). A bal combcsonton kívül kettősesonkakúpszerű formájú, díszítetlen orsógomb (XXIII. 20.).

257. *sír.* M 100, DK, H 160. — Arccal, illetőleg hassal lefelé volt fordítva. A jobb láb hátrafelé hajlik. Melléklete nem volt.

258. *sír.* M 170, Ny, F, H 160. — A jobb csípőlapát taraja mellett szegletes vascsat (XXIII. 29.). A szegletes vascsat alatt kerek vascsat töredéke (XXIII.

30.). A bal csípőlapáton hosszúkásalakú, szegletes vasesat (XXIII. 31.). A bal felső lábszárnál csonteszköz (XXIII. 27.); állati szarvból készült, peremes szájnílása van és két helyen van átlukasztva. A bal térdnél vaskapocs. A jobb felső lábszárnál rövidpengéjű kis vaskés (XXIII. 28.).

259. sír. M 175, Ny, N, H 160. — Fejénél töredékes bronz fülbevaló. Gerincoszlopon a medence felett vaskés. A bal csípőlapáton töredékes vasesat. A két lábfej között kihajlóperemű, kézzel formált, durva edény; legnagyobb kiöblösödése az edényttest középvonalában van; az edényfal a fenék csatlakozásánál erősen kivastagszik; Ma 13, Szá 11, Fá 10.

260. sír. M 135, NY, Gy, H 115. — A bal karnál töredékes, szegletes vasesat.

261. sír. M 160, Ny, N, H 160. — A fej két oldalán bordákkal tagolt zárt fülönfüggő (XXIV. 7., 8.); akasztója és a csüngők hiányzanak. A nyakon 25 dinnyemagformájú világoszöld üvegpasztagyöngy (XXIV. 5.); a gyöngysze-

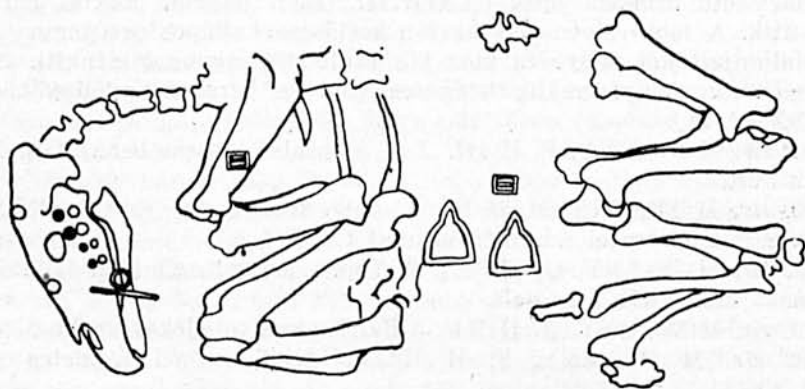

Abb. 13. kép.

mekben bronz hengerecskék vannak. A bal csípőlapáton vaskés (XXIV. 6.). Jobb és bal felső karesonton vastagodóvégű, kerekátmérőjű, nyitott bronzkarperec (XXIV. 1., 2.). A jobb kéz középső ujján vékony kerekmetsetű bronzgyűrű (XXIV. 4.). A kés felett teljesen zárt tömör bronzkarika (XXIV. 3.). A keresztcsont közepén szegletes vasesat (XXIV. 9.).

262. sír. M 165, Ny, F, H 175. — A bal csípőlapáton töredékes, szegletes vasesat (XXIII. 37.). Bal kezénél kis vaskés (XXIII. 35.). Alatta nagyobb vaskés (XXIII. 36.); pengéjén erős farostok nyoma látszik.

263. sír. M 110, Ny, Gy, H 138. — Melléklete nem volt.

264. sír. M 130, Ny, F, H 170. — A lábszárak mellett szárnyasesontók. Más melléklete nem volt.

265. sír. M 165, ÉNY, N, H 140. — A fej jobb oldalán kéküvegcsüngős bronzfüggő (XXIII. 52.). Mindkét alkaron bronzkarperec (XXIII. 49., 51.); az egyik nyitott, másik összehajolt; külső felületüket bemélyített háromszögek díszítik. A bal csípőlapát alatt szegletes vasesat (XXIII. 50.). A bal alkarnál gömbölyű, durva orsógomb (XXIII. 53.). Bal kezénél töredékes vaskés (XXIII. 54.).

266. sír. M 180, Ny, F, H 164. — Lovastemetkezés (13. kép). A keresztcsont

közepén szíjszorítólemezes vascsat (XXV. 15.). A jobb csípőlapáton lemezes övdísz. Fölötte lemezes kisszíjvég; mindkettő szétporladt. A bal csípőcsonton kívül lemezes nagyszíjvég (XXV. 1.); keretesszélű, díszítetlen, hiányos fenntartású. A bal csípőlapát alsó szegletében szegletes töredékes vascsat (XXV. 12.). A jobb forgócsontnál tömör bronzkarika (XXV. 13.). Alatta éllel a jobb combesont felé forduló hosszú vaskés (XXV. 20., 21.).

A csontváz jobb oldalán, fejjel a férfi lábánál, feküdt a felszerszámozott lócsontváz. Szájában erős, oldalszáras vaszabla (XXV. 18.). A koponya jobb oldalán kerek, préselt lószerszámdísz (XXV. 2.). Mellette hasonló kivitelű kantárdísz (XXV. 3.). Ezekről 5 cm-re nagyobb préselt bronzfalera (XXV. 6.). Mellette a második falera (XXV. 7.). A koponya bal oldalán ugyancsak négy dísz feküdt azonos elrendezésben (XXV. 4., 5., 8., 9.). A zabla és az utolsó falera közti távolság 15 cm. A koponyatetőn alul és felül egy-egy préselt falera (XXV. 10., 11.); széle granulációval díszített, közepén dudor látható; hátlapjuk síma és szöggel erősítették a szíjazatra; valamennyi töredékes. Az első lábcsarvak irányában, a gerine jobb oldalán szegletes vascsat (XXV. 19.). A gerine közepe táján jobbról és balról kengyel (XXV. 16., 17.); szárai rendkívül vastagok és hengeresek, talpa egyenes. A jobb oldali kengyel felett téglalapformájú hevederesat (XXV. 14.).

267. *sír.* M 175, Ny, F, H 160. — A jobb csípőlapáton vascsat. A jobb kezénél vascsattal felerősített vaskés. Bal alkarnál vastöredék.

268. *sír.* M 130, Ny, F, H 150. — A felső lábszárcsontok kereszteződtek. Melléklete nem volt.

269. *sír.* M 150, Ny, Gy, H 115. — Jobb térdénél kettőscsonkakúpformájú díszítetlen orsógomb (XXIII. 10.). A bal lábánál vastöredék.

270. *sír.* Kettős *sír.* Anya gyermekével. Az anya kules- és vállesontján, továbbá a lapockánál elszórtan gyöngyök (XXIII. 34.). A jobb comb belső oldalán szegletes vascsat (XXIII. 33.); tövise hiányzik. A jobb kar mentén hengeres tűtartótok (XXIII. 32.). Az anya ölében feküdt a gyermek; leírását a 270/a sírnál adjuk.

270/a. *sír.* M 142, ÉNY, Gy, H 102. — A koponya bal oldalán töredékes bronzfüggő. A nyakon 27 berakott gyöngyből álló nyakdísz (XXIII. 22.). A nyakdísz közepén, díszített bronzgyöngy (XXIII. 23.). A nyak alatt két üvegberakásos mellboglár (XXIII. 25., 26.); az egyik a felerősítésre szolgáló fül is megvan. A jobb csípőcsontnál gyöngyök. A felfűzött gyöngyök a berakottak kivételével a medencéből kerültek elő. A bal alkaron díszítetlen, nyitottvégű, kerekátmetszetű bronzkarpercec (XXIII. 24.). Jobb lábánál lefelé fordított füleskorsó (XLIV. 2.); színe vörös, szájrésze tagolt; korongon készült, felületén elszórtan sötét okkerszínű festésnyomok; Ma 18, Szá 4, Fá 7.

271. *sír.* M 100, É, H 155. — Karok a medencében. Melléklete nem volt.

272. *sír.* ÉNY, Gy, H 80. — A csontváz két deszka alatt feküdt. A fej mindkét oldalán apró kerek, kék gyöngyesüngős arany függő (XXIV. 10. 11.); egyik végük hegyes, másikat három gömböcske díszíti. A balkéz ujjainál gömbölyű bronzesörgő (XXIV. 13.); nyílása alul van; bronzgolyó van benne. A bal térd irányában töredékes vaskés (XXIV. 12.). A bokán belül enyhén kihajlóperemű, durva, feketeszínű edény feküdt (XLII. 3.); Ma 8, Szá 8, Fá 4.

273. *sír.* M 185, Ny, F, H 170. — A jobb csípőcsont szegletén kerek vas-

övdísz (XXIII. 38.). Vele egyvonalban, tőle 10 cm-re a második övdísz (XXIII. 40.). A keresztcsont medencei felszínének közepén szíjszorítólemezes töredékes vascsat (XXIII. 47.). A bal csípőlapáton, az előbbiekkal hasonló elhelyezésben két vasövdísz (XXIII. 41., 42.). A jobb mellen vaskarika (XXIII. 45.). A jobb csípőlapát alsó részén, a combcsonton belül vaskés (XXIII. 44.). Mellette erősen megkopott fenőkö (XXIII. 43.). A kés és a fenőkő között négyszögletes vascsat (XXIII. 46.). A keresztcsont közepén vékony bronz lemezke (XXIII. 48.). A jobb térdnél lecsúszott vasövdísz töredéke (XXIII. 39.); mind az öt övdísz kerek vasöntvény, díszítetlenek, a hátlapjukon lévő szöggel erősítették a szíjra.

274. sír. M 180, DNY, F, H 150. — Jobb kezénél hosszú, szélespengéjű vaskés (XXIII. 55.). A keresztcsont közepén törött vascsat.

275. sír. M 180, ENY, F, H 160. A csontváz teljesen elkorhadt. — Lábánál hosszúkás, jóliszapolt, korongon készült edény (XLIII. 8.); nyaka alatt körbehúzó, ferde rovátkolás, alatta négy soros körbefutó hullámvonal, majd egy díszítetlen sáv után ismét négy soros hullámvonal és körbehúzó vonaldísz zárja be a díszítést; Ma 16, Szá 10, Fá 7.

276. sír. M 174, ENY, F, H 155. — Lovastemetkezés. A koponya mindkét oldalán szétmállott gyöngyecsüngős függő. A medencében övdíszek. Jobbról és balról két-két elporladt, téglalapalakú, díszítetlen préselt övdísz. A jobb csípőlapát közepén szegletes bronzcsat vaspecekkel (XXVI. 12.). A jobb csípőcsont külső részénél erős vaskarika (XXVI. 10.). Alatta, éllel a comb felé, erős vaskés (XXVI. 8.). A bal csípőlapáton töredékes csíptető (XXVI. 11.). Mellette hajlítottvégű csíholóacél (XXVI. 7.), hozzározsdásodott kovaxóvel. A bal alsókar belső oldalán lemezes nagyszíjvég (XXVI. 13., 14., 15.); esúcsa hegyesedik, felülete díszítetlen. A kés mellett vasár (XXVI. 9.); nyélnyújtványát vastag farost borítja.

A csontváz jobb oldalán, fejfelé a férfi lábának feküdt a lócsontváz. Szájában oldalszáras vaszabla. Az orr két oldalán egy-egy vasfalera (XXVI. 1., 2.). A gerincen két oldalt kengyel. A jobboldali kengyel felett szegletes vascsat. A far két oldalán két-két vasfalera (XXVI. 3–6.); kissé domború díszítetlen felületű öntvények; a hátlapjukon lévő vaskampóval erősítették fel. A ló hossza 145 cm.

277. sír. Lovassír. — (LXVII. 1.). A sírra vonatkozó adatok nincsenek felvéve. A jobb csípőlapát taraján négyszög alakú ezüst övdísz (XXVII. 11.); sarkait négy nagyfejű bronzszeg járja át; közepén granulációs bronzkeretben kék ékkő berakás. Mellette szegletesvégű övmerevítő (XXVII. 6.); közepén nagyfejű szöggel. A gerincoszlop közelében feküdt a második övdísz (XXVII. 12.). A gerincoszlop közepén szíjszorítólemezes bronzcsat (XXVII. 8.); csatkarikája ovális, ezüst lemezét két szögfej díszíti. A bal oldali csípőcsonton feküdt a harmadik övdísz (XXVII. 13.). A bal csípőtarajon újabb övdísz (XXVII. 14.); a gyöngy hiányzik belőle, mind a négy díszével felfelé feküdt. A medencecsont alatt négy övdísz volt (XXVII. 15–17.); a negyedik teljesen elporladt; valamennyi díszével lefelé fordítva; kettőnél a gyöngyberakás is hiányzik; elhelyezésük az előlévőkkel teljesen megegyezik. A jobb medence taraján préselt ezüst kisszíjvég (XVII. 2.); síma tokos taggá képzett szája van; alatta szögfej. A jobb csípőlapáton a második kisszíjvég (XXVII. 3.). A bal csípő-

lapáton volt a harmadik (XXVII. 4.), a jobb csípőlapáton a negyedik kisszíjvég (XXVII. 5.). Valamennyi megegyezik formában, kivételben és anyagban is. A balkéz csuklójánál találták a lemezes nagyszíjvéget (XXVII. 1.); anyaga ezüst; két lapból áll és keret fogta össze. Fölötte zárt övbujtató ezüstműből (XXVII. 7.). Az öv vonalában három lemezes lyukvédő. A medence alsó részében három négyszög alakú ezüstlemez. Alatta vasesat. Jobb combcsonton kívül nagy vaskés, éllel a comb felé.

A férfi jobb oldalán, fejfelé a láb felé fordulva feküdt a ló váza. Szájában oldalszáras vaszabla. A koponya két oldalán körben szíj fogta körül. Ezen arányos távolságban 30 félgömbformájú ezüstpityke (XXVII. 18–47.); tetején ráforrasztott gomboska van; hátlapja homorú és gipszszerű péppel töltötték ki. Az orrán két nagyobb préselt lószerszámdísz (XXVII. 52., 59.). A koponyatetőn nyolc dísz (XXVII. 48–51., 53–55.). Az első lábak fölött két szíjszorító pántos bronzesat (XXVII. 9., 10.); esatkarikája ovális, pántjait két-két gömbfej díszíti. Az első combcsonton négy-négy dísz (XXVII. 56., 57., 58.). A gerincoszlopon 10 dísz. A hátsó combcsontokat húsz, az előbbiekhöz hasonló dísz fedte. Összesen 68 kisebb és két nagyobb dísz volt a szíjazaton. A lószerszámdíszekből sok szét tört, teljesen elporladt, úgy, hogy csak 40 darabot lehetett megmenteni. A gerinc két oldalán kengyel; mindkettő már a felvételnél szétmállott. A férfi csontváz bal alsó lábszára mellett kutya csontváz feküdt.

278. sír. M 170, Ny, F, H 178. — A csípőcsont jobb és bal taraján egy-egy szegletes vasesat. A jobb kéznél vaskarika és vaskés.

279. sír. M 170, Ny, N, H 155. A váz jöfenttartású. — A csípőcsont jobb taraján szegletes vasesat (XXVI. 17.). A jobb felső lábszárnál, kettőscsonkakúpformájú díszítetlen orsó gomb (XXVI. 16.).

280. sír. M 160, Ny, N, H 156. — A csontváz felett 30 cm-re gyöngyös fülbevaló (XXVI. 20.). A jobb csípőlapát taraján szegletes vasesat (XXVI. 18.). A bal felső lábszárnál gömbölyű orsó gomb (XXVI. 16.).

281. sír. M 180, Ny, N, H 162. A váz rosszfenttartású. — A halánték két oldalán üvegyöngyesüngős függő (XXVI. 21., 22.). A jobb kéz ujjai között kettőscsonkakúpformájú orsó gomb (XXVI. 23.); az oldalát két sorban húzódo hullámvonal dísz élénkíti.

282. sír. M 120, Ny, N, H 156. — Mindkét kéz a medencére hajlítva. A jobb bordák alatt nagy vasesat (XXVI. 24.).

283. sír. M 140, Ny, Gy, H 130. — Melléklete nem volt.

284. sír. M 175, Ny, N, H 156. — A fej jobb oldalán gyöngyesüngős bronzfüggő (XXVI. 26.). A bal felső lábszáron kívül kettőscsonkakúpos orsó gomb (XXVI. 25.); oldallapjain két-két barázda fut végig.

285. sír. M 180, DNY, N, H 155. — A keresztcsont közepén szegletes vasesat (XXVI. 28.). A jobb csípőcsont taraján vaskarika (XXVI. 27.). A jobb lábszár belső szélén orsó gomb.

286. sír. M 180, Ny, N, H 150. — Jobb kezénél kettőscsonkakúpformájú zeg-zugvonallal díszített orsó gomb (XXVI. 30.). A bal csípőcsont lapátján hosszúkas vasesat (XXVI. 29.).

287. sír. M 180, Ny, F, H 170. — Jobb alkarja a medencébe hajolt. A jobb csípőlapát taraján kívül, négyszög alakú, díszével felfelé fordított övdísz (XXVI. 33.). A jobb csípőlapát taraján övdísz (XXVI. 35.). A bal alsó karon

kívül feküdt a harmadik övdísz; hátlapjával felfelé (XXVI. 36.); a töredékes övdíszeket négyszögű minták díszítik. A bal csipőlapát fölött díszítetlen tokos nagyszíjvég (XXVI. 31.). A bal alsókar belső oldalán indadíszes lemezes kishíjvég (XXVI. 32., 34.); hátlapja síma; a garnitúra anyaga préselt bronzlemez. A keresztcsont közepén szegletes vasesat (XXVI. 37.). A jobb könyök belső oldalán kettős csontkakúpos díszítetlen orsógomb (XXVI. 38.). A jobb kézfej belső oldalán vaskés töredéke (XXVI. 39.), éllel a comb felé.

288. *sír.* M 150, Ny, N, H 45. — A csontváz fölött állatesontok. A fej mindkét oldalán gyöngyesüngős, kerek bronzfüggő (XXVI. 50.); az egyik teljesen szétporladt. A nyakon két dinnyemagformájú (XXVI. 40–46.) és két kerek gyöngy (XXVI. 47., 48.). A mellcsont közepén kettős csontkakúpos díszítetlen orsógomb (XXVI. 49.).

289. *sír.* M 140, Ny, N, H 170. — Az alsó lábszárcsonton törött állatbordák. Jobb vállánál két egymásbakapcsolt kék gyöngyesüngős függő (XXVI. 52., 53.). A nyakban dinnyemagalakú gyöngyszemek (XXVI. 54., 55.).

290. *sír.* M 160, Ny, F, H 175. — A bal kéznél rövid, töredékes vaskés (XXVI. 56.) és három kavics (XXVI. 57–59.).

291. *sír.* M 160, Ny, N, H 145. — Jobb halántékán ovális gyöngyesüngős függő (XXVI. 60.). Nyakában kerek gyöngy (XXVI. 61.).

292. *sír.* M 120, Ny, Gy, H 125. — Melléklete nem volt.

293. *sír.* M 145, DK, N, H 130. A váz rosszfenntartású. — A koponya két oldalán szétmállott bronzfüggő. A jobb csipőlapáton kerek vasesat (XXVI. 62.).

294. *sír.* M 200, ÉNY, N, H 150. — A bal felső karesonton belül töredékes vaskés (XXVI. 74.). Az alkaron kerek metszetű, díszítetlen, nyitott karperec (XXVI. 72., 73.). A bal csipőlapát közepén törött vasesat. A balkézén lévő karperec felett, két gömbölyű gyöngy (XXVI. 76., 77.). A jobb felső lábszárcsonton kívül, egymás alatt két kis vaskapocs (XXVI. 78., 79.). A csonton belül szintén két vaskapocs (XXVI. 80., 81.); a négy kapocs hegygel lefelé nézett. A bal középső ujjon bronzgyűrű (XXVI. 75.).

295. *sír.* M 140, ÉNY, Gy, H 110. A váz teljesen korhadt. — A jobb halántékon törött függő. A bal csipőlapát alsó részén üveggyöngy.

296. *sír.* M 150, ÉNY, F, H 170. A váz rosszfenntartású. — A gerincoszlop bal alsó részén szegletes vasesat töredéke (XXVIII. 8.). A bal csipőlapát közepén ovális vasesat töredéke (XXVIII. 7.). Mellette zárt bronzszíjbujtató (XXVIII. 3.). A bal combcsont mellett vaskés (XXVIII. 2.). A bal combcsont felett hosszúkás esiholóvas (XXVIII. 1.), rajta hozzározdásodott esiptető látszik. Alatta három kova (XXVIII. 4–6.).

297. *sír.* M 100, Ny, Gy, H 105. — Nyakán 21 gyöngy. A keresztcsont közepén vasesat (XXVI. 51.). A fej felett kissé kihajló peremű, szürkeshínű edény (XLII. 5.); a perem széle csipkézett; Ma 9, Szá 9, Fá 7.

298. *sír.* M 160, ÉNY, N, H 160. A váz rosszállapotú. — Fejénél szétmállott gyöngyesüngős függő. Nyakában négy, kettős gyöngyház gyöngy (XXVI. 63., 64., 67., 68.), két kerek gyöngyház gyöngy (XXVI. 69., 70.), kisebb gerezdes (XXVI. 65.) és nagyobb kerek gyöngy (XXVI. 66.). Bal kezénél kettős csontkakúpos orsógomb (XXVI. 71.).

299. *sír.* M 90, ÉNY, F, H 150. A váz rosszfenntartású. — A keresztcsont közepén törött vasesat. Alatta kova (XXVI. 82.).

300. sír. M 160, Ny, F, H 157. — Jobb vállánál vasesat. Bal könyökénél vaskarika; mindkettő szétmállott. A keresztcsont közepén szegletes vasesat (XXVI. 83.). A bal csípőlapát alatt kova.

301. sír. M 160, Ny, N, H 147. — Bal könyökénél két egyberozsdásodott gyöngyesüngös függő (XXVIII. 9.). Nyakában tíz dinnyemagformájú gyöngy. A medence közepén szegletes vasesat (XXVIII. 11.). A jobb kéznél gömbölyű orsógomb (XXVIII. 10.).

302. sír. M 140, Ny, F, H 170. — A jobb combesonttól a bokáig szétnyomott tojásmaradványok. A medence jobb lapátjában töredékes vasesat.

303. sír. M 140, Ny, Gy, H 135. — A bal csípőlapáton töredékes vasesat (XXVIII. 12.).

304. sír. M 140, Ny, F, H 162. — Melléklete nem volt.

305. sír. M 174, Ny, F, H 160. — Melléklete nem volt.

306. sír. M 120, Ny, F. — A gerincoszlop mellett ovális bronzesat (XXVIII. 21.). Mellette bronzbujtató (XXVIII. 16.). A bal csípőlapát alsó részében ovális vasesat (XXVIII. 18.). A jobb csípőlapát taraján két díszítetlen lemezes övdísz (XXVIII. 15., 20.). A bal csípőlapát taraján két övdísz; teljesen megsemmisült. A jobb combesonton kívül vaskarika (XXVIII. 14., 19.). Alatta egymás mellett két vaskés (XXVIII. 13., 17.); a kisebbik kés feküdt belül; külön fatokjuk volt.

307. sír. M 70, Ny, N, H 150. — A lábfejek a bokánál egymásra fektetve. Nyakánál apró sárga gyöngyök (XXVIII. 23., 24.). A jobb comb közepe táján szegletes vasesat (XXVIII. 22.). A bal comb közepén kettőscsonkakúpos orsógomb (XXVIII. 25.). A két lábszár között esontgombfejes kés.

308. sír. M 220, Ny, H 160. — Bolygatott. A fej alatt bronzmaradványok.

309. sír. M 150, ÉNY, F, H 170. — Lovassír (XLVI. 1.). A medencében szegletes vasesat (XXVIII. 30.).

Jobb oldalán fejjel a férfi lábának feküdt a ló. Szájában szétmállott zabla. A koponya két oldalán két-két vasfalera (XXVIII. 32–35.). A homlokon egymás felett két vas lószerszámdísz (XXVIII. 36., 37.). A jobb és bal első combon egy-egy vasdísz (XXVIII. 38., 39.). Közel a díszekhez, a gerincoszlopon szegletes nagy vasesat (XXVIII. 31.). A gerincoszlop két oldalán, a középtájon kengyel. A jobb oldali kengyel fölött hevederesat (XXVIII. 41.). A faron egymás alatt vasfalerák (XXVIII. 40., 42., 43., 44.); az öntött lószerszámdíszek korongalakúak, kissé domború felületűek, díszítetlenek; homorú belső lapjukban vasszög van. A ló hossza 160 cm.

310. sír. M 145, Ny, F, H 160. — Melléklete nem volt.

311. sír. M 165, Ny, F, H 160. — A bal csípőlapát taraja alatt töredékes vasesat (XXVIII. 26., 27.).

312. sír. M 160, Ny, F, H 149. — Melléklete nem volt.

313. sír. M 170, ÉNY, N, H 170. — A jobb csípőlapáton kettőscsonkakúpformájú díszítetlen orsógomb (XXVIII. 28.). A jobb középső ujjon bronzgyűrű (XXVIII. 29.). A jobb térdénél kissé kihajlóperemű, durva edény (XLII. 17.); legnagyobb kiöblösödés az edényttest vállmagasságában van; feneke enyhén domborodik; Ma 13, Szá 9, F4 7.

314. sír. M 150, Ny, Gy, H 70. — Melléklete nem volt.

315. sír. M 170, Ny, F, H 170. A koponya teljesen ép. — A jobb csípőla-

páton szegletes vascsat (XXVIII. 50.). A keresztcsont medencei felszínén ovális csatkarikájú lemezes vascsat (XXVIII. 45.). A bal csípőlapáton vaskarika (XXVIII. 49.). Bal kezénél töredékes vaskés (XXVIII. 46., 47.). A bal csípőlapát külső felszínén kis ónkarika (XXVIII. 48.).

316. sír. M 150, Ny, N, H 150. — A keresztcsont csúcsánál szegletes vascsat (XXVIII. 51.); pecke hiányzik. A lábfejeknél durva, kiállóperemű, fekete edényke (XLIII. 13.); Ma 11, Szá 7.5, Fá 6.

317. sír. M 140, Ny, N, H 140. — Jobb kezénél kettősosonkakúpformájú vörös orsógomb (XXVIII. 52.). A keresztcsont közepén kis vascsat (XXVIII. 53.).

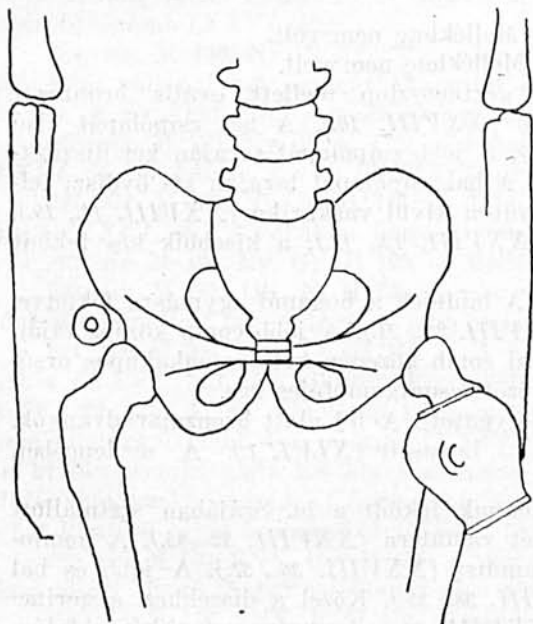

Abb. 14. kép.

(XXVIII. 61., 62.). A bal alsó karon kívül gömbölyű orsógomb (XXVIII. 67.). Alatta vastű (XXVIII. 63.). A bordák között egyvonalban két kis vaskapoc (XXVIII. 64., 65., 66.); az egyik töredékes. A jobb kéz ujjai mellett vaskés (XXVIII. 60.).

321. sír. M 170, Ny, F, H 170. — Lovassír. (15. kép.). A sír hossza 280, szélessége 170 cm. A jobb csípőcsont középvonalában, de a csonton kívül csuklószerkezetű, téglalapformájú, griffes övdísz (XXIX. 10.). A jobb csípőlapát taraján a második griffes csüngő (XXIX. 11.). A jobb csípőlapáton nagyobb griffes övdísz (XXIX. 5.). A gerincoszlop csatlakozásánál nagyobb griffes dísz (XXIX. 9.). A bal csípőlapát közepén az ötödik griffes övdísz (XXIX. 7.); csüngője letörött. A bal csípőcsonton kívül kisebb griffes övdísz (XXIX. 12.). Jobb és bal csípőlapát alsó részében díszével lefelé fordított griffes övdísz (XXIV. 13., 14.); a XXIX. 13. csüngője letörött. A három nagyobb

318. sír. M 140, Ny, F, H 150. — (14. kép.). A bal csípőcsont alsó részén, füllel az öv felé, sárgaszínű, akasztófüles bögre (XLIII. 2.); a legnagyobb kiöblösödés az edényttest alsó harmadába esik; Ma 8, Szá 4, Fá 4. A csípőcsonton vascsat. A jobb csípőlapáton kívül orsógomb.

319. sír. M 195, ÉNY, N, H 180. — Jobb térdénél tojásmaradványok. Halántékán csüngős függő darabjai (XXVIII. 55., 59.). Nyakán hat dinnyemagformájú gyöngy (XXVIII. 56–58); bennük bronzhengerecskék. A bal alsó karon nyitottvégű kerekmetsetű bronzkarperec (XXVIII. 54.). Mellette gömbölyű orsógomb.

320. sír. M 180, ÉNY, N. — A csontváz kissé zsugorított. Az ülőcsonttól a lábfejig állatesontok. A koponya bal oldalán egymás alatt gyöngyesüngős fülbevaló

övdísznél a szárnyas griff hajlott csőre az előrenyújtott első lábig ér. Szárnya és farka visszahajlott. A csuklós csüngőt indaszárakból képzett motívum díszíti és négy gömböskével képzett csúcs van az alján. A kisebb díszeknél a csőr nem ér le a lábig és a csüngő csúcsa is hiányzik. A sarkaikon lévő négy szeggel erősítették az övre. Valamennyi öntött; hátlapjuk síma (XXIX. 14.). A csüngők alatt jobbról, a medence alján, rézsutosan fekvő bronzövmerevítő (XXIX. 6.); széle granulációs; közepén bronzszeg van. Kissé feljebb egyvonalban, három öntött, növénymintás övdísz (XXIX. 15., 17., 18.). A második nagyobb griffes övdísz alatt, csuklósszerkezetű, szíjszorítólemezes csat (XXIX. 8.); csatkarikája ovális, granulációs, lemezét indák díszítik. A csattól balra a negyedik övdísz (XXIX.

19.). Mellette kis bronzbujtató (XXIX. 29.). Az övmerevítő alatt, 22 cm hosszú öntött szíjvég (XXIX. 1.); két részből áll, felső részét szembenező madárfej díszíti; lapját zeg-zugvonalas keretben nyolchajlású inda díszíti. A jobb combosonton egymás alatt három címerpaizsalakú áttört dísz (XXIX. 20–22.); az első lelógószíj dísz volt. Alattuk az indadíszes kissíjvég (XXIX. 2.); két lapból öntött, mindkét lapja díszített és a két sarkon lévő kiugró résszel erősítették fel a szíjra. A medence középvonalában a bronzcsat alatt lógott le a második szíj. Ezen öt dísz (XXIX. 23–27.); és az előbbi kissíjvéggel azonos szíjvég volt (XXIX. 3.). A bal csípőcsonton kívül a csüngődísz folytatásában lógott a harmadik szíj. Rajta négy díszítő veret (XXIX. 28., 30., 31., 32.) és a kissíjvég volt (XXIX. 4.).

A lelógószíjak díszei azonos nagyságúak és kivitelűek. Az övgarnitúrához tartozik még egy trapézformájú bronzcsat vaspecekkel (XXIX. 16.).

A férfi jobb oldalán fejjel a férfi lábánál feküdt a ló váza. Szájában oldalszáras zabla (III. 3.). Homlokán vasfalera (III. 5.). A gerince két oldalán erős kengyelek (III. 1., 2.); talpuk homorú. A kengyelek mellett egy-egy szegletes vascsat (III. 4., 6.). A ló hossza 160 cm. A sírhoz tartozik még egy kétélű vastór (III. 7.) és egy kis vaskés (III. 8.). Az ásatási napló említést tesz még vas szegecslemezről, kis bronzdarabról és ép csontdarabról, de e tárgyak nincsenek meg. A csontváz lábánál sárgaszínű füleskorsó (XLIV. 1.); a fül a peremből indul ki; korongon készült; Ma 17, Szá 4, Fá 7.

322. sír. M 170, Ny, F, H 160. — Melléklete nem volt.

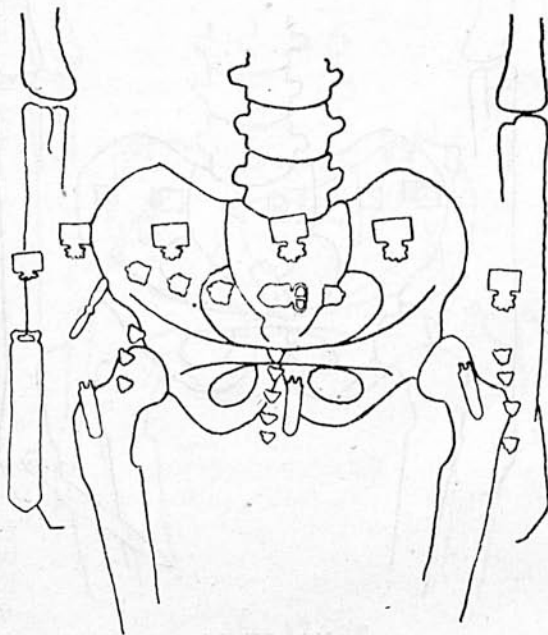

Abb. 15. kép.

323. *sír.* M 140, Ny, N, H 135. — A koponya mindkét oldalán síma bronzkarika (XXXI. 4., 5.). Nyakán 22 dinnyemagformájú gyöngy (XXXI. 6–14.).

324. *sír.* M 130, Ny, Gy, H 90. — Az ujjak körül mindkét kézen dinnyemagalakú gyöngyök (XXXI. 20–35.).

325. *sír.* M 180, Ny, N, H 156. — A fej két oldalán gyöngyesüngős függők (XXXI. 37–39.). A keresztcsonton ovális kis vasesat (XXXI. 36.).

326. *sír.* M 190, ÉNY, N, H 150. — A medencében szegletes vasesat (XXXI. 40.).

327. *sír.* M 230, Ny, F, H 190. (16. kép). A váz jófenntartású. — A jobb csípőcsont taraján préselt, állatábrázolásos övdísz (XXXI. 7.). Mellette a

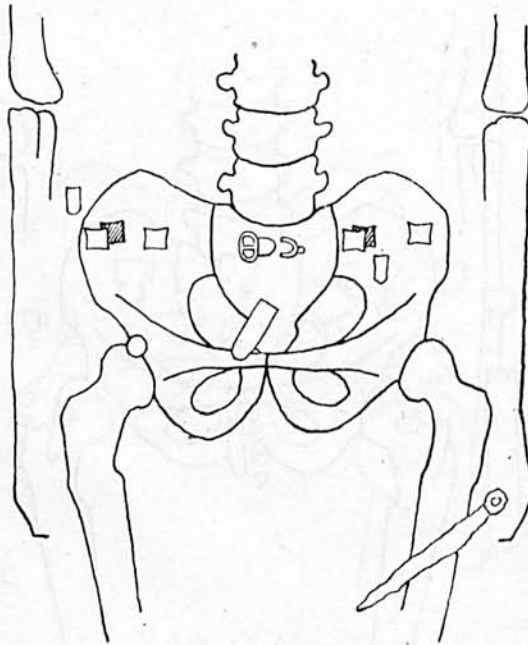

Abb. 16. kép.

második övdísz (XXX. 8.). A keresztcsont medencei felszínén szíjszorítólemezes bronzcsat (XXX. 4.); csatkarikája ovális, tuskéje vas. Mellette lyukvédő (XXX. 5.); nyílásával a csat felé. A bal csípőlapáton két övdísz (XXX. 9., 10.). A jobb és bal csípőcsont külső felszínén egy-egy övdísz (XXX. 6.); egyik teljesen szétmállott. A jobb csípőlapát taraján kívül tokos, lemezes kisszíjvég (XXX. 2.). A bal oldalon a két övdísz alatt a másik kisszíjvég (XXX. 3.); mindkettő lemezes, díszítetlen. A keresztcsont alsó részében feküdt a nagyszíjvég (XXX. 1.); két lemezből áll; felületét egymás után lépdelő állati alakok díszítik. Az egész garnitúra állatábrázolása azonos; a griffekhez hasonlítanak, de szárnyuk nincs. A bal térdén átfektetett vaskés, csontgombbal (XXXI. 1., 2.). A jobb forgócsontnál vas-

karika, közelében négszegletes vasesat (XXXI. 3.). A lábfejnél szűknyakú díszített korsó (XLIV. 4.).

328. *sír.* M 220, Ny, N, H 150. — A bordák között egy csomóban 103 dinnyemagalakú gyöngy (XXXI. 41–64.). A keresztcsont közepén vasesat.

329. *sír.* M 165, ÉNY, N, H 160. — Fejénél arany függő üvegesüngővel (XXIV. 15.). A mellen a párja (XXIV. 16.). Mindkét alkaron háromszögekkel díszített nyitottvégű, négyélű bronzkarperec (XXIV. 20., 21.). A jobb kéz középső ujján, fejes aranygyűrű (XXIV. 17.). A bal kéz egyik ujján köves bronzgyűrű (XXIV. 18.). A nyakon és mellen egysorban húzódó gyöngyfűzér (XXIV. 14.); legtöbb a dinnyemagalakú pasztagyöngy, de hengeres üveg- és berakott gyöngyök is vannak benne. A bal oldalon a bordák alatt szegletes vasesat (XXIV. 19.).

330. sír. M 190, F, H 170. — Lovassír. (17. kép). A jobb csípőesonton indadíszes csuklósszerkezetű csüngőtagos övdísz (XXXII. 4.). Ezzel egyvonalban a második övdísz (XXXII. 5.). A keresztcsont medencei felszínének közepén szíjszorítólemezes csat (XXXII. 12.); csatkarikája ovális, áttört, lemezén növénymotívummal. A csat mellett, a csatpecek felé fordulva áttörtművű lyukvédő (XXXII. 13.). Közel hozzá a másik növénymintás lyukvédő (XXXII. 14.). A bal csípőlapát közepén a harmadik övdísz (XXXII. 6.). A bal medence lapátján a negyedik övdísz (XXXII. 7.). A jobb csípőlapát külső felszínén egy (XXXII. 8.), a bal csípőlapát alsó felszínén két övdísz (XXXII. 9., 10.); valamennyit növényornamentika díszíti, aranyozottak, hátlapjuk sima (XXXII. 5.). A jobb csípőlapát taraján, a csüngős övdísztól a kéz felé, díszítetlen övmerevítő (XXX. 11.). A jobboldali két csüngő közül indult ki a lelogósziój, melyet két áttörtművű növénymintás dísz (XXXII. 16., 17.) és öntött indadíszes kissziójvég díszített (XXXII. 2.). A bal oldalon szintén lógott egy szíj, melynek tartozékai az előbbivel azonosak (XXXII. 3., 18.); az egyik lyukvédő szétmállott. A bal könyök irányában díszítetlen felületű bronzbujtató (XXXII. 15.). A bal alsó kar mellett bronznagyszíjvég (XXXII. 1.); szélét granulációs perem; felületén a közepén húzódo tengelyből induló szétterülő virág, a bőroves végén két szembenéző hajlottcsőrű madárfej van. A kissziójvégek két tagból öntöttek, mindkét oldaluk díszített; aranyozott. A jobb alsó kéznél két töredékes vaskés (XXXI. 16., 17.).

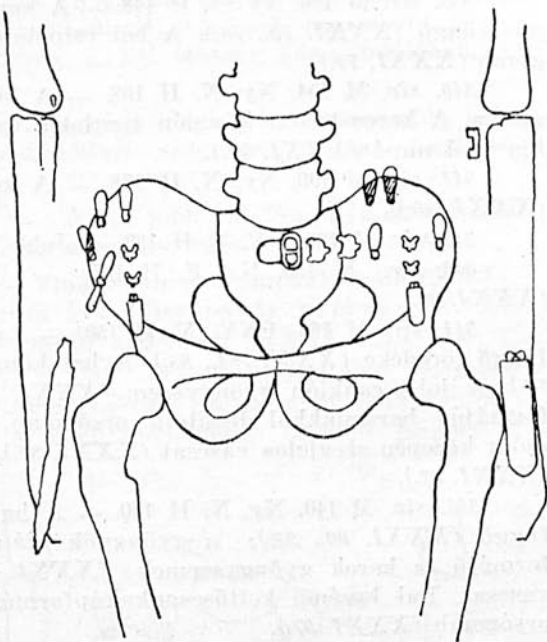

Abb. 17. kép.

A férfi jobb oldalán, fejjel a láb felé fordulva feküdt a ló váza. Szájában oldalszáras zabla. A koponya két oldalán két-két félgömbformájú szerszámdísz (XXXII. 22., 23., 25., 26.). A homlok közepén nagyobb félgömbös dísz (XXXII. 19.). A félgömbök anyaga vékony bronzlemez s belsejüket gipszszerű masszával öntötték ki. A ló testének meg nem határozott helyén, nyole vékony bronzlemez (XXXII. 20., 21., 24.); nagyrészüik szétporlott. A törzs két oldalán kengyel s a kengyelek alatt egy-egy szegletes vascsat (XXXI. 18., 19.). Hozzá tartozik a lelethez még egy nagy vaskarika (XXXI. 15.). A ló hossza 180 cm.

331. sír. M 120, Ny, F, H 170. — Jobb kezénél kis vaskés.

332. sír. M 130, Ny, N, H 155. — A koponya két oldalán töredékes gyöngy-csüngős függő (XXXI. 67–70.). A keresztcsonton szegletes csat darabja (XXXI. 66.). Jobb kezénél kettőscsonkakúpos, díszítetlen orsógomb (XXXI. 65.).

333. *sír.* M 125, Ny, F, H 180. — Karok karbafonva. Melléklete nem volt.
 334. *sír.* M 170, Ny, N, H 164. — A térdtől jobbra és balra állatesontok. A fej két oldalán zöldüvegcsüngős függő (XXXI. 71., 72.). A bal kéznél gömbölyű orsógomb (XXXI. 73.).

335. *sír.* M 150, Ny, F, H 176. — Melléklete nem volt.

336. *sír.* M 170, Ny, F, H 160. — A bal csípőlapát külső felszínén töredékes vaskarika.

337. *sír.* M 140, Ny, F, H 158. — Melléklete nem volt.

338. *sír.* M 140, Ny, N, H 140. — A jobb kéznél vaskés. A keresztcsont közepén vaskarika (XXXI. 74.).

339. *sír.* M 150, Ny, N, H 148. — A koponya két oldalán kék gyöngyöcsüngős függő (XXXI. 75., 76.). A bal csípőlapáton hordóformájú durva orsógomb (XXXI. 77.).

340. *sír.* M 154, Ny, N, H 158. — A lábfejek között három tojás maradványa. A keresztcsont közepén szegletes vasesat (XXXI. 78.). A jobb lábfejnél kis vaskampó (XXXI. 79.).

341. *sír.* M 190, Ny, N, H 158. — A keresztcsont közepén ovális vasesat (XXXI. 80.).

342. *sír.* M 100, NY, F, H 153. — Jobb kezénél hosszú vaskés (XXXI. 88.).

343. *sír.* M 160, Ny, F, H 165. — Jobb kezénél törszerű nagy kés (XXXI. 89.).

344. *sír.* M 166, ÉNY, N, H 150. — A fej jobb oldalán gyöngyöcsüngős függő töredéke (XXXI. 84., 85.). A bal könyökön alul kettős gyöngy (XXXI. 86.). A jobb csuklón gyöngyszem (XXXI. 83.). Bal kezénél kettős csontkakúpfarmájú, barázdákkal díszített orsógomb töredéke (XXXI. 87.). A keresztcsont közepén szegletes vasesat (XXXI. 81.), közelében másik vasesat töredéke (XXXI. 82.).

345. *sír.* M 140, Ny, N, H 140. — A halánték két oldalán gyöngyöcsüngős függő (XXXI. 90., 91.); a gyöngyök hiányoznak. A nyakban dinnyemagformájú és kerek gyöngyszemek (XXXI. 92–96.). A medencében szegletes vasesat. Bal kezénél kettős csontkakúpfarmájú, homorú végződésű, díszítetlen orsógomb (XXXI. 97.).

346. *sír.* M 185, Ny, F, H 170. — A bal csípőlapáton bronzlemez és szegletes vasesat (XXXI. 102.). A jobb csípőlapáton szegletes vasesat (XXXI. 103.). Alatta vaskarika (XXXI. 105.). Jobb kezénél töredékes vaskés (XXXI. 106.). A medencében, egyvonalban három bronzkorong (XXXIII. 1–3.); peremes felületét körbefutó barázdák díszítik; hátlapjuk mészszerű anyaggal volt beöntve. A keresztcsont külső felszínén vaslemezes nagyszíjvég volt, de teljesen megsemmisült. A bal csípőlapát külső felszínén két stilizált állatfejben végződő kisszíjvég (XXXIII. 8., 9.); háromszögalakúra szélesedő felületét szalagfonadék díszíti; anyaga préselt bronzlemez. A jobb karszárnál köralakú esonttárgy (XXXI. 107.); felületét koncentrikus körök díszítik, hátlapján gerinc fut végig, melyen három lyuk van. Lábánál vaskampó töredéke (XXXI. 104.) és állatesontok.

347. *sír.* M 180, Ny, F, H 170. Öreg, a váz rosszfenntartású. — A jobb csípőlapát taraja felett kerek övdísz (XXXIII. 4.). A jobb csípőlapáton a másik kerek dísz (XXXIII. 5.). A jobb csípőlapát alsó szélén a harmadik

dísz (XXXIII. 6.). A keresztcsont alsó részén a negyedik övdísz (XXXIII. 7.). A bal csípőlapát alsó részén feküdt az ötödik (XXXIII. 11.). A bal csípőlapát taraján a hatodik (XXXIII. 12.). A hetedik dísz a bal csípőlapát alsó részén helyezkedett el (XXXIII. 14.). Az öntött díszek szélén perem fut körbe és a felületet két szétágazó indaszár s geometrikus minták díszítik; hátlapjuk peremes és homorú (XXXIII. 11.). A jobb farsigolyánál indadízses, öntött tokos bronz kisszíjvég (XXXIII. 16.), a baloldalon a párja (XXXIII. 17.). A bal forgócsontnál szétmállott lemezes vasszíjvég. A jobb kéz és a forgócsont között három tárgy feküdt; a kéz felől öntött lapos övmerevítő (XXXIII. 10.), nagyobb (XXXIII. 15.) és kisebb vaskés. A keresztcsont közepén csuklós szíjszorítólemezes bronzcsat (XXXIII. 13.); csatkarikája ovális, öntött lemezét kiterített szárnyú madártest díszíti. A jobb combcsont közepén négyszögletes vascsat (XXXIII. 18.). A két lábszár középvezetékében, a csonton kívül, egy-egy vaslemez.

348. sír. M 165, Ny, N, H 165. — A fej két oldalán gyöngyecsüngős, hiányos függő (XXXI. 99–101.). Medencéjében szegletes vascsat töredéke (XXXI. 98.). Jobb kezénél orsógomb.

349. sír. M 165, Ny, N, H 165. — A fej jobb oldalán gyöngyecsüngős függő (XXXI. 109.). A jobb csípőlapáton szegletes vascsat (XXXI. 108.).

350. sír. M 160, Ny, N, H 154. — Fejénél síma bronz fülbevaló (XXXI. 111.). Nyakában 52 dinnyemagformájú kék, üvegpaszta gyöngy (XXXI. 110.). Jobb kezénél kettős csontkakúpformájú orsógomb (XXXI. 113.).

351. sír. M 220, Ny, F, H 165, N, H 154. — Lovassír. (18. kép). Szorosán egymás mellé temetett férfi és nő csontvázával. Bal oldalon feküdt a nő; bal alsó karja a medencébe hajolt. A férfi mellékletei: a jobb csípőcsont taraja felett csüngős griffes övdísz (XXXV. 15.). A gerincoszlop mellett téglalapformájú csüngős griffes övdísz (XXXV. 17.). A bal oldalon a gerinc mellett csüngős övdísz (XXXV. 16.). A bal oldali griffes övdísz alatt csuklós, szíjszorítólemezes bronzcsat, peckével a fej felé (XXXV. 5.); csatkarikája ovális, lemezét áttört növényminták díszítik. A bronzcsat alatt és felett granulációs lyukvédő (XXXV. 10., 11.). A jobb csípőlapát alsó szegletében csüngőnélküli övdísz (XXXV. 12.), a bal oldalon kívül másik övdísz (XXXV. 13.). A jobb karszáron kívül feküdt még egy övdísz (XXXV. 14.). A csüngős és csüngőnélküli övdíszeken ugyanaz az az ábrázolás van s méretük is meg-

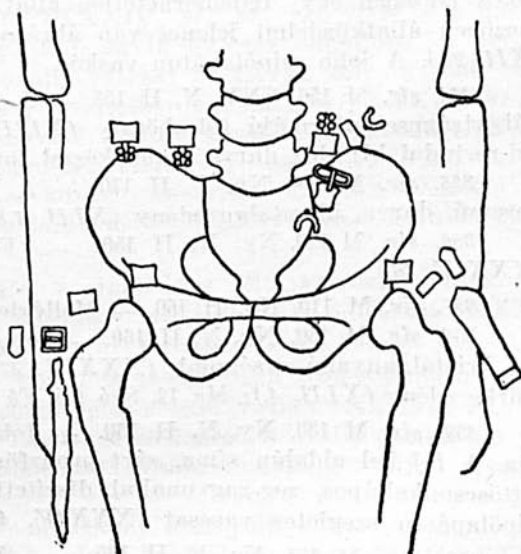

Abb. 18. kép.

egyeznek; a griffeket füllel, kampós csőrrel, a sörényt ferde vonalkázással ábrázolták, a felfelé álló szárny tollazatát vízszintes vonalakkal domborította ki az ötvös; a visszahajló farkbojtját is vízszintes vonalakkal érzékeltette. A négyszögalakú csüngők geometrikus díszítésűek. Az övről három öntött indadisztes tokos kisszíjvég csüngött le (XXXV. 2–4.). A jobb kéz csuklójánál feküdt az öntött nagyszíjvég (XXXV. 1.); két mezőre oszlik; a felsőben fejét hátrahajló, fekvő szarvas, az alsóban három egymás után lépkedő griff, csőrrel és visszahajló farkokkal. A tokos laphoz bronzlemez csatlakozik, mely egy darabon a bőrvet is fedte. Hátlapján is azonos díszítés van. A szíjvég fölött bronzövbujtató darabjai (XXXV. 6., 7., 8., 9.). Jobb oldalon a lábszár mellett nagy vaskés (XXXIV. 1.). Felette szegletes vasesat (XXXIV. 2.).

A nő mellékletei: a koponya két oldalán töredékes gyöngyesüngős függő (XXXIV. 6., 7., 13.). Nyakában dinnyemagformájú és hosszúkás gyöngyök (XXXIV. 8–12., 14–45.), melyek — az ásatási napló tanúsága szerint — a férfi nyakát is átfogták. Mellén két üvegberakásos boglár (XXXIV. 4., 5.).

A férfi jobb oldalán, fejjel a lábánál lócsontváz. Szájában zabla, oldalain kengyel. A kengyel felett vasesat (XXXIV. 3.). A ló hossza 130 cm.

352. *sír.* M 170, Ny, Gy, H 130. — Melléklete nem volt.

353. *sír.* M 200, Ny, F, H 150. — A medencében áttörtművű bronzövdísz (XII. 17–20., 22.); négy, eredetileg csuklósszerkezetű és csüngős volt, de a csüngők hiányoznak. Középen húzódó tengelyből folynak szét az indaszárak. Ugyanott tokos, leveles indákkal díszített kisszíjvég (XII. 21.); tokját növényiminták ékesítik. A keresztcsont közepén vasesat. A jobb csípőlapát közepén téglalapalakú, egyik oldalán félkörben kiszélesedő, növényimintás bronzövdísz (XII. 23.). A jobb karcsontnál öntött nagyszíjvég (XII. 16.); elkülönített tokos részében egy felismerhetetlen állat, a hosszabb peremmel határolt mezőben állatküzdelmi jelenet van ábrázolva. A szíjvég fölött vasövbujtató (XII. 24.). A jobb csípőlapáton vaskés.

354. *sír.* M 156, ÉNY, N, H 155. — A jobb kar a medencében volt. Lábánál virágcserepformájú fülesbögře (XLIII. 16.). A fül a perem alatt egy cm-re indul ki; elég durva szabadkézzel formált, szürke; Ma 12, Szá 11, Fá 7.

355. *sír.* M 160, Ny, F, H 170. — A lábfejek között kihajló, csipkézett-peremű, durva, idomtalan edény (XLIII. 1.); Ma 14, Szá 10, Fá 9.

356. *sír.* M 120, Ny, N, H 150. — Feje alatt gyöngyesüngős függő (XXXIV. 46.).

357. *sír.* M 110, Ny, H 160. — Melléklete nem volt.

358. *sír.* M 150, Ny, N, H 160. — Jobb kezénél fehérszínű meghatározatlan kristályanyagú orsógomb (XXXIV. 47.). Lábánál kihajlóperemű, durva, szürke edény (XLIII. 4.); Ma 12, Szá 9,5, Fá 7.

359. *sír.* M 130, Ny, N, H 150. — Jobb térdénél három tojás maradványa. A fej bal oldalán síma, zárt bronzfüggő (XXXIV. 48.). Jobb kezénél kettőscsonkakúpos, zeg-zugvonallal díszített orsógomb (XXXIV. 50.). A bal csípőlapáton szegletes vasesat (XXXIV. 49.).

360. *sír.* M 135, Ny, F, H 185. — A keresztcsont közepén bronzesat (XXXIII. 19.); karikája ovális; hozzáforrasztott szíjszorítólemezt növényi

Índák díszítik. Mellette bronz kisszíjvég (XXXIII. 20.); két lapból áll, állatfejvégződésű, felülete indadíszes.

361. *sír.* M 165, Ny, N, H 154. — A fej bal oldalán gyöngyecsüngős függő (XXXIV. 51.). Nyaka körül dinnyemagalakú pasztagyöngyök (XXXIV. 52–58.). A keresztcsont közepén szegletes vasesat (XXXIV. 60.). Jobb kezénél csonkakúpformájú vörös orsógomb (XXXIV. 59.).

362. *sír.* M 154, Ny, N, H 154. — A koponya két oldalán vékony lemezes függő (XXXIV. 62–64.). Nyakán síma bronzlemez (XXXIV. 61.).

363. *sír.* M 120, Ny, N, H 154. — Melléklete nem volt.

364. *sír.* M 100, Ny, H 165. — Melléklete nem volt.

365. *sír.* M 154, Ny, F, H 160. — Bal vállánál szegletes vasesat (XXXIV. 66.). Bal csípőlapáton szegletes vasesat (XXXIV. 67.). A jobb csípőlapát külső felszínén az ujjak felé nyúló vaskés (XXXIV. 65.).

366. *sír.* M 100, Ny, F, H 165. — A bal csípőlapát alsó részén vasesat töredéke (XXXIV. 68.). A keresztcsont közepén szegletes vasesat töredéke (XXXIV. 69.).

367. *sír.* M 121, Ny, F, H 160. — A bal comb közepén csiholóvas (XXXIV. 73., 74.), kovák (XXXIV. 71., 72.), és csontbogozó (XXXIV. 70.). A keresztcsont közepén töredékes szegletes vasesat.

368. *sír.* M 80, Ny, N, H 140. — Feje jobb oldalán gyöngyecsüngős függő (XXXIV. 77.). A medencében vasesat töredékei (XXXIV. 75., 76.).

369. *sír.* M 140, Ny, N, H 150. — Két állatesontváz volt a mellékletnélküli női esontváz jobb oldalán.

370. *sír.* M 140, ÉNY, N, H 150. — A bal halántékon két függő karikája (XXXIV. 78., 79.). A medencében ovális vasesat (XXXIV. 80.).

371. *sír.* M 160, Ny, F, H 162. — A jobb medence fölött két, a bal fölött három téglalapformájú vasövdísz (XXXIV. 91., 92., 93., 97., 98.), mindkettő alatt egy-egy vasövdísz (XXXIV. 99.); egyik teljesen elmállott. A keresztcsont közepén szíjszorítópántos ovális vasesat (XXXIV. 89.). A jobb csípőlapát alsó részén lemezes, keretes, díszítetlen nagyszíjvég (XXXIV. 81.). A csat és szíjvég között, három, lemezből készült, köralakú lyukvédő (XXXIV. 85–87.). A nagyszíjvég mellett lemezes kisszíjvég töredékei (XXXIV. 82–84.). A bal alsó kar és a medence között vaskarika töredéke (XXXIV. 90., 95., 96.). A karikától jobbra íveltoldalú vasesat (XXXIV. 88.). Tovább: élével, lefelé álló vaskés (XXXIV. 94.).

372. *sír.* M 160, Ny, N, H 155. — Jobb lába felől szárnyasesontok. Bal kezénél kettőscsonkakúpformájú, zeg-zúgvonallal díszített orsógomb (XXXVI. 1.). A bal csípőlapáton szegletes vasesat töredéke (XXXVI. 2.).

373. *sír.* M 170, ÉNY, F, H 165. — A medencében trapézformájú vasesat (XXXVI. 4.). A bal kéznél, a comb felé, hosszú vaskés (XXXVI. 3.).

374. *sír.* M 175, ÉNY, N, H 145. — A medencében ovális csatkarika töredéke (XXXVI. 6.). A bal alkarnál kettőscsonkakúpformájú orsógomb (XXXVI. 5.).

375. *sír.* M 45, Ny, H 160. — Melléklete nem volt.

376. *sír.* M 90, Ny, N, H 145. — Jobb kezénél hengeres tűtartó (XXXVI. 7.); anyaga madárcsont, vastű volt benne (XXXVI. 9.). A keresztcsont köze-

pén trapézformájú vascsat (XXXVI. 8.). A bal lábánál durva, kissé kihajló-peremű, szürkészínű, zömök edényke (XLII. 9.); Ma 7.5, Szá 5.5, Fá 4.5.

377. sír. M 100, Ny, H 145. — Mellékletnélküli meghatározhatatlan esontváz.

378. sír. M 165, Ny, N, H 150. A váz teljesen elkorhadt. — Bal kezénél törött vaskés pengéje (XXXVI. 10.). Mellette gömbölyű orsógomb (XXXVI. 11.). A medence fölött tölcésesen kihajlóperemű, feketészínű edény (XLII. 13.); a legnagyobb kiöblösödése a középvonal magasságában van; Ma 14, Szá 11, Fá 8.

379. sír. M 180, Ny, F, H 190. — Lábánál határozottan elkülönülőnyakú edény (XLIII. 1.); a zömök edénytest vállából minden átmenet nélkül folytatódik a hengeres nyak; színe fekete, kidolgozása durva; Ma 13, Szá 9, Fá 9.5.

380. sír. M 130, Ny, F, H 160. Váza erősen korhadt. — A medencében szegletes vascsat (XXXVI. 12.).

381. sír. M 140, Ny, N, H 150. — A sír felső részében kiállóperemű, durva fekete edény (XLII. 22.); a legnagyobb öblösödése a váll magasságában van; Ma 13, Szá 9, Fá 9.

382. sír. M 170, Ny, N, H 170. — Bal kezénél dudoros orsógomb (XXXVI. 13.).

383. sír. M 160, Ny, F, H 170. — A csípőcsont jobb és bal taraján egy-egy szegletes vascsat (XXXVI. 16–19.); az egyik töredékes. Bal kezénél rövid nyélnyújtványos, hosszúpengéjű vaskés (XXXVI. 15.).

384. sír. Ny, F, H 170. Fülkés lovassír (XLVI. 2.). — A fej 150, a lábak 205 cm mélységben. A medence jobb oldalán félgömbalakú bronzpityke (XVII. 2.). Mellette négyszögalakú díszített bronzövdísz (XVII. 3.). A keresztcsont közepén íveltoldalú vascsat (II. 31.). A bal csípőlapáton mintás övdísz (XVII. 4.). A bal csípőlapát taraján félgömbformájú pityke (XVII. 5.). Mellette vas-karika (II. 28.). Jobb kezénél vascsat (II. 29.), vasbujtató (II. 30.) és hosszú vaskés töredéke (II. 24–26.).

A csontváz fejének folytatásában fejjel a férfi feje felé, rézsutosan feküdt a ló. Szájában karikás vaszabla (II. 23.). Jobb és baloldalán kengyel (II. 22.); a párja teljesen szétporlott. A jobb oldali kengyel mellett nagy hevederesat (II. 27.). A lócsontváz hossza 190 cm volt.

385. sír. M 160, Ny, N, H 145. — A combok szétterpesztve. A fej két oldalán bronzláncal összekapcsolt üveggyöngyös függő (XXXVI. 21., 22.); a lánc a fej alatt feküdt. Nyakán 18 apró sárga gyöngyszem (XXXVI. 25–27.). A jobb és bal alkaron háromszögű bemélyítésekkel díszített, nyitott karperec (XXXVI. 23., 24.). A bal karperec mellett hengeres bronzgyűrű töredékei (XXXVI. 28–30.). Jellegtelen vastöredék (XXXVI. 20.).

386. sír. M 100, Ny, GY, H 130. — Lovassír. Bal vállánál töredékes vascsat. A jobb csípőlapáton vasbujtató. Jobb oldalon vaskés. A ló a gyermek jobb oldalán feküdt, fejjel a lábának. Szájában zabla, oldalán kengyelpár és hevederesat. A leletből a vizes talaj miatt semmit sem lehetett megmenteni.

387. sír. M 90, ENY, Gy, H 75. — Bal füle helyén bronzfüggő karikája (XXXVI. 14.).

388. sír. M 180, ENY, F, H 170. — Lovassír. Feje bal oldalán gyöngy-

csüngős fülbevaló (XXXVI. 37.). A vállainál két félhengeres, pántokkal díszített hajfonatdísz (XXXVI. 38., 39.); hátlapjához drótrámát forrasztottak. A bal csípőlapáton vaskarika (XXXVI. 32.). A bal kéznél egymás mellett vastőr (XXXVI. 33., 34.) és vaskés (XXXVI. 31.). A keresztcsont közepén szegletes csatkarikájú, vastüskés bronzcsat (XXXVI. 36.). Alatta szegletes vascsat (XXXVI. 35.).

A férfi jobb oldalán fejfelé a láb felé fordult a ló váza. Szájában zabla, két oldalán kengyel pár és hevederescsat. A ló csontváz hossza 180 cm.

389. sír. M 170, Ny, N, H 170. — A fej jobb oldalán gyöngyös függő (XXXVI. 42.). A jobb és bal csípőlapáton egy-egy szegletes vascsat (XXXVI. 44., 45.); az egyik nagyon töredékes. A keresztcsont közepén szegletes vascsat (XXXVI. 41.). A bal kezénél vaskés darabja (XXXVI. 43.) és vaskarika (XXXVI. 40.). A két boka között esontból készült orsógomb (XXXVI. 46.).

390. sír. M 150, Ny, N, H 169, Gy, H 90. — (XLVIII. 2.). Kettős sír, anyja a gyermekével. A gyermek a bal oldalon feküdt, feje anyja könyökénél volt. Melléklete egyik csontváznak sem volt.

391. sír. M 170, Ny, F, H 160. — A bal csípőlapáton hosszú vaskés (XXXVIII. 1.), szegletes vascsat (XXXVIII. 2.), díszítetlen lemezes nagyszíjvég (XXXVIII. 3., 4., 6.) és tokos, lemezes kisszíjvég (XXXVIII. 5.).

392. sír. M 126, Ny, H 156. — Melléklete nem volt.

393. sír. M 160, Ny, F, H 160. — A jobb és bal csípőlapáton szegletes vascsat töredékei (XXXVI. 47., 48.).

394. sír. M 160, Ny, H 160. — Melléklete nem volt.

395. sír. M 170, Ny, N, H 165. — Mindkét füle helyén gyöngyecsüngős függő (XXXVI. 49., 50.). A gerincoszlop jobb és bal oldalán ovális vascsat (XXXVI. 51.); az egyik szétporlott. A bal kéz ujjainál kis vaskés.

396. sír. M 160, ÉNY, F, H 155. — Jobb térdénél három tojás maradványa, jobb kezénél vaskés (XXXVIII. 7.).

397. sír. M 154, Ny, N, H 160. — Bal könyökénél szétört orsógomb.

398. sír. M 140, Ny, N, H 140. — A derékon hat félgömbformájú bronz övdísz (XXXVIII. 23–28.); belső oldalukat mészszerű anyag tölti ki. Lábfejenél vörösszürke, elég durva, kissé kihajlóperemű edényke (XLII. 14.); Ma 11, Szá 8, Fá 6.

399. sír. M 110, Ny, H 150. — Mellékletnélküli meghatározhatatlan csontváz.

400. sír. M 160, Ny, F, H 185. — Bal kezénél törött vaskés. A bal csípőlapát külső felszínén vaskarika (XXXVIII. 9.).

401. sír. M 160, Ny, F, H 186. — Mellén kisebb szárnyas esontjai, térde alatt marhacsontok. Medencéje felett, az alkarnál lapos orsógomb (XXXVIII. 8.). A keresztcsont közepén szegletes vascsat (XXXVIII. 10.). Jobb kezénél vaskés töredéke (XXXVIII. 11.).

402. sír. M 165, ÉNY, F, H 170. — Melléklete nem volt.

403. sír. M 130, Ny, Gy, H 130. — Mellékletnélküli csontváz.

404. sír. M 140, Ny, H 155. — Mellékletnélküli meghatározhatatlan csontváz.

405. sír. M 140, Ny, Gy, H 80. — A fej jobb oldalán gyöngyecsüngős függő (XXXVIII. 12.). Nyakában hosszúkás és apró kerek gyöngyök

(XXXVIII. 13–17.). Lábánál enyhén kihajlóperemű, durva, fekete, edényke (XLII. 8.); Ma 8, Szá 7, Fá 7.

406. sír. Lovassír. Adatai nincsenek számontartva. — Mellékletei az ásatási napló szerint a következők: Lemezes bronznagyiszjvég. Függető töredéke. Bronzcsat. Vaskarika. Csíptető. Vaskés. Csiholó, kovával. Vasár. Vasövdíszek. Zabla. Kengyel pár. A sír mellékleteit a múzeumban nem találtam meg.

407. sír. M 180, Ny, F, H 160. — Lovassír. (19. kép.) A koponya két oldalán síma ezüstfüggő (XXX. 29., 30.). A jobb csípőlapát taraján kívül sodrott bronzhuzalból készült övmerovító (XXX. 28.). E medence rész taraján négyzetalakú bronz övdísz (XXX. 18.), majd ismét kerek övdísz (XXX. 24.). A keresztcsont közepén szíjszorítólemezes vascsat (XXX. 15., 16.). A balcsípőcsonton lévő övdíszek elhelyezése azonos a jobb oldaliakéval (XXX. 19., 25., 20.); a negyedik övdísz szétmállott. A jobb és bal csípőcsont alsó felében egy-egy négyzetes övdísz (XXX. 21., 22.). A négyzetes övdíszek síma bronzbádogból készültek s hátlapjukra bronzkeretet erősítettek (XXX. 22.); két szeggel erősítették az övhöz. Az övről jobbról és balról két-két lelógószíj indult, bronzszíjvéggel (XXX. 11–14.); mind a négy lemezes, de méretben különböző. A jobb csípőtarajon kívül bronzkarika, bronzpánttal (XXX. 27.); füle szegletes, nyílása lefelé néz. A bal kézfejnél díszítetlen lemezes nagyiszjvég (XXXVII. 1.). A jobb kézfejnél vaskés (XXXVIII. 21a., 22.).

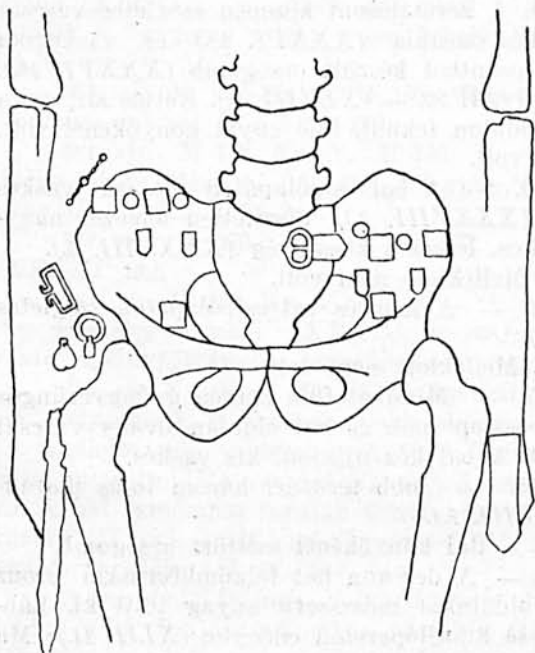

Abb. 19. kép.

A lovas jobb oldalán, fejjel a láb felé feküdt a lócsontváz. Szájában oldalszáras zabla (XXXVIII. 19–21.). Oldalán hurkos nyakú kengyel. A fejen és a kantárszár helyén gazdag lószerszámdíszek, 38 téglalapformájú aranyozott bronzlemezből készült préselt dísz (XXXVII. 2–34.), felületén geometrikus alakba vezetett indadísz; hátlapjuk mészszerű anyaggal volt kitöltve; jórészüik igen töredékes állapotban maradt meg. A lócsontváz hossza 170 cm.

408. sír. M 170, Ny, N, H 170. — Jobb kezénél körbefutó barázdákkal díszített orsógomb (XXXVIII. 18.).

409. sír. Adatai nincsenek számontartva.

410. sír. M 160, Ny, F, H 160. — Bal kezénél vaskés (XXXVIII. 29.).

411. sír. M 160, Ny, N, H 160. — A fej két oldalán gyöngvesüngös függő

(XXXVIII. 36., 37.). Nyakán ötven dinnyemagformájú kerek gyöngy (XXXVIII. 32–34.). Bal kezében kettőscsonkakúpos orsógomb (XXXVIII. 35.). A keresztcsont medencei felszínén szegletes vascsat (XXXVIII. 31.). Jobb kezénél vaskés (XXXVIII. 30.).

412. sír. M 150, Ny, H 150. — A sír a csontváz medencéjéig a 413. sír alatt feküdt. Melléklete nem volt.

413. sír. M 120, ÉNY, N, H 150. — Melléklete nem volt.

414. sír. M 145, ÉNY, N, H 150. — Bal kezénél orsógomb töredéke. Medencéjében vascsat darabjai (XXXVIII. 38.).

415. sír. M 140, Ny, N, H 145. A csontváz teljesen elavult. — A bal combnál szárnyascsortok. Bal kezén kettőscsonkakúpos, díszítetlen orsógomb (XXXVIII. 39.). Bal könyökén kívül, határozottan elkülönített hengeresnyakú, feketeszinű, durva edény (XLII. 20.); Ma 13, Szá 8, Fá 7.

416. sír. M 170, ÉNY, N, H 150. — Bal öklénél csonkakúpos orsógomb (XXXVIII. 41.). A medencéjében szegletes vascsat töredéke (XXXVIII. 40.).

417. sír. M 145, Ny, F, H 176. — Jobb kezénél vaskés (XXXVIII. 42.). A kés nyelénél bronzlemez.

418. sír. M 170, ÉNY, F, H 170. — A medencében íveltoldalú vascsat (XXXVIII. 44.). A bal comb tövénél szegletes vascsat töredéke (XXXVIII. 45.). A jobb alkarnál vaskés (XXXVIII. 43.).

419. sír. M 180, ÉNY, F, H 160. — A gerincoszlop végénél mindkét oldalon szegletes vascsat (XXXVIII. 47., 50.). Gerincénél vasár (XXXVIII. 49.). Jobb térdénél hosszú vaskés (XXXVIII. 46.). Jobb lábánál hegyes vasdarabka (XXXVIII. 48.).

420. sír. M 170, ÉNY, N, H 150. — A fej mindkét oldalán gyöngyesüngős függőpár (XXXIX. 1., 2.). Jobb kezénél kettőscsonkakúpos, lapos orsógomb (XXXIX. 4.). Bal combja alatt tojáshéj. A bal csípőlapáton hiányos, szegletes vascsat (XXXIX. 3.). Bal lábánál enyhén kihajlóperemű, jóiszapolású, fekete színű edény (XLIII. 5.); testén három párhuzamos és négysoros hullámvonal fut körbe, egymást váltogatva; Ma 15, Szá 12, Fá 7.

421. sír. M 150, Ny, N, H 160. — A jobb lábfej mellett hengeresnyakú, egyenesperemű, szürkeshínű, durva edény (XLII. 7.); Ma 10, Szá 10, Fá 6.5.

422. sír. M 170, Ny, N, H 160. — A halánték két oldalán gyöngyesüngős függő (XXXIX. 5., 6.); mindkettőnek három esüngője lehetett. Bal könyöke táján orsógomb darabja. Nyakánál vaskés töredéke (XXXIX. 7.). A medencében vascsat maradáka (XXXIX. 8.). A bal láb felől hosszúkásformájú, csipkézettperemű edény (XLIII. 4.); a legnagyobb kiöblösödés az edény közepe felett van; színe szürke, durva kidolgozású; Ma 13, Szá 10, Fá 8.

423. sír. M 145, Ny, N, H 145. — Jobb csípőlapáton szegletes vascsat (XXXIX. 9.). A jobb térdén kívül gömbölyű orsógomb (XXXIX. 10.).

424. sír. M 140, Ny, H 160. — Mellékletnélküli meghatározhatatlan csontváz.

425. sír. M 120, ÉNY, N, öreg; váza korhadt. — A fejtől jobbra virágcserepformájú, durva, szürkeshínű edény (XLII. 12.); pereme csipkézett; Ma 12, Szá 10.5, Fá 8.

426. sír. M 140, Ny, H 160. — Mellékletnélküli meghatározhatatlan csontváz.

427. *sír.* M 160, Ny, H 160. — Melléklete nem volt.

428. *sír.* M 140, Ny, N, H 150. — A bal csípőlapáton trapézformájú vascsat (XXXIX. 11.).

429. *sír.* M 140, Ny, F, H 165. — Melléklete nem volt.

430. *sír.* M 150, Ny, N, H 160. — A bal bordák között bronz karika (XXXIX. 13.) és vasláncszem (XXXIX. 12.). A lábánál durva, feketeszínű egyenesnyakú résszel ellátott edényke (XLI. 15.); legszélesebb a váll magasságában; Ma 10, Szá 9, Fá 7. A sírhoz tartozik még egy függő esüngője (XXXIX. 14.).

431. *sír.* M 150, ÉNY, F, H 150. A váz korhadt. — A bal csípőlapáton szegletes vascsat (XXXIX. 17.). Jobb kezénél, éllel a comb felé, hosszú vaskés (XXXIX. 15.). Mellette munkált szarv (XXXIX. 16.).

432. *sír.* M 165, Ny, F, H 170. — Lábai alatt állatesontok. Jobb kéz csuklójánál vaskarika töredéke (XL. 7.). Jobb kezénél vaskés (XL. 1.). Bal oldalán a medence mellett behajlítottvégű esiholóacél (XL. 3.), két kovával (XL. 4., 5.) és vasárral (XL. 6.). A medencében szegletes nagy vascsat (XL. 2.).

433. *sír.* M 155, Ny, N, H 145. A fiatal esontok korhadtak. — Fejtől elég távol — ürgelyukban — széttört függő (XL. 9.). Bal vállán gyöngyök (XL. 8., 10., 11.). Bal kezénél vaskés, lejjebb kettősessonkakúpformájú orsógomb (XL. 12.).

434. *sír.* M 150, ÉNY, N, H 155. — Feje bal oldalán gyöngyesüngős függő (XL. 16.). Bal vállánál és nyakán dinnyemagformájú és kerek gyöngyök (XL. 17–26.). Feje mögött elkorhadt bronzlemezek. Fejénél kisebb állatbordák. A jobb csípőlapáton szegletes vascsat (XL. 15.). Jobb karján vaskarperec (XL. 14.). Jobb kezénél vaskés (XL. 13.).

435. *sír.* M 140, Ny, Gy, H 130. — Fejénél gyöngyös függő töredéke (XXXIX. 18.). Nyakánál gyöngyök. Bal kezénél vaskés (XXXIX. 23.). A jobb alkarnál vaskarperec (XXXIX. 19., 20., 22.); bronzdíszítéssel. A jobb combnál kettősessonkakúpformájú, zeg-zúgvonallal díszített orsógomb (XXXIX. 21.). A lábakon állati állkapocs.

436. *sír.* M 150, Ny, N, H 160. — Nyakán gyöngyök. Jobb kezénél kettősessonkakúpos orsógomb (XXXIX. 24.).

437. *sír.* M 130, ÉNY, Gy, H 130. — Jobb kezénél tojás. Jobb vállánál szárnyasesontok. Fejénél gyöngyös függő (XXXIX. 29., 30.). Nyakán és a vállán berakott gyöngyök (XXXIX. 25–28.).

438. *sír.* M 160, Ny, F, H 160. — A bal alsó borda alatt jellegtelen vas-töredék (XXXIX. 38.). A bal alsó karon hajlítottvégű esiholó, rározsdásodott kovakövekkel (XXXIX. 35.). Bal kezénél vaskés (XXXIX. 32.). A bal keze ujjainál átfúrt, díszített, munkált özaganec (XXXIX. 31.). A bal csípőlapát taraján, íveltoldalú nagy vascsat (XXXIX. 33.). A keresztcsont közepén vaskés töredéke (XXXIX. 36.). A jobb csípőlapát közepén vascsat (XXXIX. 34.) és vasár (XXXIX. 37.).

439. *sír.* M 150, ÉNY, F, H 170. — A bal alsókar alatt vaskarika (XXXIX. 44.), ovális csat töredéke (XXXIX. 45.). A jobb és bal csípőlapáton egy-egy szegletes vascsat (XXXIX. 40., 41.). Jobb kezénél hosszú vaskés (XXXIX. 39.). Mellette hozzátapadt vaskarikán kisebb késmarkolat (XXXIX. 42.), szegletes vascsat töredéke (XXXIX. 46.) és esiholó (XXXIX. 43.).

440. *sír.* M 100, ÉNY, Gy, H 60. — Melléklete nem volt.
441. *sír.* M 155, ÉNY, Gy, H 130. — Mellékletnélküli csontváz.
442. *sír.* M 100, Ny, F, H 145. — A bal alkarnál esiholóvas kovákkal. A bal csípőlapáton szegletes vasesat (XL. 37.). Bal kezénél vékonypengéjű vaskés töredéke (XL. 38.). A jobb alsó borda alatt vasesat darabjai.
443. *sír.* M 109, Ny, H 150. — Mellékletnélküli meghatározhatatlan csontváz.
444. *sír.* M 90, Ny, Gy, H 130. — Melléklete nem volt.
445. *sír.* M 120, Ny, Gy, H 80. — Jobb kezénél kettősessonkakúpformájú orsógomb (XL. 27.).
446. *sír.* M 170, ÉNY, F, H 150. — Bolygatott. A jobb csípőlapáton pecek nélküli szegletes vasesat (XL. 28.).
447. *sír.* M 100, N, H 160, Gy, H 90. — Kettős *sír.* Bal oldalon feküdt a nő csontváza; felső része bolygatott. A medencében töredékes vasesat (XL. 30.). Jobbról volt a gyermek csontváza. Jobb halántékán síma bronzfüggő (XL. 29.). Alla alatt négy gyöngy (XL. 31–34.).
448. *sír.* M 160, Ny, F, H 160. — Melléklete nem volt.
449. *sír.* A sírokra vonatkozó adatok nincsenek felvéve (XLVII. 2.). — A jobb csípőlapát tarajának felső részénél egymás mellett két karikás övdísz (XLI. 2., 3.). A jobb csípőlapát alsó részénél két karikájával lefelé álló övdísz (XLI. 4., 5.). A csípőcsont alsó részénél másik két karikás övdísz (XLI. 6., 7.). A bal csípőlapát felső taraján ismét két övdísz (XLI. 8., 9.). E csípőcsont alsó részén két karikás övdísz (XLI. 10., 11.). A gerincoszlop alatt karikás övdísz (XLI. 12–16.); az övdíszek vasból készültek s két bronzszeggel erősítették fel az övre. A keresztcsont közepén vasesat. A csattól balra egy, jobbra két vas lyukvédőlemez. A jobb kéz csuklójánál vasövbujtató, alatta öntött nagyszíjvég (XLI. 1.); a tokos tagon fekvő helyzetben fejét hátrahajlító, alig felismerhető griff van ábrázolva. A keretezett alsó mezőben állatküzdelmi jelenet; két oldalt egy-egy szárnyas griff, a középben menekülni igyekvő szarvas testét marcangolja. A szarvas hosszán elnyúló, iramodó helyzetben és kétágú agancsal van ábrázolva; hátlapján ugyanez a jelenet. A combcsont mellett hosszú vaskés (XL. 39.).
450. *sír.* M 130, Ny, H 140. — A jobb csípőlapáton nagyobb és kisebb szegletes vasesat (XL. 35., 36.).
451. *sír.* M 120, Ny, Gy, H 120. — Melléklete nem volt.
452. *sír.* M 150, DNY, F, H 170. — Melléklete nem volt.
453. *sír.* M 160, ÉNY, F, H 165. A váz korhadt. — Nyakában gyöngy (XL. 45.). A jobb felsőkarnál sarló töredéke (XL. 41.). Mellette vasesat töredéke (XL. 44.). A keresztcsont közepén ovális bronzesat vaspecekkel (XL. 42.). A bal csípőlapáton íveltoldalú vasesat (XL. 43.), vaskés (XL. 46.) és hosszú lemezes szíjvég (XL. 40.).
454. *sír.* M 150, ÉNY, F, H 165. — A medence fölött trapézalakú vasesat (XL. 55.). Alatta vékony vasesat töredéke (XL. 59.). A bal bokánál vörös-szürkeszínű edény (XLIII. 6.); pereme enyhén kihajló és csipkézett; Ma 10, Szá 8, Fá 5.
455. *sír.* M 100, ÉNY, N, H 147. — Melléklete nem volt.

456. *sír.* M 150, ÉNY, F, H 165. — A keresztcsont közepén vasesat. Tőle jobbra és balra három-három kerek lemezes övdísz (XL. 47–50., 54.); az alsó végükön lévő bronzkeret darabjai leváltak (XL. 51–53.).

457. *sír.* M 130, ÉNY, N, H 153. — Lábai kissé zsugorítva. Feje bal oldalan gyöngyesüngős függő (XL. 55.). A bal és jobb könyök táján egy-egy dinnyemagformájú gyöngy (XL. 56.). Jobb kezénél kettőcsesonkakúpos orsó-gomb (XL. 57.).

458. *sír.* M 140, ÉNY, F, H 164. A csontváz jófenntartású. — Bal kezénél éllel a comb felé hosszú vaskés (XL. 60.).

459. *sír.* M 140, ÉNY, F, H 160. — A lábfejek alatt állati csontok. A bal csípőlapáton szegletes vasesat töredéke (XL. 61.).

Veres Bálint tanyája mögött, közvetlen a temető szélén félkörívben magaslat húzódik, mely a Veker folyóra támaszkodik. Ezen a magaslaton tetelezi fel az ásató a lakótelepet. Erről a magaslatról állati csontokkal teli bronzüstöt²² (XLIV. 3., 5.) kapott a szentesi múzeum. (Ltsz: S. v. I. 2.). Az üst 31,5 cm magas, átmérője: 95 cm s két részből áll; a 10 cm széles vaslemez-peremből és az alsó vékonyfalú bronzüstből. Az üst peremalatti átmérője 83 cm. A vasperemet az üst enyhén kihajló széléhez 39 vasszeggel erősítették fel. Az üst két hurkos füle is a vasperem anyagából készült.

A kajáni, a két böleskei²³ és a zombori múzeumban lévő üstnek az avarkorba tartozása nem vitás. A böleskei fülkesírok és a kajáni temető későbbi leleteiből ítélve úgy látszik, hogy ezt az üsttípust az egész avarkoron át használták.

Az ismertetett leletek és megfigyelések alapján temetőnkéről az alábbi összefoglalást adhatjuk:

Temetkezési szokások. A kajáni temetőben a sírok irányítása — mint az avarkorban általában — túlnyomóan Ny-K, fejjel Ny-nak. Ezt az irányítást a 441 megfigyelhető sír közül 292 követte. Emellett a nap járásának megfelelően gyakori az É ill. D felé eltérés is. ÉNy-Dk tájolású sír 137 volt a temetőben, míg a Dny-i mindössze 8. Ezeket az eltéréseket lényegileg a nyugati tájolások közé sorozhatjuk s így a fejjel nyugatnak fekvő főirányítást 437 esetben állapíthattuk meg, tehát négy sír kivételével a temető valamennyi sírja ezt a tájolást követte. Eltér a 257. és 293. sír, melyek fejjel Dk-nek feküdtek. Feltűnő a 257. sír, temetkezése, ahol a halottat hasrafektetve arccal lefelé helyezték a sírba, a lábát pedig hátrahajlították.²⁴ E temetkezésnek — mint az a magyarországi szinte máig élő népszokásokból megállapítható — babonás oka lehetett. A 144. sír Ék-Dny-i, a 179. sír É-D-i irányítású volt.

²² Csallány Dezső: Kora-avarkori edények Magyarországon c. dolgozatában (Dolg. 1940. 132. l.) említést tesz a kajáni üstökről, a leírását is adja, de képet nem közöl. Mivel Csallány Dezső a magyarországi avar üstök kérdésével foglalkozik, itt csak a teljesség kedvéért érintjük az üstöt.

²³ Hampel: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. A továbbiakban Hampel. Bd. III. S. 242; és a 14. sír hasonló kivételű darabja.

²⁴ Hasonló helyzetben feküdt a kiskőrösi temető 160. sírjának melléklet nélküli csontváza.

A Ny-K-i irányítástól eltérő négy sír közül hármát a mellékletek, a mellékletnélküli negyediket az a körülmény, hogy a temetőt más kultúrába tartozó sír nem zavarta, a többiekkel együtt az avarkorba utalja.

A sírgödör téglalapalakú s a 384. fülkesír kivételével valamennyi rendes; fenekük vízszintes. Mélységük 30—220 cm között váltakozik; gazdagabb sírok 150—190 cm mélyen feküdtek. A halottakat a hátukra fektetve általában magukban temették el; az alkarsontok a legtöbb esetben kinyújtva a testhez közel símultak; 24 esetben, vagy az egyik, vagy mind a két alsó kar a medencére hajlott. Nem egyedülálló az avarkorban a 320. és 457. sír kissé zsugorított helyzete; az üllői temetőben is előfordult²⁵ a lábak kisebbmértékű összehúzása. Szabályosan zsugorított csontváz fordult elő a Csengele-feketehalmi temető 56. sírjában is.²⁶

Hat esetben fordult elő kettős sír. A 109. és a 351. sírban fiatal férfi és nő feküdt szorosan egymás mellett; mindkét esetben a nő volt bal oldalon. A 170. sírban anya csecsemőjével, a 270. sírban leányával, a 390. sírban kis gyermekével együtt volt a sírba téve. A gyermeket — a 447. kettős sír kivételével, ahol a gyermek az anya jobbán feküdt — mindig a bal oldalra fektették. A kettős sírok halottjait — mint azt a zavartalan elhelyezés bizonyítja — egyidőben temették el.

A sírokban megmaradt fakorhadékok és vaskapcsok a koporsó használatát igazolják, de természetesen nem általánosságban. A 131. sír. csontvázat, különösen a fej feletti részét vastag fagerendák korhadékai fedték. A 141. sír oldalán és a csontok felett fagerenda nyomai látszottak. A 142. sír jobb oldali falában, három egymásfölött vízszintesen fekvő gerenda nyomát figyelte meg az ásató. A vastag gerendák azt mutatják, hogy a sírgödört néha fával kibélelték. A 142. sír egyik oldalát erősítették meg gerendával.

A koporsós temetkezésnek legkezdetlegesebb formája, mikor a halottat két deszkalappal leborították és pedig úgy, hogy a sírgödör két végén padkát hagytak s ezekre helyezték a deszkalapokat. Ilyen volt a 272. sír, ahol két deszkalap korhadt maradványa alatt találták meg a csontvázat. A 143. sírban a csontváz felett fagerendák korhadt maradványai feküdtek, ami szintén a padkás temetkezésre mutat.

A sírok másik csoportjában vaskapcsok maradtak meg. A vaskapcsok három alakban kerültek elő. És pedig szegletes, S-alakú, és derékszögben meghajló, külön vasszöges kapocs.

A szegletes és S-alakú, nagyméretű vaskapcsok együttesen fordultak elő a 33. sírban (I. kép). A fejnél és a lábknál, egymástól 30 cm távolságra két-két S-alakú kapocs (III. 9., 10., 12., 13.) volt; a nagyobbak (III. 10., 12.) a fejnél, a kisebbek a lábknál. Mindkét oldalon, a fej irányában egy-egy szegletes kapocs (III. 14., 15.) volt. Ezekről 60 cm távolságra két (III. 16., 17., 18.), újabb 60 cm-re ismét két szegletes

²⁵ *Herváth Tibor:* Az üllői és kiskőrösi avar temető. Arch. Hung. XIX. 54. l.

²⁶ *Körök József:* A Csengele-feketehalmi avar temető. Fol. Arch. 1943. s. a.

vaskapocs (III. 19—21.). A két utóbbtól 60 cm-re helyezkedett el a már említett két S-alakú kapocs. A jobb és bal oldali, szimmetrikusan elhelyezett, szegletes kapcsok közötti távolság 75 cm. A koporsó formája fatörzsből kivájt teknőalak lehetett;²⁷ hossza 240 cm, szélessége 75 cm.

Az S-alakú vaskapocs az avarkorban eddig ismeretlen, de a szarmata-korban a csongrádi temető egyik sírjában szegletes kapcsokkal együtt, a kajániakhoz hasonló elrendezésben fordult elő.²⁸

Fatörzsből kivájt koporsót tartottak össze a 134. (XV. 75—78., 80., 81.) és a 194. sír (XXII. 19., 20.) hajlított s még külön szeggel is erősített kapcsai. Az ásatási napló a koporsó méreteiről pontos adatokat nem ad, csupán annyit tudunk, hogy a kapcsok mind a két esetben a sír négy sarkában feküdtek. Ezekkel a kapcsokkal azonosak az állói temető kapcsai.²⁹

A nagyméretű vaskapcsokhoz hasonlítanak azok a kisméretű kapcsok, melyekből a sírokban nagyon különböző elhelyezésben Kajánról több példányt ismerünk. A 39. sírban a lábak végénél két kis kapocs (XXI. 38., 39.), a 67. sírban a bal combesont forgójánál, a 84. sírban a bal lábfejnél két darab, a 101. sírban a lábaknál, bronzpitykék között két darab (II. 34., 35.), a 150. sírban magányosan a boka táján, a 154. sírban a bal alsó lábszárnál, a 163. sírban két térdnél, a 198. sírban a lábak végénél (XIX. 1.), a 227. sírban a bal combon, a 232. sírban a jobb comb külső részén volt; a 294. sír két-két vaskapcsa a jobb felső lábszárcsonton kívül és belül egymás alatt feküdt, hegyével lefelé (XXVI. 78—81.), a 320. sírban két vaskapocs volt egy vonalban (XXVIII. 64—66.), a 340. (XXXI. 79.) és a 346. sírban a lábfejek végénél volt egy-egy kapocs (XXXI. 104.). A legtöbb esetben egyesével, vagy párosával a lábak végénél voltak a két-három cm hosszú kapcsok s minden valószínűség szerint valamilyen koporsós temetkezésnél használták, amit a farostmaradványok is igazolni látszanak.

Két esetben, az 53. és 170. sírban a csontokat fehér anyag (mész) fedte. Ha e megfigyelés helyes s nem a föld szikesedése következtében rakódott le a csontokra a fehér réteg, úgy valószínű, hogy a halottat sírbatétele után öntötték le mésszel, ami később a csontokra rakódott. Ezt azonban más temető anyaga nem támogatja.

Az avarkorban gyakori állati csontmaradványok és tojánhéjtöredékek a kajáni temetőben ismételtelen előfordulnak. Ezek a maradványok egyrészt a gazdasági életbe, másrészt a vallási életbe engednek bepillantást.

²⁷ Horváth Tibor erre a koporsóformára hívta fel a figyelmet és S. Rudenko, A. Gluchov, Mongilnik, Kudyrga na Altáje c. munkájából egy belső-ázsiai ilyen alakú koporsó méreteit is közölte. Horváth i. m. 55 l. Észereint a koporsó 45 cm széles és 225 cm hosszú, tehát nagyság tekintetében közel áll a 33. sír koporsójához.

²⁸ *Párducz Mihály*: Csongrádi leletek. Fel. Arch. 1943. s. a. Csongrád, Csipai-féle föld, 7. sír.

²⁹ *Horváth* i. m. XVIII. t. 40., 41.

36 sírban voltak állatesontok (marha, juh, szárnyas), amelyek más mellékletekkel összevetve azt mutatják, hogy a gazdagabbak mellé nagyobb, a szegényebbek mellé kisebb állat, vagy szárnyas részeit helyezték. Az, hogy ezeknek az állatoknak csak egyrészét temették el, valószínűleg a halotttitor szokását igazolja, amit a temető más részében talált üst (XLIV. 3., 5.) is igazolni látszik.

Tojás 26 sírban volt; néha több is, de csak a 84. sírban talált tojáshéjon lehetett megállapítani a bekarcolt díszítést, rombusz és háromszög mintákkal. A díszítése hasonló a Szeged vidékén talált³⁰ díszített hímes tojásokhoz. A tojások férfi-, női és gyermeksírokat egyformán jellemző melléklete és valószínűen a feltámadást szimbolizálták vele. Ennek jelentőségére, őskori kapcsolatok révén már Supka Ervin is rámutatott.³¹

Más avarkori temetőkkal ellentétben (pl. Üllő, Kiskörös) a sírok igen kis százaléka volt feldúlva. A 20., 27., 28., 30., 57., 89., 97., 100., 143., 182., 308., 446., 447. sírok kisebb mértékben voltak bolygatva.

A hitelesen feltárt 444 sír közül 31 esetben a nemet részben a bolygatás, részben a mellékletek hiányában nem tudta meghatározni az ásató. Megfigyelt sírokban 172 esetben férfi, 172 esetben női és 69 sírban gyermekcsontváz feküdt.

A férfisírok. Az avarság lovasnomád nép, ennek ellenére a nagyszámú feltárt és publikált sírmezőkben aránylag ritkán találkoztunk lovassírokkal.³²

³⁰ *Móra Ferenc:* Néprajzi vonatkozások szegedvidéki népvándorláskori és korai magyar leletekben. Különlenyomat az „Ethnographia-Népelet” XLIII. évfolyama 2. számából. Bp. 1932. 10. l.

³¹ A bronzkori esörgőtől a himestojásig. Debreceni Szemle. 1937. 160—164. l.

³² *Nagy Géza:* A magyarheni lovassírok. A. É. 1893. 223—234. l.

Nagy Géza: A hun-avar és magyar pogánykori sírleletek jellemzése. A. É. 1893. 313—323. l.

Cséplő Péter: A esökmői és pusztakovácsi leletekről. A. É. 1897. 437. l., a esökmői sírban a halottat lovastól, fegyverestől helyezték el.

Könyöki Alajos: A rékási sírletről. A. É. 1897. 359. l., lovassír, zabla, kongyelpár melléklettel.

Hampel József: Újabb hazai leletek az avar uralom korából. A. É. 1900. 97—125. l. Pécsüszög: a zabla tanuskodik róla, hogy lovassírt fosztottak ki a munkások. Kölesd (Tolna vm): a Nemzeti Múzeum ezüst ékszereket szerzett, melyek minden valószínűséggel lovassírból származtak. Esztergom—Nagyhegy: 1898. évben lovassírból való néhány régiség került a múzeumba. Németpereg (Pest m): a Nemzeti Múzeum 1898-ban lovassírból való régiséget vásárolt.

Gubitz Kálmán: A kishegyesi régibb középkori temető. A. É. 1907. 346—363. l. A 115 sírből csak egy, a 70. volt lovassír.

Gubitz Kálmán: Újabb népvándorláskori lovassírokról Bácskában. A. É. 1908. 419. l. Dávodon 13 sírből 4 lovassír volt.

Kada Elek: Gátéri (kunkisszállási) temető a régibb középkorból. A. É. 1906. 135—155., 207—221. l. 193. sír: a lovat a jobb oldalra fektették.

Kada Elek: Gátéri (kunkisszállási) temető a régibb középkorból. A. É. 1908. 330—339. l. 212. sír: bal oldalon a ló, hasrafektetve a hátsó lábak a has alá voltak felhúzva. A temető 297. sírja közül kettő volt lovassír.

Hekler Antal: Avarkori sírok Dunapentelén. A. É. 1909. 97—105. l. 7.

A kajáni temetőben 21 lovastemetkezés volt és pedig a 33., 59., 64., 75., 123., 134., 194., 205., 217., 266., 276., 277., 309., 321., 330., 351., 384., 386., 388., 406., 407. A 123. sírban csak lókoponyát és lábszárakat temettek úgy, hogy a koponya a férfi jobb, a lábszárak a bal oldalán feküdtek. A többi sírban az egész lovat eltemették. A 384. fülkesír kivételével a lócsontvázak mindig a jobb oldalon foglaltak helyet a gazdájukkal egymélységben. A két csontváz egymástól való távolsága különböző. A 64. sírban 25, a 134. sírban 40, a 217. sírban 75 cm-re volt a ló gazdájától, a többiről csak annyit tudunk, hogy közel feküdtek. A lovak általában fejjel a férfi lábánál feküdtek, tehát fejjel K-nek. A 205. sírban a lovas és a ló egyaránt fejjel Ny-nak feküdt. A 384. fülkesírban a két csontváz feje csaknem összeért, de mindegyik más-más irányban nyúlt el. A lovat hasonfekve, ritkában a bal oldalára döntve tették a halott mellé, de a feje mindig a gazdája felé nézett. Csak a 277. sírban fordult ellenkező irányban s gerincoszlopával volt a gazdája felé. A lábszárakat mindig összehúzták. Tehát a lovak irányítása és helyzete megegyezik a mártélyi, gátéri 193., 212, duna-pentelei 7., Kiszombor E temető 1. sírjával és a czikói lovassírokkal. A felsorolt lovassírokban, a gátéri 193. sírtól eltekintve, a ló a lovas bal oldalán feküdt.³³

A lovastemetkezéseken kívül más állatok csontvázát is megtaláljuk a férfisírokban. Így a 230. sírban a halott jobb oldalán juh csontváza volt, míg a 33. és 277. lovassírban a csontváz bal oldalán kutya-csontváz nyugodott.

A lószerszámok közül kengyel a teljes lócsontvázaknak elmaradhatatlan melléklete. 20 sírban fordult elő. Mindig a gerinc két oldalán feküdt, ami azt mutatja, hogy a lovat felszerszámozva temették el. Ezt bizonyítja a sohasem hiányzó zablák és a szerszámdíszek elhelyezése is. Sajnos a rosszfenntartású kengyeleket nem mindig sikerült megmenteni, egyrésztük meg azóta elpusztult.

A kengyelek közt két formát lehet megkülönböztetni.

Az egyik főformánál a talp és a száraz derékszögben találkoznak. A talpak egyenesek, vagy hajlítottak. A fülképzése szerint két változata van. Az egyiknél a száraz összehajlása, majd hurokszerű kanyarodása alkotja a fület. Idetartoznak a 33. (II. 1., 2.), 59. (VI. 7.,

lovassír: bal felől a ló, de nem oldaltfekvő, hanem mintegy térdrebukott, lerokkadt helyzetben. A 10. is lovassír volt. A 12. sír lovassír: a ló mellett két kengyel, két vas- és két bronzesat.

Lovas Elemér: A bágyog-gyűrhegyi népvándorlaskori temető. A. É. 1929. 248–258. 1. 2. sír: a halott alsó lábszárán keresztül egy teljes lócsontváz volt átfektetve.

X. Y.: A czikói sírmezőről. A. É. 1896. 190. 1. Kép: balról van a ló fejjel a lábaknál.

Móra Ferenc: i. m. 8. l. 1. kép Kiszombor E. 1. sír. Balról van a ló, fejjel a lábaknál.

³³ Sajnos csak néhány esetben jegyezte fel az ásató a lovak méreteit: 165, 160, 149, 160, 180, 190, 170 cm. A felvett lókoponyákat és csontváz részeket eddig senki sem vizsgálta meg.

8.), 194. (XXII. 17., 18.), 217. (VI. 15., 16.) és a 266. (XXV. 16., 17.) sírok kengyelpárjai.³⁴

A másiknál a száruk összeforrasztásából képzett külön fül szolgál a szíj befogadására. Idesorozzuk a 64. (VI. 11., 13.), 75. (VI. 1., 2.), 134. (XV. 72., 73.), 205. (II. 16., 17.) és 321. (III. 1., 2.) sír példányait.³⁵

A másik főforma nagyjából köralakú. A fül itt is hurokszerű. Csak a 384. fülkesírban (II. 22.) fordult elő. Más temetőben gyakori. Elég, ha a szentendrei,³⁶ bölcskei,³⁷ regölyi,³⁸ czikói 552. sír³⁹ és a dunapentelei 11. sír⁴⁰ kengyeleire hivatkozunk.

Egyik forma sem korhatározó; úgy a préselt, mint az öntött garnitúras sírokban megtalálható.

Két zablá forma van a temetőben.

Az egyik oldalszáras. Ilyeneket találtak a 33. (II. 3.), 59. (VI. 9.), 64. (VI. 14.), 134. (XV. 74.), 205. (II. 18.), 217. (VI. 17.), 266. (XXV. 18.), 321. (III. 3.), 407. (XXVIII. 19—21a.) sírokban. A száruk általában egyenesek, csak a 134. sír zablájának (XV. 74.) van meghajlított oldalszára. Egyenesszáru formát Keszthelyről,⁴¹ Regölyről,⁴² Dunapentelelről⁴³ ismerünk, míg a meghajlított oldalszáras zablához a sziráki 38. sírból hozunk analógiát.⁴⁴

A másik karikás. Idesorolhatók a 75. (VI. 3.) és 384. sírok (II. 23.) zablái. Legjobban a nagymányoki zablára emlékeztetnek.⁴⁵

A hevedercsat a has alatt, vagy a kengyelek közelében feküdt. A következő sírokban fordult elő: 64. (VI. 12.), 134. (XIV. 29.), 205. (II. 19.), 217. (VI. 20.), 266. (XXV. 14.), 276., 309. (XXVIII. 41.), 321. (III. 4.), 330. (XXXI. 18.), 351., 384. (II. 27.), 388.⁴⁶

A 134., 217., 266., 309., 321., 330. és 351. sírban a hevedercsat mellett a kengyelek közelében még egy csat feküdt. Valószínű, hogy a kengyelszíj állítására szolgáltak. Két formában jelentkeznek; vannak szegletesek szíjszorítólemezzel nélkül, mint a 217. (VI. 18.), 266. (XXV. 19.), 309. (XXVIII. 31.), 321. (III. 6.), 330. (XXXI. 19.) sírok csatjai és szíjszorítólemezesek, mint a 134. (XV. 82.) és a 351. sír (XXXIV. 3.)

³⁴ Hasonló a regölyi 62. sírban talált kengyelpár. *Hampel* i. m. Taf. 196. 1., 2.

³⁵ Ezekhez hasonló a sziráki 38. sír kengyelpárja. *Hampel* i. m. Taf. 68. 1., 2.

³⁶ *Hampel*: i. m. Taf. 265. 3a.

³⁷ U. ott. Taf. 241. 1., 2.

³⁸ U. ott. Taf. 188. 2.

³⁹ U. ott. Taf. 240. 1a., 2a.

⁴⁰ *Marosi-Fettich*: Dunapentelei avar sírleletek. Arch. Hung. XVIII. V. t. 11., 12.

⁴¹ *Hampel*: i. m. Taf. 146. 4.

⁴² U. ott. Taf. 183. 19a., b.

⁴³ *Marosi-Fettich*: i. m. 10. sír. V. t. 6.

⁴⁴ *Hampel*: i. m. Taf. 68. 3.

⁴⁵ *Hampel*: i. m. Taf. 271. 4.

⁴⁶ Hasonló darabot ismerünk a dunapentelei 10. sírból. *Marosi-Fettich*: i. m. V. t. 3., 4.

csatja. A szegletesalakú kengyelcsatok minden esetben kisebbek a hevedercsatoknál.

A 277. sír lován két szíjszorítópántos csat (XXVII. 9., 10.), míg a 330. sír lován vaskarika (XXXI. 15.) volt.

A gazdagabb sírokban a lóval a fémdíszes szerszámot is eltemették. Ennek formáját alig ismerjük. A régibb feltárások közül egyedül a sziráki temető 39. sírja⁴⁷ szerszámdíszzeinek elhelyezését ismerjük határozottan. A többit nem figyelték meg.⁴⁸ Az újabb irodalomban⁴⁹ sem találunk jólmegfigyelt adatokat. Az újabb ásatások alkalmával teljes lószerszámkészletek kerültek ugyan elő, de ezeket még nem közölték.⁵⁰

A kajáni temetőben lószerszámdíszeket a következő sírokban találtak: 33., 134., 205., 276., 277., 309., 321., 330., 407. Valamennyi vasból, bronzból vagy ezüsből készült és vagy préselt, vagy öntött. Az ásatási napló szerint a 75. sírban a zabla fölött két félgömbalakú bórdísz volt.

A fémdíszek alakja elég változatos.

Símafelületű, kerek préselt darabok. Ilyen volt a 266. sírban kisebb (XXV. 2–5.) és nagyobb (XXV. 6–11.) formában. Felületük síma, szélükön sorjában gömbdíz, közepükön gömbös szögfej van. A nagyobb méretű falerák prototípusai azoknak bádoglemezből kivágott, többnyire virágmotívumos díszeknek, amelyeket a gyulai, palánki, dunapentelei és Unter St.-veiti leletekből ismerünk.⁵¹ A Szeged Városi Múzeum is őriz egyet ismeretlen lelőhelyről.⁵² Néhány darab szélén lévő körbefutó gömbsordíz (XXV. 2–11.) teljesen megegyezik a dunapentelei falerával.⁵³

Félgömbdízszek. Ebbe a csoportba tartoznak a 277. sír két nagyobb (XXVII. 52., 59.) és 68 kisebb (XXVII. 18–51., 53–58.) díszei. A két nagyobb dísz alakja a sziráki falerához hasonló,⁵⁴ de kisebb és az alátétlemez hiányzik, a középponti szeg és a homokszerű kitöltőanyag azonban itt is megvan. A kisebb gombok a sziráki 39. sír anyagával egyeznek.⁵⁵ Mindkét esetben lapos fej van a félgömbök tetején és mind a felerősítoszár, mind a kitöltő anyag itt is megtalálható. Hasonló darabokat ismerünk a kunágotai,⁵⁶ nagymányoki,⁵⁷ madarasi⁵⁸

⁴⁷ *Posta Béla*: Sziráki ásatások. Arch. Közl. XIX. 71. l.

⁴⁸ *Hampel József*: Régibb középkor emlékei Magyarhonban. II. 67–69. l.

⁴⁹ *Fettich Nándor*: Öntött phalerák a lovasnomádok magyarországi régészeti hagyatékában. A. É. 1928. 114–127. l; más szempontból foglalkozik cekkel a darabokkal.

⁵⁰ Csallány Dezső Szentés—Nagyhegyen több lovassírban művészi kidolgozású garnitúrát talált gazdag aranyozással.

⁵¹ *Fettich*: i. m. III. t. 7., 39. kép 5a, 42. kép 1., 40. kép.

⁵² 27/1885. ltsz.

⁵³ *Fettich*: i. m. 41. kép 1.

⁵⁴ *Fettich*: i. m. 41. kép.

⁵⁵ *Hampel*: i. m. Taf. 69. 7–21.

⁵⁶ *Hampel*: i. m. Taf. 262. 4–5.

⁵⁷ U. ott. Taf. 270. 5–12.

⁵⁸ U. ott. Taf. 4a., 4b.

sírokból, de előfordul a dunapentelei lovassírok meg nem figyelt anyagában is.⁵⁹

Ehhez a csoporthoz tartoznak a 330. sír lószerszámdíszei is. Itt is nagyobb (XXXII. 19—21., 24.) és kisebb (XXXII. 22., 23., 25., 26.) alakban fordulnak elő. Kivitelük a 277. sír lószerszám díszével egyezik; anyaguk bronz. A rosszfenntartású darabokon az aranyozás nyoma nem állapítható meg, de az aranyozott övgarnitúrákról ítélve az aranyozást feltételezhetjük, amit a dunapentelei 7. sír hasonló darabja is megerősít.⁶⁰

Téglalapalakú préselt lószerszámdíszek. Idetartoznak a 407. sír (XXXVII. 2—34.) díszei; a rajtuklévő geometrikus dísz az övdíszek indadíszekre emlékeztet.

A lószerszámdíszek másik csoportjába az öntött darabokat sorozzuk. A temető leletanyagában bronz és vasfalerák fordulnak elő enyhén domborodó és félgömbös alakban.

Az enyhén domborodó falerák közé sorozzuk a 33. sír lószerszámdíszeit. A sírból előkerült bronzkorongpár (II. 14., 15.) kisméretű, a vaskorongok (II. 5—13.) közép méretűek; domborodó felületük síma; a felerősítésükre szolgáló szárat belsejükhöz forrasztották. Idetartozik a 276. sír teljesen azonos hat korongja (XXVI. 1—6.). Ugyanilyen szárszámveretek voltak a 309. sírban. A lócsontváz különböző részén 12 teljesen azonos falera (XXVIII. 32—40., 42—44.) feküdt. A 321. sír vasfalerája (III. 5.), mely csak nagyság tekintetében tér el az előbbiektől, csak magában volt a sírban. Megvan a 134. sírban is, de az alak már nem tiszta; félgömbformával keveredik. Két nagyobb (XV. 66., 67.) és nyolc közép méretű (XV. 63—65., 68—71.) tartozik ide. Domborodó felületükön, középen félgömbös szeg van. A felerősítőszár végén a négyszög alakú lemezke is megmaradt.⁶¹

Vasgombok. Lényegében a domborodó felületű falerák csoportjába tartozik a 134. sír 62 félgömb alakú szárszámdísz (XV. 1—62.); a felerősítőszeg és a vaslemezke itt is megvan.

Bár a három léggazdagabb lovassír (134., 277., 407.) díszének helyét pontosan nem tudjuk s a többi sem alkalmas arra, hogy a lószerszám formájára következtessünk, azt kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy a kantár rendszeren díszített volt. Bizonyítják ezt a ránkmaradt díszek. Legtöbbet a 33. sír anyagából állapíthatunk meg (2. kép). A két bronzfalera (II. 14., 15.) a bal szem és az orr felett helyezkedett el. A koponyán lévő vasfalerák a szem előtt, a pofa jobb és bal oldalán (II. 5., 6.) s a homlok közepén feküdtek (II. 7.). Két vaskorong (II. 8., 9.) két oldalt a szügyön, két-két vasfalera (II. 10—13.) a faron helyezkedett el. A díszeknek ilyen elhelyezkedése arra vall,

⁵⁹ Marosi-Fettich: i. m. II. t. 13—15; 10. sír: IV. t. 8—37; 12. sír: VI. t. 26—32.

⁶⁰ Marosi-Fettich: i. m. II. t. 12—15.

⁶¹ Hasonlót ismerünk Dévényújfaluról (Nova Ves). Jan Eisner: Slovensko v. praveku. Bratislava 1933. LXXXIII. t. 8.

hogy a lószerszám a nagyszentmiklósi 2. korszó lószerszámával azonos lehetett.⁶²

A korszó ábrázolásán jól látható a zablából kiinduló kantárszár és a pofaszíj, mely a karikából indul ki s végig vonul a pofacsonton a koponya tetejéig. Az orr felett keresztben áll az orrszíj; az állszíj is megvan az orrszíj folytatásában. A mellső lábak felett szíj fut körbe, mely a feltételezett nyereghez kapcsolódik. A nyeregből is indul ki szíjazat, mely a fart fogja át és a másik oldalon kapcsolódik hozzá.

A szíjak keresztező pontjain két köralakú dísz van. A lószerszámdíszeknek kereszteződési pontokra való elhelyezése már a sziráki 39. sírban is előfordult. A kajáni 33. sírban is biztosan megvolt a kantár, a pofaszíj, melynek a zabra fölötti részén volt a vasfalerapár, az orrszíj és a pofaszíj érintkezésénél a két bronzkorong s az orrszíj közepén a vasfalera. Az állszíjról biztos adatunk nincs. A ló szügyén lévő két falera, a korszón ábrázolt lószerszám alapján, a mellső szíjazaton feküdt, közvetlen a csatlakozás előtt, jobbról és balról. A faron talált két-két falerapár is csak a farszíjon függhetett úgy, mint a nagyszentmiklósi korszón.

A 33. sír számszámjázatának rekonstruálása alapján a többit is meghatározhatjuk. Teljesen azonosak voltak 134., 276., 309. sírokban eltemetett számszámok. A 134. és 277. sírok kantárszára gazdagon volt díszítve. Az utóbbinál a félgömbformájú díszek elhelyezése gazdag díszítésre vall és feltételezhető, hogy az állszíj is megvolt. A 75., 205., 266. (13. kép), 330., 321. sírok számszámdíszéből és azok elhelyezéséből látszik, hogy csak a fejen lévő szíjakat díszítették.

A gazdagabb férfisírok jellemző mellékletei az övdíszek. A temető övfelszerelési darabjai közt mind a préselt, mind az öntött díszek képviselve vannak. A préselt övdíszek annyira vékonyak, hogy legtöbbször csonka, töredékes állapotban maradtak meg.

A 34. sír préselt övgarnitúrája töredékes, geometrikus díszítésű nagyszíjvégből (I. 29., 30.) és egy szalagfonadékos négyszögű övdíszből (I. 28.) állott. Hasonlókat ismerünk a czikói 373. sírből⁶³ és az adonyi leletből.⁶⁴

A 60. sírből díszítetlen nagyszíjvég (IV. 25.), lemeztöredékek (IV. 26—29.) és szíjszorítólemezes bronzcsat (IV. 24.) került elő; valamennyi töredékes.

A 64. lovassírban ovális bronzcsat (IV. 38.) és három bronzpityke (IV. 39—41.) volt.

Teljesen épek a 194. sír övdíszei (II. kép); a díszítetlen nagyszíjvégek (XXII. 1.) és kisszíjvégek (XXII. 2., 3.), a négyszög alakú kimetszett övdíszek (XXII. 4—7.) és a szögceses lemezek (XXII. 8., 9.) gyakran előforduló darabjai e kornak. Már a csúnyí temető 116. sírjából⁶⁵ előke-

⁶² Hampel: i. m. Taf. 290.

⁶³ Hampel: i. m. Taf. 221. 3., 4.

⁶⁴ U. ott. Taf. 284. 3., 4.

⁶⁵ Hampel: i. m. Taf. 132. 3—11.

rült s újabban az ösküi temető 47. sírjában⁶⁶ is megtalálták. A sír egyik csatja (XXII. 10.) szíjszorítólemezes, a másik vasból készült (XXII. 13.). A vasbujtató (XXII. 14.) zárt. E sír leletei közül különösen érdekes a kés mellett lánconcsüngő miniatűr kés (XXII. 12.), mely kis bronzkarika (XXII. 15.), bronzláncocska (XXII. 11.) és vaskés (XXII. 16.) társaságában feküdt a bal forgócsontnál. Hasonló miniatűr eszközök fordultak elő a Csengele-feketehalmi VII. század második felére datálható temető 23., 46., 64. gyermeksírában.⁶⁷

A 207. sír övfelszereléséhez tartozó töredékes lemezeknek (XIX. 11., 12.) nincs nagy jelentőségük. Sokkal fontosabb a hozzájuk tartozó csat (XIX. 15.). Granulációs kerete, gömböcskékből álló díszítése, a felismerhetetlenségig stilizált állatfejei és a szíjszorítólemez hátsó oldalán elhelyezett felerősítő fülek bizanci műhelyekben készült csatokra emlékeztetnek.⁶⁸

Övdíszei miatt különös a 217. sír garnitúrája (12. kép). A szélkeretes, a tok alatt két helyen átfúrt nagyszíjvég (XX. 1.), a tokos kisszíjvég (XX. 2.), a töredékes téglalapalakú díszek (XX. 7—11.) széles körben elterjedt övdíszítmények. Szokatlanok a kerek díszek (XX. 3—6.), melyek ilyen kidolgozásban inkább a lószerszámokat jellemzik. Hasonló darabokat a dunapentelei szórványos anyagból ismerünk,⁶⁹ de ezeket Fettich lószerszámoknak tartja. A kerek és szegletes díszeknek váltogatása is szokatlan. A lelógószíj három rozetája (XX. 13—15.) ugyanolyan kidolgozású, mint az öv kerek díszei. A sír csatja (XX. 12.) ovális alakú és a rövid szíjszorító lemezével egy tagból öntött.

A 240. (XXIII. 2—4.) és a 276. sír övdíszei (XXVI. 13—15.) csak töredékben maradtak meg.

A 266. sír szegényes garnitúrája szélkeretes nagyszíjvégből (XXV. 1.), szíjszorítólemezes (XXV. 15.) töredékes vasesatból (XXV. 12.) és tömör bronzkarikából állott (XXV. 13.).

A 287. sír nagy- (XXVI. 31.), kisszíjvége (XXVI. 32., 34.) és négyszög alakú díszei (XXVI. 33., 35., 36.) töredékes állapotban maradtak meg. A csat (XXVI. 37.) vasból készült.

A 306. sír övdíszei közül csak két töredékes dísz (XXVIII. 15., 20.) maradt meg.

Teljesen ép garnitúrával találkozunk a 327. sír anyagában (16. kép). A tokos nagyszíjvégen (XXX. 1.) három griffábrázolás van. Ez a motívum hasonló ábrázolásban a gátéri temető 174. sír kisszíj-

⁶⁶ Réh-Fettich: Jutas und Öskü. Seminarium Kondakovianum, Prag. 1931. Taf. XV. 29—33.

⁶⁷ Csengele-feketehalmi avartemető. Sajtó alatt. Fol. Arch. 1943. évi kötetében.

⁶⁸ Hasonló darabokat közöl Börzsönyi Arnold: Győri temető a régibb középkorból. A. É. 1905. 608. sír. 32. l. — Lásd még Fettich Nándor: Sárkány ábrázolások a magyarországi népvándorláskori emlékekanyagban. A. É. 1923—1926. II. t. 1., 3.

⁶⁹ Marosi-Fettich: i. m. VIII. t. 15—21.

végén jelenik meg.⁷⁰ A sírhoz tartozó két kisszíjvég (XXX. 2., 3.) díszítetlen. A téglalapalakú lemezeken (XXX. 6—10.) is griff van. Az ábrázolás a Kiskőrös 156. sír korongján lévőkhöz hasonlít.⁷¹ A feketehalmi temető 47. sír övdíszével forma szerint is megegyezik. A lyukvédő (XXX. 5.) síma. A szíjszorítólemezes csatnak (XXX. 4.) vastüskéje van.

Egészen egyedülálló a 346. sír övdarabjai. A kerek övdíszek (XXXIII. 1—3.) ilyen kivitelben szokatlanok; a középben lévő bemélyedésben elhelyezett gömb üvegberakásos előzményekre mutat. A garnitúrához tartozott még egy teljesen tönkrement vaslemezből készült nagyszíjvég és két kisszíjvég (XXXIII. 8., 9.), amelyek az eddig ismert formáktól különböznek. Lekerekített, háromszög alakúra szélesedő fejúkhöz hosszú tokostag járul; felületüket indafonadék díszíti. A háromszögű fejben a stilizált állatfejet alig lehet felismerni. A formának előzményeit a lóherealakú szerszám-díszek körében keressük.⁷² A stilizált állatfejet szíjvégeken a bronzöntés fellépése után is megtaláljuk. Megvan a kajáni 82. sír szokatlan alakú nagy- és kisszíjvégein (IX. 13., 18., 19.), ahol a tokostag rövid, de már csaknem geometrikus alakra egyszerűsödött.

384. fülkés lovassír figyelmet érdemel a temetés módja miatt. Kora-avarkori fülkesírokban szokásos ugyan a ló csontvázrészek — koponya, lábszárcsontok — sírbahelyezése, de ennél a sírnál a férfi-csontváz folytatásaként, fejjel a férfi feje felé, rézsútosan feküdt a teljes lóváz. A lovastemetkezésnek ez a módja a kora-avarkorban ismeretlen. A szegényes övdíszeknek elhelyezése a 217. sír övdíszinek elhelyezésére emlékeztet; itt is kerek, síma, félgömbalakú, díszítetlen övdíszek (XVII. 2., 5.) négyzetes díszekkel (XVII. 3., 4.) váltakoznak. Az ezüst lapból készült préselt övdísz a két függőleges és vízszintesen húzódó barázda mezőkre osztja. A bordákon és a mezőkön fogazásos ornamentika van. A veretek némi hasonlóságot mutatnak az Előszállás—öreghegyi⁷³ és kiskőrösi temető A sírjának fogazott darabjaival, amelyek Horváth Tibor megállapítása⁷⁴ szerint a krimi gótokkal való érintkezésre és kapcsolatra utalnak.

Töredékes övdísz került elő a 391. sírból, mely díszítetlen nagyszíjvégből (XXXVIII. 3., 4., 6.) és tokos kisszíjvégből (XXXVIII. 5.) állott.

Figyelmet érdemel a 407. lovassír övkészlete (19. kép). A négy-szegletes bronzlemezből készült díszítetlen övdíszek (XXX. 17—22.) kisebbmértű kerek díszekkel (XXX. 23—25.) váltakoznak. A négyzetes bronzdíszek hátsó oldalán bronzkeret, a kerek övdíszeken három felerősítő szeg van, amelyek végén kis lapocska foglal helyet,

⁷⁰ A. É. 1906. 151. l. 4. kép.

⁷¹ Horváth: i. m. XXXI. t. 5—8.

⁷² Pl. Az Előszállás—Öreghegy 28. sírjának darabjai. Marosi-Fettich: i. m. 5. kép 1—5.

⁷³ Marosi-Fettich: i. m. 26. l. 4. kép. 2.

⁷⁴ Horváth: i. m. XXIII. t. 14—19., 21 a, b.

amint ezt a 134. sír lószerszámdíszein már bemutattuk. A készlethez tartozik egy tokosszerkezetű hegyesedővégű, díszítetlen nagyszíjvég (XXXVII. 1.) szíjbujtatóval (XXX. 31.), négy gömbölyűvégű síma lemezes kisszíjvég (XXX. 11–14.), lemezes szíjszorító vascsat (XXX. 15., 16.), bronzhuzalból sodrott övmerevítő (XXX. 28.) és a késtartó karika (XXX. 26.). Hasonló négyzetes övdíszek és kisszíjvégek kerültek elő az ösküi temető 48. sírjából.⁷⁵ Hasonló kiállítású kerek övdíszeket az üllői temető 2. sírjából ismerünk.⁷⁶

A préselt övdíszek közül megemlítjük a 453. sír nagyszíjvégét (XL. 40.), az övhöz tartozó oválisalakú vastüskés csattal (XL. 42.) és a 456. sír kerek, hátlapjukon keretes (XL. 51–53.) övdíszait (XL. 47–50., 54.).

Az övdíszek másik csoportjába tartoznak a vasövdíszek.

Idetartozik a 192. sír készlete (10. kép). Az övet jobbról és balról három-három vasveret (XX. 16–18., 21., 22.) díszítette. Hozzá tartozott a bronzlemezes nagyszíjvég, amelynek csak a fabélése maradt meg (XX. 26.), a lemezes kisszíjvég két töredéke (XX. 19., 20.), ovális karikájú csat (XX. 23.), vascsat (XX. 25.) és egy ismeretlen rendeltetésű bronzdarab (XX. 24.).

A 205. sírban vasövdíszek bronzlemezes szíjvégekkel együtt fordultak elő. Négy vasövdísz (XIX. 18., 19., 25–27.), két különböző méretű, két lapból álló, síma felületű kisszíjvég (XIX. 20–22.), a hozzátartozó fabéléssel (XIX. 23., 24.) és a bronzlemezéből készült nagyszíjvég (XIX. 17.) tartozott a készlethez.

A 371. sírban is a vasövdíszek (XXXIV. 91–93., 97–99.), préselt bronz (XXXIV. 81.) és kisszíjvéggel (XXXIV. 82–84.) együtt fordultak elő. A készlethez tartozik még három lyukvédő (XXXIV. 85–87.) és a pántos vascsat (XXXIV. 89.).

A 77. sírban is vasövdíszek voltak. Az övön négy négyszög alakú vasövdísz (VII. 9–12.) függött; közepükön granulációs bronzfoglatban kék üveg volt. Az öv csatja szíjszorítólemezes (VII. 13.).

A 192. (XX. 16., 18.) és a 205. sír (XIX. 25.) példányain az üveg díszítést szeg helyettesíti. Ugy látszik, hogy a díszítetlen példányokban eredetileg üvegberakás volt. A 192. (XX. 21.) és a 205. sír (XIX. 18.) egyes példányain a veretek közepén lévő, az ékkő nagyságának megfelelő, bemélyedés jól látható.

Anyaga miatt nem tartozik e csoportba a 277. sír készlete, bár a forma és a kőberakás miatt kapcsolat mutatkozik köztük. A készlet anyaga préselt rosszezüst. All hét négyszög alakú kék kőberakásos övdíszből (XXVII. 11–17., de a XXVII. 14., 16., 17. darabokon berakás hiányzik), a szélkeretes nagyszíjvégből (XXVII. 1.), szíjbujtatóból (XXVII. 7.), négy préselt kisszíjvégből (XXVII. 2–5.), a lemezes övmerevítőből (XXVII. 6.) és a szíjszorítólemezes csatból (XXVII. 8.). Jellemző a félgömbalakú gombok alkalmazása a csaton,

⁷⁵ Réh-Fettich: i. m. Taf. XIV. 2–8.

⁷⁶ Horváth: i. m. I. t. 15–20.

a merevítőn és a kisszíjvégeken. Alakra megegyezik az abonyi temető 292. sírjának darabjaival.⁷⁷

Az ékköveket Fettich a hun-kutrigur rekeszes-ötvösség csökevényének tartja, míg a félgömbös gombokban a gepida elemek továbbélését látja.

A vasövdíszek kerek formában (XXIII. 38—42.) fordulnak elő a 273. sír készletében.

Az övdíszek harmadik csoportjába tartoznak az öntött bronzdarabok.

Az öntött készletek felsorolását a 82. sír anyagával kezdjük (5. kép), mely átmenetül szolgál a prézelés és az öntés között. A téglalapalakú karikás övdíszek (X. 1—7., 9—12.), a bronzöntvényekre alkalmazott nagyfejű gombok — mint már láttuk — a gepida hagyományok továbbélését bizonyítják. Az oválisalakú csatkarika, a hozzákapcsolódó csuklósszíjszorítólemezzel (IX. 8.) és szegfejformájú gombokkal is az átmeneti jelleget bizonyítja. Különösen érdekesek a sír kisméretű, szokatlanformájú állatfejes, nagy- és kisszíjvégei (IX. 13., 18., 19.). A készletben megjelenik a lyukvédő is (IX. 14., 16., 20.). A medencében fekvő másik csat vasból készült (IX. 17.); a szíjbujtató (IX. 15.) a nagyszíjvég szélességével megegyezik. Hasonló nagy- és kisszíjvégek az üllői 132.⁷⁸, hasonló karikás csüngők a 233. sírban fordultak elő.⁷⁹

A bronzöntés első fellépését jellemzi, hogy az öntvények egy tagból készültek, de a lelógó szíjakon még nem jelennek meg a díszítőveretek.

Ebbe a csoportba tartozik a 75. sír készlete (4. kép). Az egy tagból képzett nagyszíjvégen (VIII. 7.) a felerősítésre szolgáló tok még zárt. A rajta lévő szétágazó indadisz már fejlettebb. A tokosvégű kisszíjvégeken (VIII. 10—12.) gyakran előforduló csavarodódisz foglalt helyet. Jellemzik a készletet a csüngőnélküli griffes övdíszek (VIII. 1—6.) és az egyszerű téglalapalakú lemezek (VIII. 13.). A garnitúrához tartozik még a szíjbujtató (VIII. 14—17.), trapézformájú bronzcsat (VIII. 8.) és a bronzkésztség karika (VIII. 9.). Hasonló készletet ismerünk nemesvölgyi temető 3. sírjából.⁸⁰

Ebbe a csoportba tartozik a 97. sír övkészlete is. Az indadiszos kisszíjvégek már öntöttek (VIII. 20—22.), de még megvannak az egyszerű téglalapformájú kimetszett övdíszek (VIII. 23—25., 27., 28.). A trapézformájú bronzcsat (VIII. 19.) megegyezik a 75. sír csatjával. Az övmerevítő (VIII. 18.) a kisszíjvégek díszítésével azonos.

Idesoroljuk az 57. sír teljes készletét (3. kép). Griffes tokos nagyszíjvég (V. 8.), a szíjbujtatóval (V. 12.), két tokos indadiszos kisszíjvég (V. 9., 10.), négy csüngőnélküli áttörtművű griffes dísz (V. 4—7.), három csüngős griffes veret (V. 1—3.), homorúvégződésű öv-

⁷⁷ Marosi-Fettich: i. m. 29. kép. 3.

⁷⁸ Horváth: i. m. VII. t. 3—5.

⁷⁹ Horváth: i. m. XVI. t. 1—11.

⁸⁰ Hampel: i. m. Taf. 104. 1—12.

merevítő (V. 18.) és vascsat (V. 17.) tartozik hozzá. A csat (V. 11.) csuklósszerkezetű szíjszorítólemezen a griff alak erősen romlott, de a lábak tartásából felismerhető, hogy e garnitúra az öntés legkorábbi idejéből való. Ezt az elmondottakon kívül a szegletes bronzlemezek alkalmazása (V. 13—16.) is bizonyítja, mely továbbélése a préselt garnitúrák megfelelő darabjainak, amelyek a fejlődés folyamán teljesen eltűnnek.

Ezt a kort képviseli a 351. sír övkészlete is (18. kép). Az egytagból öntött nagyszíjvégen (XXXV. 1.) egymás után három szárny nélküli griff van s hasonlít az 57. sír (V. 8.) nagyszíjvégéhez. A tokon, keretezett mezőben, fekvő helyzetben, fejét hátrahajtó szarvast ábrázolt az ötvös. A tokos taghoz csatlakozó bronzlemez a bőrvetorkollását erősítette. A kissíjvégek (XXXV. 2—4.) tokos tagokkal, indaszáras díszítésükkel a gyakran előforduló kissíjvégek általános típusát követik. Három csüngőnélküli (XXXV. 12—14.) és három csüngős övdísz tartozik hozzá (XXXV. 15—17.). A griffek nyakán függőleges vonalakkal, szárnyán vízszintesen haladó vonalakkal szemléltetik a tollazatot. A tokos nagyszíjvégnak még egy lemezzel való megerősítésére egy Szentestől származó s a Nemzeti Múzeumban lévő nagyszíjvég nyújt analógiát.⁸¹ A készlet sok tekintetben hasonló a Szentestől—Lapistón talált övfelszereléshez.⁸² Megegyezik a tokos nagyszíjvég erősítő lemeze és a griffek tollazatának ábrázolása. A csuklós szíjszorítólemezes csat (XXXV. 5.) és a lyukvédők (XXXV. 10., 11.) granulációval díszítettek. A bujtató (XXXV. 6—9.) töredékes.

Magában áll, de ebbe a csoportba tartozik a 449. sír anyaga. Az egy tagból öntött nagyszíjvégen (XLI. 1.) állatüldözési jelenet van. A szíjvég két szélén ábrázolt griffpár, a közepén lévő, iramodó szarvast támadja. A tok elkülönített mezejében hátranéző szarvas fekszik. Az üldözött szarvas ábrázolása ritka. Bizonyos tekintetben a Káma vidékén otthonos szarvasalakkal mutat kapcsolatot.⁸³ Még ritkábbak a vaskarikás övesüngők (XLI. 2—16.); felsőrészük téglalapalakú vaslemezből áll, melyen két bronzszeg van; alsó része karikában végződik.

Idesoroljuk a 353. sír készletét. A nagyszíjvég (XII. 16.) elkülönített mezejében felismerhetetlen állat, a hosszabb peremmel határolt mezőben állatküzdelmi jelenet van. A kissíjvég (XII. 21.) indadíszes. A bronz övdíszeken (XII. 17—20., 22.) a közepén húzódó tengelyből folynak szét az indák. Szokatlan a készlet egyik dísz (XII.

⁸¹ *Felvinczi Takács Zoltán*: Gandhara- emlékek a Hopp Ferenc-Kelet-ázsiai művészeti múzeumban. Gandhara-stílus és „Keszthelyistílus”. A. E. 1928. 142. l. 66. kép.

⁸² *Fettich*: Bronzeguss und Nomadenkunst. Auf Grund der ungarländischer Denkmähler. Seminarium Kondakovianum. Prague, 1929. Taf. 4. l. 5., 6., 7.

⁸³ *Marosi-Fettich*: i. m. 39. kép. 5.

23.), mely más formában ugyan, de a 159. sírban (XVIII. 30.) is megvan. A nagyszíjvéghez tartozó nagy bujtató (XII. 24.) zárt.

A szegletes övdíszek mellett a kerek övdíszek is nagy szerepet játszanak a magyarországi avar öntött bronzkészletben. Ezeket képviselik a 347. sír díszítései. A geometrikus díszítésű vastag övdíszítmények (XXXIII. 4–7., 11., 12., 14.) alakra hasonlítanak a nemesvölgyi 205., a mosonszentjánosi 58. és 238. sírok kerek övdíszéhez.⁸⁴ Közelebb áll az ösküi temető 54. sírjának készlete,⁸⁵ melyben a kisszíjvégek és a kerek veretek is hasonlítanak. A sír kisszíjvégei (XXXIII. 16., 17.) tokos szerkezetűek és indadíszesek. A bronzcsat szíjszorítólemezen (XXXIII. 13.) kiterített szárnyú madárbrázolás van. A készlet másik csatja vasból készült (XXXIII. 18.). Az övmerevítő (XXXIII. 10.) lapos és díszítetlen.

A bronzöntés második csoportjában a nagy- és kisszíjvégek két tagból vannak öntve, a tokostag eltűnik s helyébe állatfejes, vagy csücskös felerősítési mód lép. Az övdíszek elhelyezése mindig egyes elrendeződésű, de a lelógó szíjakon is megjelennek a díszek.

Ebbe a csoportba tartozik a 321. sír pompás készlete (15. kép). Meglepően szokatlan a 22 cm hosszú nagyszíjvég (XXIX. 1.). Két lapból öntött lapjait körbehajló indaszár díszíti. A bőrvetorkollásánál a tokostag helyét szembenéző madárfejek foglalják el, melyeknek a csőre összeér. Ilyen állatfejevégződésű szíjvéget ismerünk a Kundgyűjtemény anyagából,⁸⁶ de a kajáni példánynál még hiányzik az áttörés ami bizonyítja, hogy e periódus legkorábbi szakából való. A három kisszíjvég (XXIX. 2–4.) kidolgozása egyezik a nagyszíjvéggel, de a szíjat négy fül segítségével erősítették fel. A griffes díszek (XXIX. 5., 7., 9–14.) a gyakoribb formákat követik, de a csüngőnélküli díszek, melyek az öntés kezdő szakában még nagyobb számban voltak képviselve, megfigyeltokoznak és csak egy-két példányban kerültek ki a sírokból. A deréköv címeralakú övdíszein (XXIX. 15., 17–19.) már a későbbi növényi díszítés szerepel, mely később a szíjvégeken is megjelenik.

A megjelenő áttört lelógó szíjveretek (XXIX. 20–28., 30–32.), mint új elemek jelentkeznek. Az övmerevítő (XXIX. 6.) és a szíjszorítólemezes csat (XXIX. 8.) granulációval díszített. A trapézalakú csatnak (XXIX. 16.) vaspecke van. A kisméretű bujtató (XXIX. 29.) sehogyan sem szerves része a készletnek.

Ebbe a csoportba tartoznak a 134. sír övdíszei (8. kép). A nagyszíjvége (XIV. 1.) kisebbitett mása a 321. sír szíjvégeének. A két lapból készült kisszíjvégeken (XIV. 2–5.) leveles indadísz és állatfejevégződés van. A csüngős övdíszek (XIV. 6–10.) ebben a formában itt lépnek fel először. A csüngőkön jellemző az áttörés. A csüngőket egyesével találták a sírban. A lelógószíjakat gazdagon díszítették a háromszög alakú veretekkel (XIV. 14., 15., 18–20., 22–28.). A garnitúra-

⁸⁴ *Fettich*: Bronzeguss und Nomadenkunst. Taf. VII. 3–6., 17–19.

⁸⁵ *Réh-Fettich*: i. m. Taf. XV. 3–4., 10–16.

⁸⁶ *Horváth*: i. m. XXI. t. 1 a., b.

hoz tartoznak még a lyukvédők (XIV. 11–13.), a szíjszorítólemezes csat (XIV. 21.), az övmerevítő (XIV. 16.) és a zárt szíjbujtató (XIV. 17.).

Ebbe a csoportba tartozik a 360. sír szíjszorítólemezes csatból (XXXIII. 19.) és a két lemezből álló állatfejvégződésű kisszíjvégből (XXXIII. 20.) álló készlete.

Az öntött készletek harmadik csoportjába tartoznak azok a garnitúrák, amelyekben a csüngők csoportosan helyezkednek el. Erre a csoportra jellemző, hogy a növényi minták kizárólagos uralomra jutnak s csak az állatfejeket alkalmazzák, de csak a szíj befogadására. Az indaszárak szétágaznak, az áttörés általános és füzéres elhelyezést nyernek.

Ebbe a csoportba tartozó díszek közül a 117. sír készlete képviseli a legegyszerűbb formákat (7. kép). Az állatfejvégződésű nagyszíjvég (XII. 8.) két lapból van összeállítva, de áttörtművű. A kisszíjvég (XII. 9.) külön füllel kapcsolódik a bőrvözhöz. A készlet csatja (XII. 13.) a lyukvédőkkel együtt (XII. 11., 12., 14., 15.) indadíszes. A szíjbujtató (XII. 10.) díszítetlen. A csonkán ránkmaradt csüngődíszek közül (XII. 1–7.) három magában, egy kettős, három pedig hármas csoportosításban díszítette az övet. A csüngőkarikákon az áttörés elcsökevényesedett. Hasonlót találunk az üllői temető 186. sírjában.⁸⁷

A 143. sír övkészletét is idesoroljuk. Két lemezből álló nagyszíjvég (XVI. 6., 7.) és négy kisszíjvége (XVI. 8–11.) az állatfejvégződésű darabok gyakran előforduló formájában jelentkeznek. A csüngős díszek (XVI. 1–5.) magánosan és párosával feküdtek a sírban. Egy nagyszíjvég (XVI. 8.) méretben és a felerősítést szolgáló tag képzésében is eltérő. A hozzátartozó lelógószíj veretei (XVI. 14., 19.) nagyobbak, mint a többi lelógószíjak áttört veretei (XVI. 12., 13., 15–18., 20., 21.), de kisebbek a lyukvédőknél (XVI. 23–26.). A készlethez tartozik még egy granulációs szíjszorítótagos bronzcsat (XVI. 22.), a szíjbujtató (XVI. 27.) és a vascsat (XVI. 30.).

A csüngős díszek csoportos elhelyezésének szép példája a 107. sír gazdag öve (6. kép). A csüngős övdíszek (XI. 1–14.) két hármas és két négyes csoportosításban voltak az övön. A csüngők alakja és díszítése a kúndombi temető 130. sírjának⁸⁸ csüngőivel mutat egyezést. A csüngők elrendezésében egyezést mutat a kiskőrösi 158.⁸⁹ és 165.⁹⁰ sír csüngőinek helyzetével. Az állatfejvégződésű szétágazó indaszáras nagyszíjvéghez (XI. 19.) az üllői 178. sír⁹¹ nagyszíjvége szolgál analógiául. A négy indadíszes, állatfejben végződő kisszíjvég

⁸⁷ Horváth: i. m. XIV. t. 1–10.

⁸⁸ Horváth: i. m. 105. l. 26. kép. Ebben a sírban feküdt az a sárgaszínű festett edény, melyet Horváth Tibor a nagyszentmiklósi körrel hoz kapcsolatba.

⁸⁹ Horváth: i. m. XXXII. t. 7–9., 9–12., 13–15., 16–18.

⁹⁰ Horváth: i. m. XXXIII. t. 7–9., 10–12., 13–15., 22–23.

⁹¹ Horváth: i. m. XI. t. 14.

(XI. 18., 20., 21., 28.) a lelógószíj végén volt. A lelógószíjak közül kettőn három-három, kettőn két-két dísz volt. (XI. 16., 23., 25—27., 29—30., 32—33.). Az övmerevítő (XI. 35.) bordákkal díszített, míg a lyukvédők (XI. 15., 17., 22., 24.) és a csat (XI. 31.) indadíszes. Különös a szíjbújtató (XI. 34.) indákkal való díszítése. A készlet vascsatja (XI. 36.) a bronzcsat közelében feküdt.

A 159. sír (9. kép) készlete csüngődíszzeivel (XVIII. 1—7., 9—13., 16.) vonja magára a figyelmet. A csüngős és csüngőnélküli veretek elhelyezése kettős csoportosításban történt. Az állatfejes nagyszíjvégen (XVIII. 8.) közepén húzódó virágfüzérdíszítés van. A kissíjvégeket is (XVIII. 14., 15.) virágfüzér élénkíti s füllel kapcsolódnak a szíjhoz. A nagyszámú analógiák közül a kiskőrösi 147. sír⁹² megfelelő darabjait említjük. Az övmerevítő (XVIII. 23.) indadíszes. A lyukvédők (XVIII. 18., 20—22.) granulációsak. A lelógószíjak díszei (XVIII. 24—29., 31—35., 37—41.) szívalakúak. Szokatlan a készlethez tartozó téglalapalakú indadíszes veret (XVIII. 30.). Különös a garnitúra csatja, mert az ovális csatkarikához (XVIII. 19.) tartozó szíjszorítólemez (XVIII. 17.) másstílusú csak s pótlásként kerülhetett a garnitúrába.

Ebbe a csoportba tehetők a 330. sír övdíszei is (17. kép). Az aranyozott nagyszíjvéghez (XXXII. 1.) a Bakony—kopányi⁹³ szíjvég hasonló. A két kissíjvég (XXXII. 2., 3.) indadíszes, de füllel kapcsolódik a szíjhoz. A csüngődíszek (XXXII. 4—10.) csoportosan voltak az övön. A lelógószíjakon két-két díszítő veret volt (XXXII. 16—18.), melyek a lyukvédők (XXXII. 13—14.) kisebbített másai. A csat (XXXII. 12.) erősítőlemezén a nagyszíjvéggel azonos díszítés van. A szíjbújtató (XXXII. 15.) és az övmerevítő (XXXII. 11.) díszítetlen.

A kajáni temető sírjai fegyverben szegények. A 33. sírből egy-élű rövid keresztvasú kard (XLIV. 7.) került elő. Hossza 90 cm volt. A markolata 10 cm és bronzlemez borította. Ezekből semmi sem maradt meg.

A 101. (II. 32.), 159. (XXI. 23.) és 225. sír (XXI. 24.) vasbaltái, vagy inkább fokosai fegyverül is szolgálhattak. A 101. sírban a jobb combon feküdt az íveltélű szélespengéjű vaskokos (II. 32.), amelynek nyéllyuka az elkeskenyedő fok közelében van. E típussal megegyezik a 225. sír bal csuklójánál talált vaskokos (XXI. 24.); az eltérés csak abban van, hogy a nyéllyuk a fokos középvonalába esik. Hogy az említett példányok inkább fokosok, mint balták, azt az utóbbi példány lefelé álló foka mellett az is bizonyítja, hogy a nyéllyuk nem a fokon helyezkedik el. Az eddig közölt emlékenyagban e formát nem ismerjük. Legjobban a csúnyi 103. sír⁹⁴ baltájának formáját közelíti meg.

Egészen különálló típus a 159. sír fokosa (XXI. 23.). Mindkét

⁹² Horváth: i. m. XXX. t. 17., 28., 29.

⁹³ Fettich: Bronzeguss und Nomadenkunst. Taf. X. 2.

⁹⁴ Hampel: i. m. Taf. 130. 1.

végén tompa s a középben elkeskenyedő nyéllyuknál kivastagszik. Formája a népvándorláskori emlékeink közt egyedül áll.

A török késszerűek és egyélűek. Következő sírokból fordultak elő: 44. (XXI. 22.), 55. (XXI. 18.), 84. (XXI. 15.), 163. (XXI. 11.), 221. (XXI. 13.), 225. (XXI. 19.) és a 321. sírban (III. 7.).

A 290. sír három kavicsa (XXVI. 57—59.) a parittyá használatáról tanúskodik.

A kés gyakori melléklete a férfisíroknak. A medence jobb oldalán találták a következő sírokból: 35. (XXI. 1.), 59. (VI. 10.), 63. (XXI. 10.), 83. (VII. 19.), 101. (II. 36.), 123. (X. 9.), 124. (X. 31.), 97. (XXI. 14.), 134. (XV. 79., 83.), 132. (X. 32.), 165. (XVII. 25.), 175. (XXI. 8.), 179. (XXI. 16.), 192. (XX. 27., 28.), 217. (VI. 21., 22.), 240. (XXIII. 1.), 258. (XXIII. 28.), 266. (XXV. 20., 21.), 273. (XXIII. 44.), 274. (XXIII. 55.), 276. (XXVI. 8.), 287. (XXVI. 39.), 290. (XXVI. 56.), 315. (XXVIII. 46., 47.), 321. (III. 8.), 342. (XXXI. 88.), 343. (XXXI. 89.), 346. (XXXI. 106.), 351. (XXXIV. 1.), 356. (XXXIV. 65.), 384. (II. 24—26.), 396. (XXXVIII. 7.), 401. (XXXVIII. 11.), 407. (XXXVIII. 22.), 417. (XXXVIII. 42.), 418. (XXXVIII. 43.), 419. (XXXVIII. 46.), 431. (XXXIX. 15.), 432. (XL. 1.), 438. (XXXIX. 32.), 449. (XL. 39.). Balról volt a 82. (IX. 21.), 211. (XXI. 3.), 296. (XXVIII. 2.), 327. (XXXI. 2.), 371. (XXXIV. 94.), 372. (XXXVI. 3.), 383. (XXXVI. 15.), 391. (XXXVIII. 1.), 410. (XXXVIII. 22.), 442. (XL. 38.), 453. (XL. 46.), 458. (XL. 60.) sírokból. A 33. sír kése (II. 4.) a bokánál, 438. síré (XXXIX. 36.) a medence közepén feküdt. Általában a jobb oldalon viselték, rendszerint tokban, amit a késeken lévő farost maradványok bizonyítanak.

Ritkábban fordul elő egy sírban két kés. A 70. (XXI. 4., 7.), 75. (VI. 4., 5.), 205. (II. 21., XIX. 28.), 221. (XXI. 12., 13.), 262. (XXIII. 35., 36.), 306. (XXVIII. 13., 17.), 330. (XXXI. 16., 17.), 347. (XXXIII. 15.), 388. (XXXVI. 31., 33., 34.) és 439. (XXXIX. 39., 42.) sírban egy kisebb és egy nagyobb kés fordult elő. A kisebb kések a nagyobbak fölött, vagy közelében feküdtek, amiből feltételezhető, hogy a kettős kések használata, mint azt László Gyula értelmezte, azonos volt a szebényi 245. sír késeivel.⁹⁵ A 67. sírban mindkét medenceoldaltól lógott le két (XXI. 5., 9.). A kések nyélnyújtványa egyenesvégű, csak a 327. sírban (XXXI. 1., 2.) kése végződött csontgombban. A 67. sír (XXI. 5.) hosszú nyélnyújtványos kése vasgombban végződik.

A 159. (XVIII. 36.), 385. (XXXVI. 20.), 419. (XXXVIII. 48.), 438. (XXXIX. 38.) sír jellegtelen vastöredékei valószínűen kés tartozékai.

A kések és más készségek felerősítésénél játszóttak szerepet a vaskarikák, melyek a következő sírokból kerültek elő: 35. (I. 31.), 63. (XXI. 44.), 100. (X. 1.), 213. (XXI. 45.), 217. (VI. 19.), 225. (XXI. 32.), 273. (XXIII. 45.), 276. (XXVI. 10.), 285. (XXVI. 27.), 306. (XXVIII. 14., 19.), 315. (XXVIII. 49.), 338. (XXXI. 74.), 346. (XXXI. 105.), 371. (XXXIV. 90., 95., 96.), 384. (II. 28.), 388. (XXXVI. 32.), 389. (XXXVI. 40.), 400. (XXXVIII. 9.), 432. (XL. 7.), 439. (XXXIX. 44.). A 92., 96.,

⁹⁵ László Gyula: Adatok az avarság néprajzához. A. É. 1941. 176. l. 1. kép.

199., 234., 336., 406. sírok vaskarikái szétporladtak. A 61. sírban két bronzkarika (IV. 30., 32.) volt. Hogy a karikák a kés felakasztásában szerepet játszottak, bizonyítja a 35. sír késéhez rozsdásodott karika (XXI. 1.).

A csiholóvasak két formában jelentkeznek. A behajlított végűt a 276. (XXVI. 7.), 432. (XL. 3.) és a 438. (XXXIX. 35.) sírok példánya képviseli. Egyenes csiholó a 296. (XXVIII. 1.) és 439. (XXXIX. 43.) sírból került elő. A 143. (XVI. 29.) és a 367. (XXXIV. 73., 74.) sírok példányainak formáit töredékes voltak miatt meghatározni nem tudjuk. A 81., 406. és 442. sírok csiholóvasai elpusztultak. Az említett csiholóvasak mindig kovával voltak együtt, melyek külön, mint a 296. (XXVIII. 4–6.), 432. (XL. 4., 5.), 376. (XXXIV. 71., 72.), 143. (XVI. 28.) vagy a csiholóhoz tapadva feküdtek, mint a 438. sír példányánál (XXXIX. 35.). Csak kova feküdt a 299. (XXVI. 82.) és a 300. sírban.⁹⁶

Vasár a 276. (XXVI. 9.), 419. (XXXVIII. 49.), 432. (XL. 6.), 438. (XXXIX. 37.) sírban fordult elő.

Gyakorlati rendeltetése volt a 273. sír fenőkövének (XXIII. 43.).

A pipereeszközök használata a népvándorlás egész korára kiterjed. Két vascsíptető tartozik ide a 276. (XXVI. 11.) és a 296. (XXVIII. 1.) sírok darabjai, amelyekhez hasonlót a kiszombori Ó-temető 6. sírjából ismerünk.⁹⁷ Érdekes a szőresíptető férfisírban való megjelenése, mert az eddig előkerült példányok női sírokból valók voltak.

Bár Sebestyén Károly⁹⁸ és László Gyula néprajz⁹⁹ analógiák alapján több tárgy használatára fényt derítettek, az avarság hagyatékában még mindig találkozunk rejtélyes tárgyakkal, melyeknek rendeltetését nem ismerjük. Előkerülnek füles bronzsüngők és a csonttárgyaknak bizonyos formái, amelyek eddig, vagy teljesen ismeretlenek voltak, vagy megfejtésre várnak. A 205. sírban a jobb csípőlapáton, belsejében négyfeléosztott, öntött bronzkarika feküdt (XIX. 30.), amely kétségtelenül az övre volt erősítve. Alakja azonos a pásztói példánnyal,¹⁰⁰ de az két lemezből áll; elhelyezését nem ismerjük, de azt tudjuk, hogy övgarnitúrával egy sírból való. Hasonló darabokat ismerünk Keszthelyről¹⁰¹ és Jutasról.¹⁰² Használatára magyarázatul szolgál, hogy az avar lovas a bal oldalon hordta a kardot, jobb oldalon a készséget a pásztorerzsény mődjára. A mi süngőnk (XIX. 30.), és így valószínű a többi is, a pásztorkészségekkel hozhatók kapcsolatba és valószínűleg az egyes tárgyak szíjelosztójaként szerepelt.

⁹⁶ Hasonló eset a Szárazér-dülői lovassírban fordult elő. Dolg. 1942. 156. l.

⁹⁷ *Csallány Dezső*: Kora-avarkori sírleletek. Fel. Arch. I—II. V. tábla 16.

⁹⁸ Rejtélyes csontok népvándorlaskori sírokban. Dolg. 1930. 175—204. l.

⁹⁹ Avarkori pásztorkészségeink. A. É. 1940. 91—98. l. — Adatok az avarság néprajzához. A. É. 1941. 175—191. l.

¹⁰⁰ *Hampel*: i. m. Taf. 73. 3.

¹⁰¹ *Hampel*: i. m. Taf. 151. 13.

¹⁰² *Réh-Fettich*: i. m. S 41. 18.

Lehet, hogy a 346. sír koncentrikus körökkel díszített csonttárgya (XXXI. 107.) is elosztóként szerepelt. A hátsó oldalán gerinc fut végig; ezen három helyen 2–3 mm átmérőjű lyuk van. A tárgy töredékes, de — a meglévő nagyobb részből következtetve — köralakú lehetett. Téglalapalakú, de szerkezetileg egyező darab fordult elő Keszthelyen.¹⁰³ Ezt Hampel háromélű csonttárgynak mondja, mely néha 4–5 helyen is át van fúrva és gyakran díszített. Közelebbit nem mond róla. Azonos rendeltetése lehetett a gátéri 275. sír¹⁰⁴ téglalapalakú három helyen átfúrt példányának is. Közelebbi adatot nyújt az ótompai¹⁰⁵ (Csongrád vm.) 38. sír publikálatlan hasonló darabja, amely a kajáni példányhoz hasonlóan a jobb karszár mellett feküdt.

A csonttárgy — mint említettük — lehet készségelosztó, de más rendeltetése is lehetett. Játszhatta a pásztorerszényekről ismert kupáncs szerepét is úgy, hogy három szij áthúzására is alkalmas lévén, a kovatartó zacskót leszoríthatta s egyúttal a csiholó és a kés sziját is szíjjeltartotta. A szijakat áteresztő gerinces rész a test felé állhatott, a tetszetős díszes korong, vagy téglalap kifelé.

Ősi alakú csontbogozó került ki a 367. sírből (XXXIV. 70.); a comb közepén csiholóvassal és kovával, feltételezhetően tokban, együtt volt. Hasonló bogozót ismerünk a Szárazér-dülői lovassírből.¹⁰⁶

Agancsból készült eszközöket találtak 258. sírban a bal felső combnál (XXIII. 27.); üreges felső végén két lyuk van. A 431. sírban a jobb kéznél feküdt (XXXIX. 16.); hasonlít az előbbihez, de a kiszélesedő vége törött. A 438. sírban bal kéz ujjainál volt (XXXIX. 31.); felületét ékalakú bekarcolás díszíti, kiszélesedő végén lyuk van. Ismerjük ezeket Keszthelyről¹⁰⁷ és Derekegyházáról.¹⁰⁸ Rendeltetésükre a magyar pásztor készségeken viselt bogozók világítanak rá.¹⁰⁹

A 205. sír átfúrt csonttárgyának (XIX. 29.) rendeltetése ismeretlen.

A vassarló a földművelés kétségtelen bizonyítéka. Előfordul: a 77. sírban (XXI. 25.) a medencére fektetve; a 79. sírban (XXI. 26.) és 81. sírban (XXI. 28.) a jobb kéznél; 209. sírban (XXI. 29.) a medence alsó részén, hegygel a bal könyök felé; a 213. sírban (XXI. 27., 27 a.), a karon keresztül fektetve, hegygel a bal könyök felé; a 453. sírban (XL. 41.), a jobb felsőkar mellett. A sarlók nyélnyújtványa rendszeren egyenes, de néha (XXI. 25., 27., 27 a.) kissé hátrahajlik; fanyele volt, amit a farostok bizonyítanak. Az egyik példány (XXI. 29.) nyélnyújtványához visszahajló vaskampó is csatlakozik; úgy látszik a

¹⁰³ Hampel: i. m. Taf. 145. 2.

¹⁰⁴ A. É. 1908. 336. l.

¹⁰⁵ Szentesi múzeum.

¹⁰⁶ Dolg. 1942. XII. t. 1–3.

¹⁰⁷ Hampel: i. m. Taf. 145. l.

¹⁰⁸ Csallány Gábor: A Szentés—derekegyházi népvándorláskori sírlelet. Fol. Arch. I—II. I. t. 7.

¹⁰⁹ A magyarság tárgyi néprajza. II. 368. l. 1092. á.

nyélnyújtvány visszahajlításával erősítették a nyélbe. Pengéje görbe. Leggörbébb a 81. sír sarlója (XXI. 28.), amely legjobban hasonlít a mai sarlóhoz, bár ennek is nagyobb az ívé. A többi sarlónál a penge majdnem kasza módjára egyenes. A sarlók az avarkorban nem gyakran fordulnak elő; a nagy görbületű típusra a Cece—csillagpusztai példány¹¹⁰ szolgál jó analógiául. Az egyenes pengéjű típusnak pontos mását a czikói 435. sírból ismerjük,¹¹¹ de annak nyélnyújtványa hosszabb.

A sarló már a germánság hagyatékában is megvolt,¹¹² úgy látszik innen jutott a hódítókhoz. Hogy nemcsak a meghódolt nép használta azokat, bizonyítéka, hogy a 77. és 453. sírban övgarnitúrákkal voltak egy sírban. A viszonylagos nyugalmi időben a letelepült életmóddal a hódítók, úgy látszik, maguk is foglalkoztak földműveléssel. Emellett az állattenyésztés is megvolt, mit a gazdag állati csontmelékletek bizonyítanak.

A szegényebb férfisírokban legtöbbször csak egyetlen bronz-, vagy vascsat a melléklet.

Bronzkarikás volt 27. (I. 16.), 276. (XXVI. 12.), 306. (XXVIII. 21.), 388. (XXXVI. 36.) sírok csatja. Szíjszorítólemezes csatok a következő sírokból valók: 81. (VII. 17.), 101. (II. 33.), 183. (XVII. 30.), 200. (XIX. 2.), 225. (XIX. 48.), 315. (XXVIII. 45.).

A vascsatok szegletes, íveltoldalú szegletes és ovális alakban fordultak elő.

Szegletesek: 17. (I. 1., 2.), 18. (I. 3.), 25. (XXI. 40., 43.), 30. (I. 32.), 33. (III. 1f.), 38. (XXI. 33.), 49. (XXI. 41., 47.), 64. (IV. 34.), 67. (IV. 46., 48.), 75. (VI. 6.), 91. (XXI. 46.), 97. (VIII. 29.), 98. (VII. 28.), 114. (X. 5.), 136. (XIII. 6.), 167. (XVII. 26.), 200. (XIX. 3.), 205. (II. 20.), 207. (XIX. 13., 16.), 209. (XXI. 31.), 213. (XXI. 48.), 222. (XXI. 30.), 240. (XXIII. 5.), 246. (XXIII. 8.), 249. (XXIII. 9.), 258. (XXIII. 29., 31.), 262. (XXIII. 37.), 273. (XXIII. 46—48.), 296. (XXVIII. 7—8.), 300. (XXVI. 83.), 309. (XXVIII. 30.), 315. (XXVIII. 50.), 327. (XXXI. 3.), 346. (XXXI. 102., 103.), 351. (XXXIV. 2.), 365. (XXXIV. 66., 67.), 366. (XXXIV. 68., 69.), 368. (XXXIV. 75., 76.), 373. (XXXVI. 4.), 380. (XXXVI. 12.), 383. (XXXVI. 16., 17., 18., 19.), 384. (II. 29.), 388. (XXXVI. 35.), 391. (XXXVIII. 2.), 393. (XXXVI. 47., 48.), 401. (XXXVIII. 10.), 418. (XXXVIII. 44., 45.), 419. (XXXVIII. 47.), 431. (XXXIX. 17.), 432. (XL. 2.), 438. (XXXIX. 34.), 439. (XXXIX. 40., 41., 46.), 442. (XL. 37.), 446. (XL. 28.), 450. (XL. 35., 36.), 453. (XL. 44.), 454. (XL. 58., 59.), 459. (XL. 61.).

Íveltoldalú csat volt a 28. (I. 17.), 371. (XXXIV. 38), 384. (II. 31.), 438. (XXXIX. 33.) és a 453. (XL. 43.) sírban.

Az oválisalakú vascsat ritka s csak a 38. (XXI. 34.), 74. (VII. 4.),

¹¹⁰ Marosi-Fettich: i. m. 40. l. 16. kép 4.

¹¹¹ Hampel: i. m. Taf. 228. 2.

¹¹² Török Gyula: A kiszombori germán temető helye népvándorlaskori emlékeink között. Dolg. 1936. XLVII. t. 133. sír.

258. (XXIII. 30.), 306. (XXVIII. 18.), 311. (XXVIII. 26., 27.), 439. (XXXIX. 45.) sírokból fordult elő.

A férficsontvázak medencéjében lévő mellékletek között a 407. sír gömbalakú bronzcsörgője (XXX. 27.) szokott forma. Arcábrázolásos formában ismerjük Szentes-Nagyhegyről,¹¹³ Bereghátról,¹¹⁴ Keszthelyről¹¹⁵ díszetlen kivitelben Szentes-Berekhat,¹¹⁶ Závod,¹¹⁷ Ordas,¹¹⁸ Palánka,¹¹⁹ Előszállás-Öreghegy¹²⁰ és Dunapentele¹²¹ szolgáltattak hasonló darabokat.

Az övvel van kapcsolatban a 83. sír magábanálló övmerevítője (VII. 18.) és a 296. (XXVIII. 3.), 306. (XXVIII. 16.), 384. (II. 30.) sírok övbujtatója.

A 97. sír meghajlított bronzpántja (VIII. 26.) valószínűleg saru tartozéka volt.

Hajfonatdísz csak a 388. lovassírból került elő (XXXVI. 38., 39.). Az üllői temető 168. sírjában talált példánnyal megegyezik.¹²²

A férfisírokból, ha ritkán is, de előfordultak olyan mellékletek is, amelyek leginkább a női sírok mellékletei szoktak lenni. Ilyen az orsógomb, mely a 143. (XVI. 31.), 287. (XXVI. 38.) és a 401. sírből (XXXVIII. 8.) való. A 143. és 287. sírban övgarnitúrával volt közös sírban.

A fülbevalók — amelyek férfisírokból voltak — többnyire lovas-sírból kerültek elő. Két függő volt a 276. és 407. sírban (XXX. 29., 30.), míg a 288. (XXXVI. 37.) és a 207. (XIX. 14.) sírban csak a koponya bal oldalán volt függő.

Még ritkább a gyöngy, amely a 67. és a 453. sírban fordult elő. A 67. sír bal csípőlapátján mindössze egy gyöngy (IV. 47.) feküdt; míg a 453. sír egy szem gyöngye (XL. 45.) a nyakban volt.

A női sírok. A női sírokból is szokásos az állattal együtt való temetkezés. A 23., 68., 145. sírban a női csontváz jobb oldalán fejjel K-nek irányított marha csontváz feküdt. Irányításuk a lovastemetkezésekkel megegyező.

Az orsógombok a női sírok jellemző mellékletei, de előfordulnak gyermek. sőt egészen kivételesen — mint láttuk — a férfisírokból is.

Alakjuk élesen határolódó kettőscsonkakúpos, vagy gömbölyített. Az előbbieket a 21. (I. 14.), 40. (I. 37.), 47. (IV. 9.), 48. (IV. 11.), 53. (IV. 19.), 54. (IV. 21.), 61. (IV. 23.), 71. (IV. 49.), 72. (IV. 50.), 88. (VII. 22.), 89. (VII. 23.), 99. (VII. 30.), 126. (X. 16.), 129. (X. 26.), 131.

¹¹³ Csallány Gábor: Avarkori és IX—XIII. századi magyar leletek a szentesi múzeumban. Dolg. 1933—1934. LXVIII. t. 28.

¹¹⁴ U. ott. LXVIII. t. 30.

¹¹⁵ Hampel: Régebbi középkor I. 103. l. d.

¹¹⁶ Csallány Gábor: i. m. LXVIII. 22.

¹¹⁷ Hampel: i. m. Taf. 248. 2.

¹¹⁸ U. ott. Taf. 79. 2.

¹¹⁹ U. ott. Taf. 256.

¹²⁰ Marosi-Fettich: i. m. 20. l. 7. kép. 1.

¹²¹ U. ott. V. t. 8.

¹²² Horváth: i. m. VIII. t. 20., 21.

(XIII. 2.), 133. (XIII. 5.), 140. (XIII. 13.), 141. (XIII. 15.), 142. (XIII. 19.), 158. (XVII. 15.), 170. (XVII. 28.), 196. (XVII. 41.), 208. (XIX. 32.), 241. (XXIII. 17.), 256. (XXIII. 20.), 279. (XXVI. 16.), 281. (XXVI. 23.), 284. (XXVI. 25.), 288. (XXVI. 49.), 298. (XXVI. 71.), 307. (XXVIII. 25.), 313. (XXVIII. 28.), 317. (XXVIII. 52.), 332. (XXXI. 65.), 344. (XXXI. 87.), 345. (XXXI. 97.), 350. (XXXI. 113.), 359. (XXXIV. 50.), 361. (XXXIV. 59.), 372. (XXXVI. 1.), 374. (XXXVI. 5.), 408. (XXXVIII. 18.), 411. (XXXVIII. 35.), 415. (XXXVIII. 39.), 416. (XXXVIII. 41.), 420. (XXXIX. 4.), 436. (XXXIX. 24.), 433. (XL. 12.), 457. (XL. 57.); az utóbbiak a 24. (I. 15.), 66. (IV. 42.), 153. (XVII. 8.), 188. (XVII. 34.), 191. (XVII. 36.) 241. (XXIII. 17.), 265. (XXIII. 53.), 269. (XXIII. 10.), 280. (XXVI. 19.), 286. (XXVI. 30.), 301. (XXVIII. 10.), 319. (XXVIII. 68.), 320. (XXVIII. 67.), 334. (XXXI. 73.), 339. (XXXI. 77.), 387. (XXXVI. 11.), 423. (XXXIX. 10.) sírokban fordultak elő. Az előbbi forma túlsúlyban van.

Az orsógombok anyaga a legtöbbször agyag, de a 32. sírban mészkőből (I. 33.), a 216. (XIX. 35.) és a 389. (XXXVI. 46.) sírban csontból és a 358. sírban kristályos anyagból készült az orsógomb (XXXIV. 47.).

A díszített példányokon a zeg-zugvonal, barázda, hullámvonal van, mint általában az egész avarkorban. A 408. sír barázdált (XXXVIII. 18.) és a 382. sír dudoros orsógombja (XXXVI. 13.) különös figyelmet érdemel.

Fülbevalók párosával fordultak elő a 29. (I. 18., 19.), 36. (I. 34., 36.), 39. (IV. 1., 2.), 46. (IV. 4., 5.), 65. (IV. 36.), 80. (VII. 15., 16.), 90. (VII. 25., 27.), 116. (X. 6., 8.), 126. (X. 12., 13.), 129. (X. 24., 25.), 140. (XIII. 8., 9.), 142. (XIII. 17., 22.), 144. (XIII. 27., 28.), 156. (XVII. 16., 19.), 160. (XVII. 20., 21.), 191. (XVII. 38., 39.), 196. (XVII. 42., 43.), 204. (XIX. 7., 10.), 256. (XXIII. 18., 19.), 261. (XXIV. 7., 8.), 281. (XXVI. 21., 22.), 288. (XXVI. 50.), 289. (XXVI. 52., 53.), 320. (XXVIII. 61., 62.), 323. (XXXI. 4., 5.), 325. (XXXI. 37—39.), 332. (XXXI. 67—70.), 334. (XXXI. 71., 72.), 339. (XXXI. 75., 76.), 345. (XXXI. 90., 91.), 348. (XXXI. 99—101.), 351. (XXXIV. 6., 7., 13.), 362. (XXXIV. 62—64.), 370. (XXXIV. 78., 79.), 395. (XXXVI. 49., 50.), 411. (XXXVIII. 36., 37.), 420. (XXXIX. 1., 2.), 422. (XXXIX. 5., 6.) sírokban. De előkerült magánosan is és pedig a koponya jobb oldalán az 51. (IV. 12.), 62. (IV. 33.), 66. (IV. 45.), 186. (XVII. 32.), 187. (XVII. 33.), 188. (XVII. 35.), 218. (XIX. 36.), 241. (XXIII. 12.), 265. (XXIII. 52.), 284. (XXVI. 26.), 291. (XXVI. 60.), 344. (XXXI. 84., 85.), 349. (XXXI. 109.), 359. (XXXIV. 48.), 368. (XXXIV. 77.), 389. (XXXVI. 42.) sírokban; a koponya bal oldalán a 48. (IV. 10.), 69. (VII. 1.), 76. (VII. 6), 109. (X. 2., 3.), 142. (XIII. 14.), 145. (XIII. 30.), 158. (XVII. 14.), 170. (XVII. 27.), 361. (XXXIV. 51.), 434. (XL. 16.), 457. (XL. 55.) sírokban. Közelebbi meghatározás nélkül a következő sírokból kerültek ki függők: 23. (I. 23.), 53. (IV. 16.), 111. (X. 4.), 151. (XVII. 1.), 280. (XXVI. 20.), 350. (XXXI. 111.), 356. (XXXIV. 46.), 430. (XXXIX. 14.), 433. (XL. 9.). Két egybekapcsolt függő is volt a temetőben a 291. (XXVI. 60.) és a 301. (XXVIII. 9.) sírban.

Anyaguk legtöbbször bronz; csak a 128. (X. 23.), 130. (X. 27.) és 329. (XXIV. 15., 16.) sírok függői készültek aranyból.

Két formára különülnek: egyiknek kerek, a másiknak ovális karikája van. Néhány darabtól eltekintve — 36. (I. 34., 36.), 151. (XVII. 7.), 323. (XXXI. 4., 5.), 350. (XXXI. 111.), 359. (XXXIV. 48.), 362. (XXXIV. 62—64.), 370. (XXXIV. 78., 79.) — mindig gyöngy van rajtuk. A csüngők színben és elhelyezésben több változatot mutatnak aszerint, hogy a gyöngy a karika alján befelé lóg (IV. 10.), az alsó rész alján, de a karika belsejében és lefelé (IV. 45.) a karika felső részén, de kívül (XIII. 17., 22.), vagy ugyanott, de belül foglal helyet (XXVI. 22.).

Két láncsal egybekapcsolt függőpár is előkerült. Az egyik a 226. (XIX. 45., 46., 47., 50.), a másik a 385. (XXXVI. 21., 22.) sírban volt. Mindkét esetben a fej alatt húzódott a vékony huzalból készült lánc.

A gyöngyök nagy változatban fordulnak elő. Leggyakoribb a dinnyemagalakú. Ilyenek voltak a 76. (VII. 7.), 90. (VII. 24., 26.), 116. (X. 7.), 131. (XIII. 4.), 142. (XIII. 18.), 144. (XIII. 24.), 145. (XIII. 29.), 155. (XVII. 6.), 158. (XVII. 12.), 241. (XXIII. 15., 16.), 261. (XXIV. 5.), 288. (XXVI. 40—46.), 289. (XXVI. 54., 55.), 319. (XXVIII. 55—59.), 323. (XXXI. 6—14.), 324. (XXXI. 20—35.), 328. (XXXI. 41—64.), 329. (XXIV. 14.), 350. (XXXI. 112.), 361. (XXXIV. 52—58.), 411. (XXXVIII. 32—34.), 434. (XL. 17—26.), 457. (XL. 56.) sírokban.

Gyakori a kerek, vagy hengeralakú gyöngy is. Ezek a következő sírokban voltak: 23. (I. 21.), 29. (I. 20.), 39. (IV. 6—8.), 51. (IV. 13., 14.), 53. (IV. 17., 18.), 61. (IV. 31.), 66. (IV. 43., 44.), 69. (VII. 2.), 73. (VII. 3.), 99. (VII. 31—39.), 126. (X. 14.), 128. (X. 19., 21., 22.), 130. (X. 28—30.), 131. (XIII. 4.), 139. (XIII. 7.), 142. (XIII. 18., 20.), 158. (XVII. 12.), 185. (XVII. 31.), 208. (XIX. 31.), 288. (XXVI. 47., 48.), 291. (XXVI. 61.) 294. (XXVI. 76., 77.), 298. (XXVI. 63—70.), 307. (XXVIII. 23—24.), 344. (XXXI. 83., 86.), 345. (XXXI. 92—96.), 351. (XXXIV. 8—12., 14—45.), 385. (XXXVI. 25—27.), 433. (XL. 8., 10., 11.).

Berakott gyöngy az alábbi sírokban volt: 126. (X. 14.), 131. (XIII. 4.), 144. (XIII. 24.), 145. (XIII. 29.), 329. (XXIV. 14.).

A gyöngyfüzéreken ezek a formák keverednek, ezért fontos, kor meghatározó értéket ezeknek nem tulajdonítunk. Dinnyemagformájú és berakott gyöngyök együtt fordultak elő a 126., 131., 144., 145., 329. sírokban, feles arányban. A gyöngyök közül figvelmet érdemel a temetőben előfordult két fémgöngy. A 241. sírból előkerült félgömbformájú gyöngy (XXIII. 14.) női sírból való. Díszítése azonos a szíjvégeken jelentkező indadiszítéssel; a bemélyített részt piros festék tölti ki.

A gyöngyök általában a nyak díszítésére szolgáltak. A 350. (XXXI. 110.) és 362. (XXXIV. 61.) sírok nyakékei között bronzlemezke volt. A 73. sír apró sárga gyöngyei (VII. 3.), azonban a ruhát díszítették. Valószínűen ruhadísz volt a 344. sír gyöngye (XXXI. 83., 86.), melyek a bal könyöknél és a csuklónál feküdtek. Ugyanezt a célt szolgálhatta a 457. sírban a jobb és bal könyök táján talált egy-egy gyöngyszem is (XL. 56.).

Szokatlan a 328. sír gyöngy elhelyezése; a bordák között 103 diny-nyemagformájú gyöngy (XXXI. 41—64.) volt.

Karkötőként szerepeltek a 324. sír gyöngyei (XXXI. 20—35.) a két alsókaron. A 294. sírban (XXVI. 76., 77.) a karperec fölött voltak a gyöngyök elhelyezve.

A 218. (XIX. 37—40.) és a 398. sír (XXXVIII. 23—28.) mellenfekvő félgömbformájú gombjai is csak ruhadíszek lehettek.

A mellboglárok túlnyomóan női sírokból kerültek elő. Mindig párosával találták a sírokban, de nem mindig a vállon feküdtek egymásba kapcsolva, mint Üllön, hanem a vállon, vagy a mell két oldalán. Hátlapjukra erősített füffel varrták a ruhához. A temetőben a 156. (XVII. 17., 18.), 158. (XVII. 10., 11.) és 351. (XXXI. 4., 5.) sírból kerültek elő. Mind a három pár kerek és üvegberakásos. Megegyeznek az üllői mellboglárokkal.¹²³ Fettich szerint e típus alakja és technikája a hún-kori ötvösségre megy vissza.¹²⁴

A temetők karperecei bronzból, vagy vasból készültek. Bronz-karperecek voltak a 126. (X. 15.), 131. (XIII. 1., 3.), 142. (XIII. 16., 21.), 204. (XIX. 8., 9.), 241. (XXIII. 11., 13.), 265. (XXIII. 49., 51.), 261. (XXIV. 1., 2.), 329. (XXIV. 20., 21.), 294. (XXVI. 72., 73.), 319. (XXVIII. 54.), 385. (XXXVI. 23., 24.) sírban. Valamennyi nyitott s a 261. (XXIV. 1., 2.), vastagodóvégű karperectől eltekintve, egyenletes vastagságú. Mindkét forma előfordult az üllői és a kiskőrösi temetőben.¹²⁵

Lemezes bronz karperec töredék a 128. sírból (X. 20.) került elő. Egyezik a kiskőrösi temető 6. sír példányával.¹²⁶

Sodrott karperec a 23. sírban (I. 24—27.) fordult elő. Az üllői és kiskőrösi anyagból ismerünk hozzá hasonlót.¹²⁷

Vaskarperec volt a 23. (I. 22.) és a 434. (XL. 14.) sírban. Ismerjük a kiskőrösi 32. sírből.¹²⁸

Egészen szokatlan a 153. sír széles pántszerű karperece (XXI. 36., 37.).

Gyűrű csak női sírban volt. Előfordult a 144. (XIII. 25.), 261. (XXIV. 4.), 294. (XXVI. 7.), 313. (XXVIII. 29.), 329. (XXIV. 17., 18.), és a 385. (XXXVI. 28—30.) sírokban.

A tűtartók is csak női sírokban fordultak elő. Két formában jelentkeznek. Szegelt formában a 76. (VII. 5.), hengeres alakban a 126. (X. 17.), 140. (XIII. 12.), 158. (XVII. 13.), 270. (XXIII. 32.), 376. (XXXVI. 7.) sírokban. Kettő (X. 17. és XIII. 12.) díszített. Kettőben tű is volt, de mind a 140. (XIII. 11.), mind a 376. sírban (XXXVI. 9.) csak egy. Tokja nem volt a 320. sír tűjének (XXVIII. 63.).

¹²³ Horváth: i. m. II. t. 30—31., 32—33., V. t. 26—27.

¹²⁴ Fettich Nándor: Adatok az ősgermán állatornamentumok II. stílusának eredetkérdéséhez. A. É. 1929. 77. 4.

¹²⁵ Horváth: i. m. V. t. 6., VII. t. 39., 40., XXI. t. 36., 37., XXV. t. 20., 35., XXXVI. t. 40., 41.

¹²⁶ Horváth: i. m. XXV. t. 1., 2.

¹²⁷ Horváth: i. m. X. t. 8., 9., XXXV. t. 7., 8.

¹²⁸ Horváth: i. m. XXIII. t. 10.

Övgarnitúrákat a női sírokban Üllön Horváth Tibor figyelt meg.¹²⁹ A kajáni temető 158. sírjában öntött nagyszíjvég (XVII. 9.) mellboglárokkal (XVII. 10., 11.) együtt fordult elő. A 144. sírban bronzövpityke (XIII. 26.) volt.

A következő női sírokban volt csat: 37. (I. 35.), 44. (XXI. 35.), 51. (XXI. 42.), 58. (IV. 22.), 65. (IV. 37.), 76. (VII. 8.), 80. (VII. 14.), 86. (VII. 20., 21.), 99. (VII. 29.), 126. (X. 11.), 140. (XIII. 10.), 191. (XVII. 37.), 216. (XIX. 34.), 243. (XXIII. 6.), 261. (XXIV. 9.), 265. (XXIII. 50.), 270. (XXIII. 33.), 287. (XXVI. 17.), 280. (XXVI. 18.), 282. (XXVI. 24.), 285. (XXVI. 28.), 286. (XXVI. 29.), 293. (XXVI. 62.), 301. (XXVIII. 11.), 307. (XXVIII. 22.), 316. (XXVIII. 51.), 317. (XXVIII. 53.), 325. (XXXI. 36.), 326. (XXXI. 40.), 329. (XXIV. 19.), 332. (XXXI. 66.), 340. (XXXI. 78.), 341. (XXXI. 80.), 344. (XXXI. 81., 82.), 348. (XXXI. 98.), 349. (XXXI. 108.), 359. (XXXIV. 49.), 361. (XXXIV. 60.), 368. (XXXIV. 75.), 370. (XXXIV. 80.), 372. (XXXVI. 2.), 374. (XXXVI. 6.), 376. (XXXVI. 8.), 389. (XXXVI. 41., 44., 45.), 395. (XXXVI. 51.), 411. (XXXVIII. 31.), 414. (XXXVIII. 38.), 416. (XXXVIII. 40.), 420. (XXXIX. 3.), 422. (XXXIX. 8.), 423. (XXXIX. 9.), 428. (XXXIX. 11.), 434. (XL. 15.), 447. (XL. 30.). Az ovális csatforma gyakoribb mint a férfisírokban.

A kések is gyakori mellékletek. Előfordult a 39. (XXI. 2.), 44. (XXI. 21.), 53. (XXI. 6.), 65. (XXI. 20.), 126. (X. 18.), 142. (XIII. 23.), 243. (XXIII. 7.), 256. (XXIII. 21.), 261. (XXIV. 6.), 265. (XXIII. 54.), 294. (XXVI. 74.), 320. (XXVIII. 60.), 378. (XXXVI. 10.), 389. (XXXVI. 43.), 411. (XXXVIII. 30.), 422. (XXXIX. 7.), 434. (XL. 13.) sírokban. A nők a késeket hol a jobb, hol a bal oldalon viselték. Kivétel a 422. sír kése (XXXIX. 7.), mely a nyak közelében volt. A kés felakasztására szolgált a 261. (XXIV. 3.) és az 53. (IV. 20.) sír karikája és a 65. sír füles akasztókarikája (IV. 35.).

Ismeretlen rendeltetése volt a 430. sír bordák közt fekvő bronzkarikájának (XXXIX. 13.) és vasláncszemének (XXXIX. 12.).

A *gyermeksírok*. A kisszámú gyermek sír mellékletei között nem találunk egyetlen olyan tárgyat sem, mely vagy férfi, vagy női sírban elő ne fordult volna.

Függők a 19. (I. 12., 12a.), 41. (IV. 3.), 202. (XIX. 4.), 224. (XIX. 43., 44.), 272. (XXIV. 10., 11.), 387. (XXXVI. 14.), 405. (XXXVIII. 12.), 435. (XXXIX. 18.), 447. (XL. 29.) sírban voltak, majdnem mindig magánosan.

Gyöngy a 19. (I. 8., 9., 11.), 173. (XVII. 29.), 202. (XIX. 5., 6.), 224. (XIX. 42.), 226. (XIX. 49.), 270a. (XXIII. 22., 23.), 405. (XXXVIII. 13–17.), 427. (XXXIX. 25–28.) és a 447. (XL. 31–34.) sírban fordult elő. A 270a. sírban a nyakék közepét tojásalakú fémgyöngy (XXIII. 23.) díszítette. Ismerjük ezt a gyöngy típust a szarmaták hagyatékából.¹³⁰ A vele együtt előfordult boglár (XXIII. 25., 26.) a hún ötvös-technikára emlékeztet és eredetét a Pontus vidékén keressük.

¹²⁹ Horváth: i. m. 58. l.

¹³⁰ Párducz Mihály: A szarmaták emlékei Magyarországon, II. XIV. t. 14., 15. Szentés—Kistőke 103. sír.

Karperec a 270a. (XXIII. 24.) és 435. (XXXIX. 19., 20., 22.) sírban volt csupán.

Orsógomb a 19. (I. 5.), 164. (XVII. 23.), 214. (XIX. 33.), 226. (XIX. 51.), 435. (XXXIX. 21.) és 445. (XL. 27.) sírban volt.

Csat a 19. (I. 6., 7., 10.), 20. (I. 13), 52. (IV. 15.), 147. (XIII. 31.), 164. (XVII. 22., 24.), 195. (XVII. 40.), 224. (XIX. 41.), 270a. (XXIII. 34.), 297. (XXVI. 51.), 303. (XXVIII. 12.) sírból került elő.

Kés a 42. (XXI. 17.), 272. (XXIV. 12.), 435. (XXXIX. 23.) sírban volt. A 272. sírban volt egy bronzsörgő is (XXIV. 13.), mely teljesen megegyező a 407. sír (XXX. 27.) csörgőjével.

Vaskarika csak a 19. sírban (I. 4.) volt.

Kerámia. A temető 459 sírja közül 40-ben volt edény. Megtalálhatók övgarnitúrákkal eltemetett gazdagoknál (327.) és szegényeknél egyaránt. Még a lovassírokban (33., 321.) is előfordult. Legtöbbször más mellékletekkel együtt, de sokszor magukban (85., 215., 275., 354., 355., 381., 425.). Legtöbb (29., 37., 66., 71., 85., 87., 89., 215., 259., 313., 316., 354., 358., 376., 378., 381., 389., 415., 420., 421., 430.) női sírokból került elő; találkozzunk velük (147., 157., 202., 270a., 272., 279., 405.) gyermeksírokban; férfisírokban (33., 249., 275., 318., 321., 327., 355., 379., 454.) sem éppen ritkák. Elhelyezésükben egyöntetűen kialakult szokás nem állapítható meg. Leggyakrabban a lábknál feküdtek, de nem mindig ugyanazon a helyen; hol a lábfejeknél, hol a lábak között helyezték el. Volt a fejnél is (29., 202., 405.), vagy a bordák mellett (89.), sőt a (318.) medence oldalánál is.

Az edényeket itt is két csoportra lehet osztani.¹³¹ Vannak korongolt és korong nélkül készült edények. Ezek a csoportokon belül természetesen különböző típusok fordulnak elő.

A korongon készült füles edények alsó része gömbölyű, súlypontjuk az edényttest alsó harmadára esik. A fül, vagy a középen, vagy az alsó harmadban helyezkedik el. Idetartoznak a 147. (XLIII. 3.), 157. (XLIV. 6.), 318. (XLII. 2.) sírok példányai. Sokat vitatott kérdés volt, hogy ez a típus, mely az avar kerámiának annyira jellemző formája — hozzátartozott-e a lovas felszereléséhez és hol viselték? Hampel szerint¹³² a fül arra szolgált, hogy az edényt a derékövre fügesszék, vagy szíjon a vállon viseljék. Horváth Tibor az ismert példányok síri helyzetét vizsgálva, arra az eredményre jutott,¹³³ hogy nem hordták az övön. A kajáni temető 147., 157. sírjában is a lábfejeknél, illetőleg bokánál feküdtek. Ezek sem bizonyítanak semmit. De a 318. férfisírban talált füles edény (XLII. 2.) már Hampel felfogását igazolja. Itt ugyanis (14. kép) a medence bal oldalán, fülle a test felé helyezkedett el pontosan az öv vonalában. Tehát kétségtelenül az övön lógott. Kis mérete, erős felépítése, akasztásra alkalmas füle is lehetővé tette, hogy övön hordják. Hogy közvetlenül, vagy lelógó szíjon volt-e, annak eldöntésére nincs elég adatunk. A forma

¹³¹ Mint ezt Horváth Tibor tette. i. m. 73. l.

¹³² Hampel: i. m. Bd. I. S. 150.

¹³³ Horváth: i. m. 79. l.

eredetét Hampel fém, vagy fa, Horváth fa anyagban látja. A 147. sír edénye az üllői 181. és 200. sír edényeivel,¹³⁴ a 157. síré a győri temető hasonló példányaival,¹³⁵ a 318. sír edénye az Előszállás—öreg-hegyi temető hasonló edényével egyezik meg.¹³⁶

Korsók. Fülespéldányait a 270 a. (XLIV. 2.) és 321. (XLIV. 1.) sírokban találták. A 270 a. sír korsója sárga, alsó része a fülesbögrékhez hasonló. Szájképzése tagolt s a nagyszentmiklósi 2. korsóéval egyezik. Teste két csonkakúpból van összetéve. A fül a perem alól indul ki s az edényttest középvonalához csatlakozik. A korsó közel áll a kiskőrösi 150. sír¹³⁷ kissé nyúltabb formájához.

A 321. sír korsója (XLIV. 1.) zömökebb, alakja gömbölyű. Nyaka hosszabb; szája kevésbé tagolt. A fül a peremből indul ki s az edény vállához csatlakozik. Hasonló hozzá a győri 776. sír¹³⁸ korsója.

A forma gyökereit a szarmata-korban már megtaláljuk. A kiskőrösi szarmata-temetőben azonos példány került elő, de színe szürke.¹³⁹

A fületlen korsót a 327. sír hullámvonalas díszítésű edénye (XLIV. 4.) képviseli. Közel állanak hozzá a kiskőrösi 23., 29., 82. sírok edényei.¹⁴⁰

A korongon készült fületlen edények csoportjába tartozik az a szemcsés anyagú, hullámvonal díszítésű két edény, amelyek a 275. (XLIII. 8.) és 420. (XLIII. 5.) sírokból kerültek elő. Hasonlók a győri temető 131. sírjából előkerült edényhez.¹⁴¹ A 275. sír edényén lévő ferde rovátkolás ritkább díszítőelem. Hasonló díszítési módot a sükörői¹⁴² és a nemesvölgyi temető¹⁴³ egy-egy példányain figyeltünk meg.

Korongon készült a temető 8. sírjának vörösszínű tálja (XLIII. 2.) is. Az eddig ismert kevés tál közül a kiskőrösi temető 37. sírjában¹⁴⁴ talált szürkészínű példány áll hozzá legközelebb.

Itt kell megemlíteni a festett edényeket is. A 147. (XLIII. 3.) és a 157. sírok (XLIV. 6.) fülesbögréin festés nyomai látszanak. A közölt ábrákon a 157. sír (XLIV. 6.) festése jobban kivehető. Az edény nyakán 1 cm széles fekete sáv van, ami a 147. sír edényén (XLIII. 3.) is jól kivehető. A fül két függőleges szalag között van, az átellenes oldalon, a nyakon körülfutó szalagból kiindulva még két függőleges szalag díszíti az edény felületét. A szalagok elmosódott feketeszínűek. Ezen az alapszínen, egyenletesen eloszolva, erősebb fekete pettyek foglalnak helyet.

¹³⁴ Horváth: i. m. XIX. t. 5., 6.

¹³⁵ Horváth: i. m. XLI. t. 8., 9., 10.

¹³⁶ Marosi-Fettich: i. m. 25. l. 3. kép.

¹³⁷ Horváth: i. m. XXXVIII. t. 2.

¹³⁸ Horváth: i. m. XLI. t. 6.

¹³⁹ Párducz Mihály szíves közlése. A korsót a Fleissig-gyűjtemény őrzi.

¹⁴⁰ Horváth: i. m. XXXVIII. t. 4., 5., 6.

¹⁴¹ Horváth: i. m. XLI. t. 14.

¹⁴² Marosi-Fettich: i. m. 25. l., 3. kép. 5.

¹⁴³ Hampel: i. m. Taf. 109. 10.

¹⁴⁴ Horváth: i. m. XXXVII. t. 5.

Festésnyomokat lehet megfigyelni a 270a. sír koporsóján (XLIV. 2.) is, ahol az alapszínen szétszórva, apró pettyekben jelentkezik.

Festett edényeket ismerünk a kúndombi temető 41., 130. sírjából és a szórványos anyagból, továbbá a nagymágocsi temető 12. sírjából, de ezeknek más mintája van.¹⁴⁵ A nyaki sáv és a keresztszalagok festési technikájában sok közös vonást találunk az említett analógiákkal s nem vitás, hogy egy töről sarjadtak; új azonban a sávoknak alapszínként való alkalmazása és a rajtuk ábrázolt pettyek.

Korong nélkül készült durva edények osztályozása a formák hasonlósága miatt nehéz.

Az első típust azok az edények képviselik, melyeknek pereme enyhén kihajló és gyakran csipkézett, a legnagyobb kiöblösödése az edényttest középvonalában van. Idetartoznak a 427. (XLII. 7.), 405. (XLII. 8.), 376. (XLII. 9.), 202. (XLII. 10.), 66. (XLII. 11.), 425. (XLII. 12.), 378. (XLII. 13.), 398. (XLII. 14.), 330. (XLII. 15.), 87. (XLII. 18.), 381. (XLII. 22.), 422. (XLIII. 4.), 454. (XLIII. 6.), 26. (XLIII. 7.), 33. (XLIII. 9.), 85. (XLIII. 10.), 37. (XLIII. 11.), 316. (XLIII. 13.), 215. (XLIII. 14.), 355. (XLII. 1.), 358. (XLII. 4.), 397. (XLII. 5.), 71. (XLII. 6.) sírok edényei. Ez a durva kerámiának legelterjedtebb formája. Előfordulásukat illetően utalunk az üllői és kiskőrösi temető edényeire.¹⁴⁶

A forma a szarmata-anyag legkorábbi periódusában már fellép. Megtaláljuk Békéscsaba—Fényesen,¹⁴⁷ Hódmezővásárhely—Szőlőhalmon,¹⁴⁸ Csongrád—Tömörkényen,¹⁴⁹ Debrecen—Hortobágyhíd 2., ill. 4. sírjában.¹⁵⁰

A Kr. utáni I—II. század fordulója anyagában Kiskőrös, Vágóhídi dülő—Seregélyes 11. sír,¹⁵¹ ill. a Kiskőrös—Vágóhídi dülő 11. és 14. sírjában fordult elő.¹⁵²

Tovább követhető a forma a II. században és a III. század elején, melyeket a Kistőke 116.,¹⁵³ 110.,¹⁵⁴ 140.,¹⁵⁵ 136. sír,¹⁵⁶ továbbá III. században, melyet a Csongrád—Határút 13. sír példánya képvisel.¹⁵⁷ A

¹⁴⁵ Valamennyit említi Horváth a 106. l.; a kúndombi 41. és 130. sír edényét közli a 109., ill. 160. l.

¹⁴⁶ Horváth: i. m. XIX., XX., XXXIV., XL., XLII. táblák.

¹⁴⁷ Párducz Mihály: A szarmatakor emlékei Magyarországon, I. Arch. Hung. XXV., XII. t. 11.

¹⁴⁸ U. ott. X. t. 22.

¹⁴⁹ U. ott. X. t. 24.

¹⁵⁰ U. ott. XV. t. 18., 19.

¹⁵¹ U. ott. XXX. t. 4.

¹⁵² U. ott. XXX. t. 7., 8.

¹⁵³ Párducz: Szarmatakor, II. X. t. 4., 5.

¹⁵⁴ U. ott. XV. t. 10.

¹⁵⁵ U. ott. XVII. t. 12.

¹⁵⁶ U. ott. XVII. t. 14.

¹⁵⁷ Párducz: Szarmatakor, II. XXXI. t. 13.

III—IV. századra datált telepnyagban is általános. Elég, ha az egyik Solt-paléi¹⁵⁸ és Makó—vöröskereszti¹⁵⁹ edényre hivatkozunk.

A formát nyomon követhetjük a marosszentannai¹⁶⁰ IV. századi temetőben is. Megtaláljuk a gepida hagyatékból.¹⁶¹ A 87. (XLII. 18.) és a 398. sír (XLII. 14.) edényei a kora avarkori kihajló peremű edényekre emlékeztetnek. A Deszk G temető 25. és a Makkoserdő temető 73. sírjának edényével mutatnak hasonlóságot.¹⁶² Tehát a forma a kora császárkortól az avarkor végéig megszakítás nélkül megvan. Az ilyen hosszanelő forma feltehetően az őslakosság hagyatékát képviseli.

E formának egyik változata a tölcésesen kihajló peremű edény, melyet a 272. sír (XLII. 3.) edénye képvisel; a másik, hol a legnagyobb kiöblösödés az edény vállmagasságában van; ilyen a 313. sír (XLII. 17.) edénye. Hasonló hozzá a határúti temető 13. sírjából¹⁶³ ismertített edény.

Külön típust képviselnek a 249. (XLII. 19.), 415. (XLII. 20.), 379. (XLIII. 1.) sírok edényei. Jellemzi őket a hengeresnyakú egyenes perem és az, hogy a legnagyobb kiöblösödése a vállmagasságában van. Hasonló edényeket ismerünk a kiskőrösi temető 2. sírjából¹⁶⁴ és a győri temetőből.¹⁶⁵

A korai fülkesírok kerámiájának továbbélését véljük relismerni a 29. sír hosszúkásnyakú korsójában (XLIII. 12.). Hasonlót közöl Csallány Dezső a Deszk T temető 42. fülkesírjából.¹⁶⁶

A durva edények harmadik típusát képviseli a 354. (XLII. 16.) és a 89. sír (XLII. 21.) edénye. Formájuk virágcserepialakú. A 354. sír példányának (XLII. 16.) füle is van, amely a perem alól indul ki. A forma eddig ismeretlen a publikált avar anyagban. Hasonló formát, de két fülel, a jazigok durva kerámiájából ismerünk.¹⁶⁷ Ez utóbbinak az előfordulási körülményei nem tisztázódtak. A lelőhely Hódmezővásárhely Szőlőhalom nevű határrésze, ahol kora-szarmata kerámián kívül egy kora-avarkori edénytípus is került elő, mint azt Csallány Dezső kimutatta.¹⁶⁸ Feltehető, hogy a hivatkozott kétfülű virágcserepiformájú edény is avarkori.

Kronológia. A kajáni temető kultúrtörténeti helyének megállá-

¹⁵⁸ Párducz Mihály: Adatok az Alföld római kori kerámiájához. Dolg. 1935. XXXVI. t. 7.

¹⁵⁹ Párducz Mihály: Római kori telep Makó mellett. Dolg. 1939. XX. t. 4.

¹⁶⁰ Kovács István: A Marosszentannai népvándorláskori temető. Dolg. 1912. 159. l. 7. kép. 1.; 72. sír. 320. l. 99. kép.

¹⁶¹ Török Gyula: i. m. XLV. t. 27. 274. sír.

¹⁶² Csallány Dezső: Kora-avarkori edények Magyarországon. Dolg. 1940. XV. t. 9.; XVI. t. 4., XVII. t. 4.

¹⁶³ Párducz: Szarmatakor, II. XXX. t. 16.

¹⁶⁴ Horváth: i. m. XXXIX. t. 2.

¹⁶⁵ U. ott. XLII. t. 30.

¹⁶⁶ Csallány Dezső: Kora-avarkori edények Magyarországon. XV. t. 7.

¹⁶⁷ Párducz Mihály: A hódmezővásárhelyi ref. gimnázium régiséggyűjteménye, II—V. rész. Dolg. 1937. XVI. t. 7.

¹⁶⁸ Csallány Dezső: Kora-avarkori edények Magyarországon. XVI. t. 4.

pításában csak az övdíszekre támaszkodhatunk, mert — mint láttuk — az edények néhány darabtól eltekintve, már korábban meglévő, hosszánélő formák, a gyöngyök pedig keveredve fordulnak elő.

Az övdíszeknek három csoportját különböztettük meg: préselt bronz, vas ill. ezüst és öntött bronz példányokat.

Préselt darabok a 34. (I. 28—30.), 60. (IV. 24—29.), 64. (IV. 39—41.), 194. (XXII. 1—10.), 207. (XIX. 11., 12., 15.), 217. (XX. 1—15.), 240. (XXII. 2—4.), 276. (XXVI. 13—16.), 266. (XXV. 1.), 306. (XXVIII. 15., 20.), 327. (XXX. 1—10.), 384. (XVII. 2—4.), 391. (XXXVIII. 3—6.), 407. (XXXVII. 1., XXX. 11—25.), 453. (XL. 40.), 456. (XL. 47—54.) sírok övgarnitúrái, amelyek a préselt technika általános használati idejének utolsó éveire esnek. A szalagfonadékös övdíszek, mint az állatmotívumok geometrikus származékai is erre az időre tehetőek. Díszítetlen bronzlemezből készült nagy- és kisszíjvégek, négyzetes és kerck övdíszek, a készletekhez tartozó csat típusokkal együtt, a leletek korát a VII. század második felére teszik. A préselt griffek is megerősítik ezt a datálást. A szegényes díszítésű, de formákban gazdag övdíszek korát, a hivatkozott jól datált példányok alapján, 670—700. évek közé tesszük.

A második csoportba a vas, ill. gyöngyberakásos és gyöngynélküli ezüst övdíszeket vettük fel. Idetartoznak a 192. (XX. 16—24.), 205. (XIX. 17—27.), 371. (XXXIV. 81—87., 91—93., 97—99.), 273. (XXIII. 38—42.), 77. (VII. 9—13.), 277. (XXVII. 1—8., 11—17.) sírok. A 277. sír ezüst gyöngyberakásos övdíszei a hivatkozott abonyi lelettel egyeznek, melyet Fettich a VI. század utolsó negyedére datál.¹⁶⁹ Az egyezések alapján a 277. sír övkészlete is erre az időre tehető. A vas övdíszekkel azonos kidolgozású készlet került elő a makkoserdei temető 24. sírjából, II. Constans (659—68) és IV. Constantinus (668—669) érmével együtt. De előfordult a Fehértó B temető 82. sírjában is Constantinus IV. Pogonatus (669—685) érmével együtt. E két sír alapján a vasövdíszes sírok korát 670—700. időközre határozzuk meg. Ezt a datálást a kis- és nagyszíjvégek és a csatok is támogatják.

Az övdíszek harmadik csoportjába az öntött bronzdarabokat soroltuk. Fellépésüket Fettich a VII. század utolsó évtizedeire teszi, de virágkorukat a VIII. században élik. Az öntött övdíszek szűkebb időre való datálása azért is nehezebb, mert az éremmellékletek a sírok-ból hiányoznak. A datálást megnehezíti időtálló anyaguk is, amely megengedte, hogy sokáig használatban legyenek. A stíluskritika sem ad biztos alapot, de az a kormeghatározás, melyet Horváth Tibor a nagyszentmiklósi kincs körével kapcsolódó öntvényekre megállapít, megkönnyíti a kormeghatározást.

A kajáni öntött övdíszek idő meghatározásánál a technikára, az övdíszek elhelyezésére s nem utolsó sorban a stílusban mutatkozó eltérésekre támaszkodhatunk. A díszítő motívumok állatábrázolásból és növényi elemek alkalmazásából állanak. A fellendülő avar fém-

¹⁶⁹ Marosi-Fettich: i. m. 77. 1.

művesség — Fettich megállapítása szerint¹⁷⁰ — a régibb motivumok helyére a déloroszországi hellenisztikus szkíta hagyományok griff és rokon motivumait ülteti. Nemcsak a déloroszországi szkíta hagyományokból merített, hanem Belső-Ázsián keresztül az iráni területek hellenizált kultúrájából is.

Úgy a griff, mint az indadisztések előzményét a kajáni préselt darabokon megfigyelhetjük.

Átmeneti garnitúra a 82. sír készlete (IX. 1—20.), melyet a VII. század utolsó és a VIII. század első évtizedei közé teszünk.

Az öntött bronzkészletek tárgyalásakor — a technika és elhelyezési mód alapján — három csoportot különböztettünk meg, melyek egyúttal időben is csoportot alkotnak.

Az első csoportba tartoznak a 75. (VIII. 1—17.), 97. (VIII. 18—25., 27., 28.), 57. (V. 1—18.), 351. (XXXV. 1—17.), 449. (XLI. 1—16.), 353. (XII. 16—22.), 347. (XXXIII. 4—7., 10—14., 16., 17.) sírok fennebb ismertetett övkészletei. Jellemzi őket, hogy a nagyszíjvégek egytagból öntöttek, mindig tokkal kapcsolódnak a bőrvőhöz és az övdíszeken még sok a préselés csökevénye; a lelógószíjakon még nem lépnek fel a díszítő veretek. A díszítő motívumok közül első helyen áll a griff és az indák egyszerű körbehajlószárral vannak ábrázolva, a szárak felbomlásának még nincs nyoma. Ez a csoport képviseli a bronzöntés első szakaszát, melynek korát 700—730 időközre tesszük.

A második csoportba azok a készletek — 321. (XXIX. 1—32.), 134. (XIV. 1—28.) sír — tartoznak, amelyeknél a nagy- és kisszíjvégek két tagból öntöttek. A tokos tag eltűnik s helyébe az állatfejes vagy csücskös felerősítési mód lép. Az övdíszek elrendeződése mindig egyes, de a lelógószíjakon is megjelennek a díszek. A griffesdíszek használata nem oly általános, mint az első periódusban s uralkodó elem a növény minta lesz. Ez a csoport az öntés második periódusába tartozik; kora 730—760 és megegyezik az üllői és kiskőrösi temetők azon készletével, mely Horváth szerint a nagyszentmiklósi kincs készüése előtti időből való.

Az öntés harmadik csoportjába a 107. (XI. 1—35.), 117. (XII. 1—15.), 143. (XVI. 1—27.), 159. (XVIII. 1—35., 37—41.), 330. (XXXII. 1—18.) sírok övkészletei tartoznak. Jellemző a csüngődíszek csoportos elhelyezkedése, a növény minták kizárólagos uralma; az állat fejet csak szíjbefogadására alkalmazzák. Az indaszárak szétbomlanak, az áttörés általános. E csoport ideje a nagyszentmiklósi kincs készüési idejével (760—790) esik össze.

A temető alsó határát 670, felső határát 790-ben állapítjuk meg, mert azokat a jellegzetes késői díszítési motívumokat, melyek Kiskőrösön előfordultak és a IX. század elejére datálhatók, Szentes—Kajánon nem találjuk meg.

¹⁷⁰ Bronzeguss und Nomadenkunst. S. 58., 59.

Táblamutató sírok szerint.

Tafelverzeichnis nach Gräbern.

- 8 sír: XLIII. 2.
 17. sír: I. 1., 2.
 18. sír: I. 3.
 19. sír: I. 4—12a.
 20. sír: I. 13.
 21. sír: I. 14.
 23. sír: I. 21—27.
 24. sír: I. 15.
 25. sír: XXI. 40., 43.
 26. sír: XLIII. 7.
 27. sír: I. 16.
 28. sír: I. 17.
 29. sír: I. 18—20., XLIII. 12.
 30. sír: I. 32.
 32. sír: I. 33.
 33. sír: II. 1—15., III. 9—21., XLIII. 9., XLIV. 7.
 34. sír: I. 28—30.
 35. sír: I. 31., XXI. 1.
 36. sír: I. 34., 36.
 37. sír: I. 35., XLIII. 11.
 38. sír: XXI. 33., 34.
 39. sír: IV. 1., 2., 6—8., XXI. 2., 38., 39.
 40. sír: I. 37.
 41. sír: IV. 3.
 42. sír: XXI. 17.
 44. sír: XXI. 11., 21., 35.
 46. sír: IV. 4., 5.
 47. sír: IV. 9.
 48. sír: IV. 10., 11.
 49. sír: XXI. 22., 41., 47.
 51. sír: IV. 12—14., XXI. 42.
 52. sír: IV. 15.
 53. sír: IV. 16—20., XXI. 6.
 54. sír: IV. 21.
 55. sír: XXI. 18.
 57. sír: V. 1—18.
 58. sír: IV. 22.
 59. sír: VI. 7—10.
 60. sír: IV. 24—29.
 61. sír: IV. 23., 30—32.
 62. sír: IV. 33.
 63. sír: XXI. 10., 44.
 64. sír: IV. 34., 38—41., VI. 11—14., XLV. 1.
 65. sír: IV. 35—37., XXI. 20.
 66. sír: IV. 42—45., XLII. 11.
 67. sír: IV. 46—48., XXI. 5., 9.
 69. sír: VII. 1., 2.
 70. sír: XXI. 4., 7.
 71. sír: XLII. 6., IV. 49.
 72. sír: IV. 50.
 73. sír: VII. 3.
 74. sír: VII. 4.
 75. sír: VIII. 1—17., VI. 1—6.
 76. sír: VII. 5—8.
 77. sír: VII. 9—13., XXI. 25.
 79. sír: XXI. 28.
 80. sír: VII. 14—16.
 81. sír: VII. 17., XXI. 26.
 82. sír: IX. 1—21.
 83. sír: VII. 18., 19.
 84. sír: XXI. 15.
 85. sír: XLIII. 10.
 86. sír: VII. 20., 21.
 87. sír: XLII. 18.
 88. sír: VII. 22.
 89. sír: VII. 23., XLII. 21.
 90. sír: VII. 24—27.
 91. sír: XXI. 46.
 97. sír: VIII. 18—29., XXI. 14.
 98. sír: VII. 28.
 99. sír: VII. 29—39.
 100. sír: X. 1.
 101. sír: II. 32—36.
 107. sír: XI. 1—36.
 109. sír: X. 2., 3., XLVIII. 1.
 111. sír: X. 4.
 114. sír: X. 5.
 116. sír: X. 6—8.
 117. sír: XII. 1—15.
 123. sír: X. 9.
 124. sír: X. 31.

126. sír: X. 10—18.
 128. sír: X. 19—23.
 129. sír: X. 24—26.
 130. sír: X. 27—30.
 131. sír: XIII. 1—4.
 132. sír: X. 32.
 133. sír: XIII. 5.
 134. sír: XIV. 1—29., XV. 1—83.
 136. sír: XIII. 6.
 139. sír: XIII. 7.
 140. sír: XIII. 8—13.
 141. sír: XIII. 14., 15.
 142. sír: XIII. 16—23.
 143. sír: XVI. 1—31.
 144. sír: XIII. 24—28.
 145. sír: XIII. 29., 30.
 147. sír: XIII. 31., XLIII. 3.
 151. sír: XVII. 1.
 153. sír: XVII. 7., 8., XXI. 36., 37.
 155. sír: XVII. 6.
 156. sír: XVII. 16—19.
 157. sír: XLIV. 6.
 158. sír: XVII. 9—15.
 159. sír: XVIII. 1—41., XXI. 23.
 160. sír: XVII. 20., 21.
 163. sír: XXI. 11.
 164. sír: XVII. 22—24.
 165. sír: XVII. 25.
 167. sír: XVII. 26.
 170. sír: XVII. 27., 28.
 173. sír: XVII. 29.
 175. sír: XXI. 8.
 179. sír: XXI. 16.
 183. sír: XVII. 30.
 185. sír: XVII. 31.
 186. sír: XVII. 32.
 187. sír: XVII. 33.
 188. sír: XVII. 34., 35.
 191. sír: XVII. 36—39.
 192. sír: XX. 16—28.
 194. sír: XXII. 1—20.
 195. sír: XVII. 40.
 196. sír: XVII. 41—43.
 198. sír: XIX. 1.
 200. sír: XIX. 2., 3.
 202. sír: XIX. 4—6., XLII. 10.
 204. sír: XIX. 7—10.
 205. sír: XIX. 17—30., II. 16—21.,
 XLV. 2.
 207. sír: XIX. 11—16.
 208. sír: XIX. 31., 32.
 209. sír: XXI. 29., 31.
 211. sír: XXI. 3.
 213. sír: XXI. 27., 27a., 45., 48.
 214. sír: XIX. 33.
 215. sír: XLIII. 14.
 216. sír: XIX. 34., 35.
 217. sír: XX. 1—15., VI. 15—22.
 218. sír: XIX. 36—40.
 221. sír: XXI. 12., 13.
 222. sír: XXI. 30.
 223. sír: XIX. 41.
 224. sír: XIX. 42—44.
 225. sír: XIX. 48., XXI. 19., 24., 32.
 226. sír: XIX. 45—47., 49—51.
 240. sír: XXIII. 1—5.
 241. sír: XXIII. 11—17.
 243. sír: XXIII. 6., 7.
 246. sír: XXIII. 8.
 249. sír: XXIII. 9., XLII. 19.
 256. sír: XXIII. 18—21.
 258. sír: XXIII. 27—31.
 261. sír: XXIV. 1—9.
 262. sír: XXIII. 35—37.
 265. sír: XXIII. 49—54.
 266. sír: XXV. 1—21.
 269. sír: XXIII. 10.
 270. sír: XXIII. 32—34.
 270a. sír: XXIII. 22—26., XLIV. 2.
 272. sír: XXIV. 10—13., XLII. 3.
 273. sír: XXIII. 38—48.
 274. sír: XXIII. 55.
 275. sír: XLIII. 8.
 276. sír: XXVI. 1—15.
 277. sír: XXVII. 1—59., XLVII. 1.
 279. sír: XXVI. 16., 17.
 280. sír: XXVI. 18—20.
 281. sír: XXVI. 21—23.
 282. sír: XXVI. 24.
 284. sír: XXVI. 25—26.
 285. sír: XXVI. 27., 28.
 286. sír: XXVI. 29., 30.
 287. sír: XXVI. 31—39.
 288. sír: XXVI. 40—50.

289. sír: XXVI. 52—55.
 290. sír: XXVI. 56—59.
 291. sír: XXVI. 60., 61.
 293. sír: XXVI. 62.
 294. sír: XXVI. 72—81.
 296. sír: XXVIII. 1—8.
 297. sír: XLII. 5., XXVI. 51.
 298. sír: XXVI. 63—71.
 299. sír: XXVI. 82.
 300. sír: XXVI. 83.
 301. sír: XXVIII. 9—11.
 303. sír: XXVIII. 12.
 306. sír: XXVIII. 13—21.
 307. sír: XXVIII. 22—25.
 309. sír: XXVIII. 30—44., XLVI. 1.
 311. sír: XXVIII. 26., 27.
 313. sír: XXVIII. 28., 29., XLII. 17.
 315. sír: XXVIII. 45—50.
 316. sír: XXVIII. 51., XLIII. 13.
 317. sír: XXVIII. 52., 53.
 318. sír: XLII. 2.
 319. sír: XXVIII. 54—59., 68.
 320. sír: XXVIII. 60—67.
 321. sír: XXIX. 1—32., III. 1—8., XLIV. 1.
 323. sír: XXXI. 4—14.
 324. sír: XXXI. 20—35.
 325. sír: XXXI. 36—39.
 326. sír: XXXI. 40.
 327. sír: XXX. 1—10., XXXI. 1—3., LXIV. 4.
 328. sír: XXXI. 41—64.
 329. sír: XXIV. 14—21.
 330. sír: XXXII. 1—26., XXXI. 15—19.
 332. sír: XXXI. 65—70.
 334. sír: XXXI. 71—73.
 338. sír: XXXI. 74.
 339. sír: XXXI. 75—77.
 340. sír: XXXI. 78., 79.
 341. sír: XXXI. 80.
 342. sír: XXXI. 88.
 343. sír: XXXI. 89.
 344. sír: XXXI. 81—87.
 345. sír: XXXI. 90—97.
 346. sír: XXXIII. 1—3., 8., 9., XXXI. 102—107.
 347. sír: XXXIII. 4—7., 10—18.
 348. sír: XXXI. 98—101.
 349. sír: XXXI. 108., 109.
 350. sír: XXXI. 110—113.
 351. sír: XXXV. 1—17., XXXIV. 1—45.
 353. sír: XII. 16—24.
 354. sír: XLII. 16.
 355. sír: XLII. 1.
 356. sír: XXXIV. 46.
 358. sír: XXXIV. 47., XLII. 4.
 359. sír: XXXIV. 48—50.
 360. sír: XXXIII. 19., 20.
 361. sír: XXXIV. 51—60.
 362. sír: XXXIV. 61—64.
 365. sír: XXXIV. 65—67.
 366. sír: XXXIV. 68., 69.
 367. sír: XXXIV. 70—74.
 368. sír: XXXIV. 75—77.
 370. sír: XXXIV. 78—80.
 371. sír: XXXIV. 81—99.
 372. sír: XXXVI. 1—2.
 373. sír: XXXVI. 3., 4.
 374. sír: XXXVI. 5., 6.
 376. sír: XXXVI. 7—9., XLII. 9.
 378. sír: XXXVI. 10., 11., XLII. 13.
 379. sír: XLIII. 1.
 380. sír: XXXVI. 12.
 381. sír: XLII. 22.
 382. sír: XXXVI. 13.
 383. sír: XXXVI. 15—19.
 384. sír: II. 22—31., XVII. 2—5., XLVI. 2.
 385. sír: XXXVI. 20—30.
 387. sír: XXXVI. 14.
 388. sír: XXXVI. 31—39.
 389. sír: XXXVI. 40—46.
 391. sír: XXXVIII. 1—6.
 393. sír: XXXVI. 47., 48.
 395. sír: XXXVI. 49—51.
 396. sír: XXXVIII. 7.
 398. sír: XXXVIII. 23—28., XLII. 14.
 400. sír: XXXVIII. 9.

401. sír: XXXVIII. 8., 10., 11.
 405. sír: XXXVIII. 12–17., XLII. 8.
 407. sír: XXX. 11–31., XXXVII. 1–34., XXXVIII. 19–22.
 408. sír: XXXVIII. 18.
 410. sír: XXXVIII. 29.
 411. sír: XXXVIII. 30–37.
 414. sír: XXXVIII. 38.
 415. sír: XXXVIII. 39., XLII. 20.
 416. sír: XXXVIII. 40., 41.
 417. sír: XXXVIII. 42.
 418. sír: XXXVIII. 43–45.
 419. sír: XXXVIII. 46–50.
 420. sír: XXXIX. 1–4., XLIII. 5.
 421. sír: XLII. 7.
 422. sír: XXXIX. 5–8., XLIII. 4.
 423. sír: XXXIX. 9., 10.
 425. sír: XLII. 12.
 428. sír: XXXIX. 11.
 430. sír: XXXIX. 12–14., XLII. 15.
 431. sír: XXXIX. 15–17.
 432. sír: XL. 1–7.
 433. sír: XL. 8–12.
 434. sír: XL. 13–26.
 435. sír: XXXIX. 18–23.
 436. sír: XXXIX. 24.
 437. sír: XXXIX. 25–30.
 438. sír: XXXIX. 31–38.
 439. sír: XXXIX. 39–46.
 442. sír: XL. 37., 38.
 445. sír: XL. 27.
 446. sír: XL. 28.
 447. sír: XL. 29–34.
 449. sír: XLI. 1–16., XL. 39., XLVII. 2.
 450. sír: XL. 35., 36.
 453. sír: XL. 40–46.
 454. sír: XL. 58., 59., XLIII. 6.
 456. sír: XL. 47–54.
 457. sír: XL. 55–57.
 458. sír: XL. 60.
 459. sír: XL. 61.

Táblamutató táblák szerint.

Tafelverzeichnis nach Tafeln.

I. 1–2: 17. sír.	22–31: 384. sír.	42–45: 66. sír.
3: 18. sír.	32–36: 101. sír.	46–48: 67. sír.
4–12a: 19. sír.	III. 1–8: 321. sír.	49: 71. sír.
13: 20. sír.	9–21: 33. sír.	50: 72. sír.
14: 21. sír.	IV. 1, 2, 6–8: 39. sír.	V. 1–18: 57. sír.
15: 24. sír.	3: 41. sír.	VI. 1–6: 75. sír.
16: 27. sír.	4–5: 46. sír.	7–10: 59. sír.
17: 28. sír.	9: 47. sír.	11–14: 64. sír.
18–20: 29. sír.	10–11: 48. sír.	15–22: 217. sír.
21–27: 23. sír.	12–14: 51. sír.	VII. 1–2: 69. sír.
28–39: 34. sír.	15: 52. sír.	3: 73. sír.
31: 35. sír.	16–20: 53. sír.	4: 74. sír.
32: 30. sír.	21: 54. sír.	5–8: 76. sír.
33: 32. sír.	22: 58. sír.	9–13: 77. sír.
34–36: 36. sír.	23, 30–32: 61. sír.	14–16: 80. sír.
35: 37. sír.	24–29: 60. sír.	17: 81. sír.
37: 40. sír.	33: 62. sír.	18–19: 83. sír.
II. 1–15: 33. sír.	34, 38–41: 64. sír.	
16–21: 205. sír.	35–37: 65. sír.	

- 20—21: 86. sír.
 22: 88. sír.
 23: 89. sír.
 24—27: 90. sír.
 28: 98. sír.
 29—39: 99. sír.
- VIII. 1—17: 75. sír.
 18—29: 97. sír.
- IX. 1—21: 82. sír.
- X. 1: 100. sír.
 2—3: 109. sír.
 4: 111. sír.
 5: 114. sír.
 6—8: 116. sír.
 9: 123. sír.
 10—18: 126. sír.
 19—23: 128. sír.
 24—26: 129. sír.
 27—30: 130. sír.
 31: 124. sír.
 32: 132. sír.
- XI. 1—36: 107. sír.
- XII. 1—15: 117. sír.
 16—24: 353. sír.
- XIII. 1—4: 131. sír.
 5: 133. sír.
 6: 136. sír.
 7: 139. sír.
 8—13: 140. sír.
 14—15: 141. sír.
 16—23: 142. sír.
 24—28: 144. sír.
 29—30: 145. sír.
 31: 147. sír.
- XIV. 1—29: 134. sír.
- XV. 1—83: 134. sír.
- XVI. 1—31: 143. sír.
- XVII. 1: 151. sír.
 2—5: 384. sír.
 6: 155. sír.
 7—8: 153. sír.
 9—15: 158. sír.
 16—19: 156. sír.
 20—21: 160. sír.
 22—24: 164. sír.
 25: 165. sír.
 26: 167. sír.
 27—28: 170. sír.
 29: 173. sír.
 30: 183. sír.
 31: 185. sír.
 32: 186. sír.
 33: 187. sír.
 34—35: 188. sír.
 36—39: 191. sír.
 40: 195. sír.
 41—43: 196. sír.
- XVIII. 1—41: 159. sír.
- XIX. 1: 198. sír.
 2—3: 200. sír.
 4—6: 202. sír.
 7—10: 204. sír.
 11—16: 207. sír.
 17—30: 205. sír.
 31—32: 208. sír.
 33: 214. sír.
 34—35: 216. sír.
 36—40: 218. sír.
 41: 223. sír.
 42—44: 224. sír.
 45—47 49—51: 226.
 sír.
 48: 225. sír.
- XX. 1—15: 217. sír.
 16—18: 192. sír.
- XXI. 1: 35. sír.
 2, 38—39: 39. sír.
 3: 211. sír.
 4, 7: 70. sír.
 5, 9: 67. sír.
 6: 53. sír.
- 8: 175. sír.
 10, 44: 63. sír.
 11: 163. sír.
 12—13: 221. sír.
 14: 97. sír.
 15: 84. sír.
 16: 179. sír.
 17: 42. sír.
 18: 55. sír.
 19, 24, 32: 225. sír.
 20: 65. sír.
 21, 35: 44. sír.
 22, 41, 47: 49. sír.
 23: 159. sír.
 25: 77. sír.
 26: 81. sír.
 27, 45, 48: 213. sír.
 28: 79. sír.
 29, 31: 209. sír.
 30: 222. sír.
 33—34: 38. sír.
 36—37: 153. sír.
 40, 43: 25. sír.
 42: 51. sír.
 46: 91. sír.
- XXII. 1—20: 194. sír.
- XXIII. 1—5: 240. sír.
 6—7: 243. sír.
 8: 246. sír.
 9: 249. sír.
 10: 269. sír.
 11—17: 241. sír.
 18—21: 256. sír.
 22—26: 270/a. sír.
 27—31: 258. sír.
 32—34: 270. sír.
 35—37: 262. sír.
 38—48: 273. sír.
 49—54: 265. sír.
 55: 274. sír.
- XXIV. 1—9: 261. sír.
 10—13: 272. sír.
 14—21: 329. sír.
- XXV. 1—21: 266. sír.

XXVI. 1—15: 276. sír.

16—17: 279. sír.

18—20: 280. sír.

21—23: 281. sír.

24: 282. sír.

25—26: 284. sír.

27—28: 285. sír.

29—30: 286. sír.

31—39: 287. sír.

40—50: 288. sír.

51: 297. sír.

52—55: 289. sír.

56—59: 290. sír.

60—61: 291. sír.

62: 293. sír.

63—71: 298. sír.

72—81: 294. sír.

82: 299. sír.

83: 300. sír.

XXVII. 1—59: 277. sír.

XXVIII. 1—8: 296. sír.

9—11: 301. sír.

12: 303. sír.

13—21: 306. sír.

22—25: 307. sír.

26—27: 311. sír.

28—29: 313. sír.

30—44: 309. sír.

45—50: 315. sír.

51: 316. sír.

52—53: 317. sír.

54—59, 68: 319. sír.

60—67: 320. sír.

XXIX. 1—32: 321. sír.

XXX. 1—10: 327. sír.

11—31: 407. sír.

XXXI. 1—3: 327. sír.

4—14: 323. sír.

15—19: 330. sír.

20—35: 324. sír.

36—39: 325. sír.

40: 326. sír.

41—64: 328. sír.

65—70: 332. sír.

71—73: 334. sír.

74: 338. sír.

75—77: 339. sír.

78—79: 340. sír.

80: 341. sír.

81—87: 344. sír.

88: 342. sír.

89: 343. sír.

90—97: 345. sír.

98—101: 348. sír.

102—107: 346. sír.

108—109: 349. sír.

110—113: 350. sír.

XXXII. 1—26: 330. sír.

XXXIII. 1—3, 8—9:

346. sír.

4—7, 10—18: 347. sír.

19—20: 260. sír.

XXXIV. 1—45: 351. sír.

46: 356. sír.

47: 358. sír.

48—50: 359. sír.

51—60: 361. sír.

61—64: 362. sír.

65—67: 365. sír.

68—69: 366. sír.

70—74: 367. sír.

75—77: 368. sír.

78—80: 370. sír.

81—99: 371. sír.

XXXV. 1—17: 351. sír.

XXXVI. 1—2: 372. sír.

3—4: 373. sír.

5—6: 374. sír.

7—9: 376. sír.

10—11: 378. sír.

12: 380. sír.

13: 382. sír.

14: 387. sír.

15—19: 383. sír.

20—30: 385. sír.

31—39: 388. sír.

40—46: 389. sír.

47—48: 393. sír.

49—51: 395. sír.

XXXVII. 1—34: 407. sír.

XXXVIII. 1—6: 391.
sír.

7: 396. sír.

8, 10, 11: 401. sír.

9: 400. sír.

12—17: 405. sír.

18: 408. sír.

19—22: 407. sír.

23—28: 398. sír.

29: 410. sír.

30—37: 411. sír.

38: 414. sír.

39: 415. sír.

40—41: 416. sír.

42: 417. sír.

43—45: 418. sír.

46—50: 419. sír.

XXXIX. 1—4: 420. sír.

5—8: 422. sír.

9—10: 423. sír.

11: 428. sír.

12—14: 430. sír.

15—17: 431. sír.

18—23: 435. sír.

24: 436. sír.

25—30: 437. sír.

31—38: 438. sír.

39—46: 439. sír.

XL. 1—7: 432. sír.

8—12: 433. sír.

13—26: 434. sír.

27: 445. sír.

28: 446. sír.

29—34: 447. sír.

35—36: 450. sír.

37—38: 442. sír.

39: 449. sír.

40—46: 453. sír.

47—54: 456. sír.

55—57: 457. sír.

58—59: 454. sír.
60: 458. sír.
61: 459. sír.

XLII. 1—16: 449. sír.

XLIII. 1: 355. sír.

2: 318. sír.
3: 272. sír.
4: 358. sír.
5: 297. sír.
6: 71. sír.
7: 421. sír.
8: 405. sír.
9: 376. sír.
10: 202. sír.
11: 66. sír.
12: 425. sír.
13: 378. sír.

14: 398. sír.

15: 430. sír.

16: 354. sír.

17: 313. sír.

18: 87. sír.

19: 249. sír.

20: 415. sír.

21: 89. sír.

22: 381. sír.

XLIII. 1: 379. sír.

2: 8. sír.

3: 147. sír.

4: 422. sír.

5: 420. sír.

6: 454. sír.

7: 26. sír.

8: 275. sír.

9: 33. sír.

10: 85. sír.

11: 37. sír.

12: 29. sír.

13: 316. sír.

14: 215. sír.

XLIV. 1: 321. sír.

2: 270a. sír.

3: Szórványos üst.

4: 327. sír.

5: Szórványos üst.

6: 157. sír.

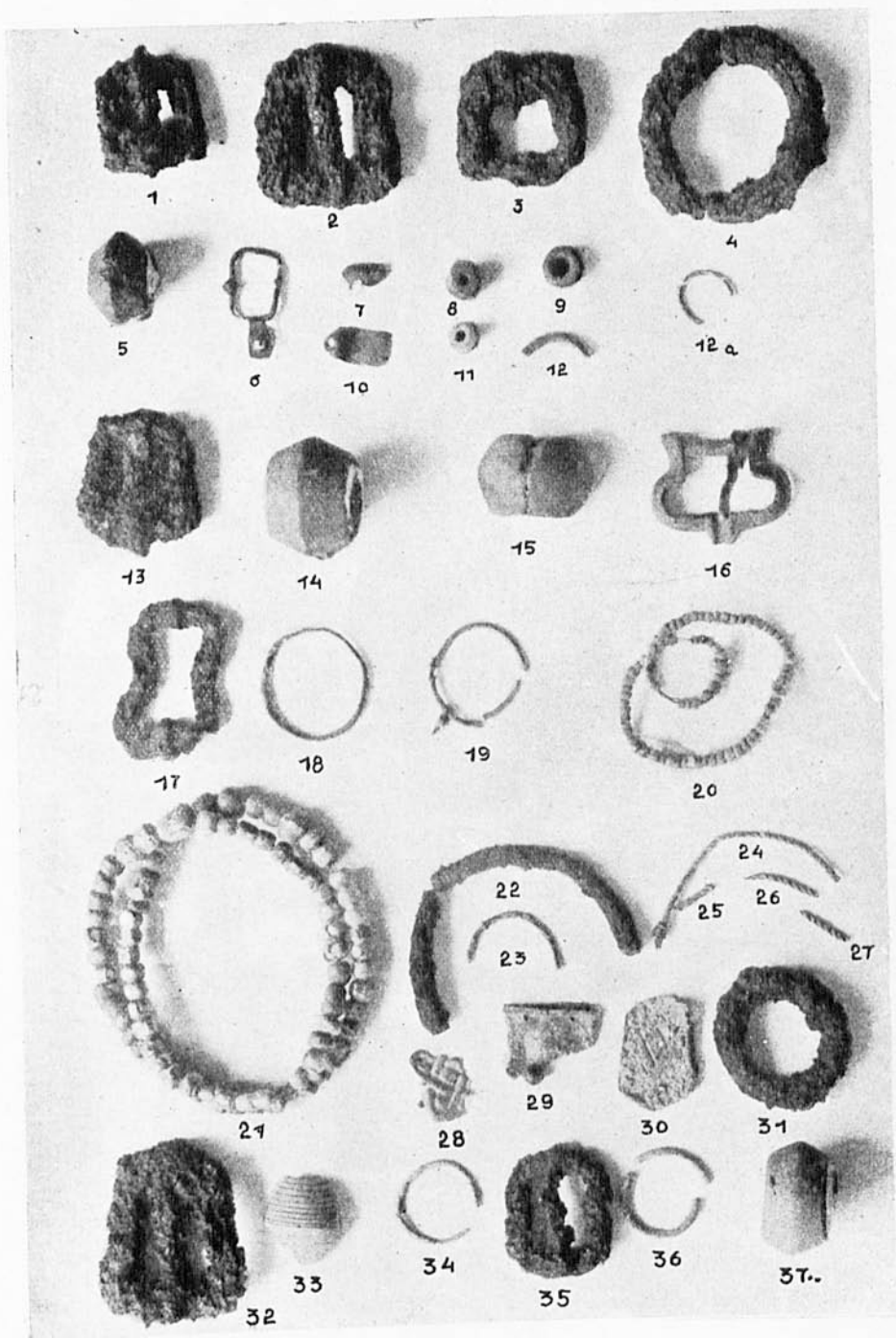
7: 33. sír.

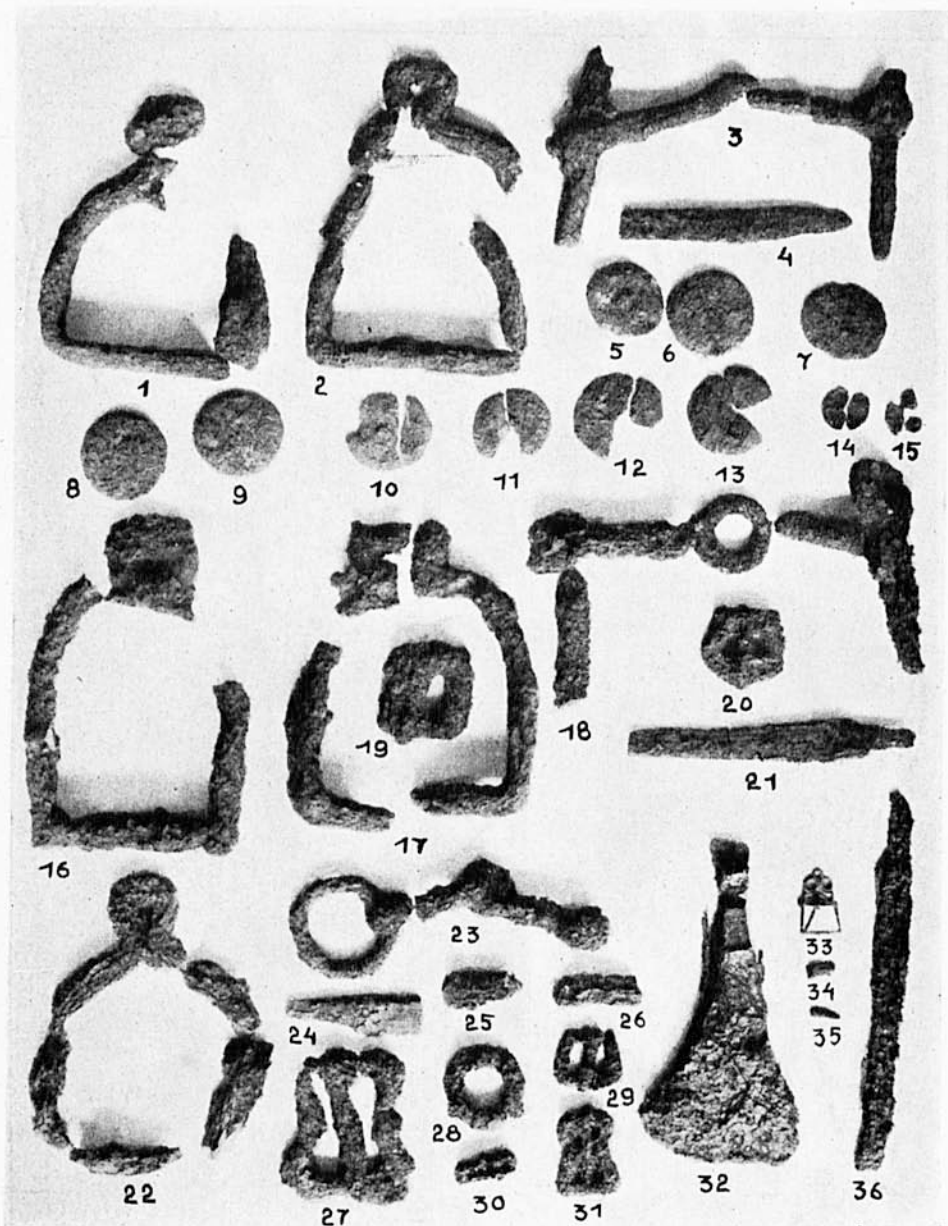
XLV. 64. és 205. sír.

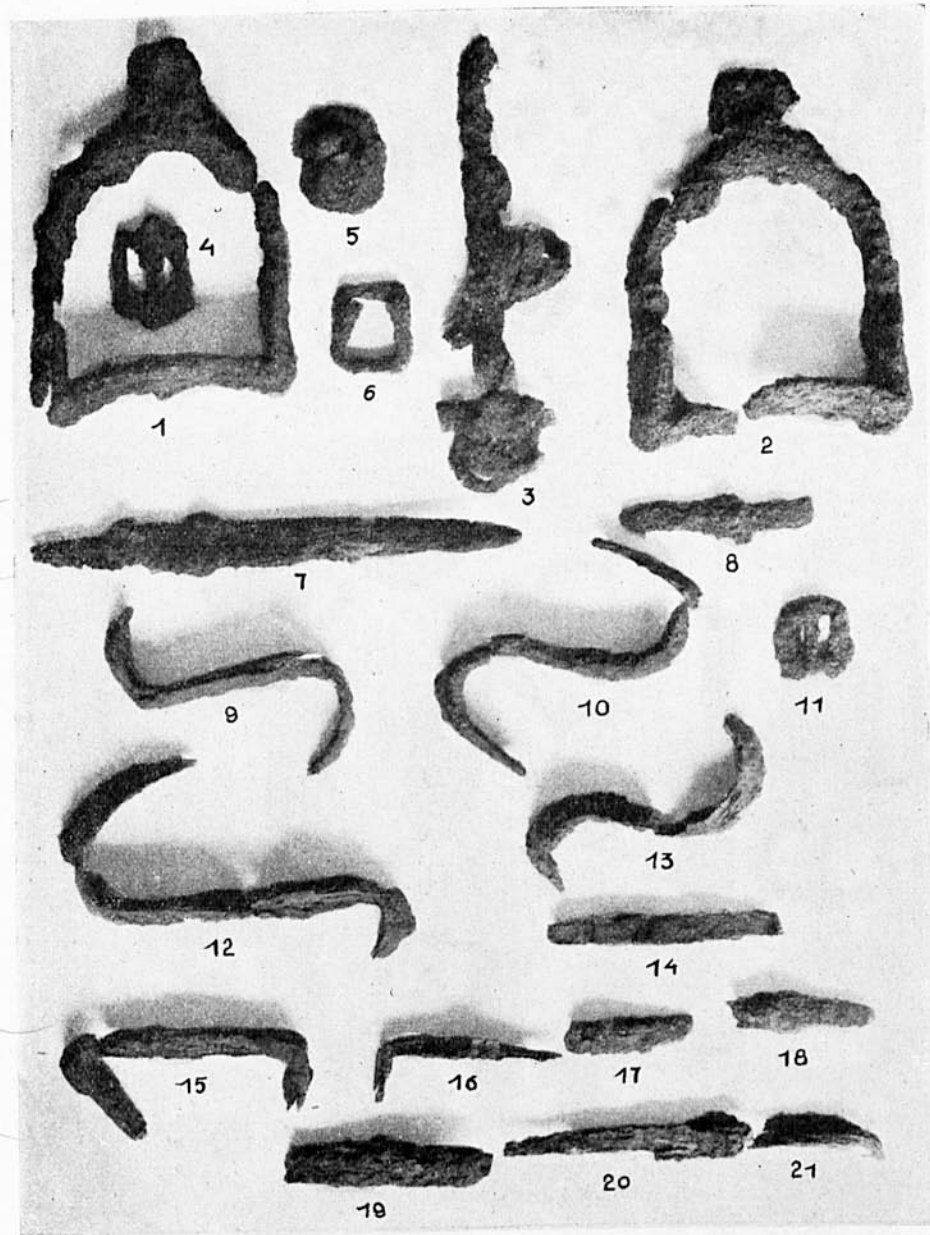
XLVI. 309. és 384. sír.

XLVII. 277. és 449. sír.

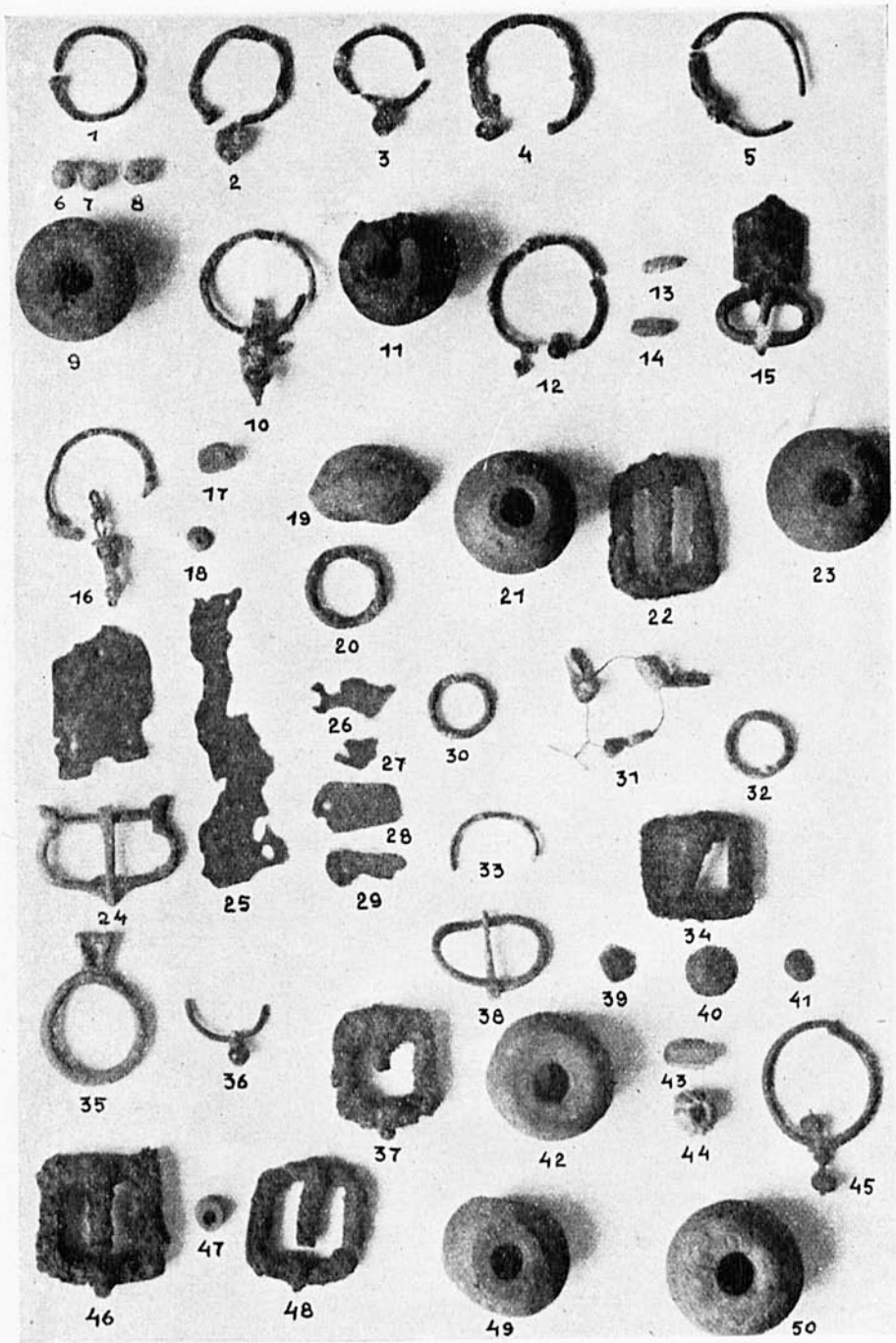
XLVIII. 109. és 390. sír.

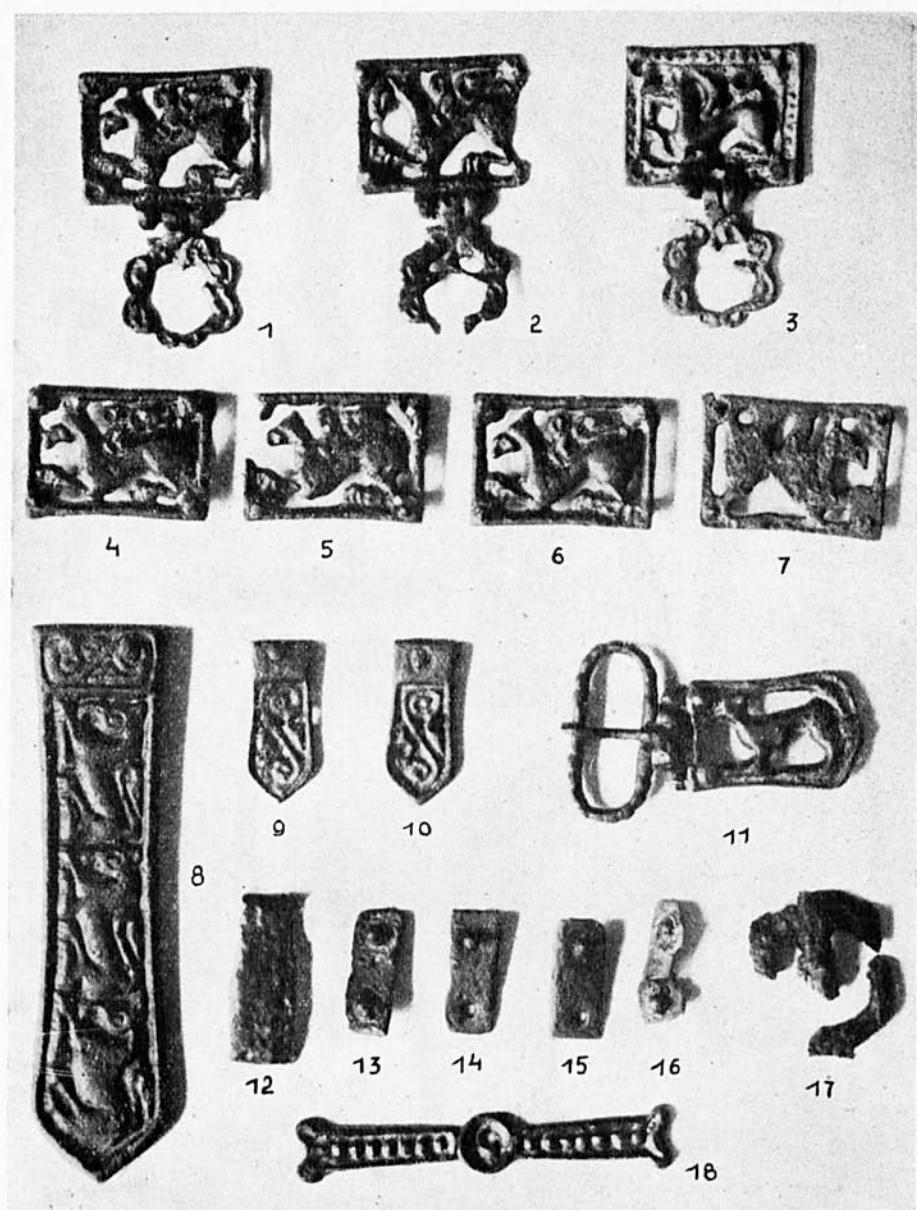

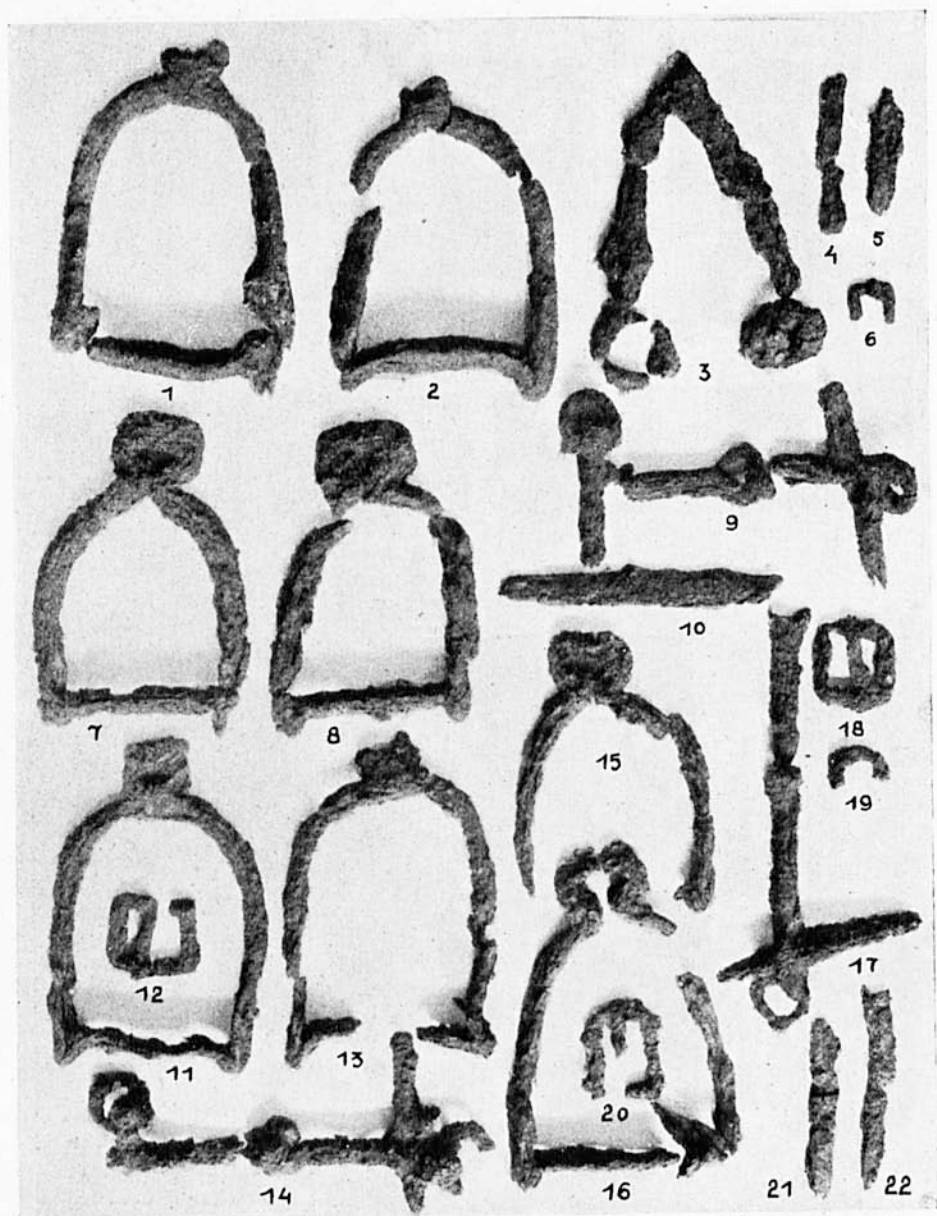

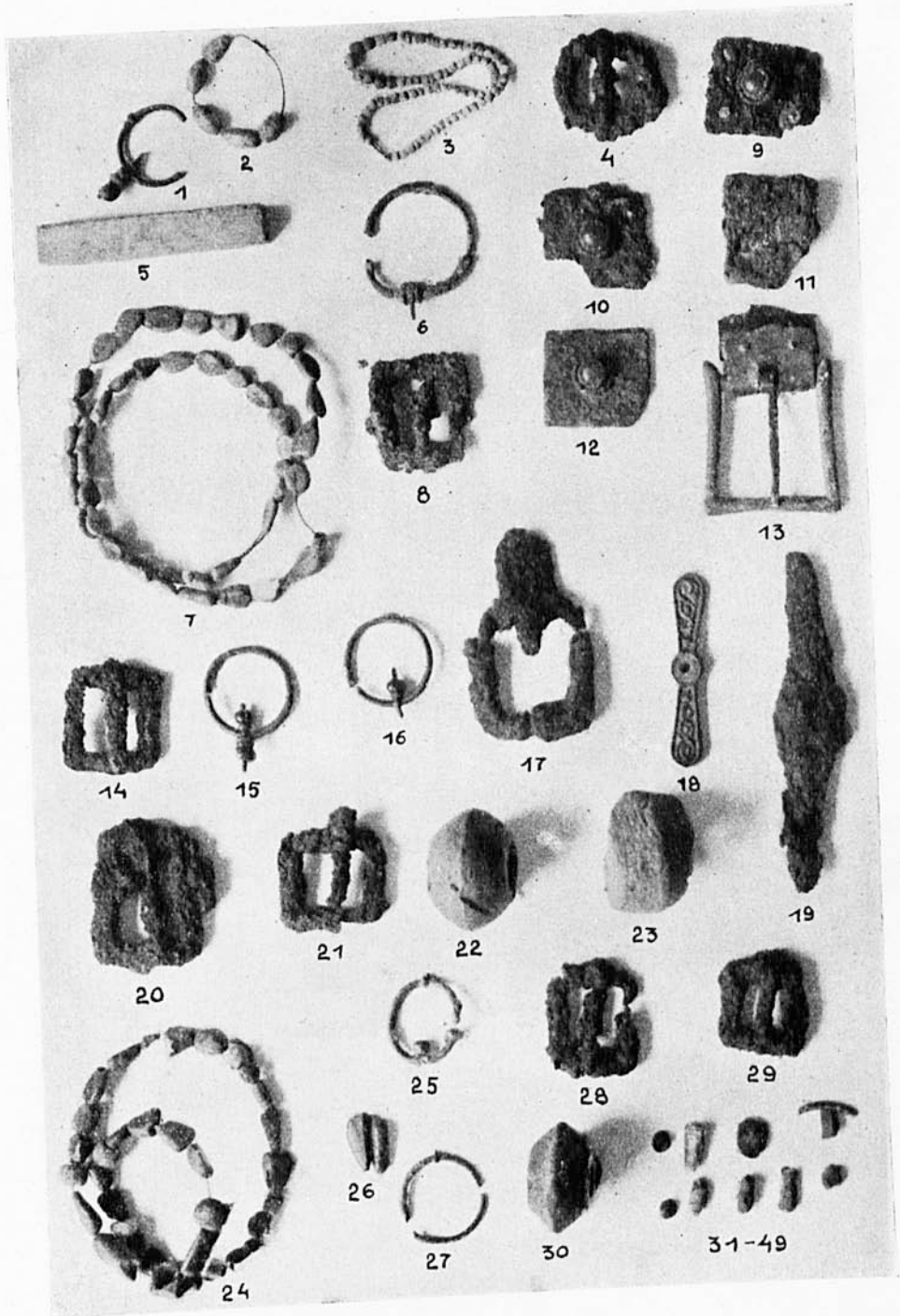

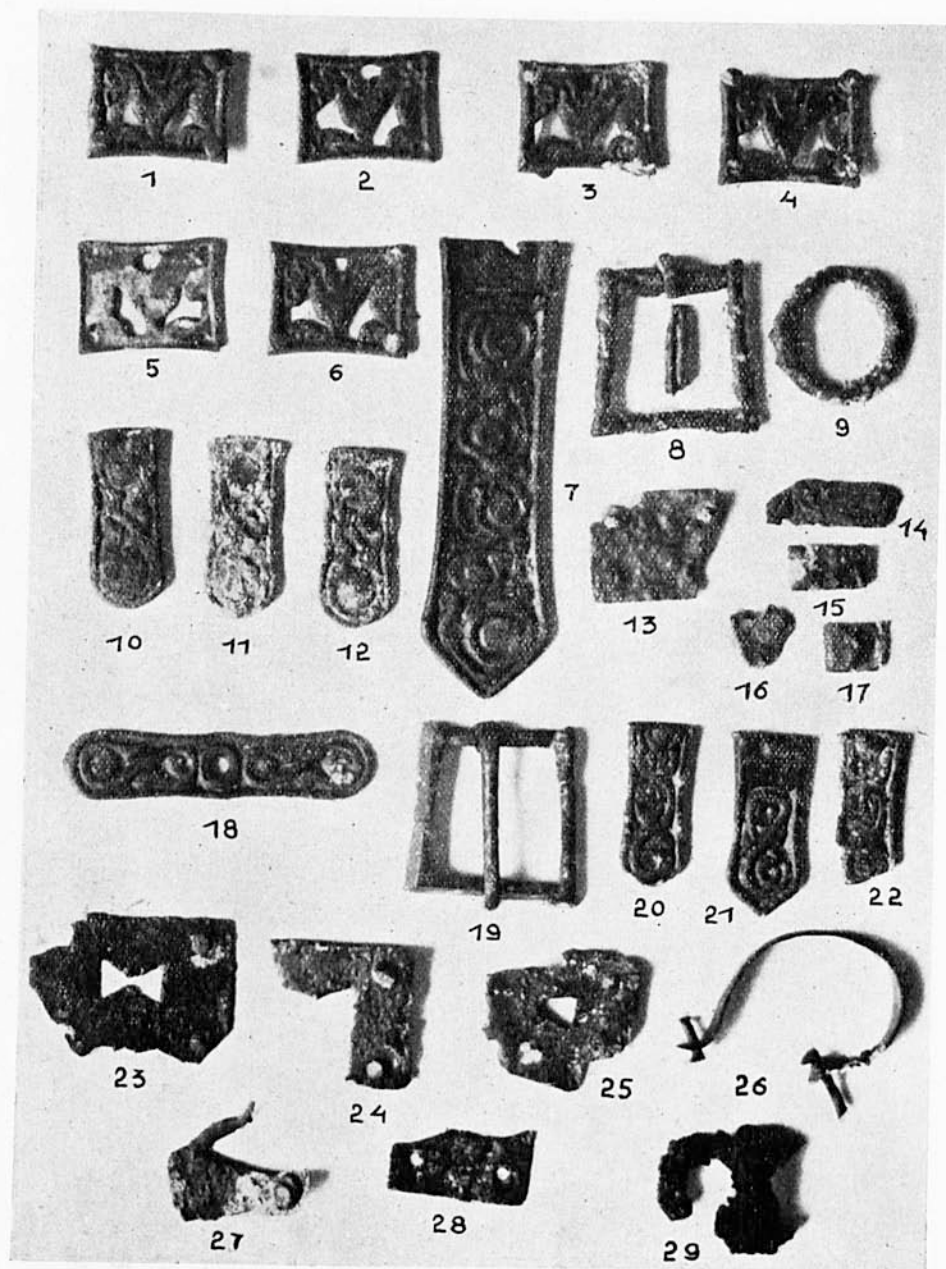
IV.

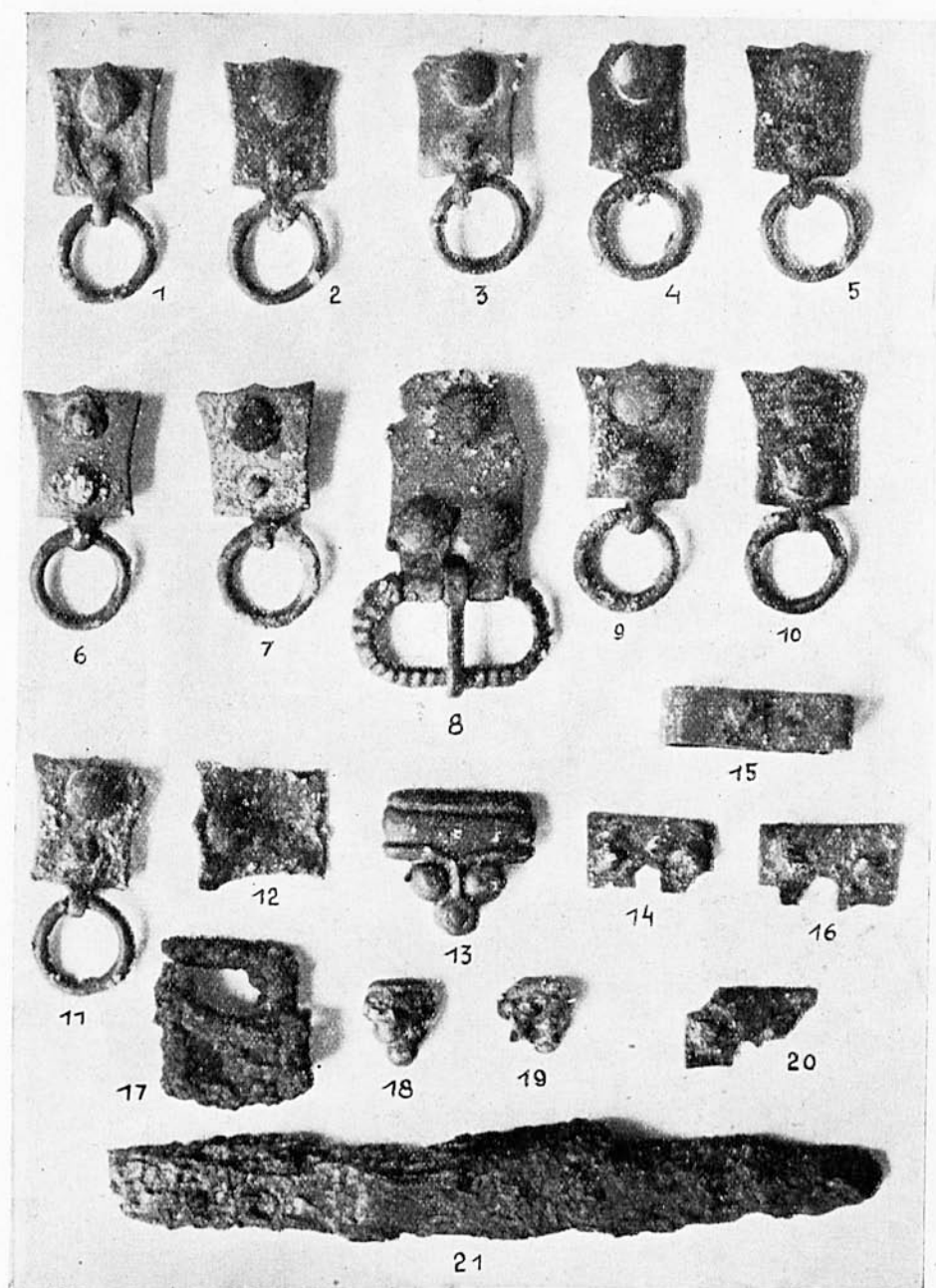

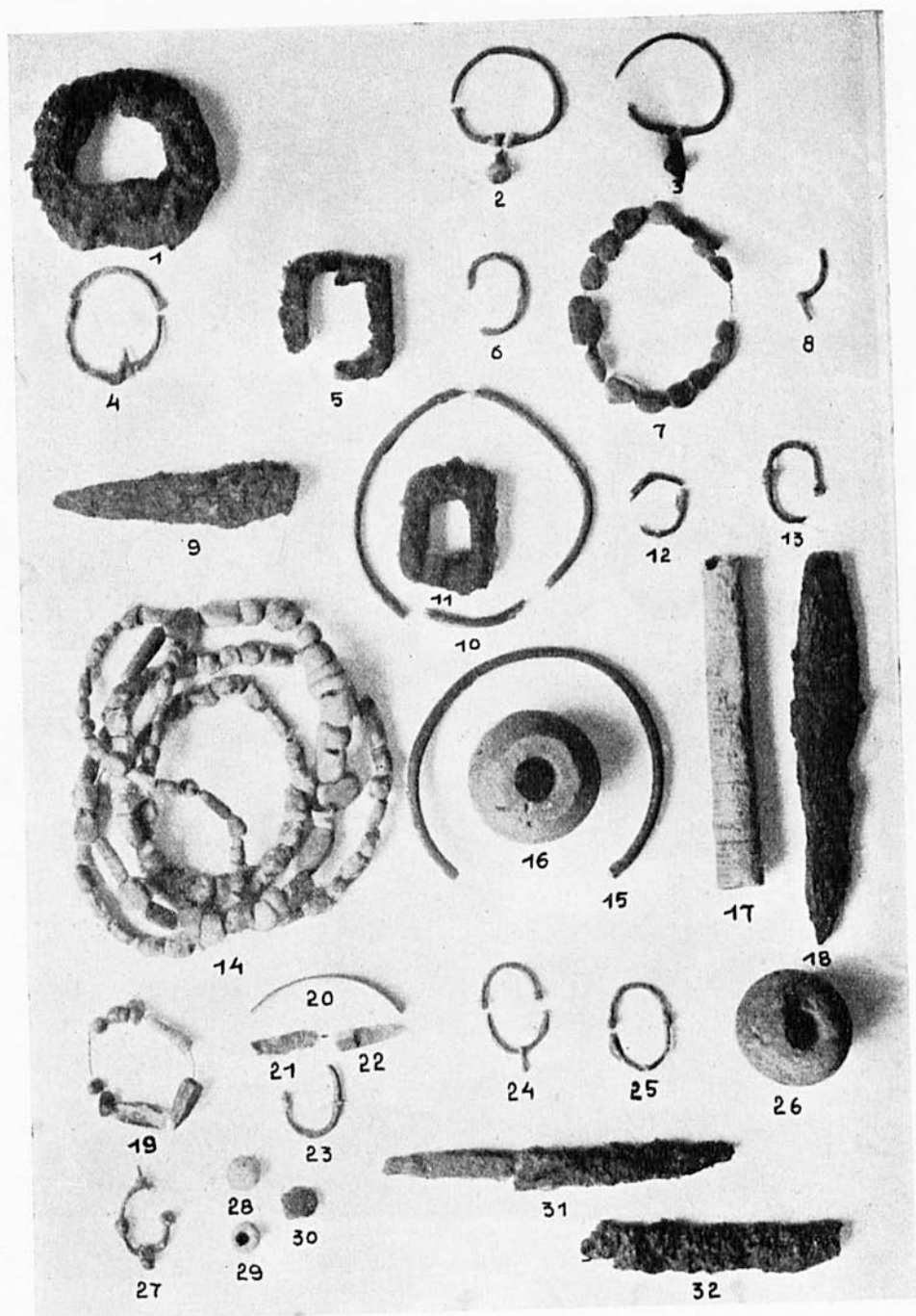

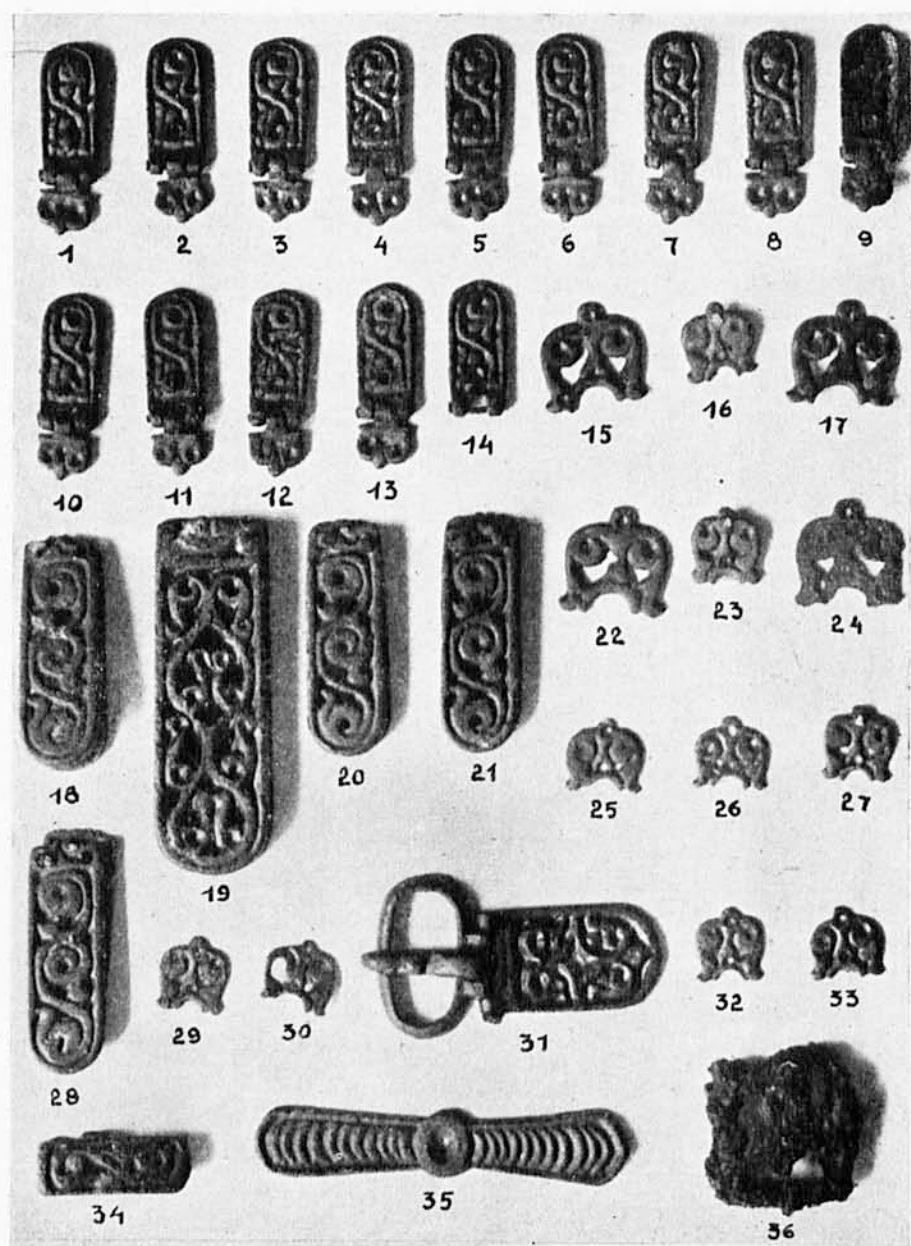

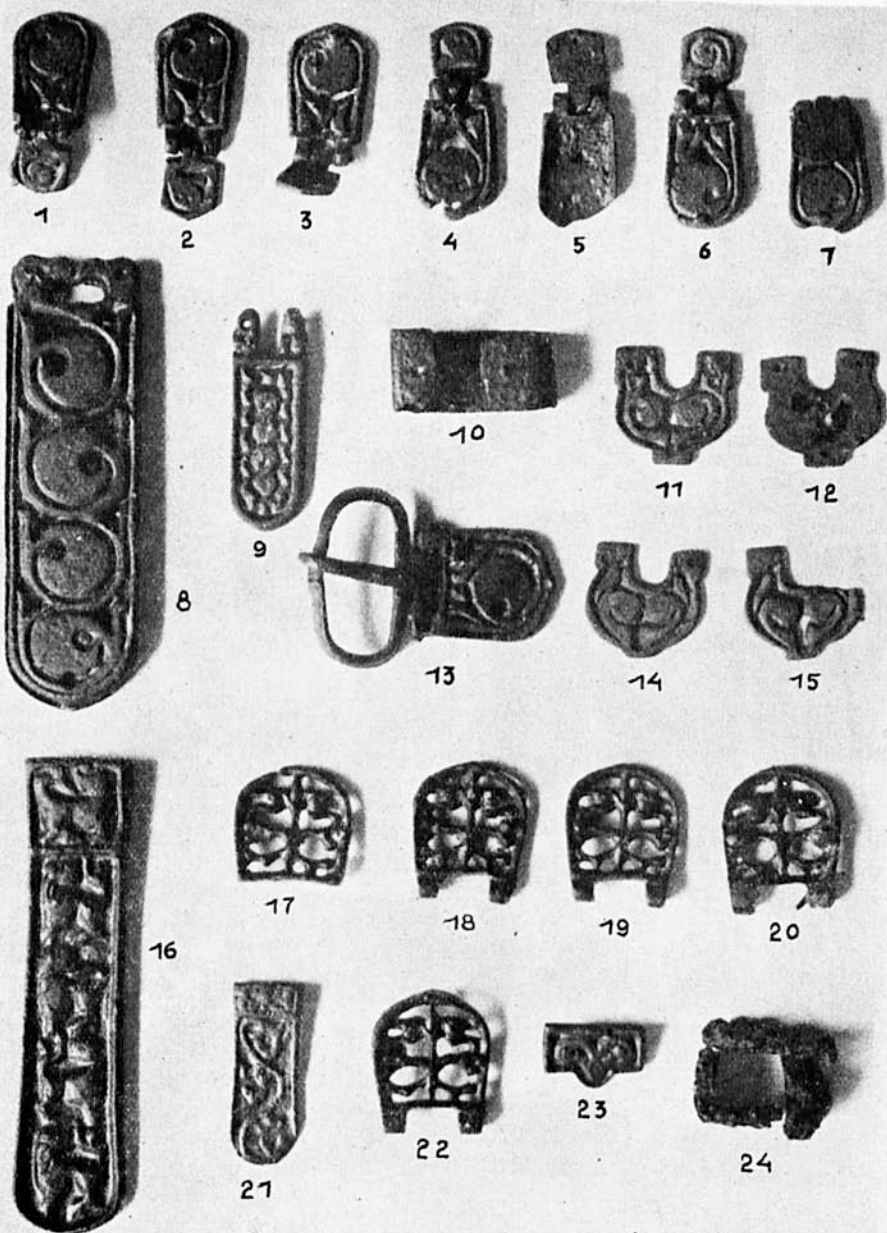

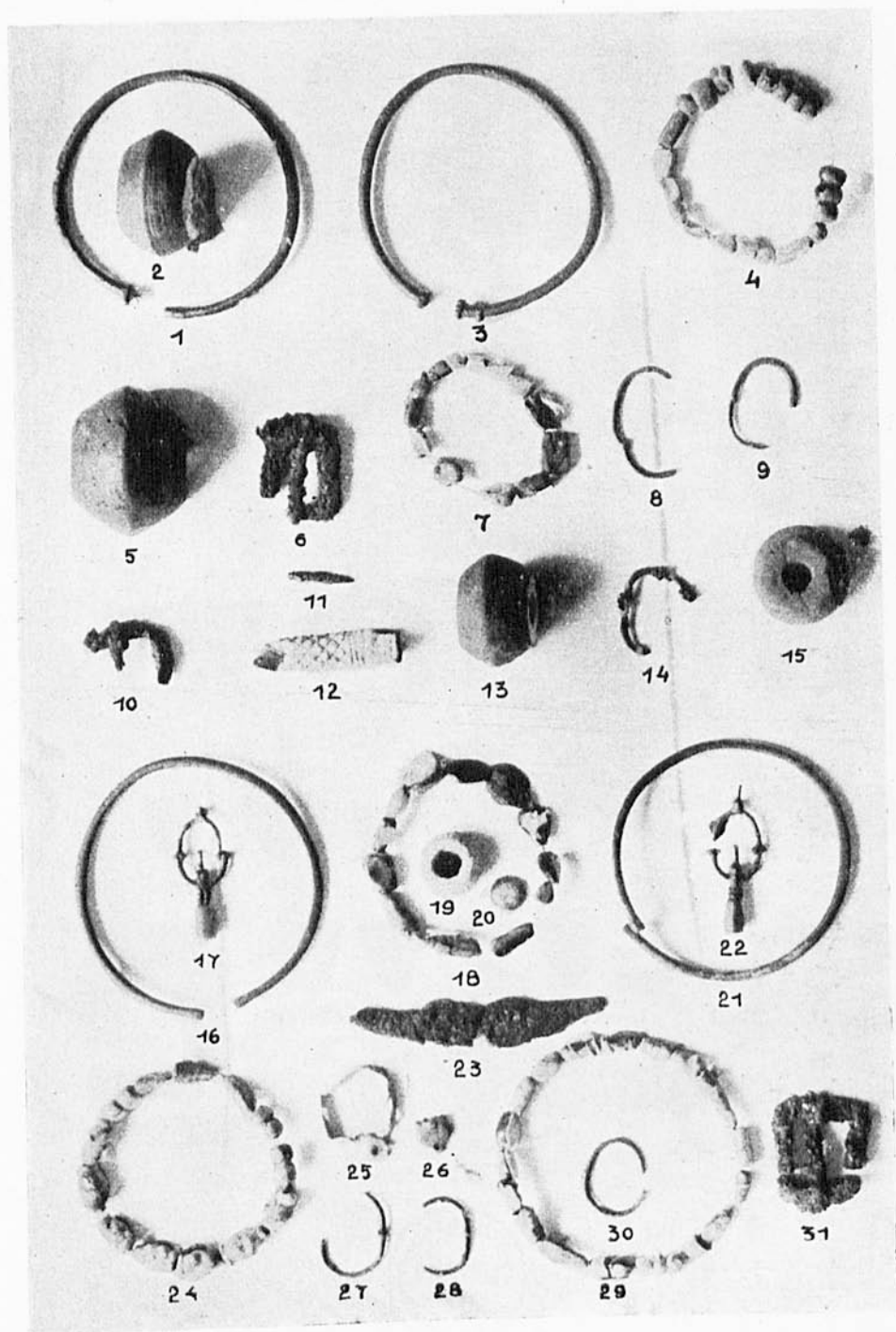

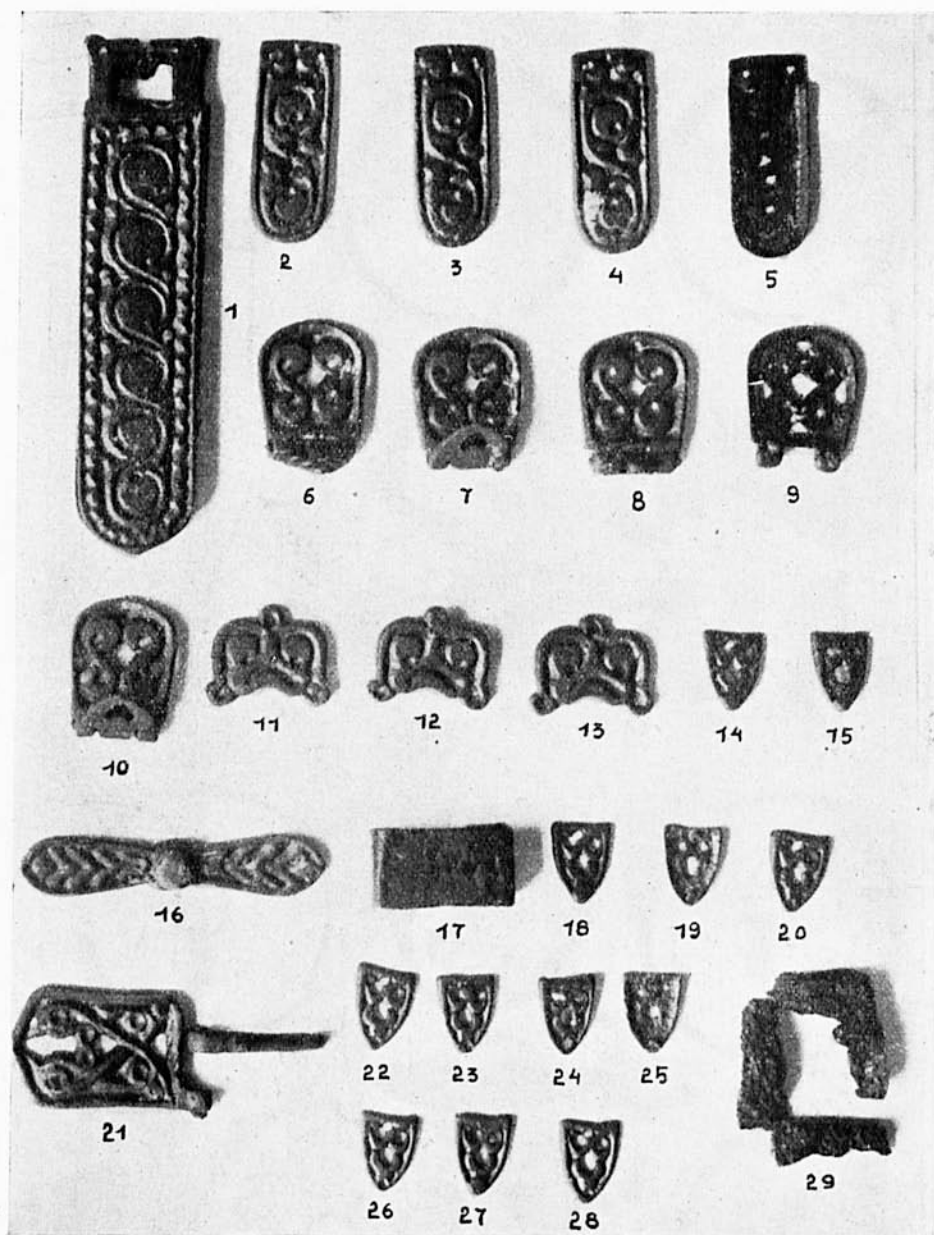
X.

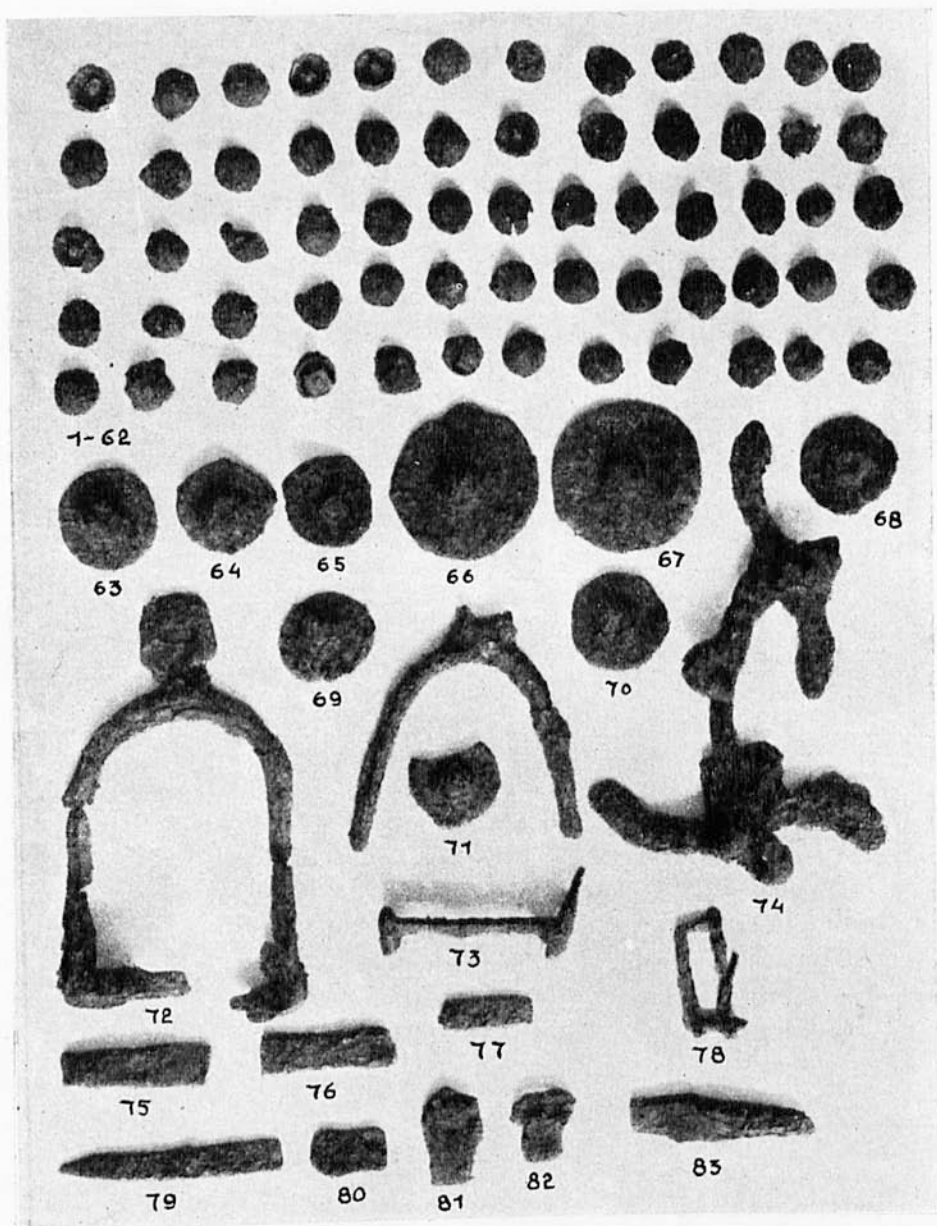

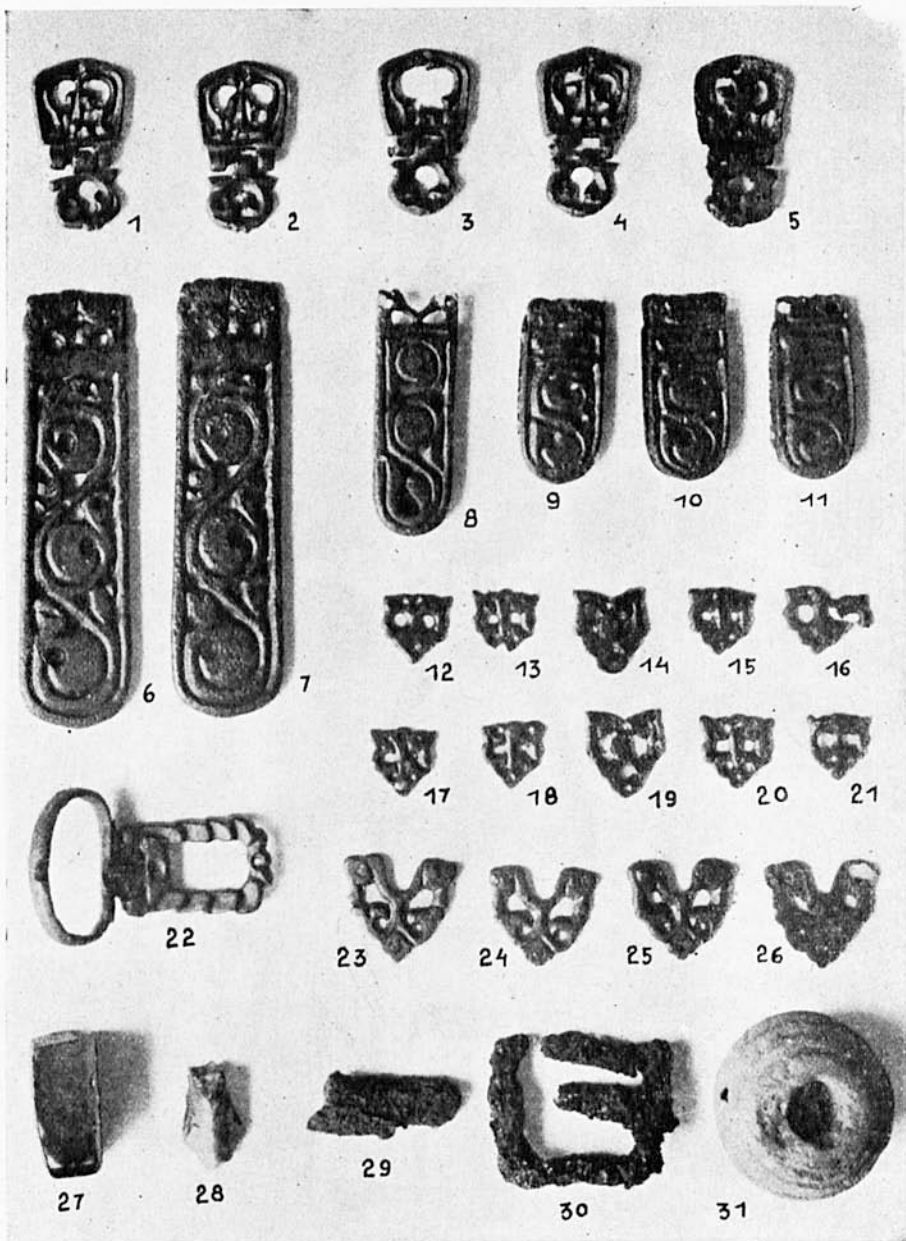

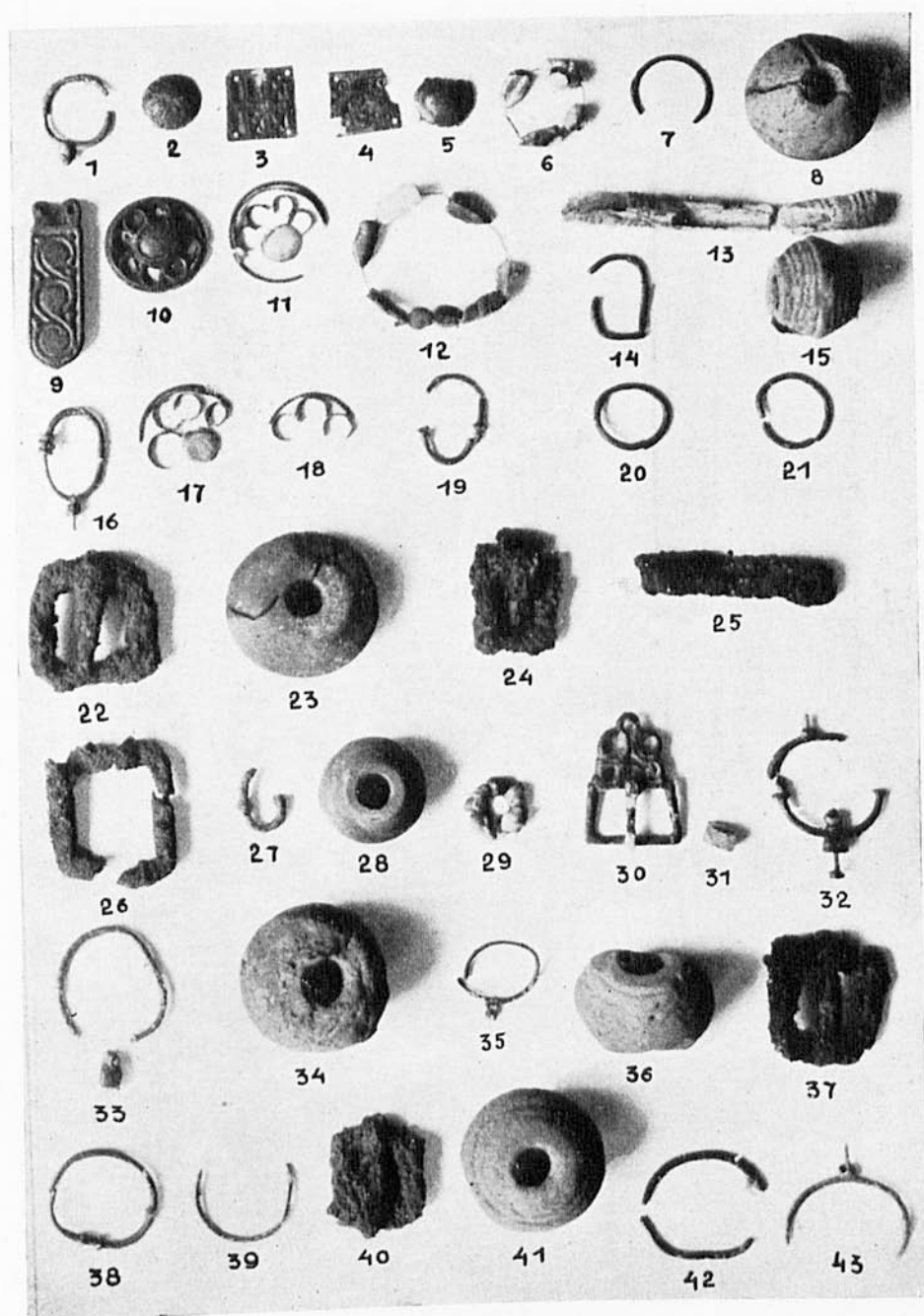

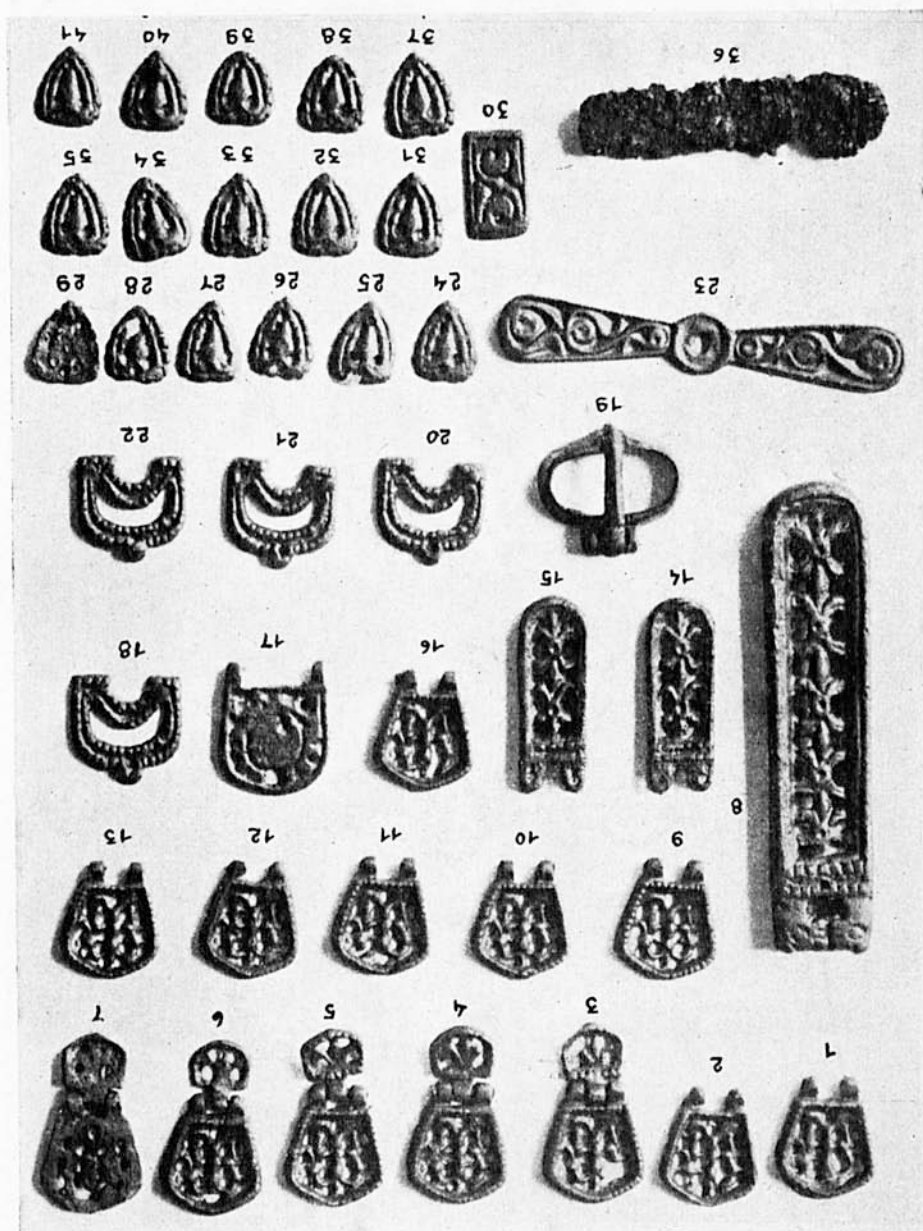

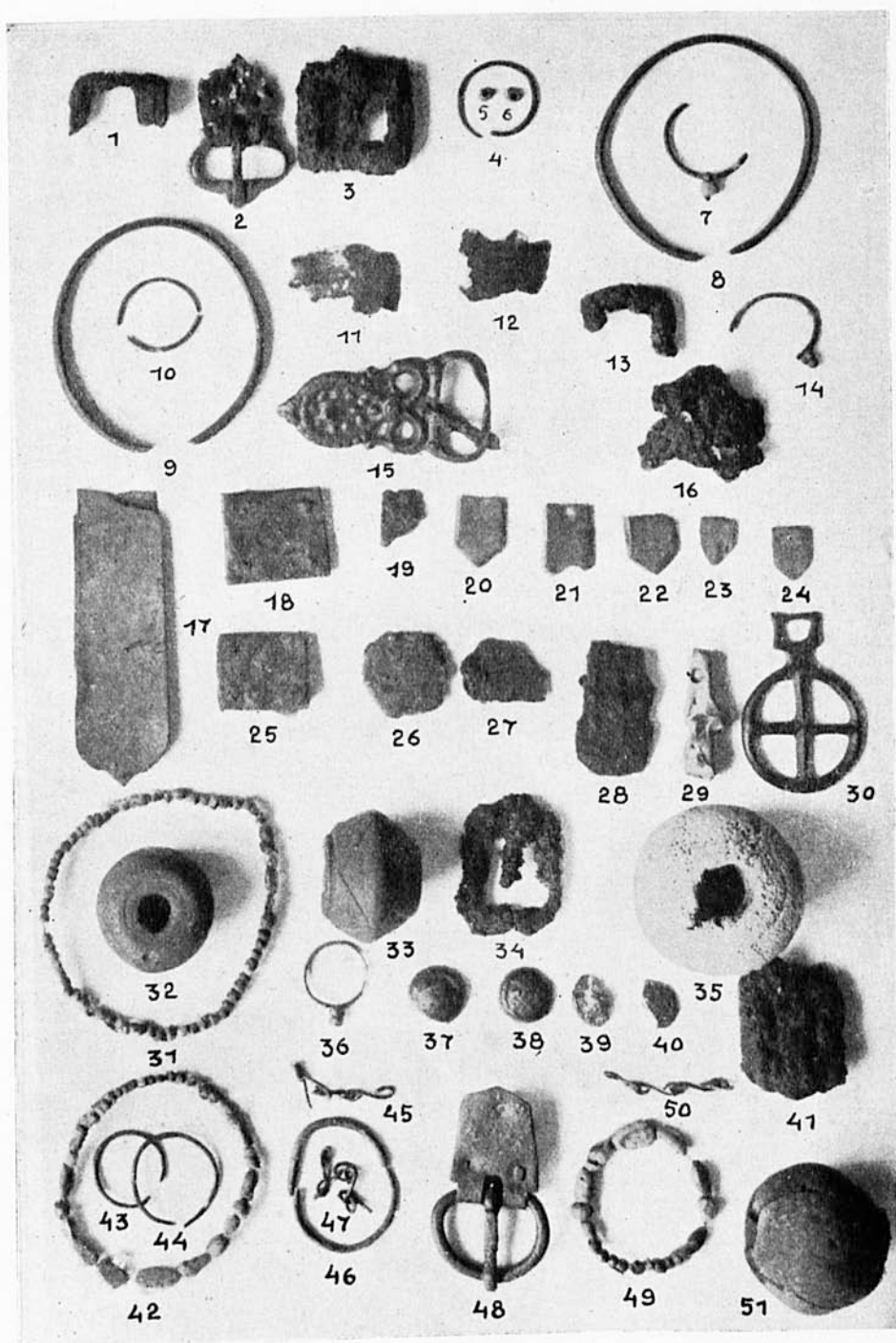

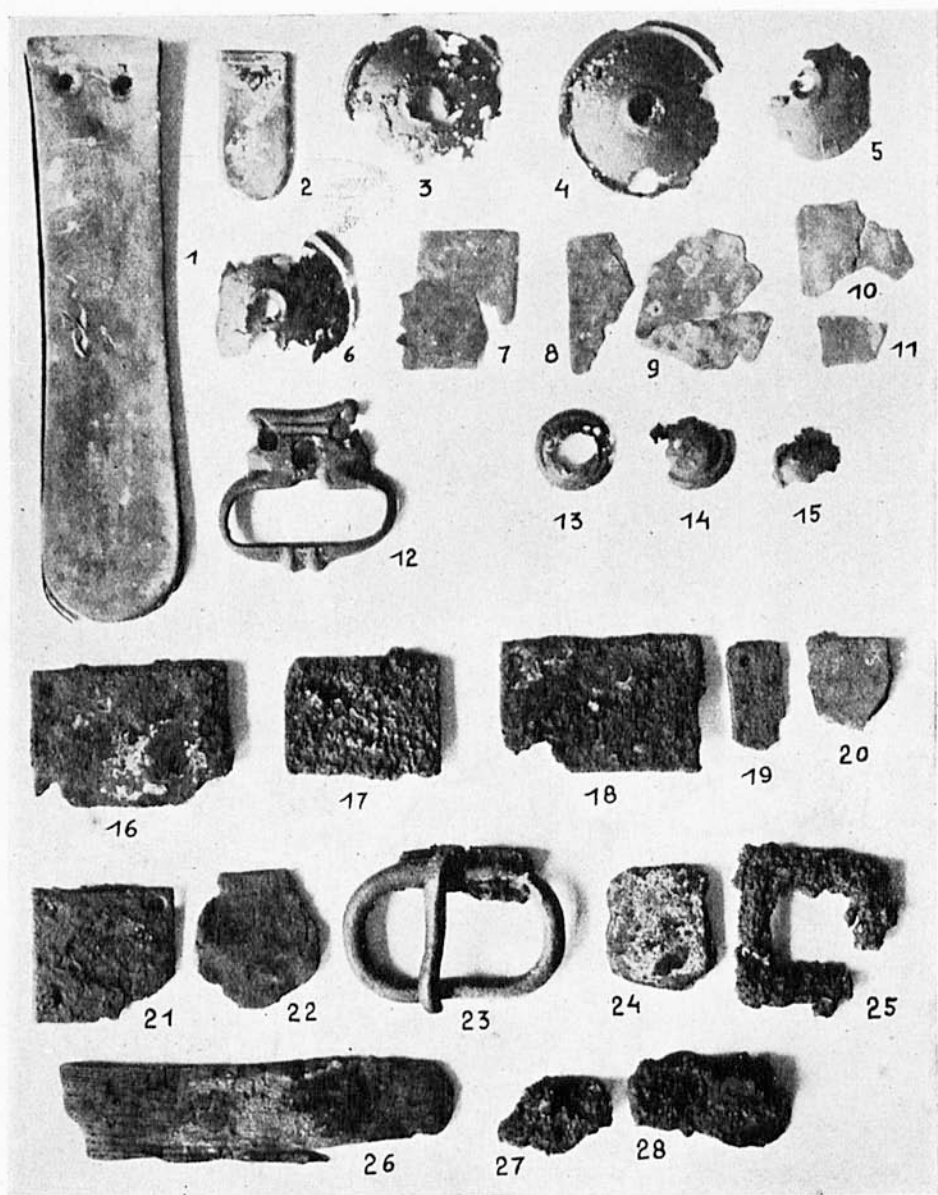

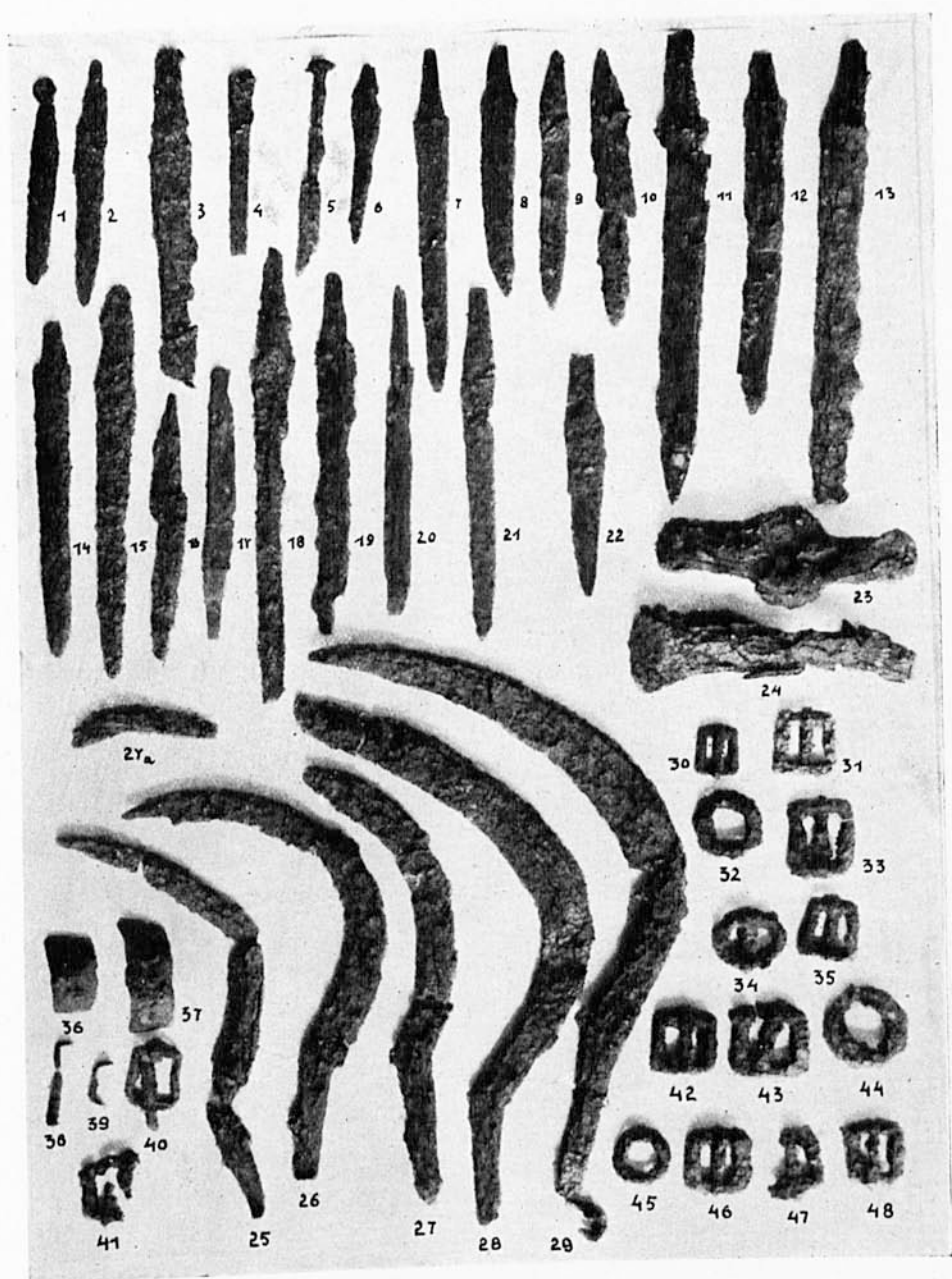

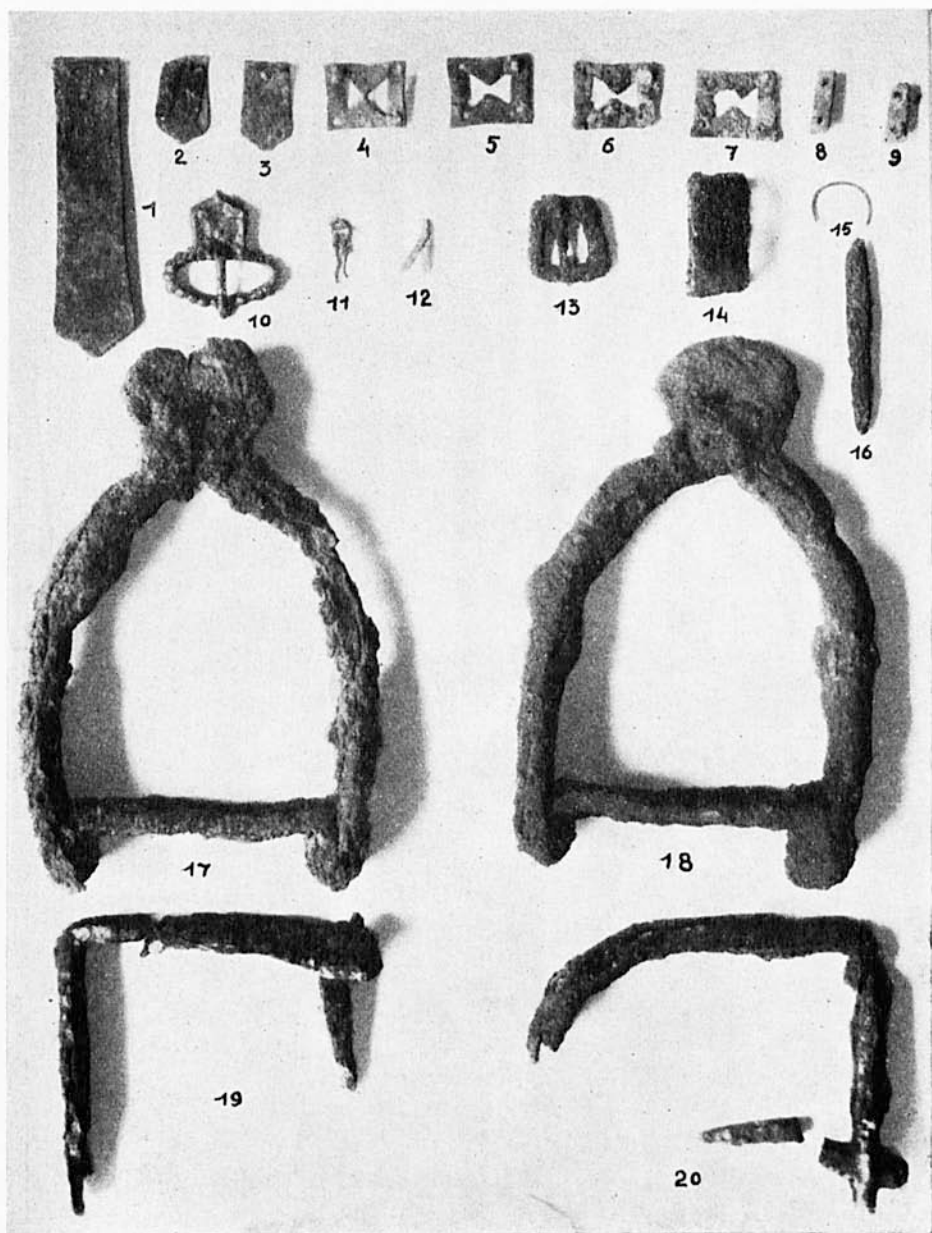

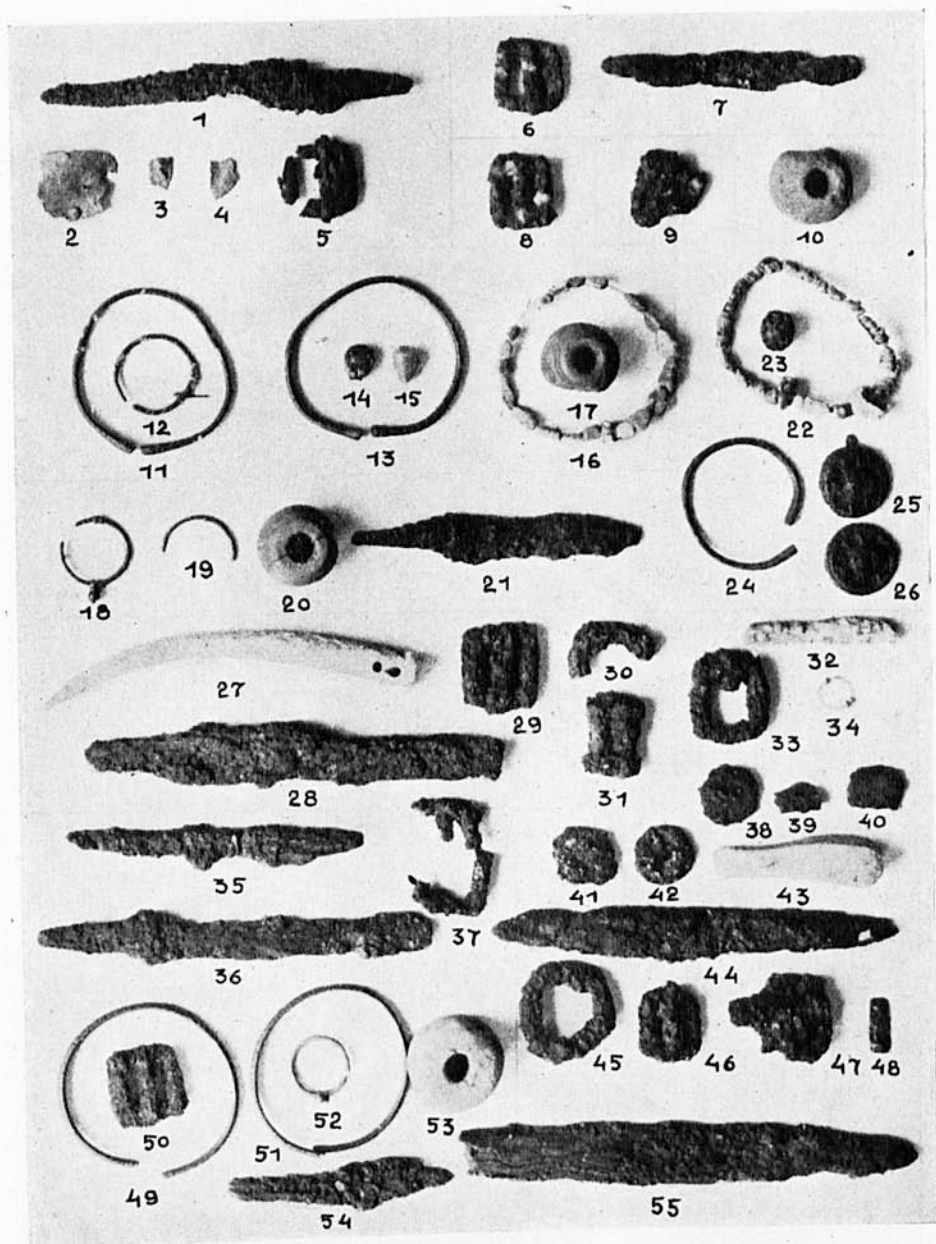

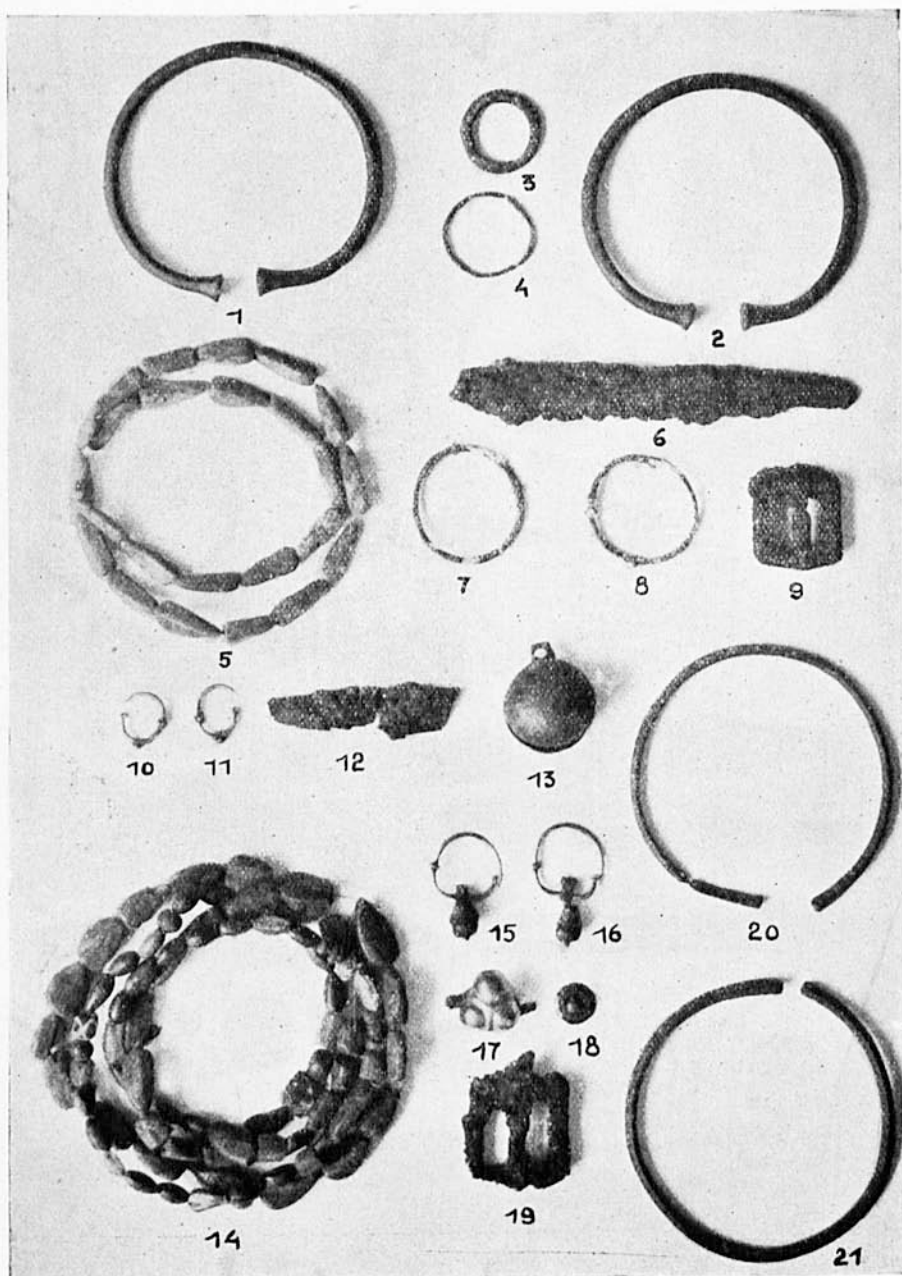

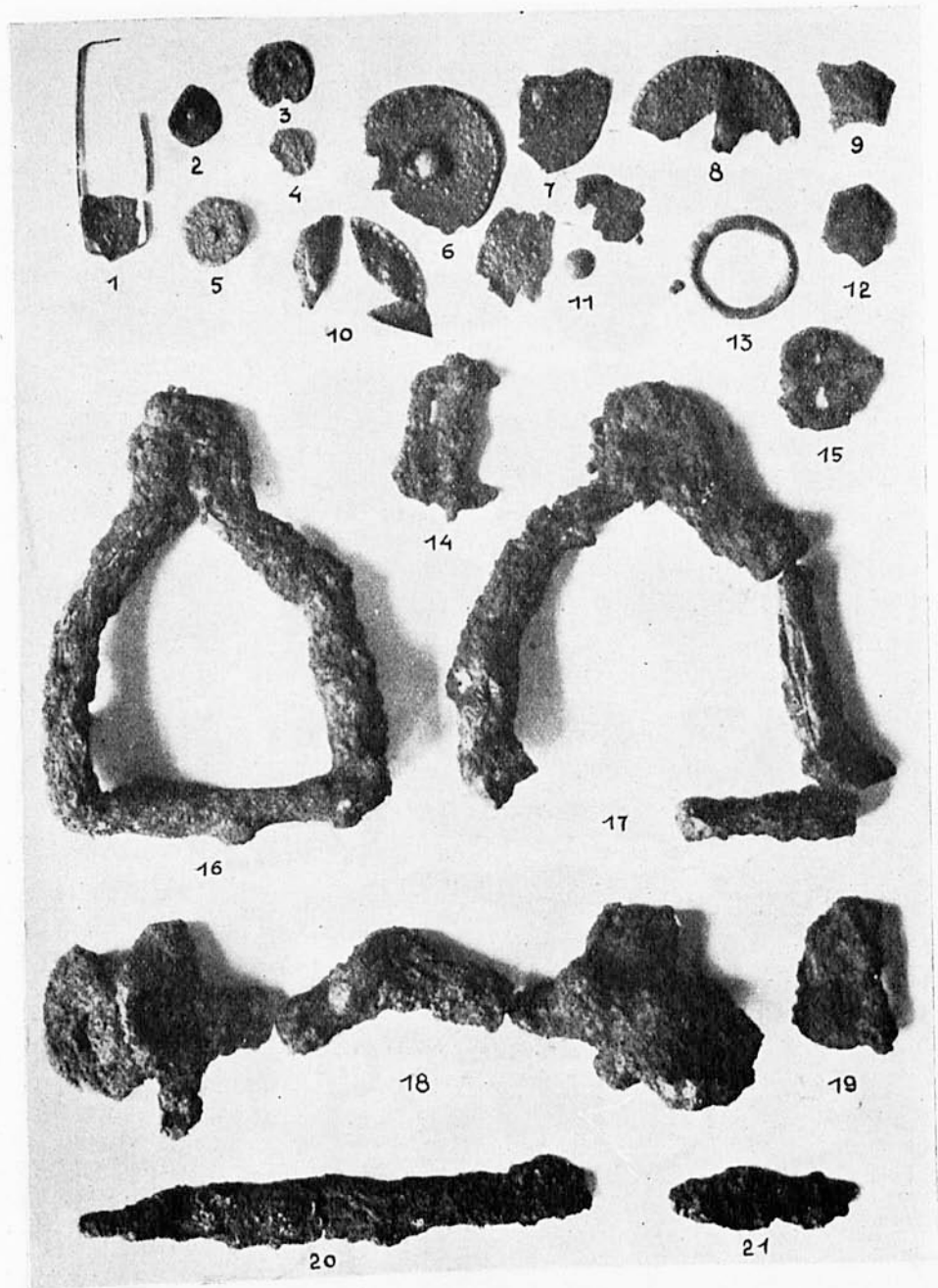

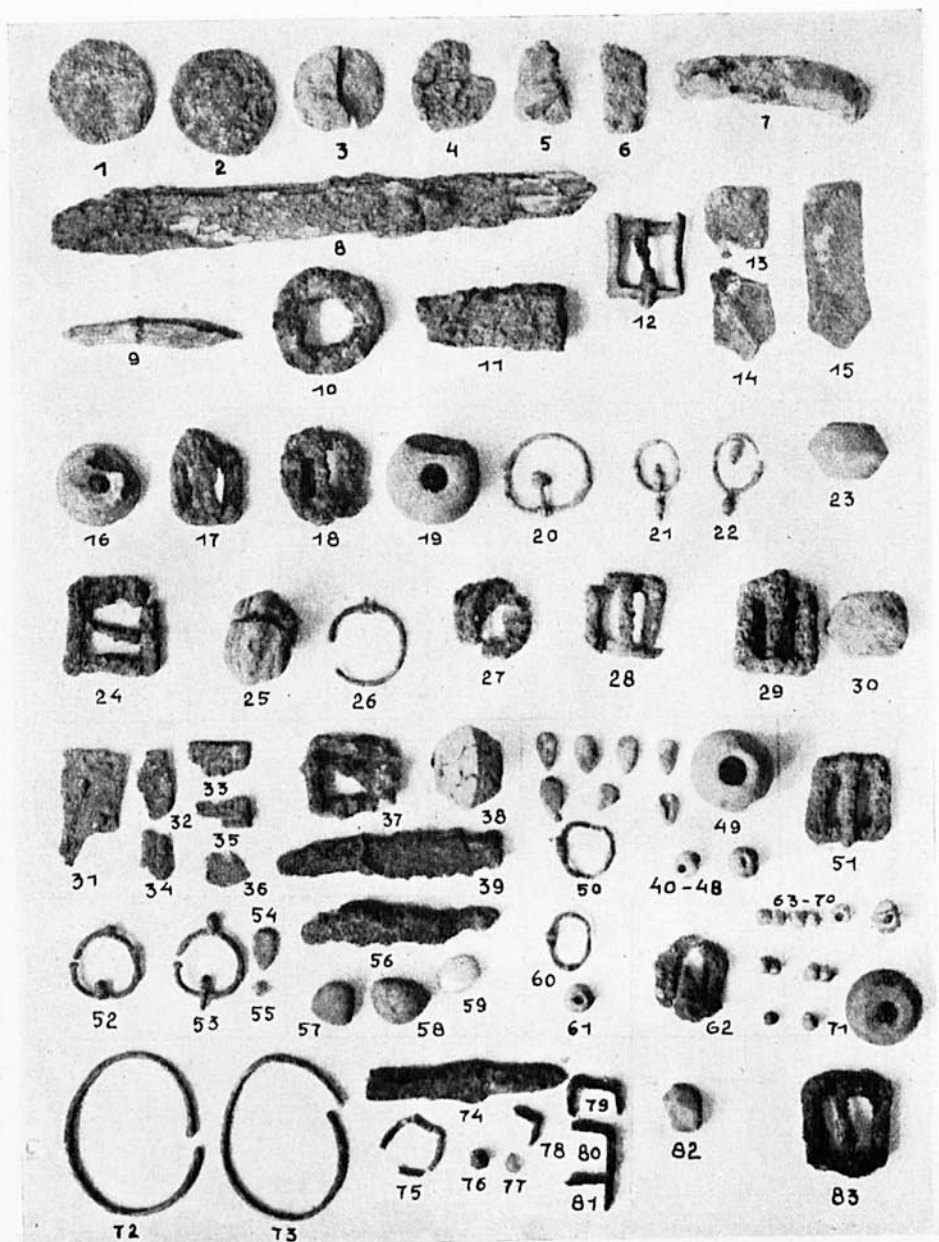

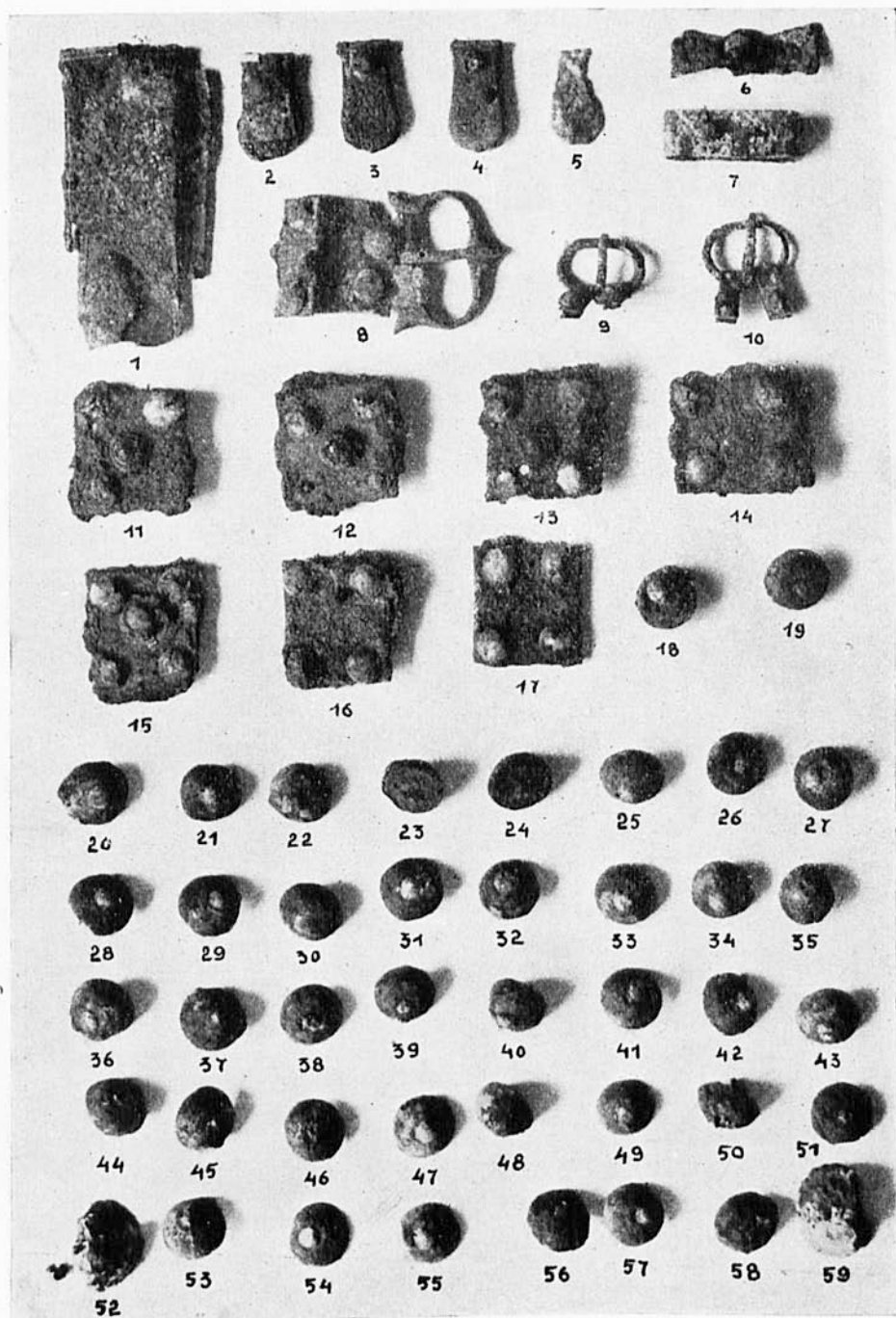

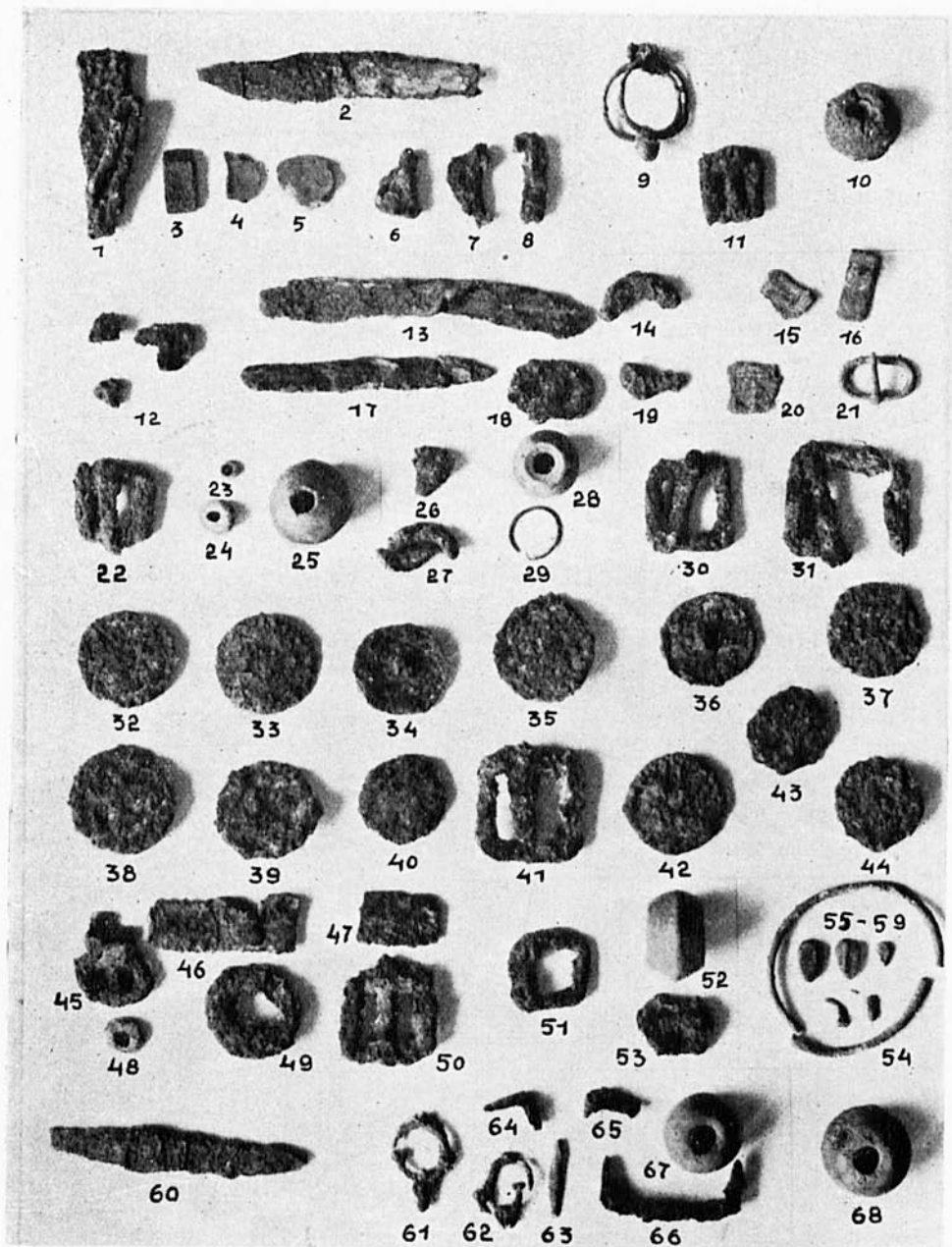

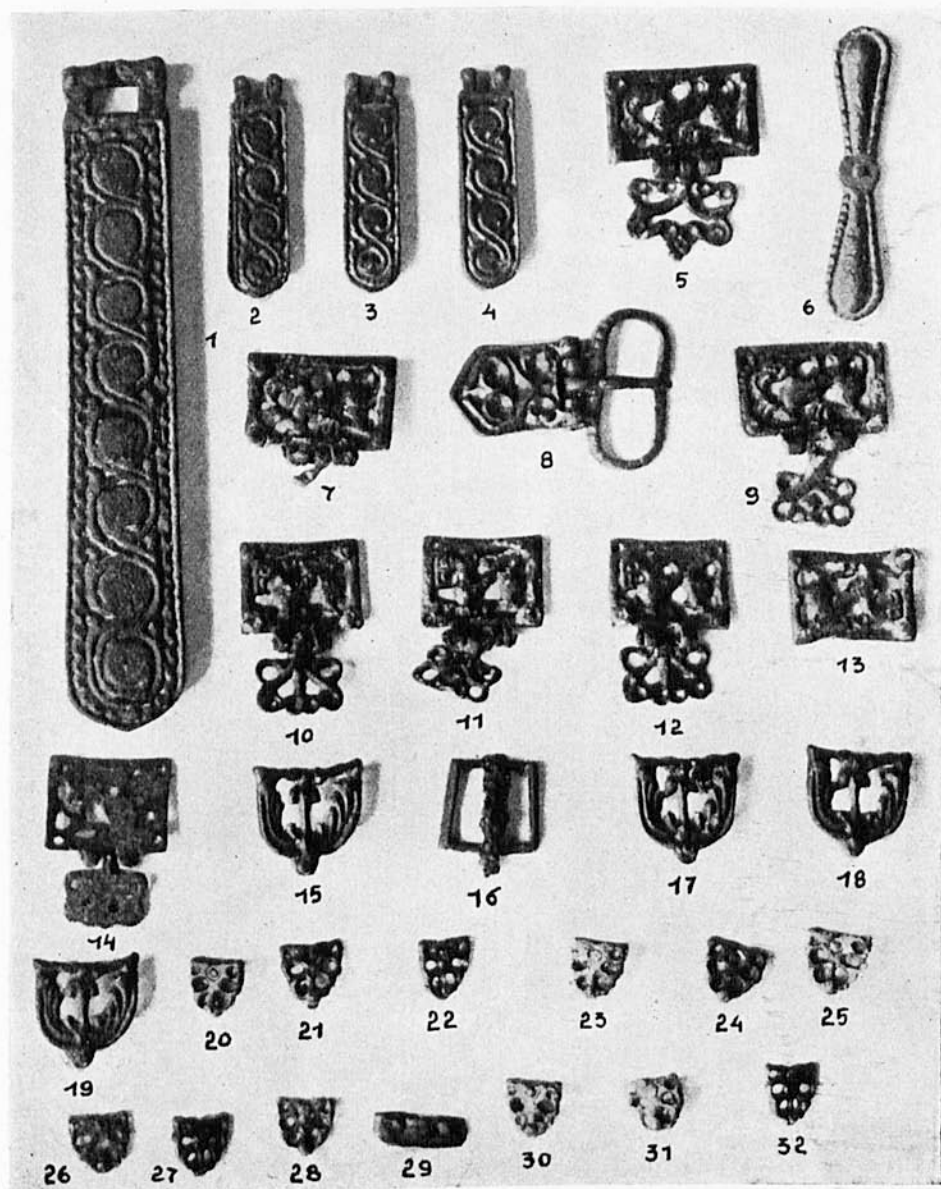

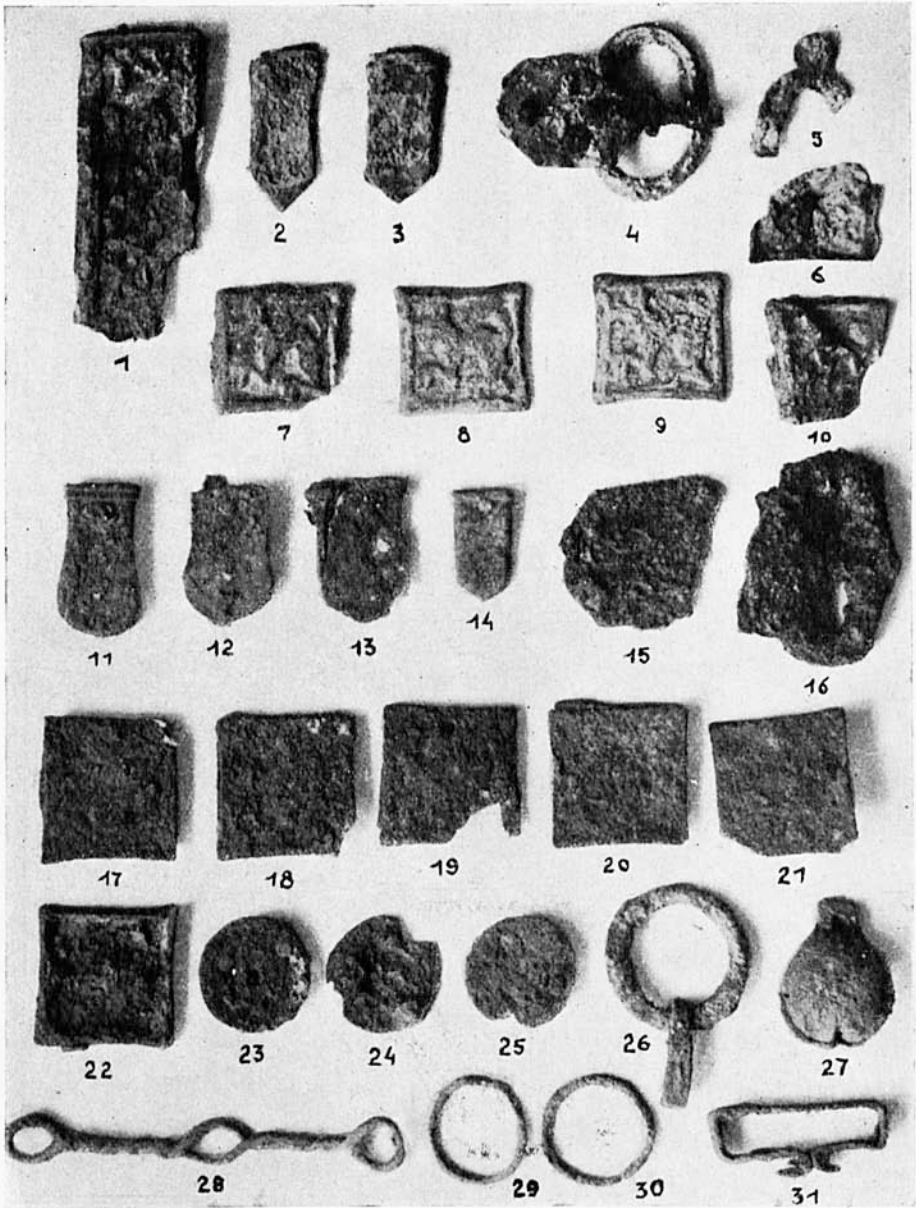

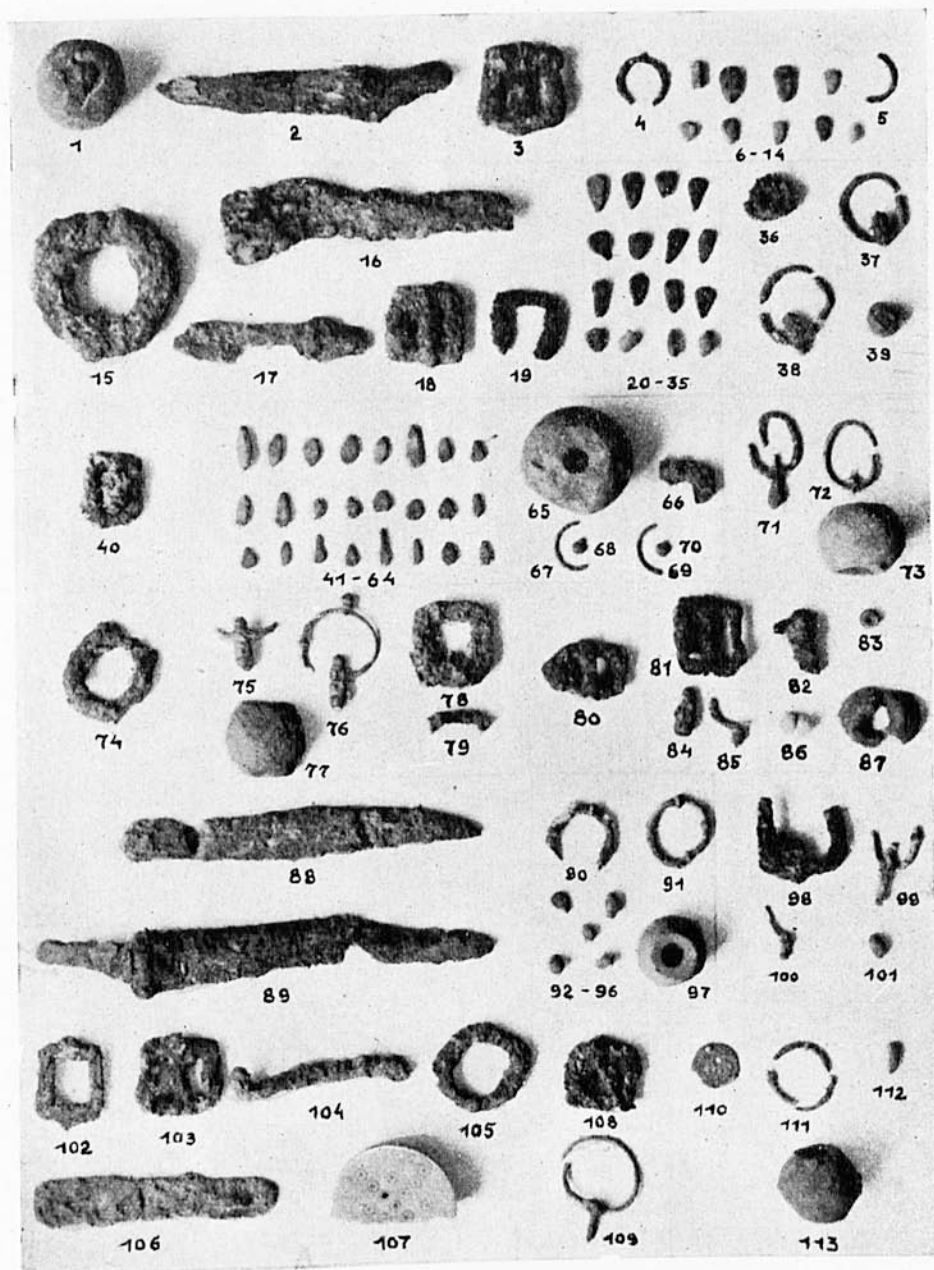

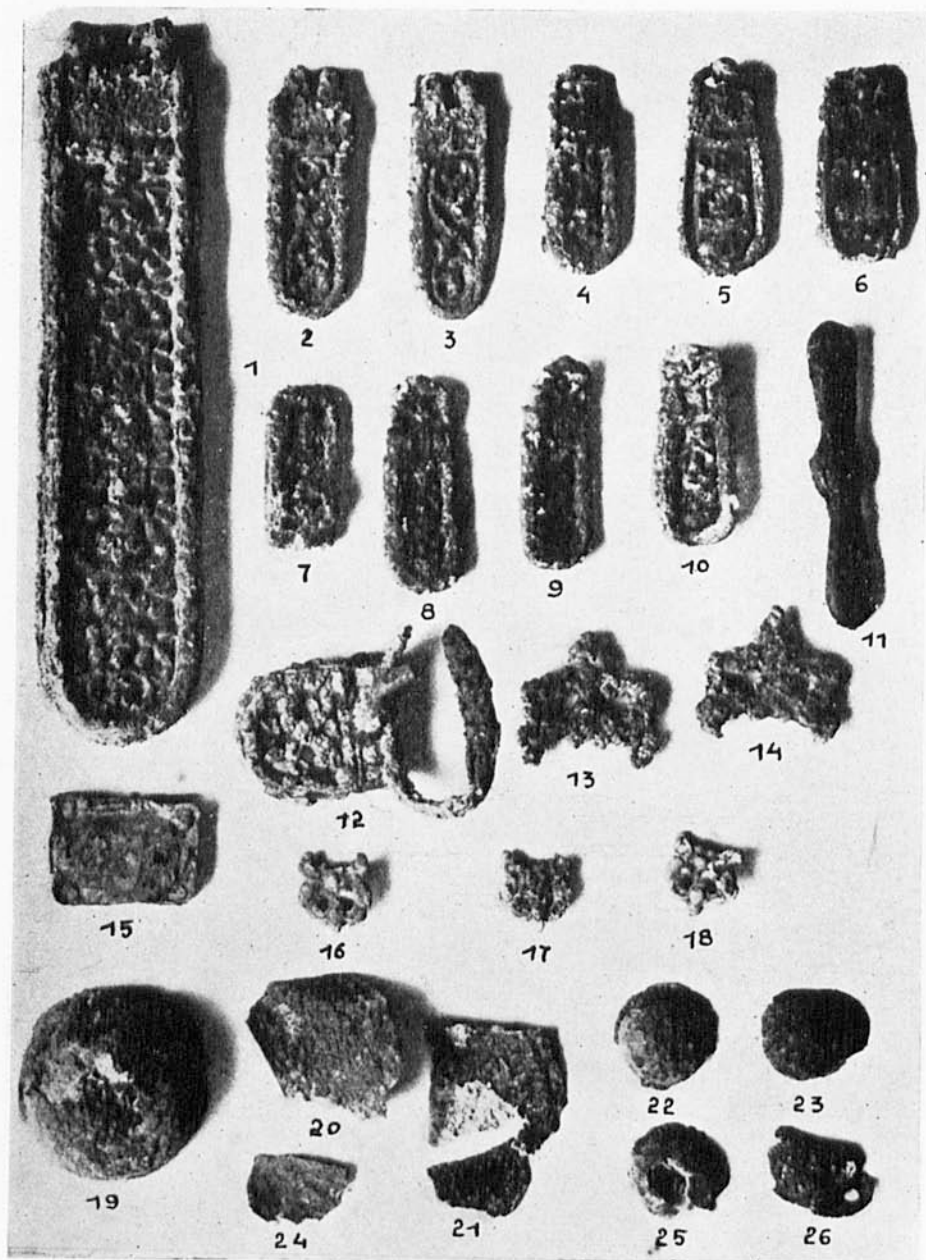

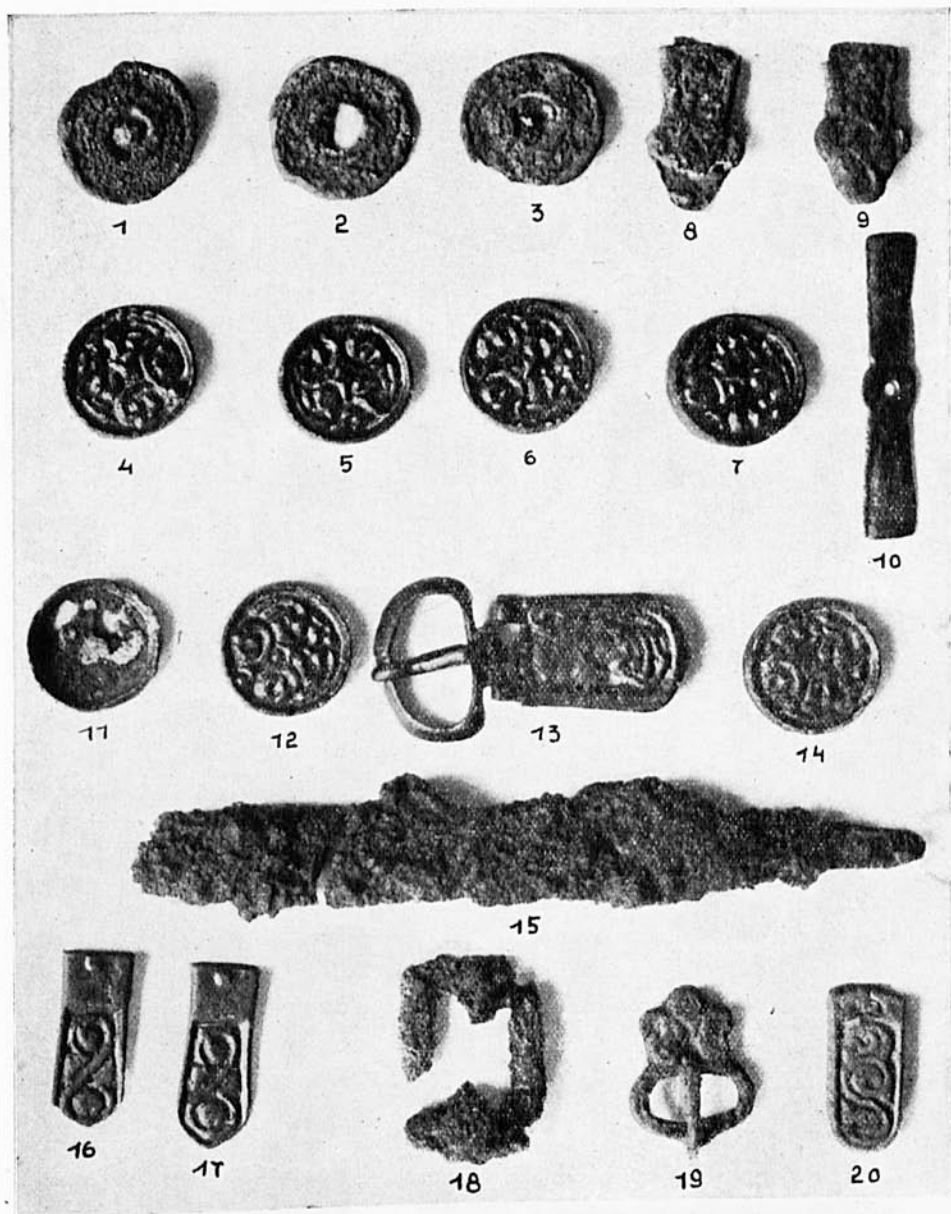

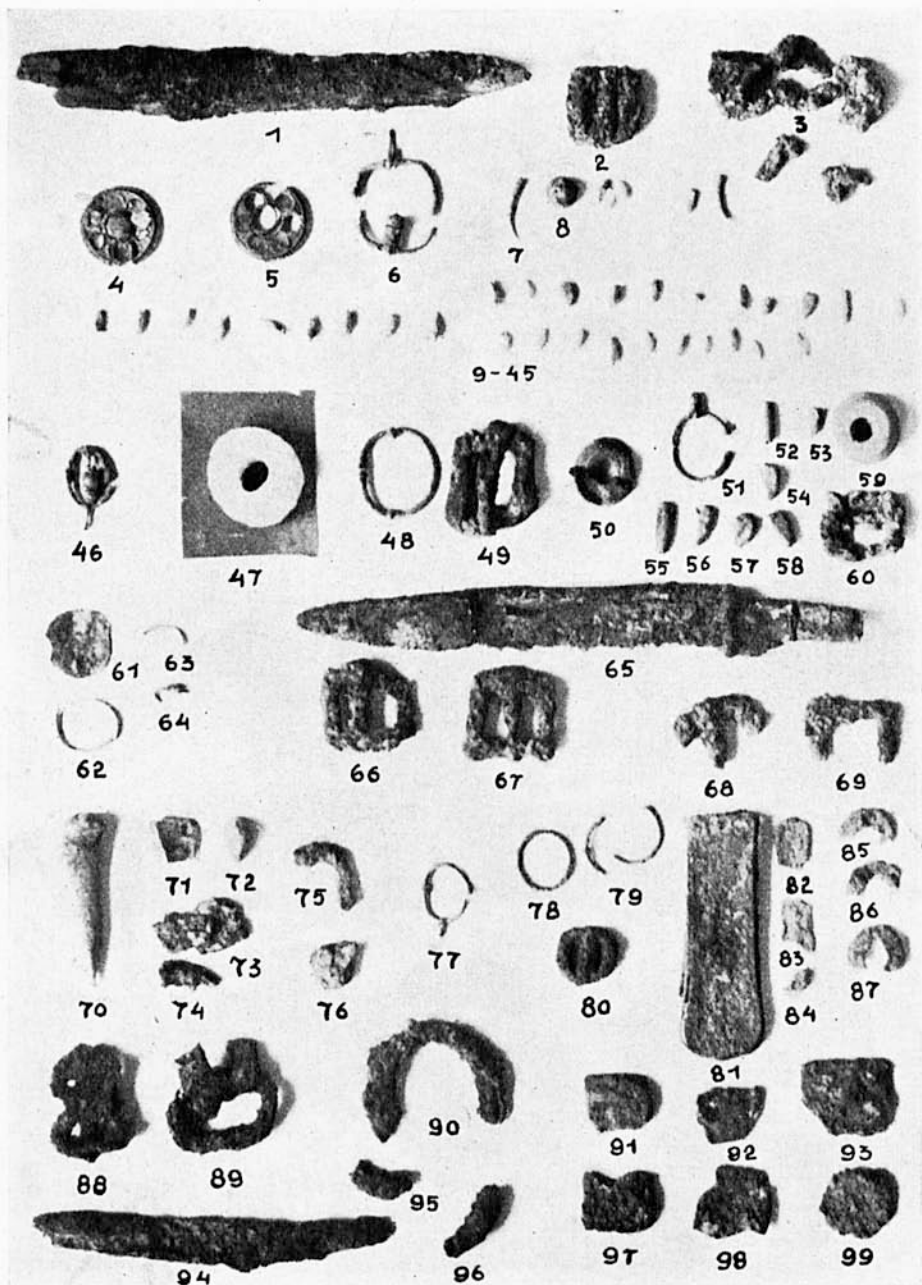

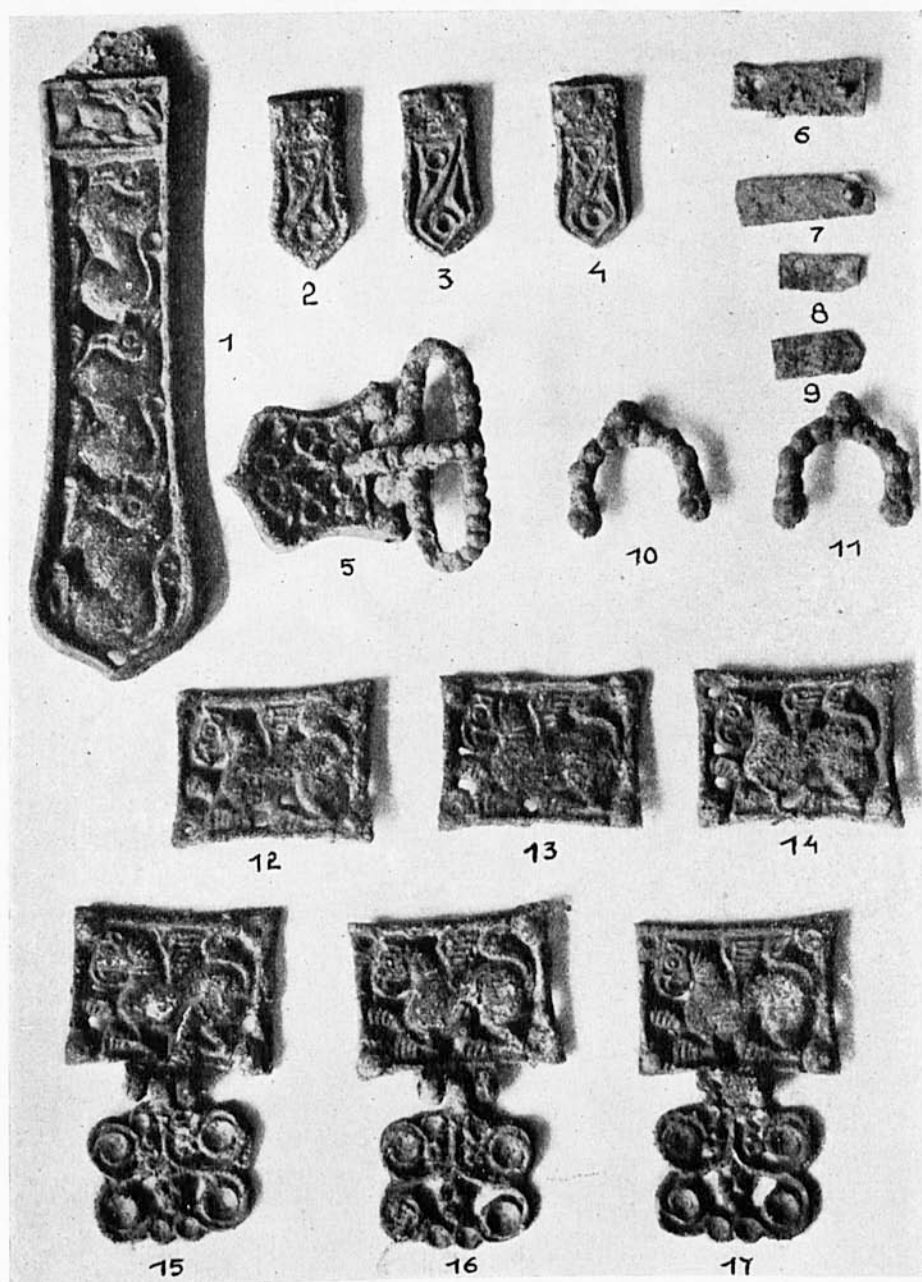

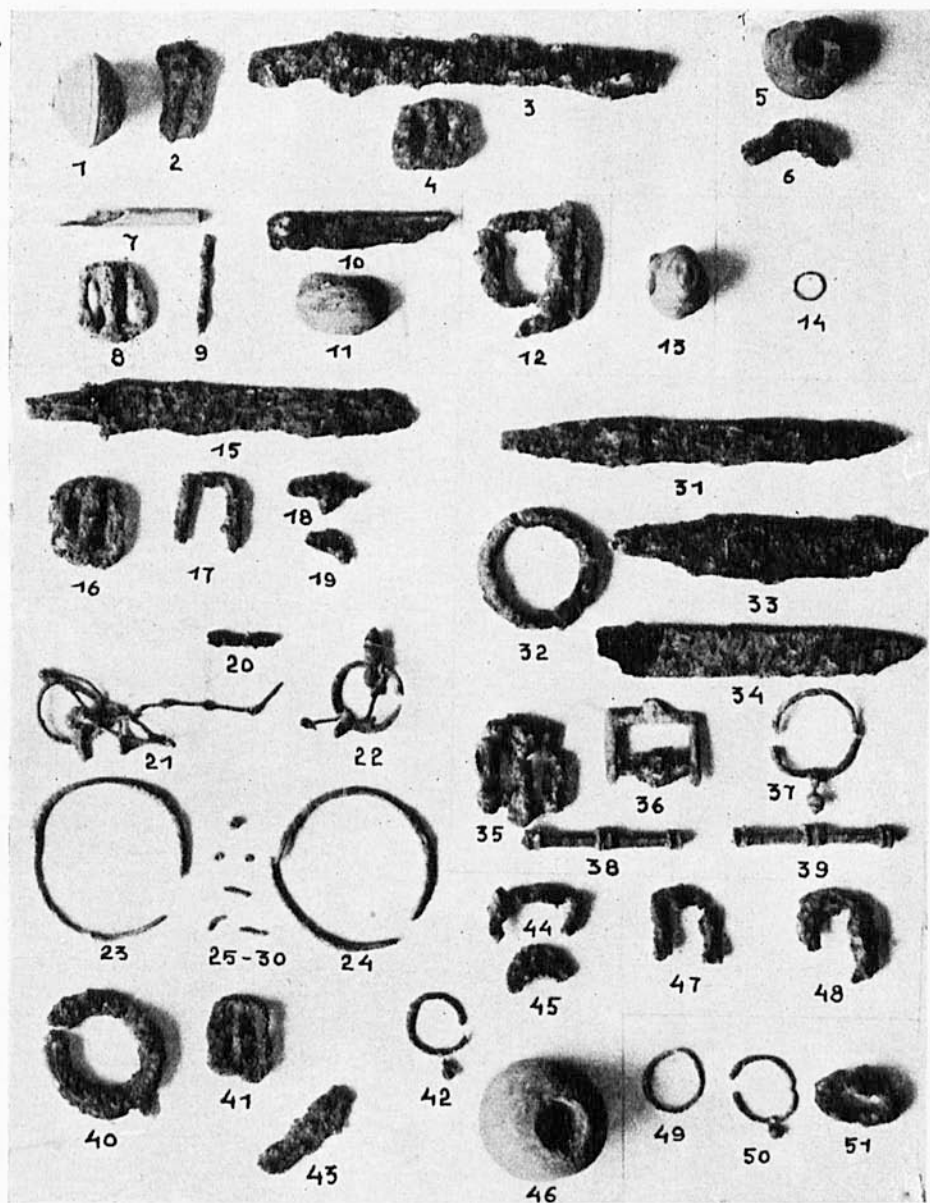

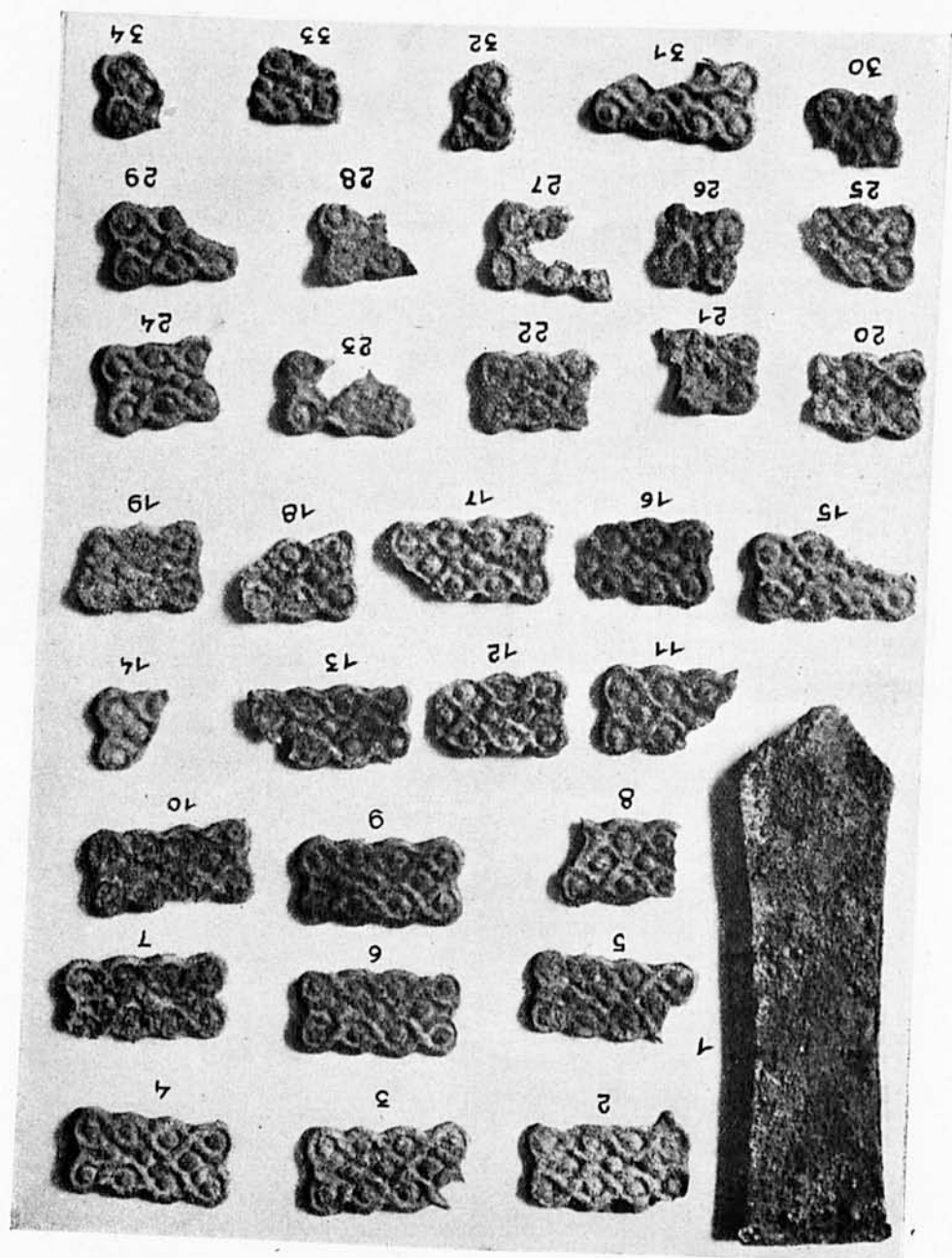

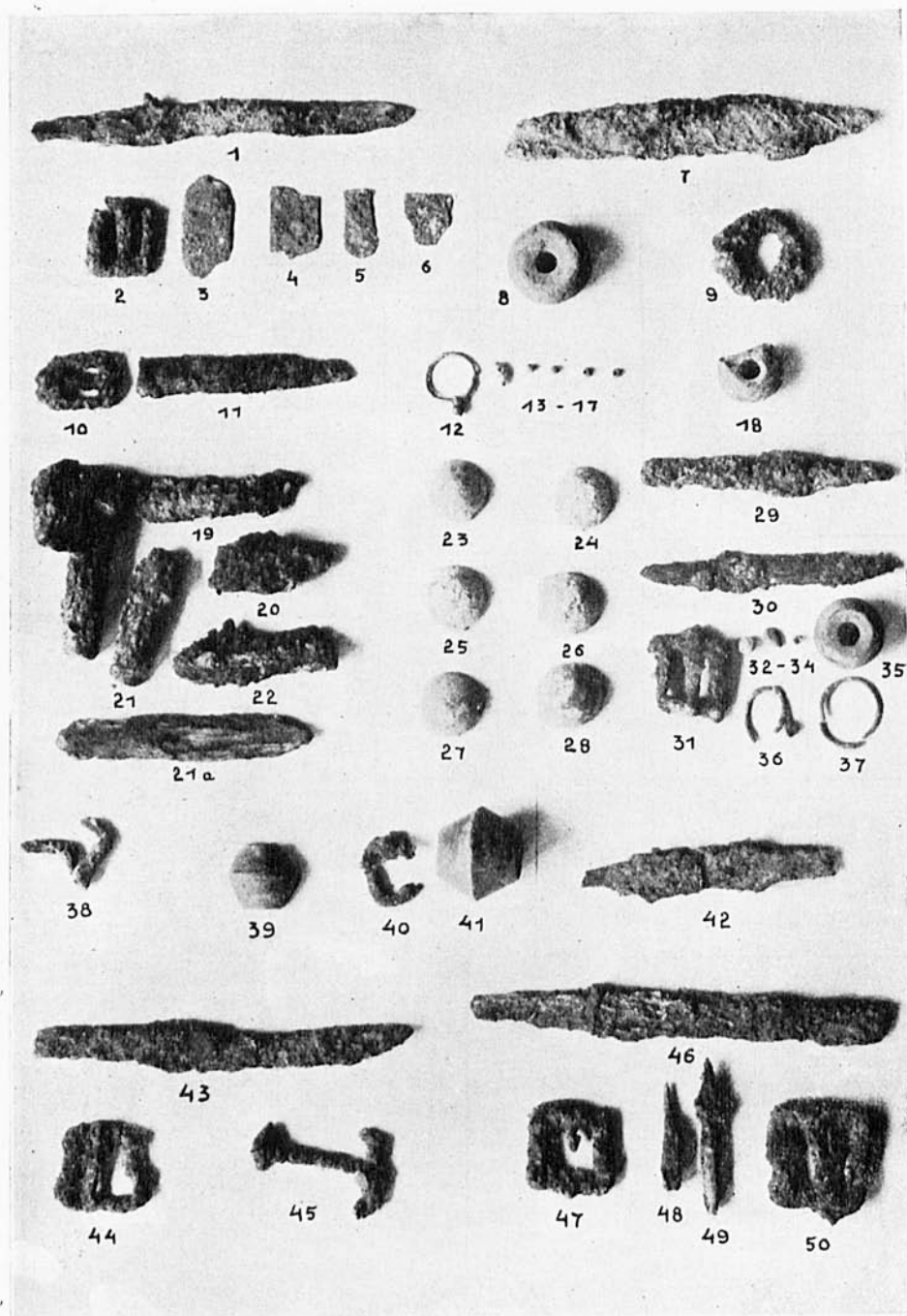

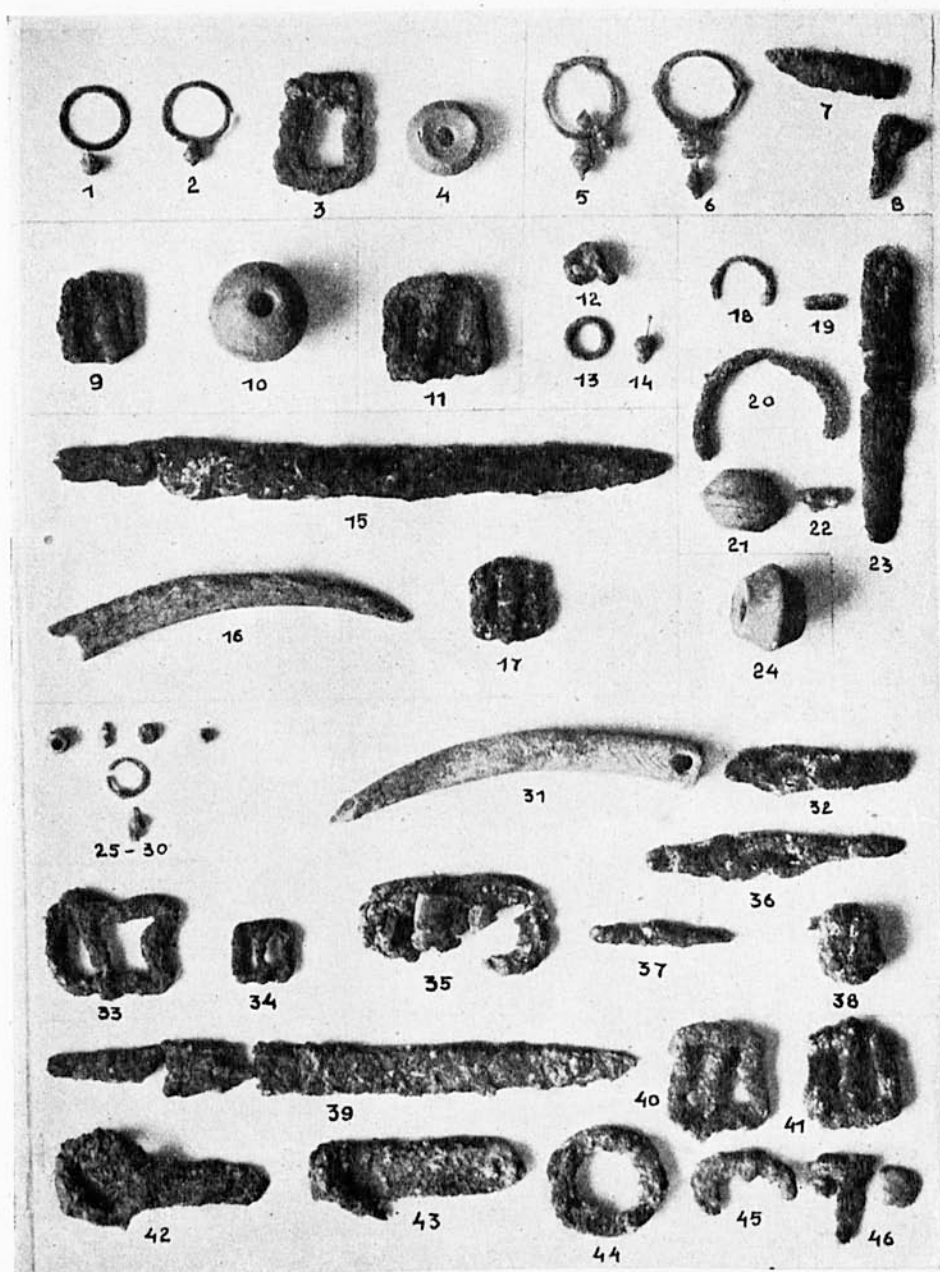

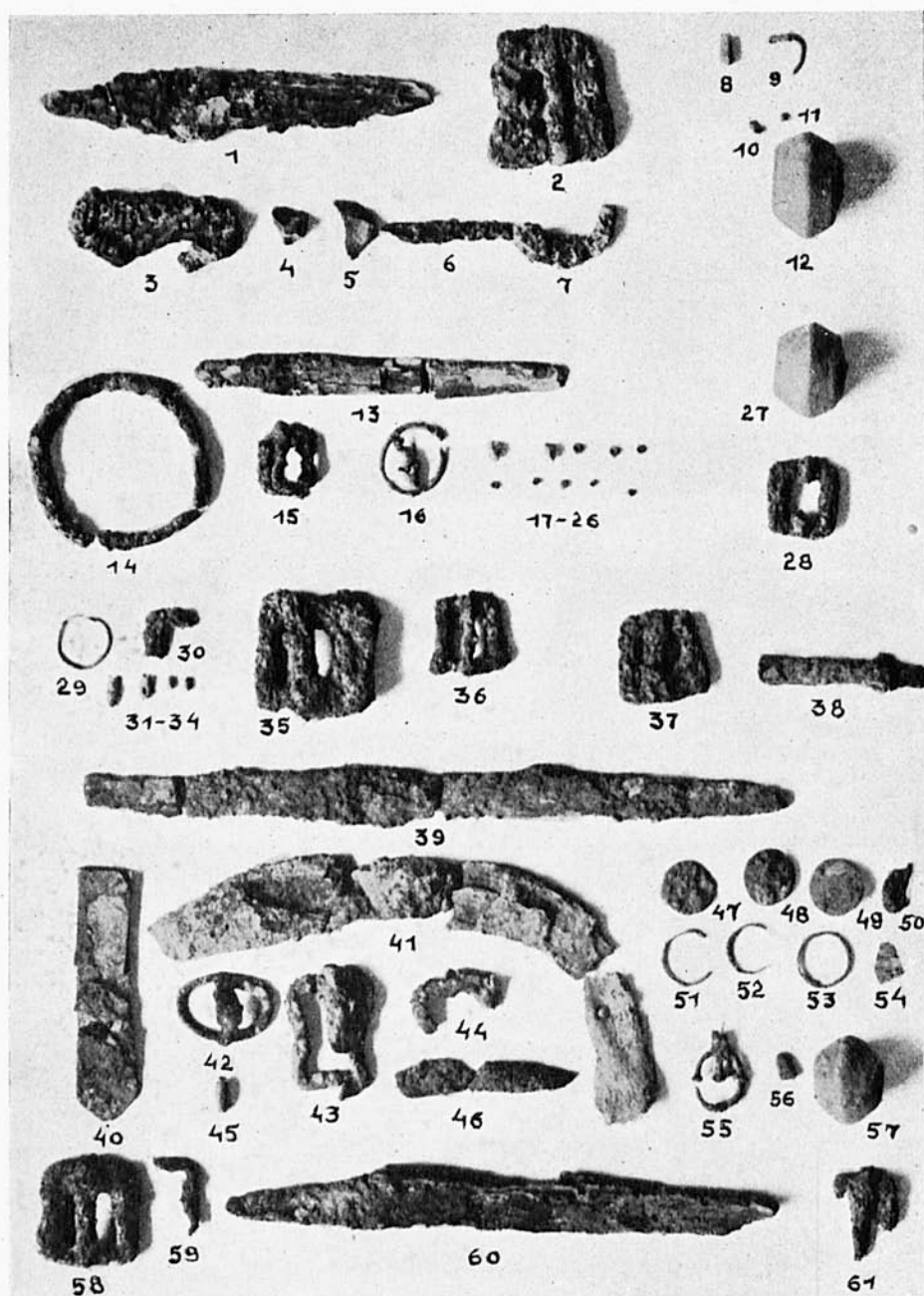

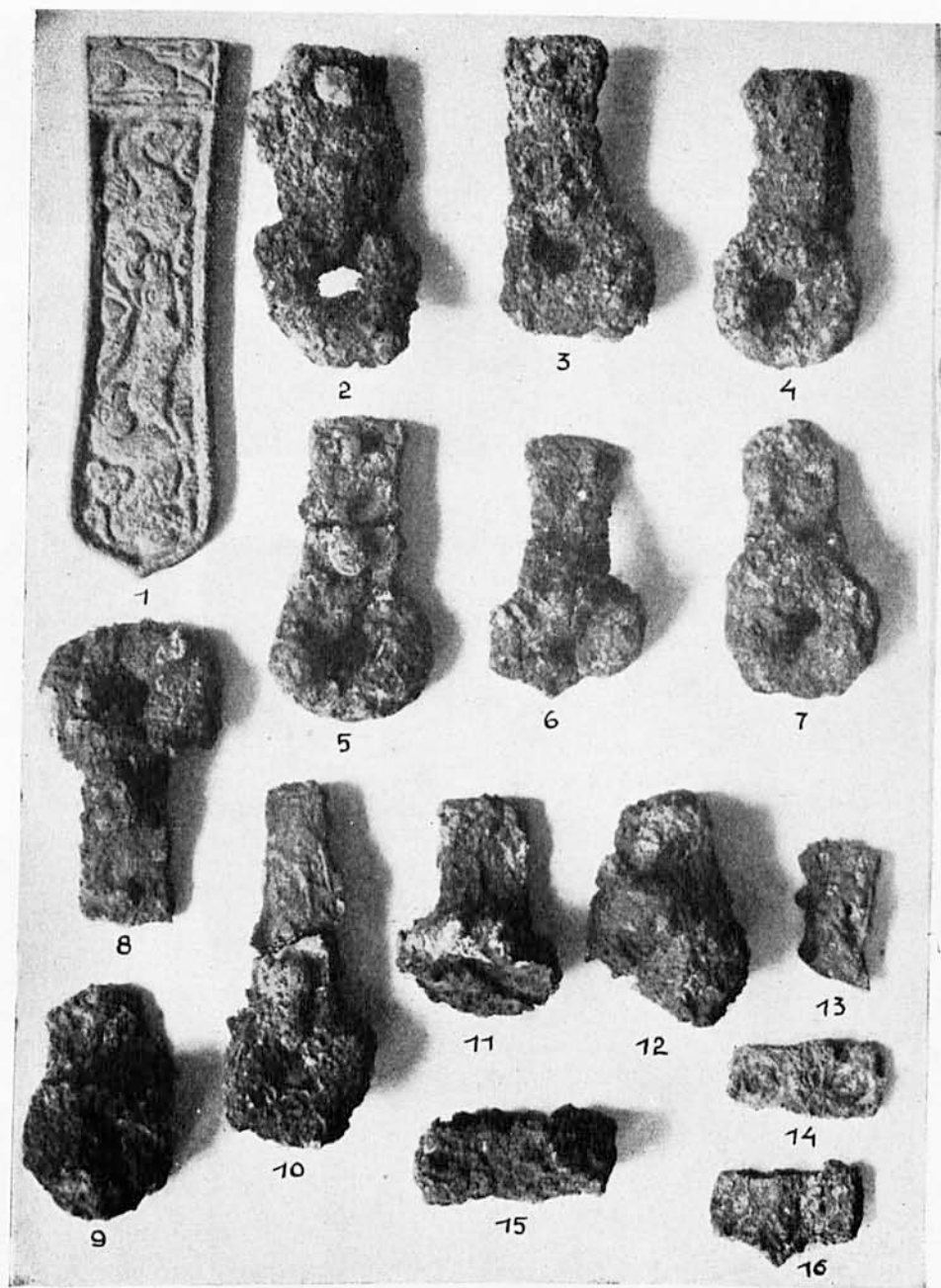

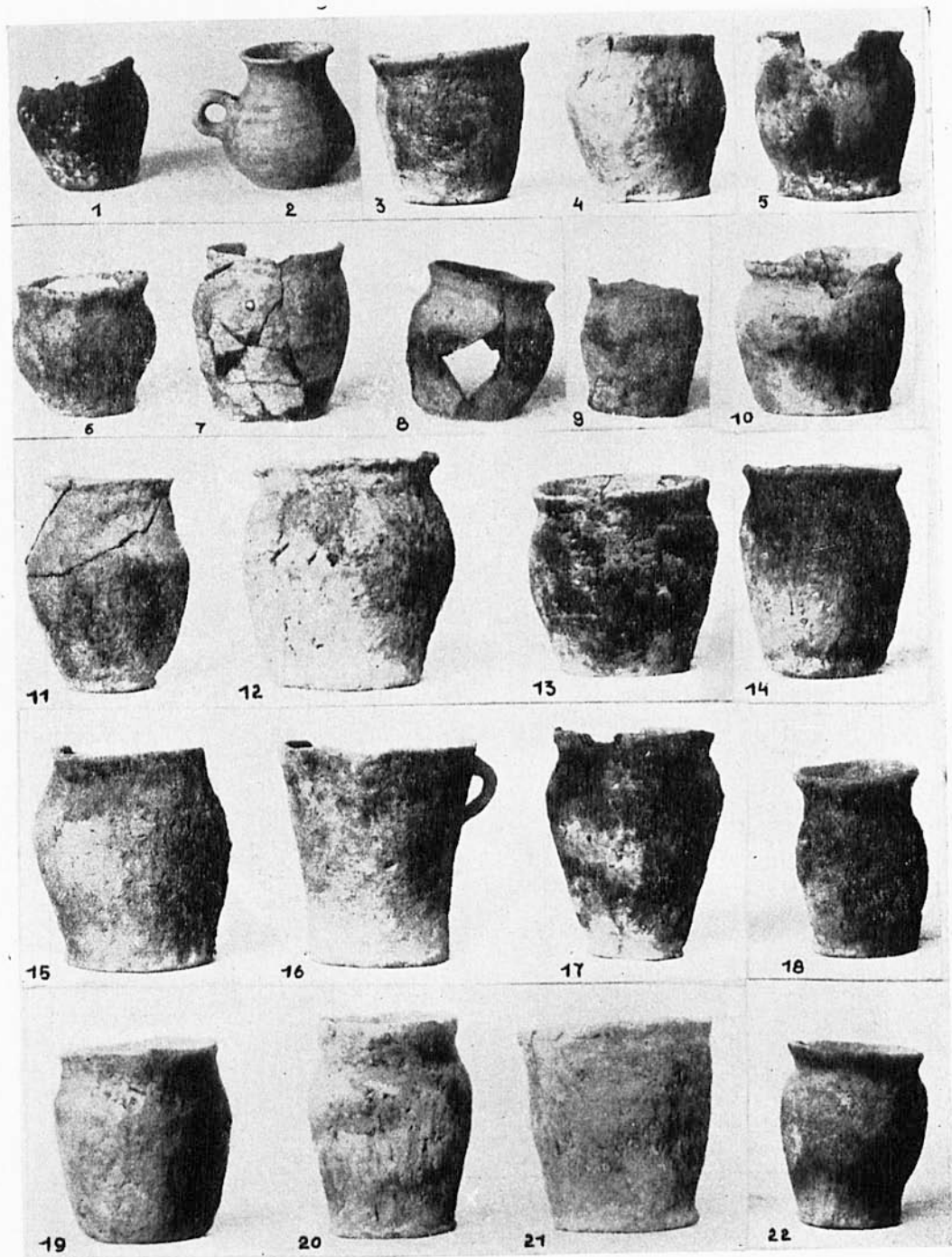

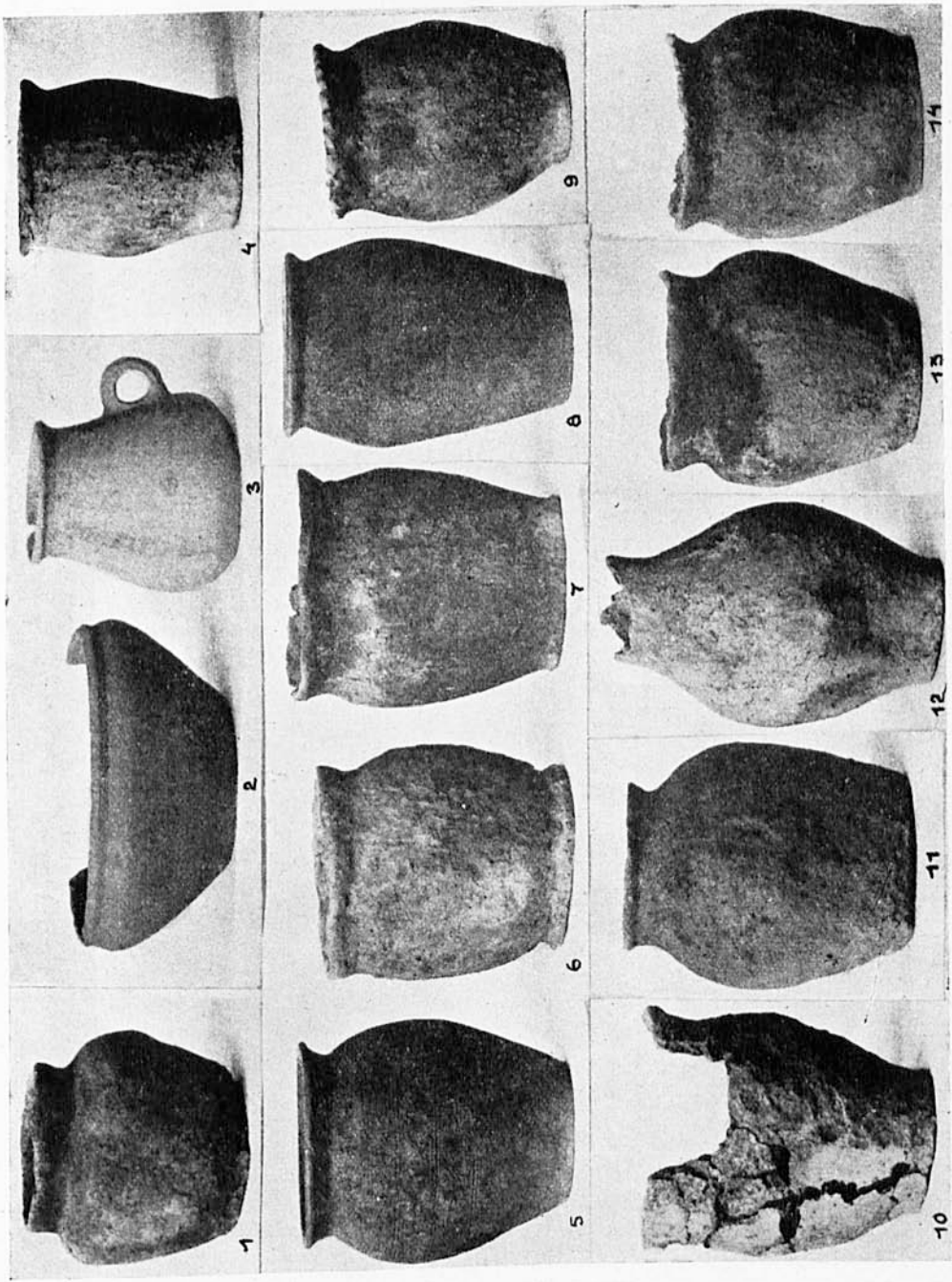

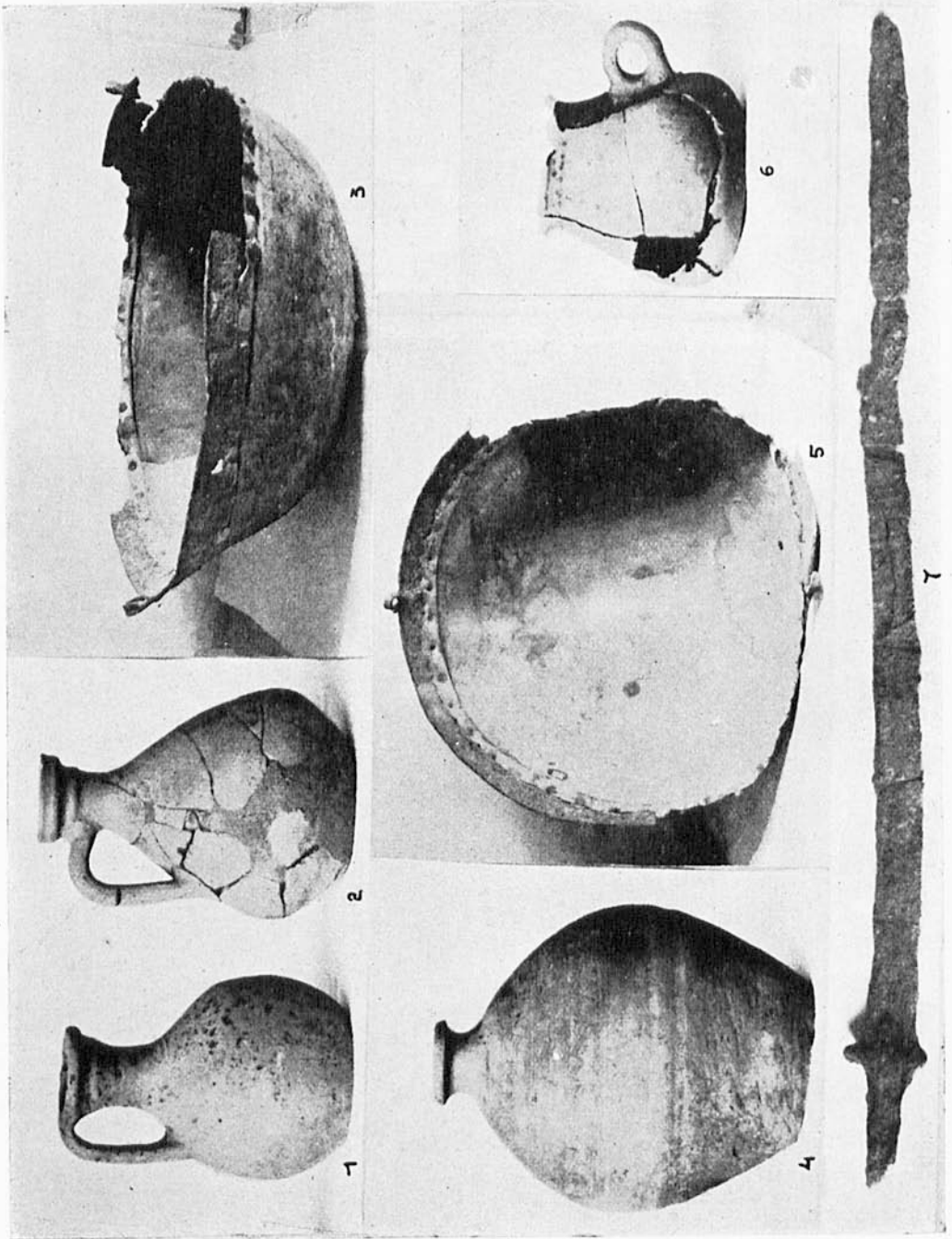

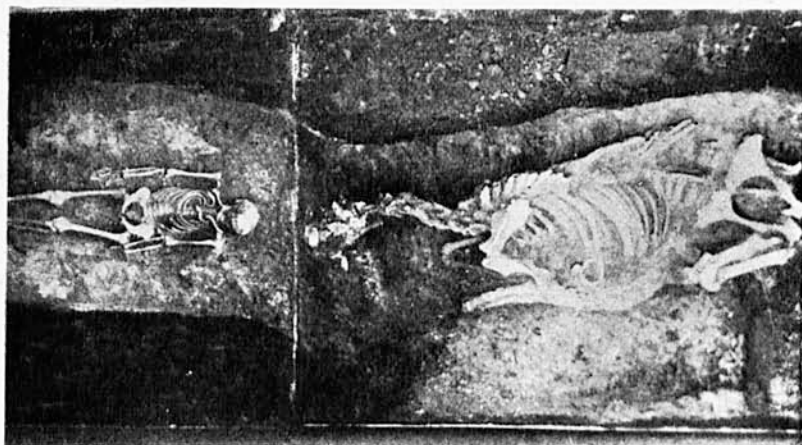

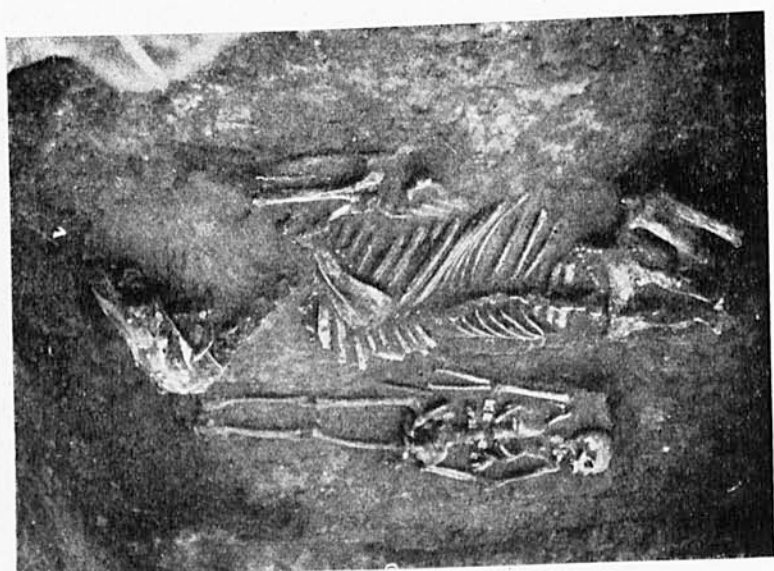
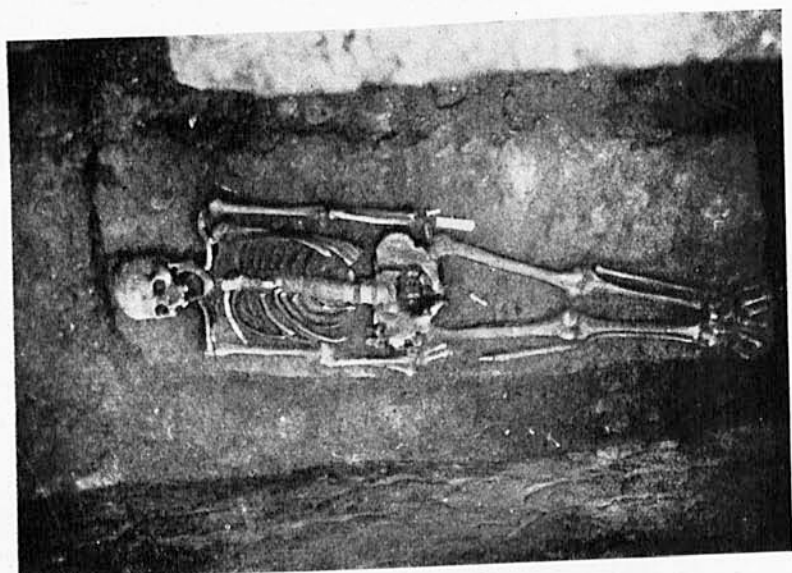

XLVIII.

